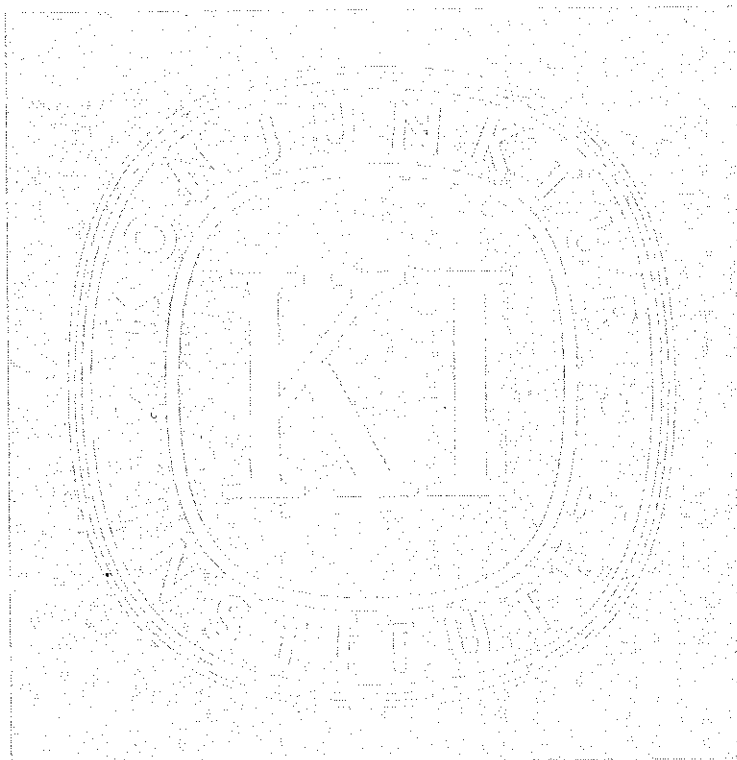

Konjunkturläget Mars 2012

KONJUNKTURINSTITUTET, KUNGSGATAN 12-14, BOX 3116, SE-103 62 STOCKHOLM

TEL: 08-453 59 00, FAX: 08-453 59 80

E-POST: KI@KONJ.SE, HEMSIDA: WWW.KONJ.SE

ISSN 0023-3463, ISBN 978-91-86315-29-0

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Prognosrevideringar 2011–2013.....	13
Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016	15
Internationell utveckling.....	16
Utvecklingen i Sverige.....	18
Penningpolitik, räntor och växelkurser.....	25
Finanspolitik	28
Internationell konjunkturutveckling.....	35
Den globala konjunkturen.....	35
Euroområdet	40
Storbritannien	43
USA.....	44
Japan.....	46
Tillväxtländer.....	47
BNP och efterfrågan.....	59
Export.....	61
Hushållens konsumtionsutgifter.....	63
Offentliga konsumtionsutgifter	66
Fasta bruttoinvesteringar.....	68
Lager	71
Import.....	72
Produktion och arbetsmarknad.....	75
Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft	76
Arbetsmarknaden.....	81
Resursutnyttjande.....	85
Löner, vinster och priser	89
Löner och arbetskostnader.....	90
Kostnader, deflatorer och vinster.....	95
Konsumentpriser	99
Offentliga finanser.....	103
Läget i de offentliga finanserna	103
Offentliga sektorns inkomster.....	106
Offentliga sektorns utgifter.....	108
Budgetpolitiska mål	113
Utvärdering av prognoserna för 2011	129
Konjunkturinstitutets prognoser för 2011	129
Jämförelse med andra prognosmakare	132

FÖRDJUPNING

Lägre reporänta påskyndar återhämtningen.....	33
EU:s finanspakt.....	51
Uppfyllelse av överskottsmålet.....	117
Nivån på infrastrukturinvesteringarna i Sverige	119

Förord

I Konjunkturläget mars 2012 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2012–2013 i Sverige och i omvärlden. Därtill gör Konjunkturinstitutet en mer översiktlig bedömning av utvecklingen 2014–2020, varav perioden 2014–2016 ingår i rapporten. Prognosen 2017–2020 finns att hämta på Konjunkturinstitutets webbplats, www.konj.se.

I ett särskilt kapitel presenteras en utvärdering av Konjunkturinstitutets prognoser för 2011.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Jesper Hansson. Beräkningarna avslutades den 22 mars 2012.

Mats Dillén
Generaldirektör

Sammanfattning

Efter den svaga avslutningen på 2011 har det kommit flera tecken på en snar konjunkturuppgång. Börskurser har stigit och flertalet förtroendeindikatorer tycks ha bottnat. Riskerna för en oordnad upplösning av statsskuldskrisen i euroområdet har minskat. Återhämtningen i omvärlden blir dock trög. Arbetslösheten i Sverige väntas ligga över jämviktsnivån i sju års tid ända fram till 2016. Finanspolitiken väntas inte ge någon extra draghjälp till konjunkturuppgången. Penningpolitiken blir expansiv och reporäntan väntas ligga still på 1,5 procent till början av 2014. Med en lägre reporänta det närmaste året skulle konjunkturåterhämtningen bli något snabbare.

SNABB KONJUNKTURNEDGÅNG KRING ÅRSSKIFTET

BNP föll med 1,1 procent fjärde kvartalet 2011 jämfört med kvartalet före (se diagram 1). Det förklaras främst av en fallande export i spåren av statsskuldskrisen i euroområdet, men även inhemsk efterfrågan utvecklades svagt. Den svaga produktionsutvecklingen sätter nu också spår på arbetsmarknaden, med minskande sysselsättning sedan hösten 2011. Arbetslösheten har stigit något. Olika indikatorer pekar också på att resursutnyttjandet inom företagen har fallit.

FLERA TECKEN PÅ ATT EKONOMIN VÄNDER UPP

Konsumentförtroendet bottnade i slutet av 2011 på de flesta håll i världen (se diagram 2). I Sverige stiger företagens tillförsikt rejält enligt Konjunkturbarometern för mars. Bilden av en högre tillväxt stöds också av en ökande industriproduktion och varuexport i januari 2012.

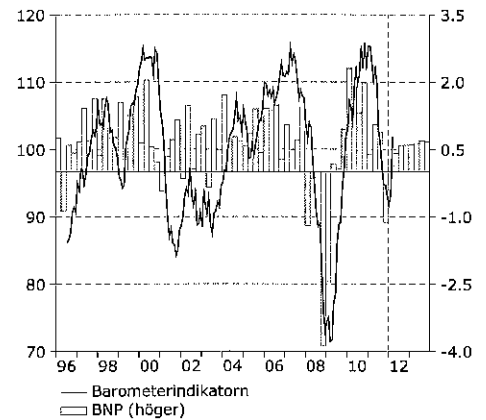
Sedan årsskiftet har börskurserna på de flesta håll i världen stigit påtagligt (se diagram 3). De senaste veckorna har även statsobligationsräntor stigit i flera länder som Tyskland, Sverige och USA. Det kan tolkas som att placerare söker sig till mer riskfyllda tillgångar och att förväntningar på framtida styrräntor har stigit – båda uttryck för ökad optimism om framtida tillväxt.

Det finns dock fortfarande betydande osäkerhet om hur statsskuldskrisen i euroområdet kommer att lösas upp. Det är därför troligt att det kommer mindre eller större bakslag i uppgången i både börskurser och konfidensindikatorer den närmaste tiden. BNP-tillväxten i Sverige blir därför dämpad det första halvåret 2012. Arbetslösheten fortsätter därför att stiga ännu en tid. Resursutnyttjandet i svensk ekonomi börjar stiga först i slutet av 2012.

Prognosen förutsätter att osäkerheten om de europeiska statsfinanserna gradvis avtar under året. Bedömningen är att en mer uthållig vändning i hushållens och företagens förtroende dröjer till sommaren. Möjligen kan de senaste månadernas utveckling vara ett tecken på att den uthålliga vändningen redan

Diagram 1 Barometerindikatorn och BNP

Index medelvärde=100, månadsvärden respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Konsumentförtroende i USA, euroområdet och Sverige

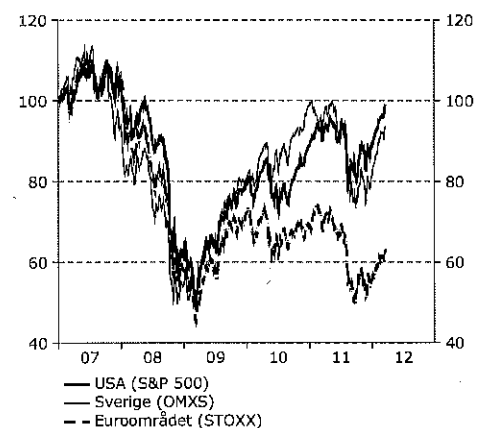
Standardiserade avvikelser från medelvärde, månadsvärden

Källor: Conference Board, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 3 Börsutveckling

Index 2006-12-29=100, dagsvärden, 5-dagars glidande medelvärde

Källa: Reuters.

har inletts. I så fall kommer återhämtningen snabbare och tillväxten blir högre än i prognosen.

RISKERNA FÖR EN BETYDLIGT SÄMRE UTVECKLING I EUROOMRÅDET HAR MINSKAT

Euroområdet hankar sig fram och långsamt tycks förtroendet för de offentliga finansernas hållbarhet i de statsfinansiellt svaga länderna återvända. Skuldavskrivningen för Grekland har genomförts som planerat och ytterligare åtstramningsprogram är på väg i de länder som inte uppnår sina mål för det finansiella sparandet i den offentliga sektorn. Till de trovärdighetsskapande åtgärderna kan även läggas de olika överenskommelser som EU-länderna har gjort. Innehållet i dessa diskuteras i fördjupningen "EU:s finanspakt".

På kort sikt bedöms därför riskerna för en oordnad upplösning av statsskuldskrisen ha minskat, även om det kvarstår osäkerhet kring utvecklingen i framför allt Portugal och Spanien. Dessutom återstår de stora utmaningarna med att på lite längre sikt skapa en balanserad ekonomisk utveckling i euroområdet. I de mest utsatta länderna krävs inte bara stora finanspolitiska årtstämningar utan också åtgärder för att öka konkurrenskraften. Eftersom länderna inom euroområdet har en gemensam valuta måste konkurrenskraften i de sydeuropeiska länderna stärkas genom smärtsamma sänkningar av löner och andra produktionskostnader. Strukturella reformer som ökar produktiviteten kan bidra, men inte ensamt lösa problemen.

ECB kan underlätta anpassningen genom att föra en expansiv penningpolitik så att långvarig deflation i Sydeuropa kan undvikas. Det kan dock uppstå nya politiska motsättningar när det relativa pris- och kostnadsläget inom euroområdet justeras. Frågan är om det kommer att finnas acceptans för en inflation en bra bit över 2 procent i de nordliga delarna av euroområdet, vilket kan krävas om konkurrenskraften i Sydeuropa ska förbättras samtidigt som genomsnittet för inflationen i hela euroområdet ska ligga nära 2 procent.

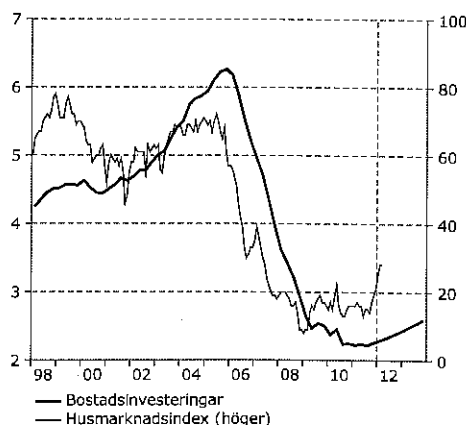
Sammantaget bedöms riskerna för en oordnad upplösning av statsskuldskrisen det närmaste året ha minskat. Men de stora strukturella obalanserna innebär att lågkonjunkturen kommer var långvarig i många länder i euroområdet. Denna utgör en grogrund för ny finansiell oro kommande år.

TRÖG ÅTERHÄMTNING I OMVÄRLDEN

Tillväxtutsikterna har förbättrats i USA. Flera indikatorer talar för att bostadsinvesteringarna efter sex års fall nu kommer att stiga (se diagram 4). Företagens investeringar har redan ökat åtta kvartal i rad och hushållens konsumtion väntas fortsätta att växa när arbetsmarknadsläget sakta förstärks. Men finanspolitiken kommer att behöva stramas åt framöver och många hushåll har fortfarande en allt för hög skuldbörda, vilket hämmar återhämtningen.

Diagram 4 Bostadsinvesteringar och husmarknadsindex i USA

Procent av BNP, löpande priser respektive diffusionsindex, säsongrensade kvartals- respektive månadsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, National Association of Home Builders och Konjunkturinstitutet.

Bilden är snarlik i euroområdet och Storbritannien där BNP-utvecklingen blir svag i år och nästa år bland annat till följd av den strama finanspolitiken. Inte förrän andra halvåret 2013 växer BNP i OECD-området tillräckligt snabbt för att resursutnyttjandet tydligt ska stiga (se diagram 5). Återhämtningen dröjer därmed trots rekordlåga styrräntor och andra penningpolitiska åtgärder för att stimulera efterfrågan.

HUSHÄLLENS EFTERFRÅGAN VIKTIG FÖR ÅTERHÄMTNINGEN I SVERIGE

Den tröga återhämtningen i omvärlden och behoven av ökat sparande i flera stora OECD-länder innebär att Sverige inte kommer att få lika stark draghjälp från exporten som vid de senaste konjunkturuppgångarna. Inhemsk efterfrågan blir en viktigare drivkraft än vanligt och det finns goda förutsättningar för att så sker.

Hushållens reala disponibla inkomster ökar med i genomsnitt 2,2 procent per år 2012–2016, vilket är lika med den genomsnittliga ökningstakten sedan 1994. Tillsammans med de senaste årens höga sparkvot ger inkomstökningen utrymme för en snabb ökning av hushållens konsumtion när framtidstron återvänder (se diagram 6).

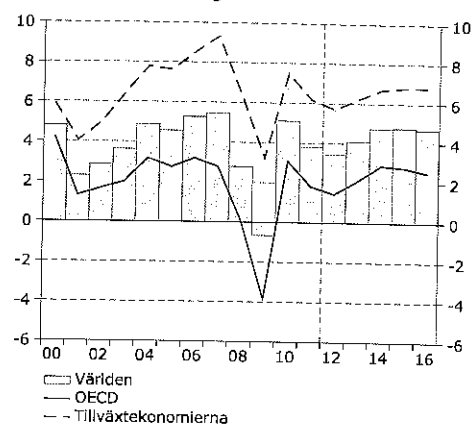
Bostadsinvesteringarna utvecklades svagt under slutet av 2011 och indikatorerna talar för att de kommer att falla under 2012. Men när arbetsmarknadsläget börjar förbättras och konsumentförtroendet stiger framöver väntas bostadsinvesteringarna med viss fördröjning vända upp 2013. I ett längre perspektiv är nivån på bostadsinvesteringarna låg och det mesta talar för att de kommer att fortsätta stiga starkt även efter 2013.

BESVÄRANDE HÖG ARBETSLÖSHET UNDER LÅNG TID

Även om arbetslösheten slutar att stiga i slutet av 2012, då den är strax under 8 procent, kommer den att ligga över sin jämviktsnivå i hela 7 år sedan 2009 (se diagram 7). Långtidsarbetslösheten har stigit kraftigt sedan 2008 och visade inga tecken på att falla i fjol när den totala arbetslösheten ändå föll med drygt en procentenhet. Den långvarigt höga arbetslösheten får långsiktigt negativa konsekvenser för potentiell BNP eftersom personer som saknat sysselsättning länge förlorar den naturliga kompetensutvecklingen man får som sysselsatt. Därmed blir dessa personer mindre attraktiva att anställa än om de hade varit arbetslösa endast en kortare period.

Det är viktigt att arbetsmarknadspolitiken bidrar till att minska risken för utslagning. Men även arbetsmarknadens parter kan bidra genom att sluta löneavtal på rimliga nivåer och på andra sätt bidra till att underlätta för personer med begränsad och föråldrad arbetslivserfarenhet att få en anställning.

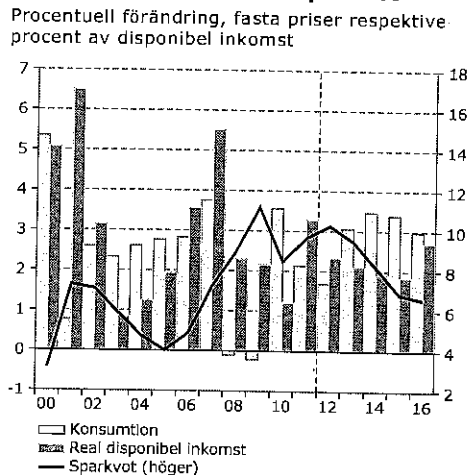
Diagram 5 BNP i världen, OECD och tillväxtekonomierna
Procentuell förändring

Anm. Tillväxtekonomierna avser här alla länder som inte är medlemmar av OECD.

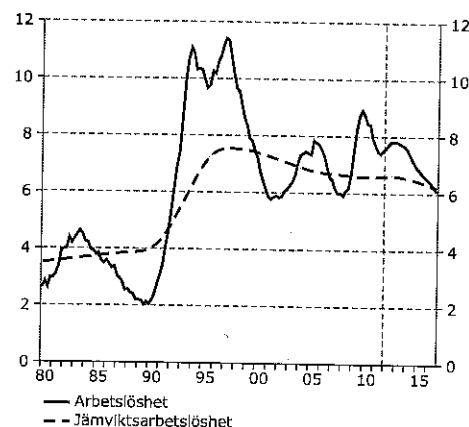
Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 6 Hushållens konsumtion, real disponibel inkomst och sparkvot
Procentuell förändring, fasta priser respektive procent av disponibel inkomst

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

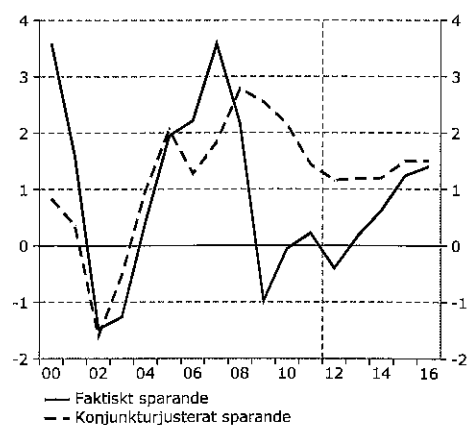
Diagram 7 Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet
Procent av arbetskraften, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

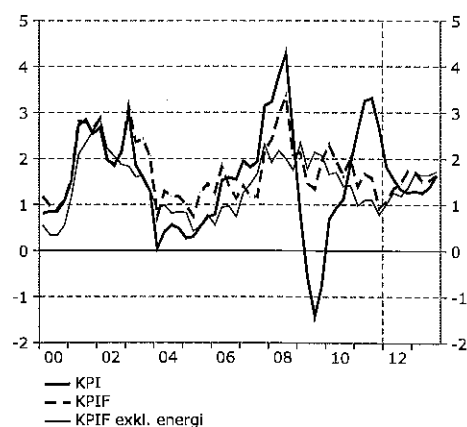
INGEN DRAGHJÄLP FRÅN FINANSPOLITIKEN

Finanspolitikens inriktning väntas sammantaget bli neutral under perioden 2012–2016. Det konjunkturjusterade sparandet i offentlig sektor faller något 2012 till 1,2 procent av potentiell BNP för att sedan stiga till 1,5 procent av potentiell BNP 2015 (se diagram 8). Med denna inriktning på finanspolitiken uppfylls överskottsmålet, men finanspolitiken ger ingen extra draghjälp till konjunkturåterhämtningen. En expansiv finanspolitik 2013–2014 och motsvarande åtstramande finanspolitik 2015–2016 skulle påskynda återhämtningen i ekonomin.¹

Konjunkturinstitutet prognostiserar att ytterligare ca 40 miljarder kronor i ofinansierade åtgärder genomförs under perioden 2013–2016 för att sparandet ska vara i linje med överskottsmålet. Utan tillkommande åtgärder skulle det konjunkturjusterade sparandet bli 2,4 procent av potentiell BNP 2016. Stora delar av dessa tillkommande ofinansierade åtgärder behövs för att realvärdesäkra offentliga utgifter, det vill säga se till att standarden i den offentliga servicen upprätthålls och att de offentliga investeringarna inte minskar som andel av BNP (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016").

Den offentliga sektorns investeringar har ökat något som andel av BNP den senaste tioårsperioden, bland annat till följd av ökade investeringar i infrastruktur, se fördjupningen "Nivån på infrastrukturinvesteringarna i Sverige". Investeringarna i väg och järnväg har ökat i takt med BNP sedan 1993. Men samtidigt har belastningen, åtminstone på järnvägsnätet, ökat än mer vilket skapat flaskhalsproblem i framför allt storstadsregionerna. Flaskhalsproblemen på järnvägsnätet begränsar tillväxten, riskerar att motverka miljömålen och ökar medborgarnas restidsförluster. För att minska dessa problem är det rimligt att tillföra ytterligare medel till infrastrukturinvesteringar framöver så att nivån på investeringarna kan följa med BNP-utvecklingen. Konjunkturinstitutet prognostiserar att 3 miljarder kronor ökade offentliga investeringar genomförs 2013.

Diagram 9 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FORTSATT LÅG REPORÄNTA

Den jämförelsevis långsamma internationella konjunkturåterhämtningen och avsaknaden av expansiv finanspolitik innebär att reporäntan behöver vara låg under lång tid framöver. Dels behöver konsumtion och investeringar i Sverige stimuleras av låga räntor. Men det svaga resursutnyttjandet i omvärlden innebär också att utländska styrräntor är låga. För att inte kronan ska stärkas för mycket behöver därmed även den svenska styrräntan vara lägre än annars.

Inflationstrycket är för närvarande lågt i svensk ekonomi. Rensat för förändringar i bostadsräntor har inflationstakten kontinuerligt minskat i över två års tid (se diagram 9). Inflationen

¹ Se fördjupningen "Tidigarelagd finanspolitik mildrar lågkonjunkturen" för en analys av hur timingen av finanspolitiken påverkar ekonomin.

mätt med fast bostadsränta (KPIF) uppgick i februari till 1,1 procent, vilket är klart lägre än vad som på sikt är förenligt med inflationsmålet. Löneökningstakten växlar upp i år, men det är delvis en tillfällig effekt av industrins avtalskonstruktion. Under perioden 2013–2016 beräknas lönerna öka med i genomsnitt ca 3 procent. Denna prognos innebär att inflationstrycket blir måttligt under flera år framöver. KPIF-inflationen stiger gradvis till 2 procent i slutet av 2015.

Jämfört med decemberrapporten har prognosen för reporäntan reviderats upp under 2012 och reporäntan förväntas nu ligga kvar på 1,5 procent till början av 2014 (se diagram 10). Riksbankens räntebana från februari i år indikerar inga ytterligare sänkningar av reporäntan. Sedan dess har riskerna för en oordnad upplösning av eurokrisen minskat och många konjunkturindikatorer har vänt upp. Sammantaget bedömer Konjunkturinstitutet därför att det är mest sannolikt att reporäntan ligger still till början av 2014 för att därefter höjas gradvis till 3,25 procent i slutet av 2016. Åren därefter stiger reporäntan mot 4 procent, vilket bedöms vara en normal nivå på lång sikt.

MER EXPANSIV PENNINGPOLITIK SKULLE PÅSKYNDAT KONJUNKTURÅTERHÄMTNINGEN

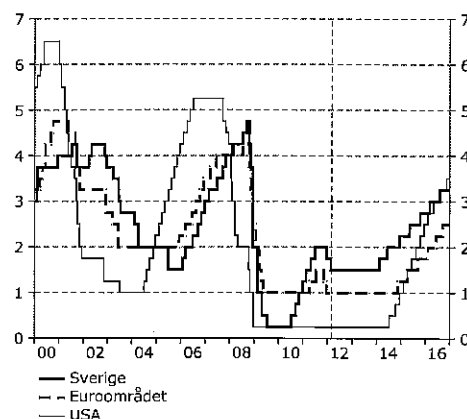
Den låga inflationen och det låga resursutnyttjandet lämnar ett utrymme för att sänka reporäntan 2012. En lägre reporänta under 2012–2013 skulle stimulera efterfrågan och bidra till ett något högre resursutnyttjande utan att inflationsmålet hotas. I fördjupningen "Lägre reporänta påskyndar återhämtningen" beskrivs konsekvenserna av en sänkning av reporäntan till 1 procent i sommar.

Det finns även andra argument för att reporäntan skulle kunna vara lägre än i prognosen. Räntemarginalerna för bostadslån har fortsatt att öka något under första kvartalet 2012. Även utlåningsräntor till företag har stigit mer än reporäntan det senaste året. Men det är inte bara utlåningsräntor som påverkar efterfrågan i ekonomin. På senare tid har bankernas inlåningsräntor inte fullt ut följt med ner när reporäntan sänkts (se diagram 11). Detta är sannolikt ett utslag av att flera banker försöker minska sitt beroende av marknadsupplåning. Bankinlåning med insättargaranti är en stabilare finansieringskälla som uppmuntras i den kommande Basel III-regleringen. Att inlåningsräntan stiger relativt reporäntan innebär inte högre marginaler för bankerna – tvärtom – men de dämpar icke desto mindre konsumtionen eftersom det blir mer lönsamt att spara.

När Riksbanken beslutar om reporäntan beaktas ibland även andra faktorer än inflation och resursutnyttjande. Det finns ett komplicerat samspel mellan penningpolitiken och den finansiella stabiliteten. Den starka globala kreditexpansionen som föregick finanskrisen underlättades sannolikt av låga styrräntor. Exceptionellt låga räntor under lång tid kan skapa felaktiga förväntningar om räntenivån på sikt. Ökningstakten i hushållen skuld-

Diagram 10 Styrräntor

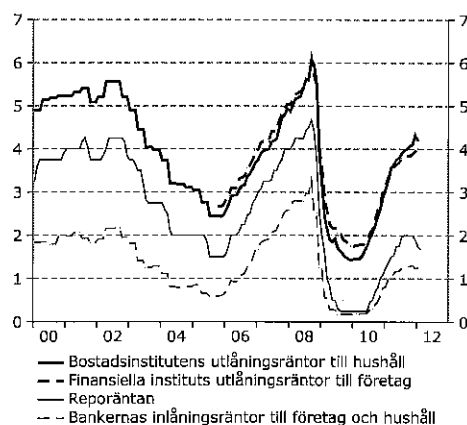
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 In- och utlåningsräntor

Procent, månadsvärden

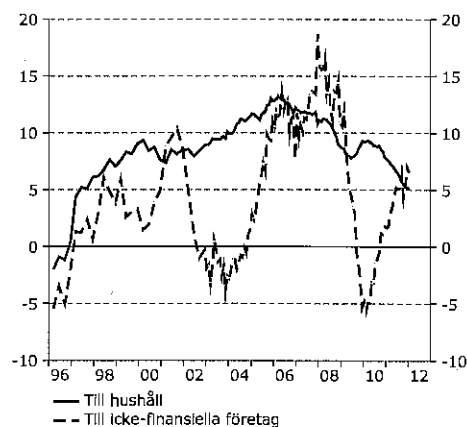

Anm. Löptid för utlåning är mindre än tre månader. Inlåning avser avistakonton. Företag avser icke-finansiella företag.

Källor: Riksbanken och SCB.

Diagram 12 Utlåning från finansiella institut i Sverige

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: SCB.

sättning har fallit till ca 5 procent i början av 2012, vilket är den lägsta ökningstakten sedan slutet av 1990-talet (se diagram 12). Det tycks alltså i dagsläget inte finnas något särskilt behov av högre reporänta som en försäkring mot finansiella risker.

Tabell 1 Valda indikatorer

Procentuell förändring respektive procent om inget annat anges

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BNP	-5,0	6,1	3,9	0,4	2,5			
BNP, kalenderkorregerad	-4,9	5,9	4,0	0,8	2,5	2,9	2,7	2,4
Bytesbalans ¹	6,8	6,8	7,2	6,9	6,8	6,4	6,1	6,0
Arbetade timmar ²	-2,6	2,6	2,3	0,2	0,5	1,1	1,0	0,7
Sysselsättning	-2,1	1,1	2,1	-0,1	0,6	1,1	1,0	0,7
Arbetslöshet ³	8,3	8,4	7,5	7,7	7,7	7,3	6,7	6,3
Arbetsmarknadsgap ⁴	-3,4	-2,5	-1,5	-2,1	-2,0	-1,2	-0,5	0,0
BNP-gap ⁵	-8,2	-4,5	-1,9	-3,1	-1,9	-0,8	-0,1	0,2
Timlön i näringslivet ⁶	3,2	2,5	2,8	3,4	2,9	3,0	3,2	3,4
Arbetskostnad i näringslivet ²	2,4	-1,0	2,0	3,8	3,1	3,1	3,3	3,5
Produktivitet i näringslivet ²	-3,6	3,8	2,4	0,6	2,3	2,1	2,2	2,1
KPI	-0,5	1,2	3,0	1,5	1,4	1,9	2,4	2,5
KPIF	1,7	2,0	1,4	1,4	1,6	1,5	1,8	2,0
Reporänta ⁷	0,25	1,25	1,75	1,50	1,50	2,25	2,75	3,25
Tioårig statsobligationsränta	3,2	2,9	2,6	2,1	2,7	3,6	4,2	4,4
Kronindex (KIX) ⁸	122,8	114,3	107,6	106,8	105,5	103,9	102,8	102,3
BNP i världen	-0,7	5,1	3,8	3,4	4,1	4,8	4,8	4,7
Offentligt finansiellt sparande ¹	-1,0	-0,1	0,2	-0,4	0,2	0,6	1,2	1,4
Konjunkturjusterat sparande ⁹	2,5	2,1	1,4	1,2	1,2	1,2	1,5	1,5

¹ Procent av BNP. ² Kalenderkorregerad. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Skillnaden mellan faktisk och potentiellt arbetade timmar uttryckt i procent av potentiellt arbetade timmar. ⁵ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP. ⁶ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁷ Procent, vid årets slut. ⁸ Index 1992-11-18=100. ⁹ Procent av potentiell BNP.

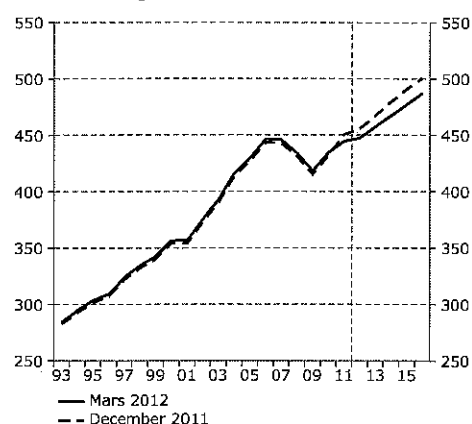
Källor: SCB, Medlingsinstitutet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Prognosrevideringar 2011–2013

- Sammantaget är det små förändringar av prognoserna för den internationella BNP-tillväxten. Prognosen för euroområdet har reviderats ner men prognosen för USA har reviderats upp.
- Inflationen har reviderats upp 2012 i både omvärlden och Sverige, främst till följd av ett högre oljepris.
- Den underliggande produktivitetstillväxten i Sverige bedöms nu bli lägre under hela perioden 2012–2016. I den senaste publiceringen av nationalräkenskaperna reviderades antalet arbetade timmar upp rejält 2010 och 2011, vilket sänkte produktivitetstillväxten. Den nya informationen förstärker bilden av ett trendbrott i produktivitetstillväxten efter 2006 (se diagram 13).
- Under loppet av 2012 har dock den kvartalsvisa BNP-tillväxten reviderats upp till följd av mindre pessimistiska enkätsvar från hushåll och företag samt stigande börskurser (se diagram 14).
- BNP-tillväxten har reviderats ner något för 2012 till följd av ett oväntat svagt utfall sista kvartalet 2011. För 2013 har tillväxten för BNP och de flesta efterfrågekomponenterna reviderats ner till följd av den lägre produktivitetstillväxten.
- Högre BNP-tillväxt under loppet av 2012 och framför allt lägre underliggande produktivitetstillväxt innebär att sysselsättningen ökar något snabbare 2013 och att arbetslösheten därför blir lägre.
- Utfallen för hushållens konsumtion 2011 har reviderats upp. Tillsammans med den minskade pessimismen i Hushållsbarometern talar det för en högre konsumtionstillväxt 2012 än i föregående prognos.
- Den senaste tidens mindre negativa konjunkturindikatorer och Riksbankens kommunikation tyder på att reporäntan inte sänks mer under 2012. Trots att inflationen är låg och arbetslösheten hög har prognosen för reporäntan därför reviderats upp för 2012–2013 (se diagram 15).

Diagram 13 Produktivitet i näringslivet

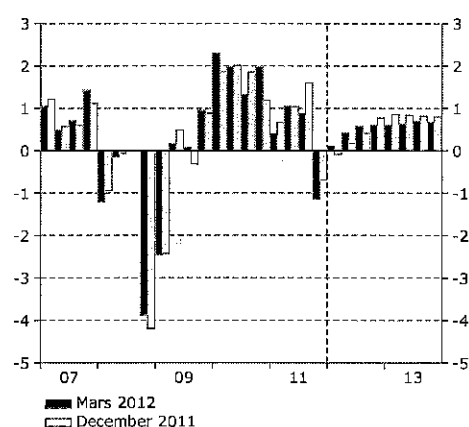
Kronor per timme, fasta priser referensår 2010, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 14 BNP

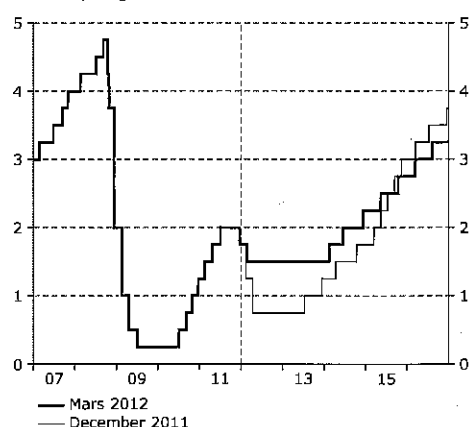
Procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 15 Reporäntan i Sverige

Procent, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 2 Nuvarande prognos för Sverige och revideringar jämfört med prognosen i december 2011

Procentuell förändring respektive procent om inget annat anges

	2011		2012		2013	
	BNP	DYI	BNP	DYI	BNP	DYI
	2011	2012	2012	2012	2012	2012
Internationellt						
BNP i världen	3,8	0,0	3,4	0,0	4,1	0,0
BNP i OECD	1,8	0,0	1,4	0,0	2,1	0,0
BNP i euroområdet	1,5	-0,1	-0,4	-0,2	1,0	-0,3
BNP i USA	1,7	0,0	2,0	0,2	2,4	0,1
BNP i Kina	9,2	0,2	8,3	0,0	8,8	-0,2
Federal funds target rate ¹	0,25	0,00	0,25	0,00	0,25	0,00
ECB:s refinans ¹	1,00	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00
Oljepris ²	110,9	-0,2	119,1	14,8	113,7	13,4
KPI i OECD	2,8	0,0	2,1	0,4	1,7	0,1
Försörjningsbalans						
BNP, kalenderkorrigerad	4,0	-0,5	0,8	-0,2	2,5	-0,5
BNP	3,9	-0,5	0,4	-0,2	2,5	-0,5
Hushållens konsumtion	2,1	0,7	1,5	0,6	3,1	-0,6
Offentlig konsumtion	1,8	0,1	0,4	0,2	0,7	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	5,8	-0,2	1,4	-1,0	4,5	-1,7
Lagerinvesteringar ³	0,7	0,0	-0,9	-0,1	0,0	0,0
Export	6,8	-1,4	0,4	0,0	4,5	-0,4
Import	6,1	0,4	-0,1	0,4	5,4	-0,7
Arbetsmarknad, inflation, räntor, med mera						
Arbetade timmar ⁴	2,3	0,9	0,2	0,2	0,5	-0,3
Sysselsättning	2,1	0,0	-0,1	-0,2	0,6	0,2
Arbetslöshet ⁵	7,5	0,1	7,7	0,0	7,7	-0,2
Arbetsmarknadsgap ⁶	-1,5	0,2	-2,1	0,2	-2,0	0,1
BNP-gap ⁷	-1,9	-0,4	-3,1	-0,5	-1,9	0,1
Produktivitet i näringslivet ⁴	2,4	-2,0	0,6	-0,5	2,3	-0,3
Timlön i näringslivet ⁸	2,8	0,1	3,4	0,0	2,9	-0,1
KPI	3,0	0,0	1,5	0,4	1,4	-0,1
KPIF	1,4	0,0	1,4	0,2	1,6	0,1
Reporänta ¹	1,75	0,00	1,50	0,75	1,50	0,25
Tioårig statsobligationsränta	2,6	0,0	2,1	0,0	2,7	0,1
Kronindex (KIX) ⁹	107,6	-0,1	106,8	-1,1	105,5	-0,5
Bytesbalans ³	7,2	-0,5	6,9	-0,7	6,8	-0,6
Offentligt finansiellt sparande ³	0,2	0,1	-0,4	0,0	0,2	0,3

¹ Procent, vid årets slut. ² Dollar per fat. ³ Förändring i procent av BNP föregående år.⁴ Kalenderkorrigerad. ⁵ Nivå, procent av arbetskraften. ⁶ Skillnaden mellan faktisk och potentiellt arbetade timmar uttryckt i procent av potentiellt arbetade timmar. ⁷ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP. ⁸ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁹ Index 1992-11-18=100.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i december 2011. Ett positivt värde innebär en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016

En svag utveckling hos viktiga handelspartners samt avsaknad av expansiv finanspolitik innebär att penningpolitiken har en fortsatt betydande stabiliseringspolitisk uppgift. Det är också sannolikt att den neutrala räntan, det vill säga den ränta som är förenlig med inflationsmålet och fullt resursutnyttjande, är lägre än normalt de kommande åren. Dessa faktorer talar för att en låg styrränta under flera år framöver är nödvändig för att arbetslösheten märkbart ska minska från dagens höga nivå. Trots oförändrad ränta till och med 2013 nås inte konjunkturell balans förrän 2015 då arbetslösheten uppgår till ca 6,5 procent.

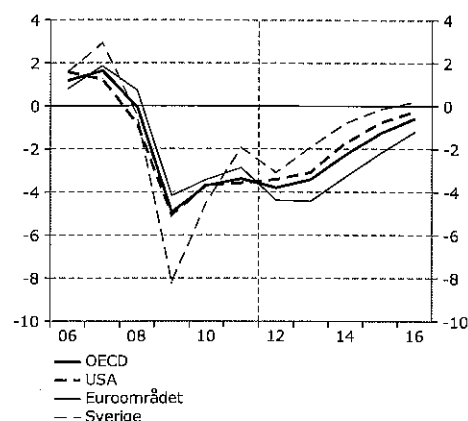
I detta kapitel presenteras först Konjunkturinstitutets prognos för den internationella och svenska utvecklingen 2012–2016.² Därefter följer den prognostiserade utvecklingen av penning- och finanspolitiken.

Den redan djupa lågkonjunkturen i OECD förvärras ytterligare under 2012 då tillväxten endast uppgår till 1,4 procent. På grund av fortsatta privata och offentliga sparbehov i stora ekonomier som USA, Japan, Storbritannien och euroområdet så blir konjunkturuppgången 2013–2016 långsam och lågkonjunkturen därmed långvarig (se diagram 16). Penningpolitiken kommer därför vara fortsatt mycket expansiv och centralbankerna i USA och euroområdet bedöms inte börja höja sina styrräntor förrän under andra halvåret 2014 (se diagram 17).³ Till skillnad från OECD-länderna bedöms länderna utanför OECD (de så kallade tillväxtländerna) vara nära konjunkturall balans under prognosperioden. Tillväxten i dessa länder uppgår till i genomsnitt 6,5 procent per år 2012–2016.

Den, relativt tidigare konjunkturuppgångar, svaga utvecklingen hos viktiga handelspartners innebär att exporttillväxten i Sverige endast bedöms uppgå till i genomsnitt ca 4,5 procent per år 2012–2016. Detta bidrar till att nettoexportens andel av BNP fortsätter att minska under prognosperioden samt att bidraget från nettoexporten till efterfrågetillväxten blir negativt (se diagram 18).

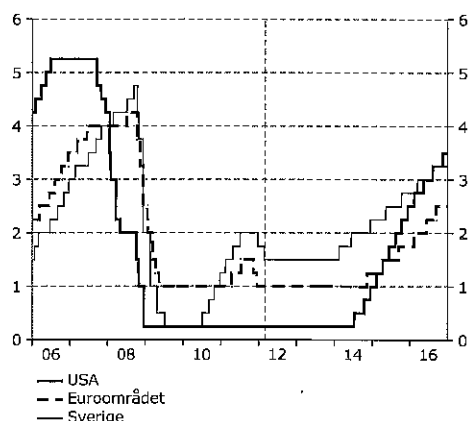
BNP-tillväxten 2013–2016 hämmas också av långsammare produktivitetsutveckling än vad som varit fallet i genomsnitt 1980–2006. SCB:s stora nedrevidering av produktivitetstillväxten 2010–2011 i samband med publiceringen av nationalräkenskä-

Diagram 16 BNP-gap
Procent av potentiell BNP

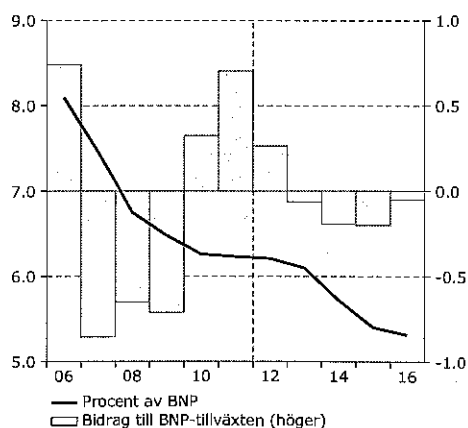
Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Styrräntor
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 18 Nettoexport
Procent av BNP löpande pris respektive förändring i procent av BNP föregående år

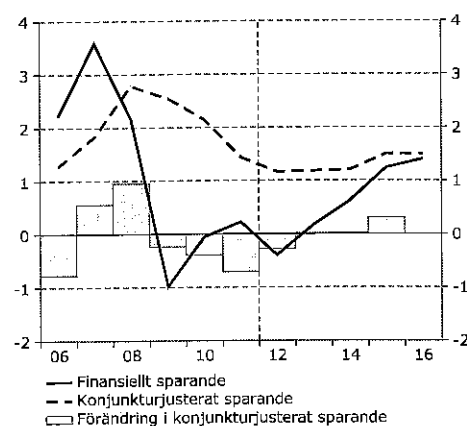
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

² En detaljerad beskrivning av prognosen på kort sikt, 2012–2013, finns i de nästföljande fem kapitlen.

³ Att ECB inte sänker styrräntan under 1 procent beror på att dagslåneräntan på interbankmarknaden – som bättre än styrräntan speglar den penningpolitiska inriktningen – är så låg att ytterligare sänkningar av styrräntan sannolikt inte får den effekt som avses.

Diagram 19 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentliga sektorn

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

perna för fjärde kvartalet 2011 stödjer bilden att den trendmässiga produktivitetstillväxten har växlat ner.

Ofinansierade finanspolitiska åtgärder på sammanlagt ca 40 miljarder kronor prognostiseras för åren 2013–2016. Trots detta är det konjunkturjusterade sparandet i princip oförändrat vilket indikerar en neutral inriktning av finanspolitiken (se diagram 19). Regeringen bedöms därmed inte bedriva en expansiv finanspolitik i syfte att höja resursutnyttjandet i ekonomin.

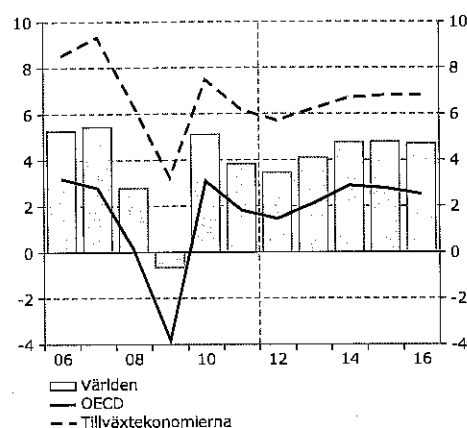
Den svaga exporttillväxten och avsaknaden av expansiv finanspolitik innebär att penningpolitiken har en betydande stabiliseringspolitisk uppgift de kommande åren. Inhemsk efterfrågan, främst hushållens konsumtion, behöver agera draglok för återhämtningen i Sverige. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning finns det förutsättningar för detta tack vare att hushållen har ett högt sparande och en stark finansiell ställning i utgångsläget. Det kräver dock att den penningpolitiska inriktningen är fortsatt mycket expansiv. Riksbanken bedöms hålla räntan oförändrad på 1,5 procent till och med 2013. En lägre styrränta skulle dock ge en snabbare återhämtning utan att inflationsmålet hotas (se fördjupningen "Lägre reporänta påskyndar återhämtningen" i detta kapitel).

Den neutrala räntan, det vill säga den styrränta som är förenlig med inflationsmålet och fullt resursutnyttjande i Sverige, är lägre under prognosperioden än den som gäller på längre sikt. Det beror på den djupa lågkonjunkturen och de exceptionellt låga styrräntorna ibland annat USA, Storbritannien och euroområdet, samt att den trendmässiga produktiviteten växer långsammare. År 2015, när svensk ekonomi bedöms vara i balans med en inflation på knappt 2 procent och en arbetslöshet på ca 6,5 procent, är reporäntan endast ca 2,5 procent. Det är 1–1,5 procentenheter lägre än vad som bedöms vara en neutral reporänta på längre sikt.

Internationell utveckling

Diagram 20 BNP i världen, OECD och tillväxtekonomierna

Procentuell förändring

Anm. Tillväxtekonomierna avser här alla länder som inte är medlemmar av OECD.

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

ÅTERHÄMTNING MEN LÅG TILLVÄXT I OECD-LÄNDERNA

Krisen i euroområdet bidrog till att den globala konjunkturen försvagades i slutet av 2011. Under 2012 stiger den globala BNP-tillväxten gradvis i takt med att de negativa effekterna från eurokrisen på företagens och hushållens förtroende klingar av. En återhämtning i världsekonomin inleds mot slutet av 2012 och fortsätter åren 2013–2016.

Det är i första hand OECD-länderna som har lågt resursutnyttjande 2012. I tillväxtekonomierna bedöms det inte finnas några betydande konjunkturella obalanser 2012 och åren 2013–2016 växer BNP i tillväxtekonomierna med drygt 6,5 procent per år (se tabell 3 och diagram 20). Detta är i linje med den trendmässiga BNP-tillväxten det senaste decenniet. Svensk ex-

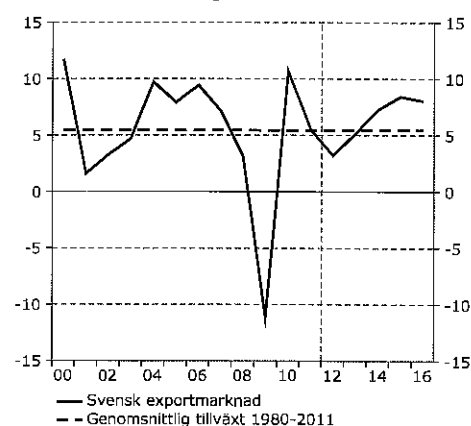
portmarknad bedöms växa med i genomsnitt drygt 7 procent per år under perioden 2013–2016 (se diagram 21).

BNP-tillväxten i OECD-länderna blir låg, i synnerhet jämfört med tidigare perioder av konjunkturåterhämtning. Den genomsnittliga årliga tillväxten 2013–2016 blir 2,6 procent. I tidigare återhämtningsfaser de senaste 40 åren har den årliga BNP-tillväxten varit över 3 procent i genomsnitt. Flera faktorer medverkar till att den nu blir lägre. Sparbehoven hos i synnerhet stater, men även privata aktörer i många länder är fortfarande stora. Statsskulderna i OECD-länderna har ökat snabbt efter finanskrisen och trots att finanspolitiken stramats åt i flera länder fortsatte de offentliga skulderna att öka som andel av BNP 2011. I OECD-länderna som helhet blir finanspolitiken åtstramande med knappt 1 procent av BNP per år 2012 och 2013. Åtstramningen fortsätter åren därefter i vissa länder, men de återhållande effekterna på tillväxten i OECD-länderna som helhet blir betydligt lägre 2014–2016.

Skuldneddragningarna i privat sektor är fortfarande i sin linda i flera OECD-länder och bedöms därför dämpa efterfrågetillväxten flera år framöver. En annan faktor som bidrar till den låga tillväxten i OECD-länderna är att potentiell BNP bedöms utvecklas svagare än tidigare. Den genomsnittliga tillväxten i potentiell BNP 1980–2007 var 2,5 procent per år. Perioden 2013–2016 växer potentiell BNP i OECD-länderna endast med i genomsnitt 1,6 procent. Det beror dels på att befolkningen i arbetsför ålder inte växer lika snabbt som tidigare, dels på att produktivitetens utvecklingen bedöms bli något svagare än normalt även de närmaste åren. Den låga tillväxten i produktiviteten är bland annat en följd av låga investeringar. Bedömningen är dock mycket osäker.

I USA har processen med att dra ner på skulderna i privat sektor kommit längre än i andra länder med stora sparbehov. Detta är en delförklaring till att USA ligger före till exempel euroområdet i återhämtningsfasen (se diagram 22).

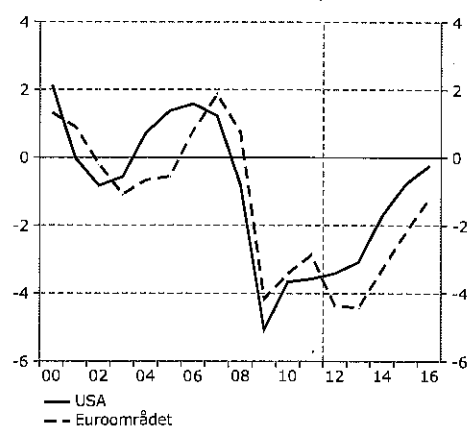
Diagram 21 Svensk exportmarknad
Procentuell förändring

Källor: Nationella källor, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 22 BNP-gap i USA och euroområdet

Procent av potentiell BNP, fasta priser

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Tabell 3 BNP och KPI i världen

Procentuell förändring

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BNP i OECD	1,8	1,4	2,1	2,9	2,8	2,5
BNP i tillväxtländer ¹	6,2	5,7	6,2	6,7	6,8	6,8
BNP i världen	3,8	3,4	4,1	4,8	4,8	4,7
KPI i OECD	2,8	2,1	1,7	1,9	2,0	2,1
KPI i världen	5,0	3,8	3,4	3,4	3,4	3,3

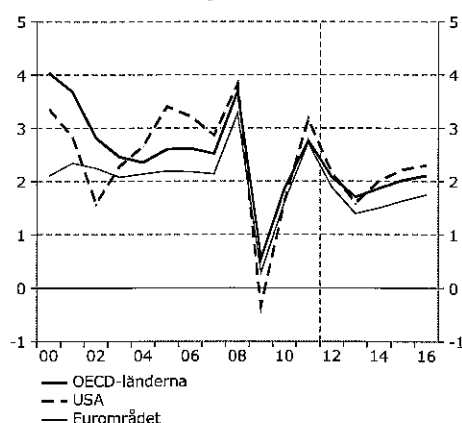
¹ Tillväxtländer definieras här som länder utanför OECD.

Anm. BNP-siffrorna är kalenderkorrigerade och uttryckta i fasta priser. Aggregaten beräknas med hjälp av köpkraftskorrigerade vikter från IMF.

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 23 Konsumentpriser

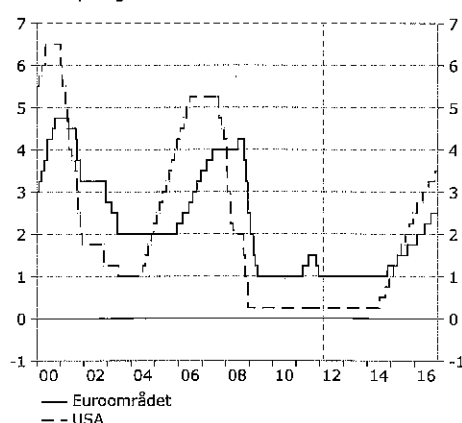
Procentuell förändring

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 24 Styrräntor

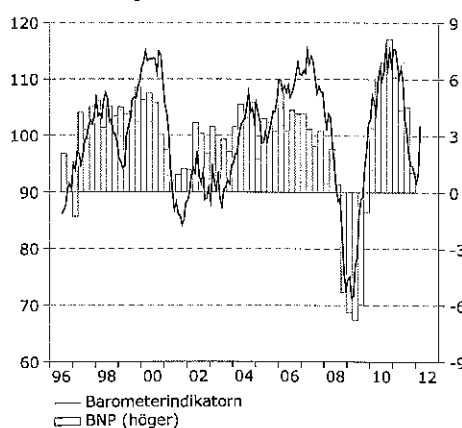
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 Barometerindikatorn och BNP

Index medelvärde=100, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STYRRÄNTORNA BLIR LÅGA UNDER LÅNG TID FRAMÖVER

Det svaga resursutnyttjandet i OECD-länderna verkar återhållande på inflationen (se diagram 23). Centralbankerna i de stora OECD-länderna kommer därmed att fortsätta hålla styrräntorna på låga nivåer under flera år framöver. Först 2014 inleder centralbankerna i USA och euroområdet en räntehöjningsfas (se diagram 24).

Penningpolitikens inriktning bestäms i första hand av nivån på styrräntan i relation till den så kallade neutrala styrräntenivån, det vill säga den nivå på reporäntan som är förenlig med balanserat resursutnyttjande och stabil inflation på inflationsmålet. Den neutrala nivån kan inte observeras, men sannolikt har den varit betydligt lägre än normalt de senaste åren i de flesta OECD-länder. Nivån på den neutrala styrräntan påverkas av makroekonomiska störningar. Att sparbenägenheten har ökat hos hushåll i flera länder och att tillväxten i den potentiella produktiviteten har varit svag är två skäl till att den neutrala nivån har varit nerpressad efter finanskrisen. Den högre sparbenägenheten innebär att hushållens efterfrågan utvecklas svagare än tidigare för en given nivå på styrräntan. På motsvarande sätt blir investeringsefterfrågan vid en viss räntenivå svagare om den potentiella produktiviteten utvecklas långsammare. För att uppnå en önskvärd penningpolitisk expansivitet behöver då styrräntan vara lägre.

Styrräntorna i USA och euroområdet börjar höjas 2014, när återhämtningen blivit tydlig. Fortsatta sparbehov som håller tillbaka tillväxten i efterfrågan talar dock för höjningarna av styrräntorna kommer att ske i något långsammare takt än vad som varit normalt i tidigare återhämtningar. Efter 2016 återgår styrräntorna så småningom till den långsiktiga nivån kring 4 procent.

Utvecklingen i Sverige**TILLFÄLLIGT FALL I BNP FJÄRDE KVARTALET 2011**

Den svaga tillväxten i OECD-länderna det fjärde kvartalet i fjol innebar att efterfrågan på svensk export utvecklades svagt. Den svenska exporten minskade då med nästan 4 procent, vilket bidrog till att Sveriges BNP föll med drygt 1 procent, jämfört med föregående kvartal.

Olika indikatorer pekar på att BNP växer igen det första och andra kvartalet i år. Konjunkturinstitutets barometerindikator, som är ett sammanfattande mått på stämningssläget i ekonomin, steg under loppet av årets första kvartal och är i mars till och med något högre än normalt (se diagram 25). Konjunkturinstitutet bedömer att BNP ökar svagt under det första halvåret i år. Under det andra halvåret tar tillväxten i Sverige mera fart, delvis som en följd av att osäkerheten om utvecklingen i euroområdet minskar ytterligare och att framtidsutsikterna ljusnar. För helåret

2012 stannar BNP-tillväxten i Sverige ändå vid blygsamma 0,8 procent i kalenderkorrigerade termer.⁴

Den svaga tillväxten under inledningen av 2012 innebär att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin faller tillbaka. BNP-gapet, som vidgades snabbt det fjärde kvartalet i fjol, bedöms vara ca -3 procent under 2012 (se diagram 26). Produktionen skulle alltså kunna vara 3 procent högre utan att ekonomin skulle bli överhettad.

Arbetsmarknadsgapet är inte fullt lika djupt (se diagram 26). Det beror på att företagen betraktar det svaga efterfrågeläget som temporärt och behåller mer personal än de har behov av på kort sikt. När efterfrågan väl vänder upp finns det därför initialt lediga resurser inom företagen för att öka produktionen utan att nyanställa i någon större omfattning.

SVAG PRODUKTIVITETSUTVECKLING

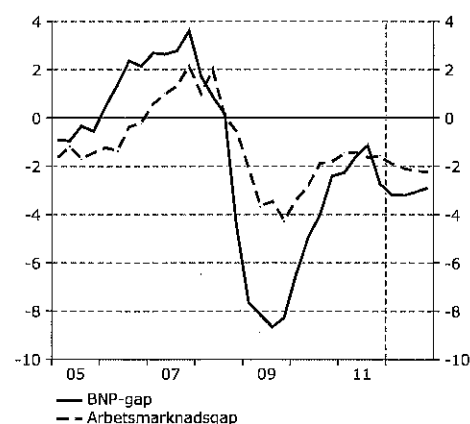
Arbetsproduktiviteten i näringslivet har utvecklats mycket svagt sedan 2006. Faktum är att produktiviteten 2011 var på ungefär samma nivå som 2006 (se diagram 27). Till viss del är den svaga utvecklingen av cyklisk karaktär. Men Konjunkturinstitutet bedömer att också utvecklingen av den underliggande, eller potentiella, produktiviteten i näringslivet har varit mycket svag. Från 2006 till 2011 steg den potentiella produktiviteten i näringslivet enligt Konjunkturinstitutets bedömning med i genomsnitt bara drygt en halv procent per år. Det kan jämföras med i genomsnitt 2,7 procent per år 1981–2006.

Den svaga utvecklingen av potentiell produktivitet kan förklaras av en rad samverkande faktorer. Låga investeringar i näringslivet har inneburit att det produktiva kapitalet har ökat långsamt de senaste åren. Orsaken är bland annat den djupa lågkonjunktur som följde i kölvattnet av den globala finanskrisen 2008. Behoven av kapacitetshöjande investeringar har varit mindre än normalt, samtidigt som den förhöjda osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen kan ha bromsat både utveckling och införande av ny teknologi.

Samtidigt har arbetskraften och sysselsättningen ökat snabbt, bland annat som en följd av den förda ekonomiska politiken.⁵ Mängden produktivt kapital per sysselsatt har därmed utvecklats svagt sedan finanskrisen 2008, vilket har hållit tillbaka produktivitetstillväxten. Dessutom har sannolikt den tillkommande arbetskraften delvis utgjorts av personer med, åtminstone initialt relativt låg produktivitet vilket påverkar produktivitetstillväxten i näringslivet som helhet.

Diagram 26 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

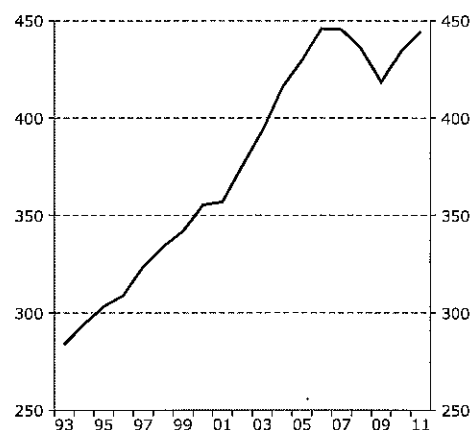
Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 Produktivitet i näringslivet

Kronor per timme, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴ Samtliga siffror i detta avsnitt är kalenderkorrigerade om inget annat anges.

⁵ Se fördjupningen "Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer" i *Konjunkturläget*, december 2011.

POTENTIELL BNP VÄXER LÅNGSAMT DE NÄRMASTE ÅREN

Konjunkturinstitutet bedömer att potentiell BNP i genomsnitt ökade med drygt 2 procent per år 2006–2011. Mycket av ökningen, ca två tredjedelar, förklaras av den snabbt växande arbetskraften.

De närmaste åren bedöms potentiell BNP utvecklas svagt (se tabell 4). Det beror på att tillväxten i den potentiella produktiviteten endast stiger långsamt från den nuvarande låga utvecklingstakten och att tillväxten i den potentiella arbetskraften och den potentiella sysselsättningen mattas av. Det senare beror bland annat på förändringar i befolkningsutvecklingen. Men det beror också på att effekterna av tidigare genomförda åtgärder för att öka sysselsättningen börjar verka ut. Potentiell BNP ökar därför bara med 3,0 procent sammantaget under 2012 och 2013. Åren 2014–2016 bedöms tillväxten i potentiell produktivitet i näringslivet stiga gradvis till drygt 2 procent per år. Detta bidrar till att också potentiell BNP växer allt snabbare under perioden.

Tabell 4 Potentiella variabler

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden om inget annat anges

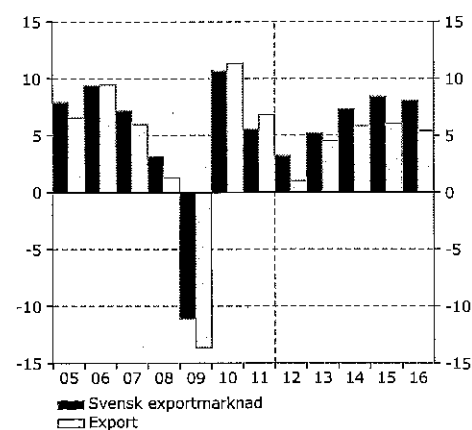
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Potentiell BNP	1,3	1,9	1,2	1,7	2,1	2,0
Potentiellt arbetade timmar	1,3	0,7	0,3	0,3	0,3	0,3
Därav bidrag potentiell sysselsättning	0,8	0,5	0,3	0,3	0,3	0,2
Därav demografiskt bidrag	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Potentiell produktivitet	0,0	1,2	0,9	1,5	1,8	1,8
Därav potentiell produktivitet i näringslivet	0,5	1,1	1,4	1,7	2,2	2,2

Anm. Den potentiella produktivitetsutvecklingen är Konjunkturinstitutets samlade bedömning. Denna baseras bland annat på kapitalstockens utveckling och den trendmässiga TFP-utvecklingen i näringslivet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 28 Svensk exportmarknad och export

Procentuell förändring, fasta priser

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

BRA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ÅTERHÄMTNING

Det låga resursutnyttjandet i ekonomin under 2012 innebär att det finns ett stort utrymme för stigande BNP, trots att potentiell BNP utvecklas jämförelsevis svagt de närmaste åren därefter.

De inhemska förutsättningarna för en återhämtning är gynnsamma jämfört med i många andra länder. De offentliga finanserna är starka och hushållens sparande är högt. Samtidigt har Sverige stora överskott i utrikeshandeln och det finns inget uppenbart behov av stora strukturmönderingar i näringslivet de närmaste åren, vilket är fallet i en del andra länder.

Den stora utrikeshandeln gör dock att den svenska ekonomin i hög grad är beroende av utvecklingen i omvärlden. Den svaga tillväxten i omvärlden i år och nästa år håller därmed tillbaka återhämtningen i Sverige, som mer än vanligt kommer att drivas av inhemsk efterfrågan.

SVAG EXPORTMARKNAD I ÅR OCH NÄSTA ÅR

Den låga tillväxten i OECD-länderna i år och nästa år innebär att marknaden för svenska exportföretag växer långsamt (se diagram 28). Den svenska exporten växer därför bara med 1 procent i år och med 4,5 procent nästa år. Åren 2014–2016 växer exporten med ca 5,5–6 procent per år. Detta är betydligt långsammare än tillväxten för svensk exportmarknad. Svenska exportföretag bedöms därmed förlora marknadsandelar. Så har även skett den senaste 30-årsperioden, men i ganska liten omfattning. De jämförelsevis stora förlusterna av marknadsandelar 2014–2016 är ett led i minskade globala obalanser och att Sverige av demografiska skäl har ett minskande behov av att netto-spara mot omvärlden. Utvecklingen är förenlig med att kronan fortsätter att förstärkas under perioden (se diagram 29). Den gradvis allt starkare kronan tenderar att pressa tillbaka vinsterna i exportföretagen. På sikt kompenserar företagen sig delvis genom att höja exportpriset uttryckt i utländsk valuta, vilket leder till lägre exportvolymerna och förlorade marknadsandelar.

Den inhemska efterfrågetillväxten kommer därmed att vara än mer betydelsefull än normalt för återhämtningen i den svenska ekonomin.

HUSHÅLLENS KONSUMTION DRIVER PÅ INHEMSK EFTERFRÅGAN

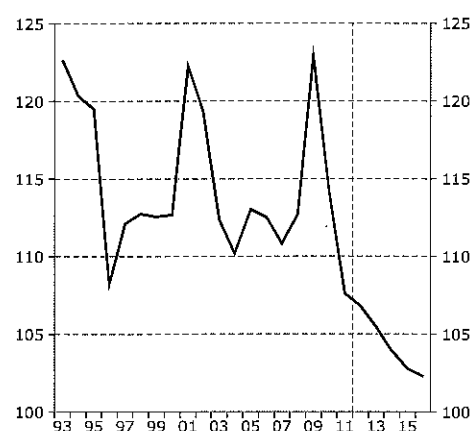
Lågkonjunkturen på arbetsmarknaden innebär att hushållen kommer att vara försiktiga med att öka konsumtionen under första halvan av 2012. Under andra halvåret förbättras läget på arbetsmarknaden och konsumtionstillväxten tar mera fart. För helåret stannar tillväxten i konsumtionen på 1,7 procent.

Hushållens sparande ökar därmed till något över 10 procent som andel av den disponibla inkomsten (se diagram 30). Till-sammans med låga räntor och ljusnande utsikter på arbetsmarknaden ger detta hushållen goda förutsättningar att öka konsumtionen 2013–2016. Ekonomin befinner sig då i en uppåtgående spiral där stigande efterfrågan driver på produktion och sysselsättning, vilket ytterligare stimulerar efterfrågan. Konsumtionen stiger i genomsnitt med drygt 3 procent per år under denna period (se diagram 30).

Hushållens konsumtion stiger därmed som andel av BNP till 48,5 procent år 2016 (se diagram 31). En förklaring till den stigande konsumtionsandelen är att hushållen av demografiska skäl kan förväntas minska sparandet. Från mitten på 1990-talet till 2008 steg successivt andelen av befolkningen som är 20–64 år, det vill säga den del av befolkningen där förvärvsfrekvensen är hög. Denna grupp har i genomsnitt en tendens att spara relativt mycket, medan det omvända gäller för åldersgrupper med låg förvärvsfrekvens, det vill säga unga och äldre. Den demografiska utvecklingen har nu vänt och åldersgrupperna med låg förvärvsfrekvens stiger snabbt till 2016 (se diagram 32). Denna utveckling talar i sig för en stigande konsumtionsandel. Det är dock

Diagram 29 Kronans effektiva växelkurs – KIX

Index 1992-11-18=100

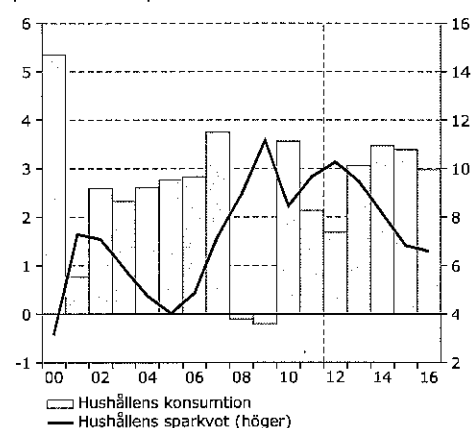

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 30 Hushållens konsumtion och sparkvot

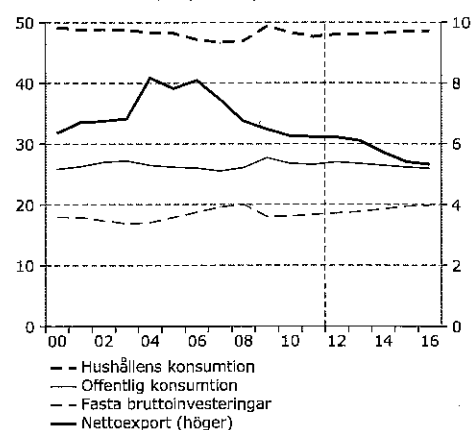
Procentuell förändring, fasta priser respektive procent av disponibel inkomst

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 31 BNP-andelar

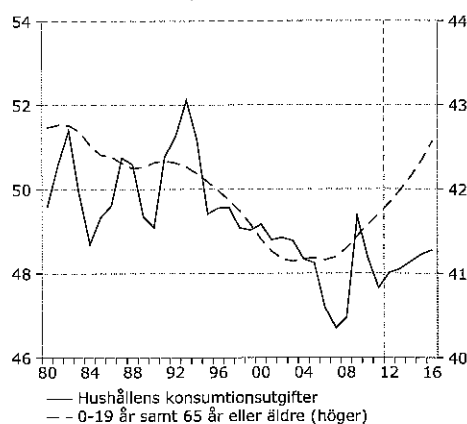
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 32 Konsumtion och befolkning 0–19 år samt 65 år eller äldre

Procent av BNP respektive befolkningen

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 33 Fasta bruttoinvesteringar

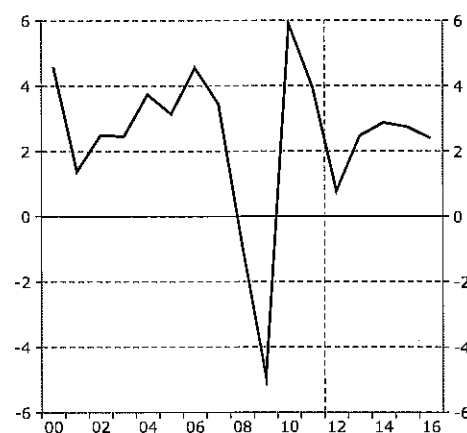
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 34 BNP

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

inte nödvändigt att det talar för en särskilt hög tillväxt i hushållens konsumtion, eftersom denna aspekt av den demografiska utvecklingen samtidigt verkar återhållande på BNP-tillväxten.

Efterfrågan från den offentliga sektorn ökar bara svagt under åren 2012–2016 då finanspolitiken sammantaget har en neutral inriktning (se avsnittet "Finanspolitik" nedan). Den offentliga konsumtionen växer med 0,7–0,8 procent per år under perioden. Den offentliga konsumtionen minskar därmed något som andel av BNP (se diagram 31).

I samband med finanskrisen 2008/09 föll de fasta bruttoinvesteringarna tillbaka från 20 till 18 procent av BNP (se diagram 31). Investeringarna har därefter legat kvar på en låg nivå. År 2012 ökar investeringarna bara med 2 procent då kapacitetsutnyttjandet är lågt och osäkerheten om den framtida utvecklingen fortfarande präglar investeringsbesluten. När efterfrågan och kapacitetsutnyttjandet stiger snabbare 2013 och vinstläget i företagen förbättras, stiger investeringarna också snabbare. Åren 2013–2016 ökar investeringarna med i genomsnitt 5 procent per år (se diagram 33). Investeringarna stiger till nära 20 procent som andel av BNP år 2016, vilket enligt Konjunkturinstitutets bedömning är att betrakta som en långsiktigt normal nivå.

INHEMSK EFTERFRÅGAN OCH STARKARE KRONA STIMULERAR IMPORTEN FRAMÖVER

Importen stagnerar i det närmaste 2012, som en följd av den svaga efterfrågeutvecklingen. År 2013 återhämtar sig tillväxten av efterfrågan och importen växer då med drygt 5 procent. Åren 2014–2015 stiger tillväxten i importen ytterligare till ca 7 procent per år. Orsaken är främst att efterfrågan fortsätter att stiga, men uppgången accentueras av en fortsatt förstärkning av kronan. Sammantaget förstärks kronan i termer av växelkursindex KIX med över 5 procent från 2012 till 2016 (se diagram 29).

Nettoexporten fortsätter att falla tillbaka och uppgår år 2016 till drygt 5 procent som andel av BNP (se diagram 31). Det svenska finansiella nettosparandet mot omvärlden fortsätter därmed att falla tillbaka, en utveckling som påbörjades i mitten av det förra decenniet. I ljuset av den demografiska utvecklingen med en minskande andel av befolkningen i åldersgrupper med hög förvärvsfrekvens, är denna trendmässiga nedgång inte anmärkningsvärd.

KONJUNKTURELL BALANS FÖRST 2015–2016

Samtantaget innebär utvecklingen att BNP-tillväxten stiger till 2,5 procent år 2013, efter den tillfälliga avmattningen år 2012 (se diagram 34 och tabell 5). Tillväxten blir ytterligare något högre åren 2014–2015. I kombination med den måttliga tillväxten i potentiell BNP sluts därmed BNP-gapet i det närmaste år 2015 (se diagram 35).

Tabell 5 Försörjningsbalans

Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

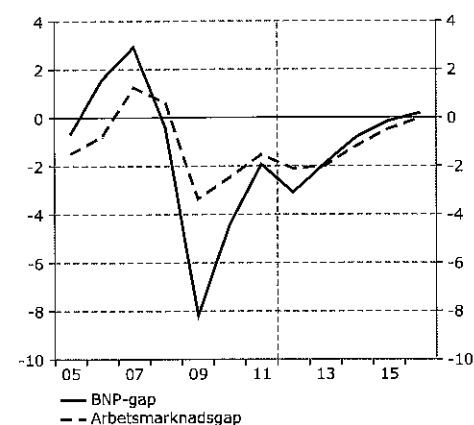
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hushållens konsumtionsutgifter	2,1	1,7	3,1	3,5	3,4	3,0
Offentliga konsumtionsutgifter	1,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	5,9	2,0	4,5	5,8	5,7	4,1
Slutlig inhemsk efterfrågan	2,8	1,5	2,7	3,2	3,1	2,6
Lagerinvesteringar ¹	0,7	-0,9	0,0	0,1	0,0	0,0
Total inhemsk efterfrågan	3,5	0,5	2,7	3,3	3,1	2,6
Export	6,8	1,0	4,5	5,8	6,1	5,4
Total efterfrågan	4,6	0,7	3,4	4,2	4,2	3,6
Import	6,2	0,5	5,4	7,1	7,3	6,2
Nettoexport ¹	0,7	0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1
BNP	4,0	0,8	2,5	2,9	2,7	2,4

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 35 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

ARBETSLÖSHETEN STIGER I ÅR

Arbetslösheten stiger i år som en följd av den svaga efterfrågeutvecklingen. Eftersom företagen förutser att avmattningen är kortvarig blir personalneddragningarna begränsade. För helåret 2012 faller sysselsättningen marginellt och arbetslösheten stiger till 7,7 procent som andel av arbetskraften (se diagram 36 och tabell 5).

De modesta personalneddragningarna 2012 innebär att resursutnyttjandet i företagen blir lågt. Den högre BNP-tillväxten 2013 slår därför inte igenom fullt ut på sysselsättningen, som stiger med 0,6 procent. Arbetskraften ökar nästan lika mycket och arbetslösheten sjunker bara något. Under 2013 normaliseras resursutnyttjandet i företagen. Den högre BNP-tillväxten 2014–2015 slår därmed igenom mera direkt på sysselsättningen som ökar med ca 1 procent per år.

Sammantaget stiger sysselsättningen med ca 3,5 procent åren 2013–2016. Under samma period växer arbetskraften med något mindre än 2 procent, och arbetslösheten faller därmed tillbaka till drygt 6 procent år 2016. Detta är i linje med Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten detta år. Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden är därmed att betrakta som normalt, vilket avspeglas i att arbetsmarknadsgapet är nära noll (se diagram 35).

Tabell 6 Arbetsmarknad

Procentuell förändring

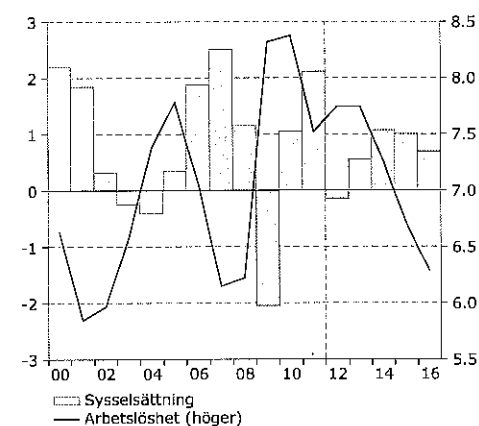
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antal arbetade timmar ¹	2,3	0,2	0,5	1,1	1,0	0,7
Sysselsättning	2,1	-0,1	0,6	1,1	1,0	0,7
Arbetskraft	1,2	0,1	0,6	0,5	0,4	0,2
Arbetslöshet ²	7,5	7,7	7,7	7,3	6,7	6,3

¹ Kalenderkorrigerad. ² Procent av arbetskraften.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 36 Sysselsättning och arbetslöshet

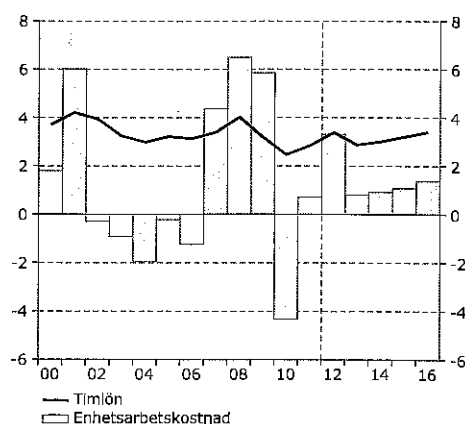
Procentuell förändring respektive procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 37 Timlön och enhetsarbetskostnad i näringslivet

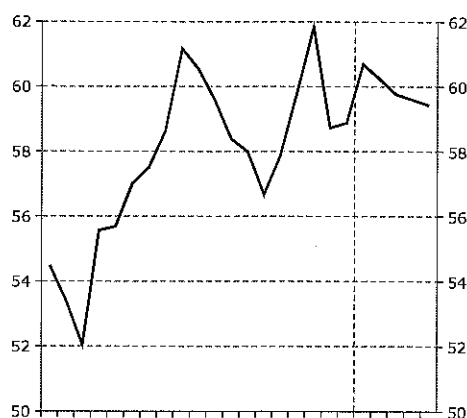
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 38 Arbetskostnadsandel i näringslivet

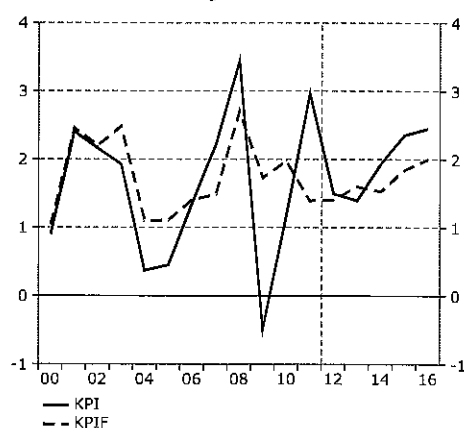
Procent av förädlingsvärde

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 39 Konsumentpriser

Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

LÖNERNA ÖKAR SNABBARE I ÅR

I fjol steg timlönen i näringslivet enligt konjunkturlönestatistiken med något mindre än 3 procent. Trots avmattningen på arbetsmarknaden bedöms timlönerna i näringslivet öka snabbare i år med 3,4 procent (se diagram 37 och tabell 6). En förklaring är att avtalsrörelsen hittills har resulterat i avtalade löneökningar som är högre än de som gällde för 2011 samt en tillfällig effekt av tidigare lagda lönerrevisioner i industrin. Under perioden 2013–2014 bedöms utvecklingen bli mer anpassad till den relativt höga arbetslösheten och timlönerna stiger då med runt 3 procent per år. När konjunkturen i det närmaste normaliseras 2015–2016 stiger timlönerna med drygt 3 procent per år.

Den, i förhållande till produktiviteten, starka löneutvecklingen i år leder till att enhetsarbetskostnaden stiger snabbt (se diagram 37 och tabell 6). Samtidigt bidrar det till att vinstläget i näringslivet försvagas påtagligt. Arbetskostnadsandelen stiger till nästan 61 procent 2012, vilket enligt Konjunkturinstitutets bedömning är betydligt högre än vad som är normalt i rådande konjunkturläge (se diagram 38). Det inhemska kostnadstrycket ökar därmed påtagligt i år.

Nedväxlingen i löneökningarna och en cykliskt betingad återhämtning i produktiviteten ger emellertid den omvända utvecklingen 2013. Arbetskostnadsandelen faller då tillbaka något men är fortsatt att betrakta som något hög. Åren 2014–2016 leder de tilltagande löneökningarna till att enhetsarbetskostnaden gradvis stiger något snabbare. Men ökningarna är trots allt måttliga och företagen kan därmed sänka arbetskostnadsandelen ytterligare mot normala nivåer, utan att höja priserna särskilt snabbt.

KPIF-INFLATIONEN FÖRBLIR UNDER 2 PROCENT

Inflationen i termer av KPI med fast bostadsränta (KPIF) uppgick 2011 till 1,4 procent. En svag utveckling av enhetsarbetskostnaden 2011 och en svag utveckling av importpriset på konsumtionsvaror bidrar till att inflationen i termer av KPIF stannar vid 1,4 procent också i år (se diagram 39 och tabell 6). Åren 2013–2016 fortsätter importpriserna att utvecklas svagt som en följd av en förstärkning av kronan. Det tilltagande inhemska kostnadstrycket i år verkar med viss fördröjning på inflationen som stiger till 1,6 procent 2013. Det något minskande inhemska kostnadstrycket under 2013 innebär att inflationen dämpas marginellt 2014. Det förbättrade konjunkturläget innebär dock att företagen får större möjlighet att föra kostnaderna vidare till konsumentledet. Inflationen i termer av KPIF stiger därför gradvis under loppet av 2015–2016 och når 2 procent under senare delen av 2016. Mätt med KPI är inflationen betydligt högre åren 2014–2016. Det beror på att Riksbanken höjer repo-räntan under denna period så att stigande boräntor driver upp inflationen mätt med KPI.

Tabell 7 Löner och priser

Procentuell förändring

	2011:1	2011:2	2011:3	2011:4	2011:5	2011:6
Timlön ¹	2,7	3,3	2,9	3,0	3,2	3,4
Timlön i näringslivet ¹	2,8	3,4	2,9	3,0	3,2	3,4
Enhetsarbetskostnad, näringslivet	0,7	3,3	0,8	0,9	1,1	1,4
KPI	3,0	1,5	1,4	1,9	2,4	2,5
KPIF	1,4	1,4	1,6	1,5	1,8	2,0

¹ Enligt konjunkturlönestatistiken.

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Penningpolitik, räntor och växelkurser

REPORÄNTAN KVAR PÅ 1,50 PROCENT 2012 OCH 2013

Riksbanken sänkte reporäntan till 1,50 procent vid sitt penningpolitiska möte i februari. Enligt terminsprissättningen förväntar sig finansiella placerare ytterligare en räntesänkning i år. Riksbankens räntebana från i februari indikerar dock inga ytterligare sänkningar av reporäntan (se diagram 40).

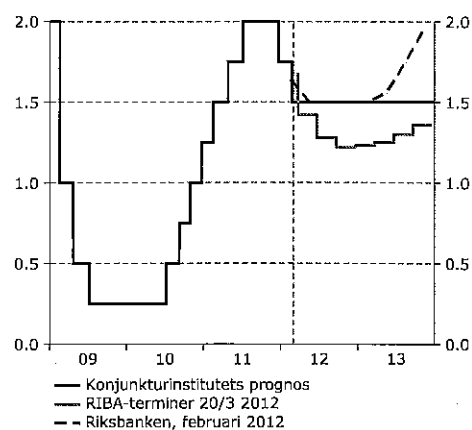
Den svenska konjunkturen försvagades i slutet av 2011. Det fjärde kvartalet föll BNP med 1,1 procent jämfört med närmast föregående kvartal. Den svagare efterfrågeutvecklingen, som framför allt beror på en lägre export, återspeglas även på arbetsmarknaden, där arbetslösheten har stigit något. Vid sidan av det svaga BNP-utfallet pekar de konjunkturindikatorer som har kommit efter Riksbankens penningpolitiska möte i februari inte mot någon kraftig ytterligare försvagning av konjunkturen. Tvärtom steg till exempel Konjunkturinstitutets barometerindikator kraftigt i mars. Samtidigt har riskerna minskat för en oordnad upplösning av eurokrisen och därmed för en betydligt svagare ekonomisk utveckling i omvärlden. I Konjunkturinstitutets prognos låter därför Riksbanken reporäntan ligga kvar på 1,50 procent i år och nästa år (se diagram 40).

Att reporäntan har sänkts med 0,5 procentenheter bidrar till att bromsa konjunkturedgången och mot slutet av 2012 inleds en återhämtning. Inflationen är låg. I februari var inflationen mätt med KPIF 1,1 procent. Den svaga efterfrågeutvecklingen och den starkare kronan bidrar till att hålla tillbaka inflationen i år och nästa år. Den låga inflationen och det låga resursutnyttjandet lämnar ett utrymme för ytterligare sänkningar av reporäntan 2012 (se fördjupningen "Lägre reporänta påskyndar återhämtningen").

FLERA ORSAKER TILL DEN LÅGA REPORÄNTAN

Lågkonjunkturen och den låga inflationen är de viktigaste förklaringarna till att reporäntan är så låg i dagsläget. Men nivån på reporäntan är lägre än vad som historiskt varit förenligt med

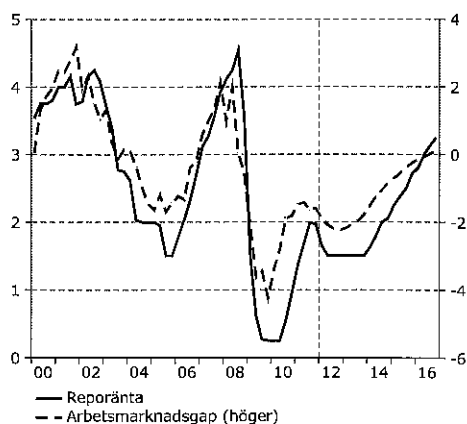
Diagram 40 Reporänta
Procent, dagsvärden

Källor: NASDAQ OMX, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 41 Reporänta och arbetsmarknadsgap

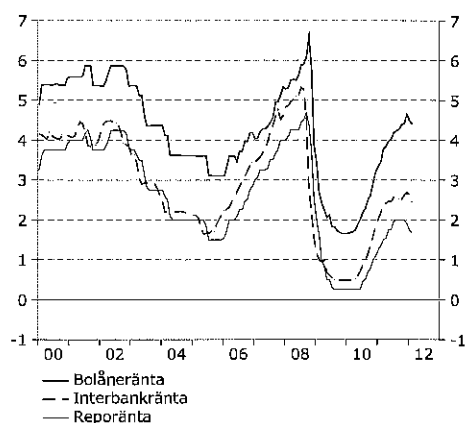
Procent respektive procent av potentiellt arbetade timmar, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 42 Räntor

Procent, månadsvärden

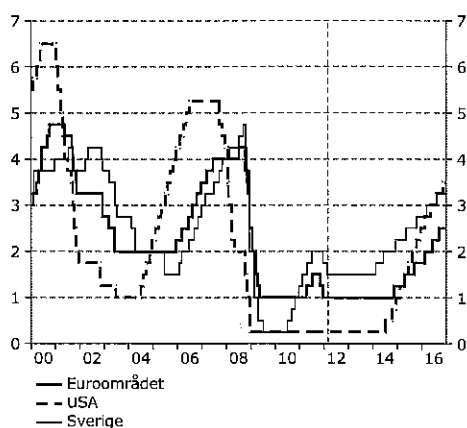

Anm. Löptider för bolåneräntor och interbankränta är 3 månader. Bolåneräntan avser genomsnittliga listpriser.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 43 Styrräntor

Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

nuvarande nivå på till exempel resursutnyttjandet på arbetsmarknaden (se diagram 41).

Det finns flera skäl till att sambandet mellan reporänta och resursutnyttjande ser något annorlunda ut nu än tidigare. Bolåneräntorna ligger på en högre nivå i relation till reporäntan än före finanskrisen (se diagram 42). Att skillnaden har ökat beror på att det kvarstår viss stress på interbankmarknaderna och på att bankernas finansieringskostnader har ökat. Dessutom har bankerna höjt sina marginaler.⁶

Allt annat lika innebär den större skillnaden mellan reporänta och bolåneränta att den nivå på reporäntan som är förenlig med fullt resursutnyttjande och stabil inflation kring inflationsmålet är lägre. Detta eftersom det är räntorna till företag och hushåll, snarare än reporäntan, som påverkar efterfrågan i ekonomin.

Styrräntorna i Sveriges viktigaste handelspartners är också exceptionellt låga (se diagram 43). Dessutom vidtar centralbankerna i dessa länder andra åtgärder för att göra penningpolitiken än mer expansiv (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling"). Detta beror dels på den djupa lågkonjunkturen, dels på behovet av skuldneddragningar efter finanskrisen som innebär att många aktörer i OECD-länderna har en hög preferens för att spara. Vid en given nivå på styrräntan blir då efterfrågan i ekonomin svagare än i normalfallet. Att den potentiella BNP-tillväxten i omvärlden bedöms vara lägre än tidigare verkar också återhållande på styrräntorna. De låga omvärldsräntorna innebär att den svenska räntan också blir lägre, eftersom kronan skulle förstärkas kraftigt om Riksbanken valde en högre styrränta. Detta skulle i sin tur mer än önskvärt dämpa resursutnyttjande och inflation i Sverige.

GRADVIS HÖGRE REPORÄNTA 2014–2016

Åren 2013–2016 återhämtar sig den svenska ekonomin. Reporäntan behöver då gradvis höjas för att undvika överhettning och en för hög inflation längre fram. Riksbanken börjar höja styrräntan i början av 2014. Detta är något tidigare än i USA och euroområdet, vilket beror på att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin är högre än i USA och euroområdet. Att de utländska styrräntorna är låga under lång tid framöver innebär att även Riksbanken behöver höja långsammare än vad som tidigare varit fallet i en återhämtningsfas. I slutet av 2016 är reporäntan 3,25 procent. Åren därefter fortsätter reporäntan att stiga mot 4 procent som bedöms vara den nivå som på lång sikt är förenlig med normalt resursutnyttjande och en inflation på 2 procent.

LÅGA LÅNGRÄNTOR, FÖRUTOM I VISSA EUROLÄNDER

Statsobligationsräntorna i Sverige, USA och Tyskland är låga i ett historiskt perspektiv (se diagram 44). De låga räntorna på

⁶ Se fördjupningen "Förhållandet mellan reporäntan och räntor till hushåll och företag" i *Penningpolitisk rapport*, februari 2012, Sveriges riksbank.

statsobligationer avspeglar i första hand förväntningar om att styrräntorna ska hållas på låga nivåer under lång tid framöver. Även oron kring den finansiella stabiliteten i till exempel euroområdet har bidragit till att pressa ner statsobligationsräntorna i till exempel Sverige. Detta beror på att svenska statsobligationer bedöms vara en säker placering relativt alternativen. Motsvarande räntor i till exempel Italien och Spanien ligger på en betydligt högre nivå, även efter nedgången i början av 2012 (se diagram 45).

Den senaste tiden har statsobligationsräntorna i USA och Sverige stigit något (se diagram 44). Tänkbara förklaringar är att riskerna för en oordnad upplösning av eurokrisen har minskat och tecken på en mer uthållig återhämtning i den amerikanska ekonomin. Svenska statsobligationsräntor fortsätter att stiga de kommande åren (se tabell 8 och diagram 44).

Tabell 8 Räntor

Procent

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vid slutet av året						
Reporänta	1,75	1,50	1,50	2,25	2,75	3,25
Årsmedelvärde						
Reporänta	1,8	1,5	1,5	1,9	2,5	3,0
5-årig statsobligationsränta	2,3	1,7	2,6	3,4	4,0	4,2
10-årig statsobligationsränta	2,6	2,1	2,7	3,6	4,2	4,4

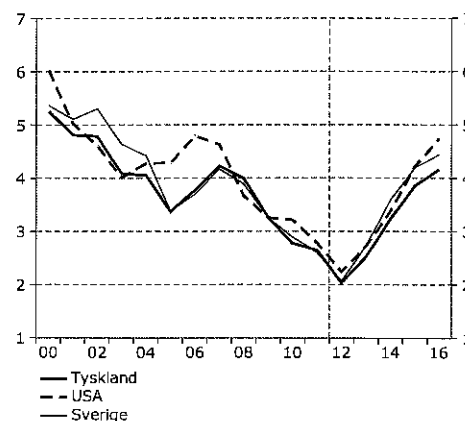
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

KRONAN FÖRSTÄRKES

Efter att ha förstärkts kraftigt under inledningen av 2011 blev kronan svagare under andra halvåret 2011 när osäkerheten om den europeiska skuldkrisen var som störst (se diagram 46). Omvänt förstärktes kronan kring årsskiftet när marknadsoron dämpades. Kronan fortsätter att förstärkas under resten av 2012, om än i långsammare takt.

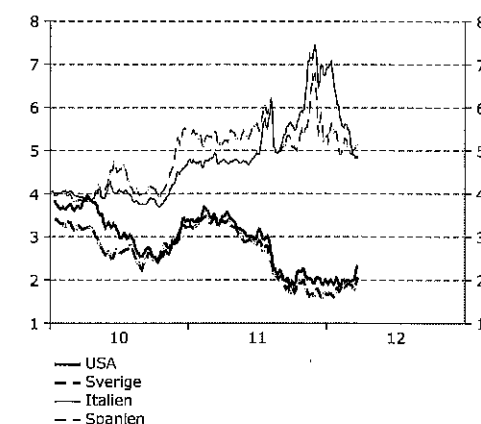
På längre sikt talar kronans fundamentala bestämningsfaktorer, och då särskilt en allt starkare svensk nettoställning mot omvärlden, för en real förstärkning av kronan. År 2016 har kronan i reala termer förstärkts med 2 procent jämfört med 2011. Den utländska inflationen⁷ under perioden bedöms bli högre än den svenska och i nominella termer förstärks kronan med 5 procent för samma period (se tabell 9).

⁷ Med utlandet avses här de länder vars valutor ingår i KIX. Ett antal av dessa, exempelvis Indien, Brasilien och Kina har jämförelsevis hög inflation.

Diagram 44 Statsobligationsräntor
Procent

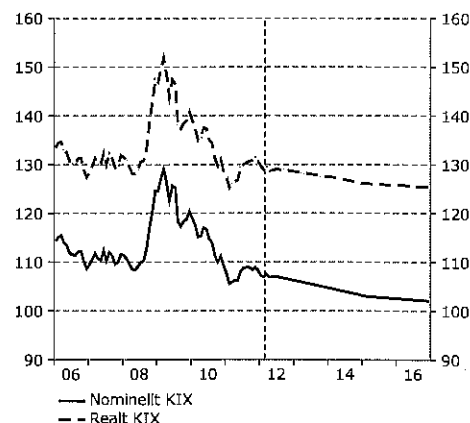
Anm. 10 års löptid

Källor: Macrobond och Konjunkturinstitutet.

Diagram 45 Statsobligationsräntor
Procent, dagsvärden, 5-dagars glidande medelvärde

Anm. 10 års löptid

Källa: Macrobond.

Diagram 46 Kronans effektiva växelkurs – KIX
Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 9 Växelkurser

Index 1992-11-18=100 respektive kronor per valutaenhet

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
KIX	107,6	106,8	105,5	103,9	102,8	102,3
TCW-index	122,3	121,1	119,0	116,8	115,2	114,6
Euro	9,03	8,81	8,69	8,56	8,46	8,42
Dollar	6,50	6,67	6,54	6,42	6,34	6,31

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Finanspolitiska begrepp

Finanspolitisk multiplikator är den effekt finanspolitiska variabler har på exempelvis BNP. Om offentlig konsumtion ökar eller skatterna sänks med 10 miljarder kronor och BNP som ett resultat av detta ökar med 7 miljarder är multiplikatorn 0,7.

Ofinansierade åtgärder är finanspolitiska beslut om ökade utgifter och/eller minskade skatter som inte är finansierade via beslut om lika stora minskade utgifter och/eller höjda skatter på något annat område. Dessa åtgärder försämrar därmed i sig den offentliga sektorns finansiella sparande och har i normalfallet en positiv effekt (multiplikator) på BNP.

Det konjunkturjusterade sparandet är en beräkning av vad den offentliga sektorns finansiella sparande skulle vara vid ett balanserat resursutnyttjande (neutral konjunktur) och en normal sammansättning av viktiga skattebaser. Det presenteras vanligtvis som andel av potentiell BNP.

Finanspolitikens inriktning ett enkelt år bedöms utifrån förändringen av det konjunkturjusterade sparandet som andel av potentiell BNP. Ett konjunkturjusterat sparande som minskar som andel av potentiell BNP indikerar att finanspolitiken är *expansiv* med avseende på resursutnyttjandet (BNP-gapet) i ekonomin. Det kan bero på att de konjunkturjusterade skatteintäkterna inte ökar i takt med potentiell BNP (t.ex. via sänkta skattesatser) eller på att de potentiella offentliga utgifterna ökar snabbare än potentiell BNP eller på en kombination av båda. På motsvarande sätt indikerar ett konjunkturjusterat sparande som ökar som andel av potentiell BNP att finanspolitiken är *åtskrämmande*. Finanspolitiken är *neutral* då det konjunkturjusterade sparandet är oförändrat som andel av potentiell BNP.

Oförändrade regler inom finanspolitiken definieras av den utveckling av finanspolitiska variabler som ges om inga ytterligare finanspolitiska beslut fattas av regering och riksdag. I praktiken finns dock betydande gränsdragningsproblem.

Finanspolitik

I budgetpropositionen för 2012 beslutades om nya ofinansierade åtgärder motsvarande ca 15 miljarder kronor. Konjunkturinstitutet prognostiserar att det utöver dessa genomförs ofinansierade åtgärder om ytterligare 39 miljarder kronor 2013–2016. Med dessa ofinansierade åtgärder uppgår det konjunkturjusterade sparandet till 1,5 procent av potentiell BNP 2015 då ekonomin är i konjunkturrell balans, det vill säga när BNP-gapet är slutet. Det medför att det faktiska sparandet bedöms vara i linje med överskottsmålet. Konjunkturinstitutets principer för finanspolitisk prognos beskrivs i faktarutan i slutet av detta avsnitt.

FINANSPOLITISKA ÅTGÄRDER 2012

Budgetpropositionen för 2012 innehåller ofinansierade åtgärder om ca 15 miljarder kronor. Effekten på det finansiella sparandet motverkas något av att den genomsnittliga kommunalskatten höjdes 2012. Med dessa åtgärder minskar det konjunkturjusterade sparandet från 1,4 till 1,2 procent av potentiell BNP mellan 2011 och 2012. Finanspolitikens inriktning 2012 är därmed något expansiv (se förklaring i marginalen).

UTRYMME FÖR OFINANSIERADE ÅTGÄRDER 2013–2016

Konjunkturinstitutets prognos för utrymmet för ofinansierade åtgärder utgår från överskottsmålet. Konjunkturinstitutet bedömer att det konjunkturjusterade sparandet bör uppgå till 1,5 procent av potentiell BNP när ekonomin är i konjunkturrell balans för att överskottsmålet ska uppnås.

Det konjunkturjusterade sparandet beräknas bli 1,2 procent av potentiell BNP 2012 (se diagram 48). Konjunkturinstitutet prognostiserar att när BNP-gapet sluts 2015 når det konjunkturjusterade sparandet 1,5 procent av potentiell BNP vilket motiveras av överskottsmålet. För att åstadkomma detta behövs ytterligare ofinansierade åtgärder under perioden 2013–2016 motsvarande 39 miljarder kronor.

Konjunkturinstitutet prognostiserar att åtgärder motsvarande 6 miljarder kronor genomförs 2013. I detta belopp ingår att den genomsnittliga kommunalskatten höjs 2013, vilket ökar det finansiella sparandet med ca 2 miljarder kronor. Fördelningen av

det återstående utrymmet för ofinansierade åtgärder om totalt 33 miljarder kronor 2014–2016 redovisas i tabell 10 nedan.

Tabell 10 Prognos för ofinansierade åtgärder 2013–2016

Miljarder kronor

	2013	2014	2015	2016	2013–2016
Prognos för ofinansierade åtgärder	6	6	4	23	39

Källa: Konjunkturinstitutet.

FINANSPOLITIKEN ÄR NEUTRAL 2013–2014 OCH ÅTSTRAMANDE 2015

Konjunkturinstitutet använder förändringen i det konjunkturjusterade sparandet för att bedöma om finanspolitiken är expansiv, neutral eller åtstramande enskilda år (se förklaring i marginalen). Därför är utvecklingen av det konjunkturjusterade sparandet en central utgångspunkt för prognosen av vilka år regeringen kommer att använda utrymmet för ofinansierade åtgärder.

Regeringen bedöms i viss mån beakta det svaga konjunkturläget 2013 och 2014 och därför prognostiseras det konjunkturjusterade sparandet vara oförändrat från 2012, det vill säga uppgå till 1,2 procent av potentiell BNP (se tabell 11). Finanspolitiken är därmed neutral dessa år. År 2015, då konjunkturläget har förbättrats och BNP-gapet är nära noll (se diagram 47), bedöms finanspolitiken bli åtstramande. Det konjunkturjusterade sparandet ökar då från 1,2 till 1,5 procent av potentiell BNP och denna nivå behålls även 2016.

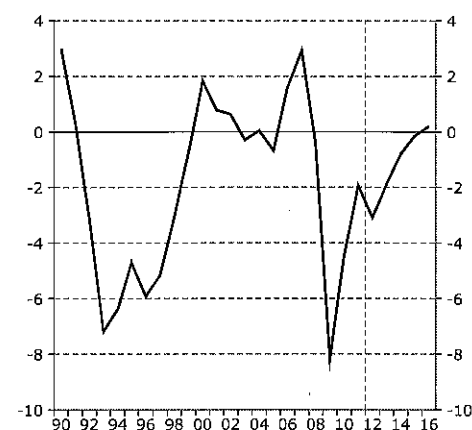
Givet denna prognos på det konjunkturjusterade sparandet blir storleken på de ofinansierade åtgärderna i miljarder kronor relativt små 2013–2014 (se tabell 10). En viktig förklaring till detta är att den potentiella BNP-tillväxten är låg dessa år. Enligt den metod som Konjunkturinstitutet använder för att beräkna det konjunkturjusterade sparandet växer de konjunkturjusterade skatteinkomsterna relativt långsamt 2013 och 2014. Eftersom de offentliga utgifterna (före ofinansierade åtgärder) inte påverkas i samma utsträckning av den svaga potentiella BNP-tillväxten blir utrymmet för ofinansierade åtgärder litet givet ett oförändrat konjunkturjusterat sparande.

Som nämndes ovan bedöms finanspolitiken stramas åt 2015 så att det konjunkturjusterade sparandet ökar från 1,2 till 1,5 procent av potentiell BNP. Därför blir utrymmet för ofinansierade åtgärder begränsat även detta år (se tabell 10). År 2016 blir däremot utrymmet större. Det beror dels på att potentiell BNP växer snabbare än 2013–2014, dels på att det konjunkturjusterade sparandet, till skillnad från 2015, inte behöver öka för att uppfylla överskottsmålet.

Sammanfattningsvis finns det ingen målkonflikt mellan överskottsmålet och ofinansierade åtgärder på sammantaget 39 miljarder kronor 2013–2016. I avsaknad av ofinansierade

Diagram 47 BNP-gap

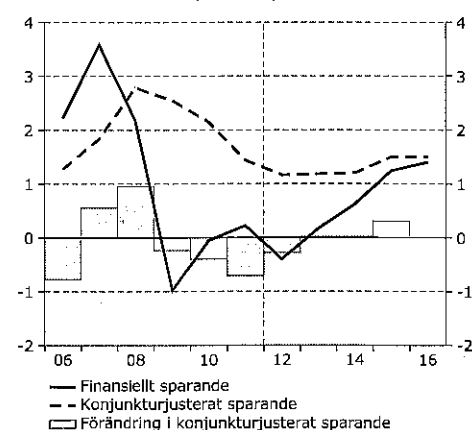
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 48 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentliga sektorn

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

åtgärder under denna period skulle det konjunkturjusterade sparandet uppgå till 2,4 procent av potentiell BNP 2016 (se tabell 11). Det skulle, bortsett från att överskotts målet överskrids, innebära en sämre ekonomisk utveckling i form av ökad arbetslöshet och en lägre investeringsnivå.⁸

Tabell 11 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentliga sektorn vid olika finanspolitiska prognoser

Procent av BNP respektive potentiell BNP

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Finansiellt sparande	0,2	-0,4	0,2	0,6	1,2	1,4
Konjunkturjusterat sparande	1,4	1,2	1,2	1,2	1,5	1,5
Finansiellt sparande exkl. ytterligare åtgärder 2013–2016	0,2	-0,4	0,3	0,8	1,4	1,9
Konjunkturjusterat sparande exkl. ytterligare åtgärder 2013–2016	1,4	1,2	1,4	1,5	1,9	2,4

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FINANSPOLITIKENS INNEHÅLL 2013–2016

De prognostiserade ofinansierade åtgärderna om 6 miljarder kronor 2013 har fördelats utifrån Konjunkturinstitutets bedömning. Bedömningen baseras i första hand på regeringens aviseringar om framtida åtgärder och inriktning på finanspolitiken.⁹

Fördelningen av ytterligare ofinansierade åtgärder om totalt 33 miljarder kronor 2014–2016 följer de principer som beskrivs i faktarutan nedan, det vill säga att offentlig konsumtion ökar i takt med de demografiskt betingade behoven, att de offentliga investeringarna ökar i takt med BNP och att det tillförs medel så att ingen real försämring sker av transfereringssystemen (se tabell 12). Efter realvärdesåkringen återstår 3 miljarder kronor, dessa tillförs hushållen i form av transfereringar. Det innebär alltså sammantaget att det konjunkturjusterade finansiella sparandet blir 33 miljarder kronor lägre 2016 jämfört med oförändrade regler 2014–2016.

⁸ En modellbaserad prognos som exkluderar de prognostiserade ofinansierade åtgärderna om 39 miljarder kronor finns på www.konj.se. Se även fördjupningen "Hur jämföra makroprognoser mellan Konjunkturinstitutet, Regeringen och ESV?" i *Konjunkturläget*, december 2011.

⁹ Fördelningen av Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik för 2013 redovisas i kapitlet "Offentliga finanser".

Tabell 12 Ofinansierade åtgärder 2014–2016

Miljarder kronor, förändring från föregående år

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Total effekt på konjunkturjusterat sparande	-6	-4	-23	-33
Beräknad kostnad för realvärdessäkring av offentliga utgifter ¹	8	10	12	30

¹ Med realvärdessäkring av offentliga utgifter avses att medel tillförs så att offentlig konsumtion ökar i takt med de demografiskt betingade behoven, att de offentliga investeringarna ökar i takt med BNP och att ingen real försämring sker av transfereringssystemen.

Källa: Konjunkturinstitutet.

FAKTA

Principer för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognoser

Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos är just en prognos och behöver inte alltid överensstämma med vad

Konjunkturinstitutet anser är en lämplig politik. I denna faktaruta beskrivs principerna för den finanspolitiska prognosen.

Överskottsmålet är ankaret

På kort sikt styrs den finanspolitiska prognosen i stor utsträckning av förslag och aviseringar i budgetpropositionen och vårpropositionen. För kommande år, då denna information inte finns att tillgå, baseras den finanspolitiska prognosen på Konjunkturinstitutets bedömning av hur det finanspolitiska ramverket kommer att tillämpas. I denna bedömning är överskottsmålet ankaret men även utgiftstaket och balanskravet i kommunsektorn beaktas.

Konjunkturinstitutet betraktar överskottsmålet som ett framåtblickande mål, det vill säga att den prognostiserade utvecklingen av det finansiella sparandet ska vara i linje med målet. Konjunkturinstitutet använder ett mått på konjunkturjusterat sparande som indikator på om överskottsmålet uppfylls eller inte.

Försiktighetsprincip i tolkning av överskottsmålet

Skillnaden mellan det faktiska och det konjunkturjusterade sparandet beror framför allt på BNP-gapet. BNP-gapet, såsom Konjunkturinstitutet mäter det, har historiskt i genomsnitt varit negativt. Om så skulle bli fallet även framöver kommer medelvärdet av det konjunkturjusterade sparandet att bli högre än medelvärdet av det faktiska sparandet. Regeringen tar hänsyn till denna risk vid bedömningen av måluppfyllelsen. Av dessa skäl förutsätter Konjunkturinstitutets prognos ett konjunkturjusterat sparande på 1,5 procent av potentiell BNP vid ett balanserat konjunkturläge, det vill säga när BNP-gapet är slutet. Det ökar sannolikheten för att det faktiska sparandet i genomsnitt uppgår till 1 procent av BNP.

Konjunkturrell hänsyn

Inom ramen för överskottsmålet bedömer Konjunkturinstitutet i vilken mån regeringen avser beakta konjunkturen i sina finanspolitiska beslut. Exempelvis kan det i en lågkonjunktur (högkonjunktur) vara sannolikt att regeringen verkar för att det konjunkturjusterade sparandet tillfälligt understiger (överstiger) 1,5 procent av potentiell BNP för att ekonomin snabbare ska nå jämvikt.

Fördelning av finanspolitikens innehåll

För närliggande år baseras prognosen på finanspolitikens innehåll, det vill säga fördelningen av ofinansierade åtgärder, på regeringens aviseringar om framtida åtgärder och Konjunkturinstitutets bedömning av inriktningen på regeringens politik. På längre sikt, när ingen annan information finns att tillgå, gäller för inkomstprognoserna att de implicita skattesatserna är oförändrade. För utgiftssidan gäller att det tillförs medel så att 1) ingen real försämring sker av transfereringssystemen, 2) offentlig konsumtion följer de demografiskt betingade behoven samt 3) de offentliga investeringarna följer BNP-utvecklingen. Om ytterligare justeringar behövs för att uppnå överskottsmålet sker det genom en anpassning av transfereringarna till hushållen.

FÖRDJUPNING

Lägre reporänta påskyndar återhämtningen

Konjunkturinstitutets prognos är att reporäntan lämnas oförändrad på 1,50 procent 2012 och 2013. Därefter börjar räntan gradvis att höjas mot normala nivåer. I denna fördjupning jämförs den ekonomiska utvecklingen i prognosen med utvecklingen i ekonomin om reporäntan hålls lägre 2012 och 2013. Scenariot utgår från att reporäntan sänks ytterligare så att den sommaren 2012 är 1,00 procent och ligger kvar på den nivån under ett år. Analysen visar att med en sådan bana för reporäntan blir inflationens avvikelse från målet mindre och resursutnyttjandet något mer balanserat jämfört med i prognosen.

Konjunkturinstitutets prognoser för svensk ekonomi innefattar en prognos för reporäntan. I den nuvarande prognosen är reporäntan oförändrad på 1,50 procent fram till första kvartalet 2014 (se diagram 49). Det närmaste året sammanfaller därmed prognosen med Riksbankens bana för reporäntan från i februari 2012. Ny information om den konjunkturella utvecklingen i Sverige och omvärlden som inkommit efter Riksbankens februarimöte bedöms inte leda till att Riksbanken reviderar sin bana för reporäntan på kort sikt. En reporänta på 1,50 procent är låg jämfört med vad som är normalt och bidrar därmed till att svensk ekonomi inleder en återhämtning under andra halvåret 2012. Resursutnyttjandet blir dock fortsatt lågt 2012 och 2013 (se diagram 50). Först 2015 bedömer Konjunkturinstitutet att svensk ekonomi når konjunkturell balans. Det svaga resursutnyttjandet medför att inflationen blir låg. Mätt med KPIF är inflationen lägre än 2 procent ända fram till 2016 (se diagram 51).

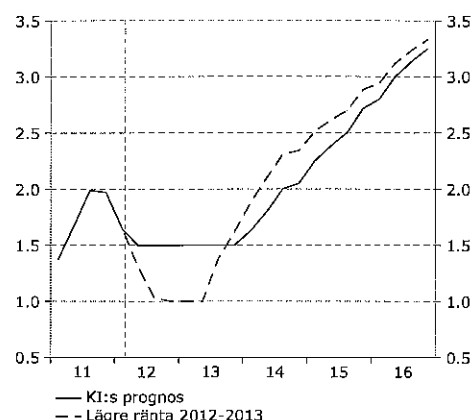
Nedan görs en jämförelse av den ekonomiska utvecklingen med en lägre reporänta 2012 och 2013. Effekterna på den ekonomiska utvecklingen av den alternativa penningpolitiken har beräknats med hjälp av Konjunkturinstitutets simuleringsmodell KLEM.

DEN EKONOMISKA UTVECKLINGEN MED EN LÄGRE REPORÄNTA 2012 OCH 2013

I alternativscenariot sänker Riksbanken reporäntan så att den är 1,00 procent sommaren 2012. Reporäntan ligger sedan kvar på denna nivå under ett års tid (se diagram 49). Från och med mitten av 2013 bestäms räntan av simuleringsmodellens reaktionsfunktion. Räntan höjs då relativt snabbt och ligger på en högre nivå i förhållande till prognosen från och med slutet av 2013.

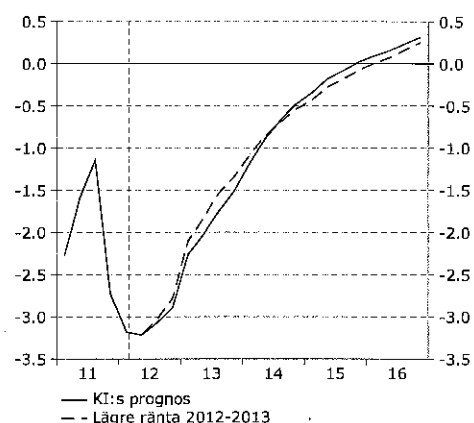
Den inledningsvis lägre reporäntan medför att den reala

Diagram 49 Reporänta
Procent, kvartalsvärden

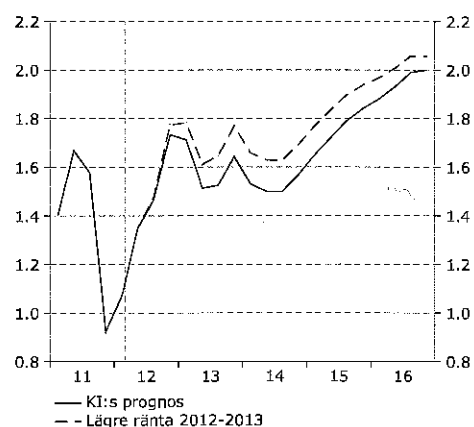
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 50 BNP-gap
Procent, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

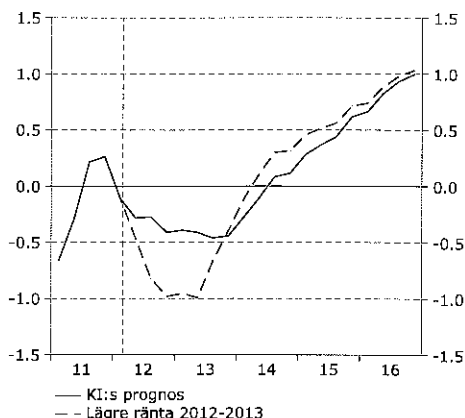
Diagram 51 KPIF
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

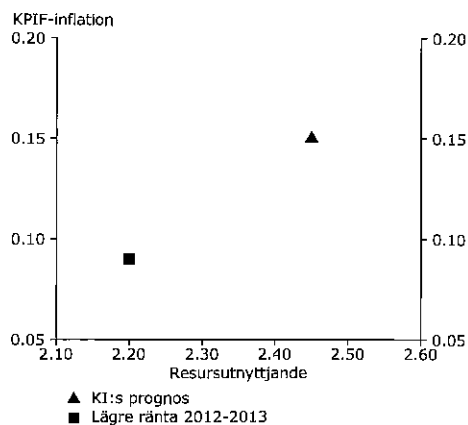
Diagram 52 Real reporänta

Procent, kvartalsvärden

Anm. Beräknad som i simuleringsmodellen KLEM. Inflationsförväntningarna är både bakåtblickande och framåtblickande.

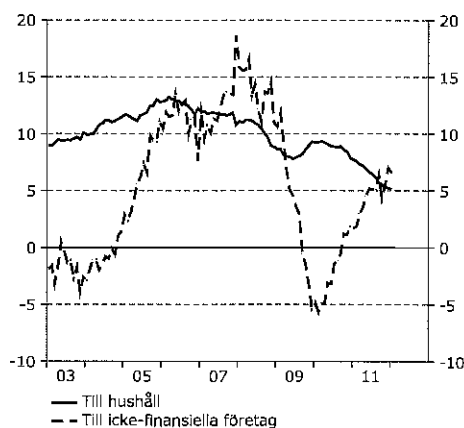
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 53 Medelkvadratgap

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 54 Utlåning från finansiella institut i Sverige

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: SCB.

reporäntan blir lägre än i prognosen under 2012 och under större delen av 2013 (se diagram 52). Penningpolitiken blir därmed mer expansiv, vilket leder till att efterfrågetillväxten och resursutnyttjandet blir 0,2 procentenheter högre 2013 (se diagram 50). I kombination med en svagare växelkurs innebär det högre resursutnyttjandet att inflationen blir något högre. KPIF-inflationen ligger närmare 2 procent större delen av perioden 2012–2016 jämfört med prognosen (se diagram 51).

LÅGT RESURSUUTNYTTJANDE GER UTRYMME FÖR EN LÄGRE REPORÄNTA

Riksbankens överordnade mål är att inflationen ska vara 2 procent. Samtidigt som penningpolitiken inriktas mot att uppfylla inflationsmålet ska den stödja målen för den allmänna ekonomiska politiken genom att Riksbanken även ska sträva efter att stabilisera produktion och sysselsättning runt långsiktigt hållbara utvecklingsbanor.¹⁰

Den låga inflationen och det låga resursutnyttjandet lämnar ett utrymme att föra en än mer expansiv penningpolitik under 2012 och 2013 än den som prognosen omfattar. Den lägre reporäntan i närtid innebär dock att räntan behöver vara högre längre fram jämfört med prognosens reporäntebana. Diagram 53 illustrerar ett sätt att utvärdera penningpolitiska alternativ. Diagrammet visar BNP-gapets genomsnittliga kvadrerade avvikelse respektive inflationens kvadrerade avvikelse från 2 procent under perioden 2012–2020. Alternativet med lägre reporänta 2012 och 2013 ger en mindre avvikelse i både resursutnyttjande och inflation jämfört med prognosen där reporäntan ligger kvar på 1,50 procent.

LÄGRE REPORÄNTA MEDFÖR INGEN VÄSENTLIGT HÖGRE RISK FÖR FINANSIELLA OBALANSER

Det finns risker förknippade med att hålla reporäntan på en låg nivå under lång tid. Om detta leder till att aktörerna i ekonomin underskattar den långsiktiga nivån på reporäntan kan detta medföra en alltför hög skuldsättning och ökar risken för prisbubblor.

Kredittillväxten, i synnerhet till hushåll, har under en längre tid varit högre än vad som är långsiktigt hållbart (se diagram 54). Under de senaste två åren har den emellertid fallit tillbaka i takt med att bostadsmarknaden har bromsat in. En bidragande orsak till den lägre kredittillväxten är troligen också att de räntor som företag och hushåll möter är höga i relation till reporäntan. En något lägre reporänta bedöms därför inte i nuläget medföra någon väsentligt högre risk för att finansiella obalanser byggs upp.

¹⁰ Se "Penningpolitiken i Sverige", Riksbanken, 2010.

Internationell konjunkturutveckling

Tillväxten i OECD blir svag 2012 och 2013. De närmaste kvartalen hålls efterfrågeutvecklingen tillbaka av en låg tillförsikt bland hushåll och företag samt av finanspolitiska åtstramningar. Konjunkturinstitutet bedömer att osäkerheten om utvecklingen av eurokrisen fortsätter att minska under året. Tillförsikten bland hushåll och företag i OECD tilltar under 2012, men stora sparbehov i offentlig sektor och bland hushåll fortsätter att dämpa efterfrågeutvecklingen. Även i många tillväxtländer bromsar tillväxten in, både till följd av tidigare åtstramande inhemsk stabiliseringspolitik och av en vikande internationell konjunktur.

Den globala konjunkturen

SVAG AVSLUTNING PÅ 2011

BNP i OECD växte med 0,2 procent det fjärde kvartalet 2011 jämfört med närmast föregående kvartal. I euroområdet, Japan och Storbritannien föll BNP. Amerikansk BNP-utveckling bidrog däremot till att tillväxten blev svagt positiv för OECD-området som helhet.

Tillväxten i OECD har varit svag i stort sett hela 2011 (se diagram 55). De inledande kvartalen präglades av effekterna av jordbävningen i Japan samt av höga råvarupriser. En starkare tillväxt noterades för tredje kvartalet 2011, vilken till stor del var resultatet av japanskt återuppbyggnadsarbete. I övriga OECD var tillväxten det tredje kvartalet 2011 återhållen och präglades av att krisen i euroområdet fördjupades.

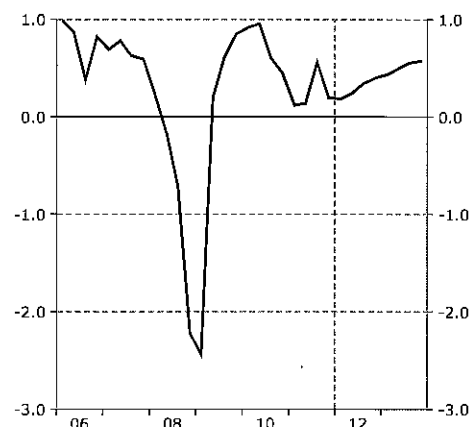
Den fördjupade krisen i euroområdet är även en viktig förklaring till den svaga tillväxten det fjärde kvartalet 2011. En tilltagande oro för statsfinansiellt svaga euroländers betalningsförmåga skapade en osäkerhet om stabiliteten i det finansiella systemet, inte bara i euroområdet utan även i den övriga världsekonomin. Den osäkra miljön verkade hämmande på hushållens konsumtion och företagens investeringar. På många håll dämpades den svaga efterfrågeutvecklingen också av åtstramande finanspolitik, inte bara i de statsfinansiellt svaga ekonomierna i euroområdet utan även i till exempel Storbritannien. Att den amerikanska ekonomin gick mot strömmen och uppvisade en förhållandevis stark BNP-tillväxt berodde bland annat på stigande lagerinvesteringar.

LÅGT FÖRTROENDE MEN EN GRYENDE TILLFÖRSIKT

Den osäkerhet om de framtida tillväxtutsikterna som följt i spåren av den fördjupade eurokrisen speglas i låga förtroendeindikatorer i OECD-länderna (se diagram 56). De senaste månaderna har dock en tendens till stigande tillförsikt kunnat skönjas. Ytterligare ett tecken på detta är att börskurser på de flesta håll i värld-

Diagram 55 BNP i OECD

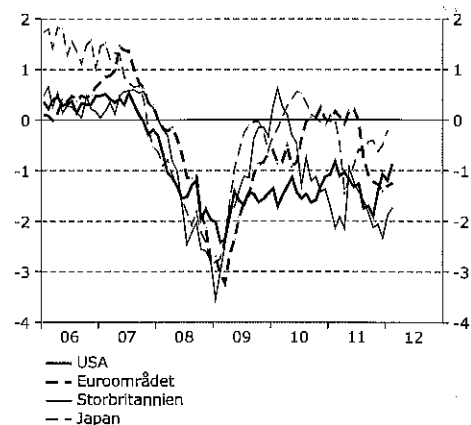
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 56 Konsumentförtroende

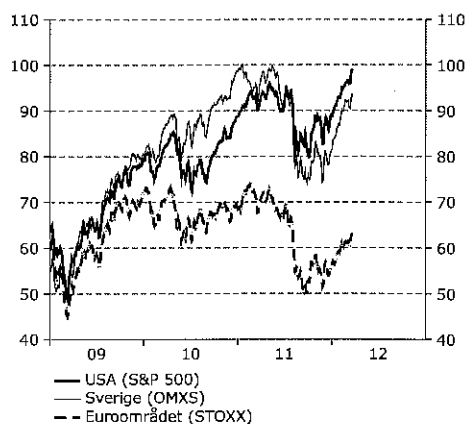
Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade månadsvärden

Källor: Europeiska kommissionen, Conference Board, Cabinet Office Japan och Konjunkturinstitutet.

Diagram 57 Börsutveckling

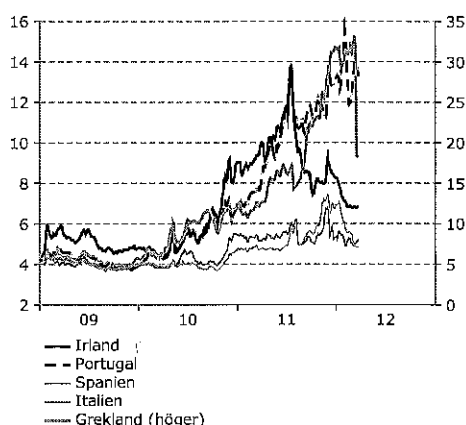
Index 2006-12-29=100, dagsvärden, 5 dagars glidande medelvärde

Källor: Standard & Poor's, NASDAQOMX och STOXX.

Diagram 58 Statsobligationsräntor i valda länder

Procent, dagsvärden, 5-dagars glidande medelvärde

Anm. 10 års löptid.

Källa: Macrobond.

den stigit påtagligt sedan årsskiftet – indexen S&P 500 i USA och STOXX i euroområdet hade i mitten av mars 2012 båda stigit med drygt 10 procent (se diagram 57).

En viktig förklaring till den gryende tillförsikten är att finansieringen för banker i euroområdet underlättats avsevärt under inledningen av året, mycket tack vare den europeiska centralbankens (ECB) treåriga lån. Räntan på lånen var 1 procent och efterfrågan visade sig vara hög: bankerna lånade nästan 500 miljarder euro i december 2011 och ytterligare drygt 500 miljarder i februari 2012. Treårslånen undanröjde troligen en kraftig kreditåstramning. Detta har bland annat tagit sig uttryck i att räntor på lån till statsfinansiellt svaga länder har fallit tillbaka (se diagram 58). De lägre räntorna kan troligen också tillskrivas ett ökat förtroende för ländernas möjligheter att stabilisera de offentliga finanserna. Här utgör Grekland och Portugal undantag eftersom de höga statsobligationsräntorna vittnar om att kreditmarknaden fortfarande hyser betydande tvivel om hållbarheten i dessa länders offentliga finanser, stora nedskrivningar av den grekiska statsskulden till trots.¹¹

Sammantaget innebär det förbättrade finanseringsläget att riskerna för en oordnad upplösning av krisen i euroområdet har minskat. Därmed har även riskerna för en drastiskt försämrad realekonomisk utveckling blivit mindre, såväl i euroområdet som i den globala ekonomin.

SVAG TILLVÄXT I OECD UNDER INLEDNINGEN AV 2012

Eurokrisen verkar fortsatt dämpande på efterfrågan i OECD-länderna de närmaste kvartalen, trots att de finansiella förhållandena i euroområdet har förbättrats. En orsak till detta är att en svag BNP-tillväxt i de statsfinansiellt svaga länderna bidragit till att de uppsatta finanspolitiska målen inte har uppnåtts, vilket har ökat behovet av åstramningar i närtid. Åstramningarna följer av behovet att övertyga investerare om hållbarheten i dessa länders offentliga finanser, men även av de villkor som EU:s stabilitets- och tillväxtpakt ställer upp.¹²

Konjunkturinstitutet bedömer att den politiska utvecklingen i euroområdet blir fortsatt turbulent de närmaste kvartalen. Även om osäkerheten har minskat så är den alltjämt hög, vilket i sin tur verkar för en svag konsumtions- och investeringsefterfrågan (se avsnitt "Euroområdet" för Konjunkturinstitutets scenario för utvecklingen av eurokrisen). I euroområdet som helhet medför

¹¹ I början av mars 2012 nåddes en uppgörelse mellan grekiska staten och privata långivare om att 96 procent av skulden skrivs ner med 53,5 procent av det nominella beloppet (motsvarande en faktisk förlust för långivarna på 75 procent om framtida utbetalningar räntekomster/längre löptider räknas in). Grekiska statsobligationsräntor föll hastigt, från strax över 30 till strax under 20 procent, som ett resultat av detta.

¹² Stabilitets- och tillväxtpakten anger att ett lands budgetunderskott i offentlig sektor inte får vara större än 3 procent av BNP och statsskulden inte överstiga 60 procent av BNP. I de fall länder bryter mot dessa villkor inleds en process, så kallad Excess Deficit Procedure (EDP), där EU ger rekommendationer om åstramningar och fastställer tidpunkter då dessa ska vara uppnådda. Under slutet av 2011 och inledningen av 2012 har ett förstärkt finanspolitiskt ramverk förhandlats fram i EU, se även fördjupningen "EU:s finanspakt".

detta att BNP faller både det första och andra kvartalet (jämfört med närmast föregående kvartal).

Den osäkerhet om de framtida tillväxtutsikterna som följt i eurokrisens spår har medfört att världshandeln och industriproduktionen mattats av (se diagram 59). Världshandeln återhämtas, men tillväxten blir svag på grund av fortsatt betydande osäkerhet hos hushåll och företag. Därmed blir exportbidraget till BNP-tillväxten svagt den närmaste tiden i OECD.

Tillväxten i den amerikanska ekonomin blir låg de närmaste kvartalen, trots tecken på att bostadsmarknaden har inlett en återhämtning samt förbättrade förhållanden på arbetsmarknaden. En svag löneutveckling och fortsatta behov att minska skulderna verkar hämmande på konsumtionsefterfrågan och därmed på tillväxten. Även i andra OECD-länder, till exempel Storbritannien och Japan, dämpas tillväxten av skuldåterbetalningar. De finanspolitiska åtstramningarna i OECD förväntas uppgå till 1 procent av BNP 2012.

Sammantaget växer OECD-länderna svagt det första och andra kvartalet 2012. BNP uppvisar en tillväxttakt om endast 0,2 procent per kvartal. Det är en tillväxttakt som medför att resursutnyttjandet i OECD faller något (se diagram 60).

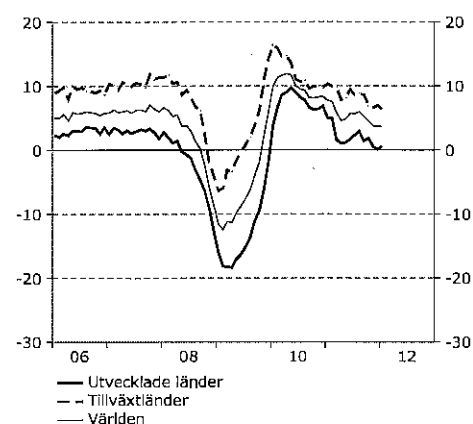
INBROMSNING I TILLVÄXTLÄNDERNA¹³

I många tillväxtländer präglades andra halvåret 2011 av en lägre tillväxt. En dämpad exportefterfrågan bidrog till detta, men även effekterna av en alltmer åtstramande stabiliseringspolitik medverkade till en inbromsning av tillväxten. I många fall handlar det om en välkommen avmattning då resursutnyttjandet i flera tillväxtekonomier tidigare under året visat tecken på att vara ansträngt. Fallande inflation de senaste månaderna, i bland annat Indien, Kina och Brasilien (se diagram 61), ger stöd för tolkningen att resursutnyttjandet utvecklas till att bli mer balanserat. Tecknen på en inbromsning i konjunkturen har medfört att stabiliseringspolitiken har blivit mindre åtstramande. I Brasilien fortsätter styrräntan att sänkas och i Indien och Kina möter bankerna lägre reservkrav.

Konjunkturinstitutet bedömer att tillväxtländerna som helhet når ett balanserat resursutnyttjande 2012. Tillväxten i dessa länder dämpas i år jämfört med 2010 och 2011 (se tabell 13).

Diagram 59 Industriproduktion

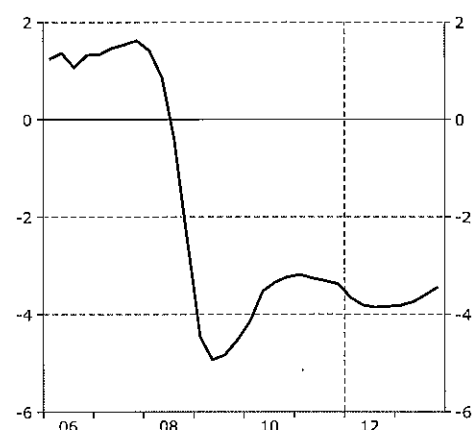
Årlig procentuell förändring, säsongrensade månadsvärden

Källa: CPB.

Diagram 60 BNP-gap i OECD

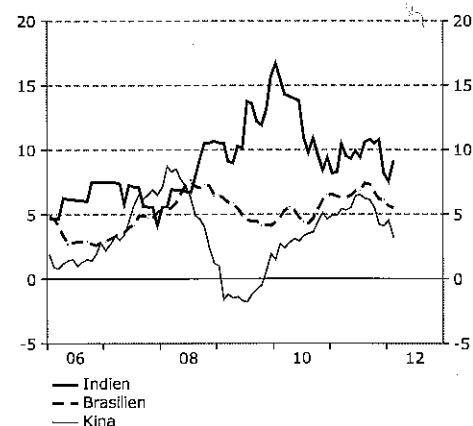
Procent av potentiell BNP, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: IMF, OECD, nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 61 Konsumentpriser i tillväxtländer

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Indian Ministry of Statistics and Programme Implementation, IBGE och National Bureau of Statistics China.

¹³ Tillväxtländer definieras här som länder utanför OECD.

Tabell 13 BNP och KPI i världen

Procentuell förändring

	BNP ¹			KPI ²		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Världen	3,8	3,4	4,1	5,0	3,8	3,4
OECD	1,8	1,4	2,1	2,8	2,1	1,7
USA	1,7	2,0	2,4	3,2	2,2	1,6
Euroområdet	1,5	-0,4	1,0	2,7	1,9	1,4
Tyskland	3,1	0,6	1,5	2,5	1,6	1,6
Frankrike	1,7	0,3	1,1	2,3	1,8	1,2
Italien	0,5	-1,5	0,0	2,9	2,5	1,5
Spanien	0,7	-1,5	0,0	3,1	1,6	1,2
Finland	2,9	0,5	1,3	3,3	2,4	1,6
Japan	-0,7	1,8	1,5	-0,3	-0,2	0,1
Storbritannien	0,8	0,5	2,1	4,5	2,3	1,4
Kanada	2,5	2,3	2,3	2,9	2,3	2,0
Sverige	4,0	0,8	2,5	1,4	1,4	1,4
Norge	1,7	2,0	2,3	1,2	1,4	1,7
Danmark	1,0	1,0	1,1	2,7	2,0	1,8
Tillväxtländer ³						
Kina	9,2	8,3	8,8	5,3	3,9	4,0
Indien	7,3	7,1	7,8	8,9	6,5	7,0
Brasilien	2,7	3,4	4,0	6,6	5,1	4,3

¹ BNP-siffrorna är kalenderkorrigerade och i fasta priser. Aggregaten beräknas med hjälp av köpkraftskorrigerade vikter från IMF.

² KPI för EU-länder, inklusive Sverige, och Norge avser harmoniserade KPI (HIKP) med undantag för OECD-aggregatet som inkluderar enbart nationella KPI-serier. Aggregaten för EU och euroområdet är vägda med konsumtionsvikter från Eurostat, OECD-aggregatet med konsumtionsvikter från OECD och världsaggregatet med köpkraftskorrigerade BNP-vikter från IMF. Länder med hyperinflation ingår ej.

³ Tillväxtländer definieras som länder utanför OECD.

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

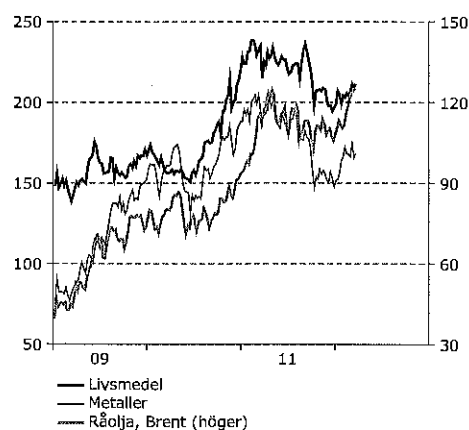
HÖGT OLJEPRIS FALLER TILLBAKA NÅGOT

Oljepriset har stigit under februari och inledningen av mars 2012. Även priserna på andra råvaror har stigit sedan årsskiftet (se diagram 62). Det är bland annat en effekt av de allmänt förbättrade tillväxtutsikterna för världsekonomin sedan årsskiftet. Till det stigande oljepriset bidrar även det höjda politiska tonläget mellan västländer och Iran, som i sin tur är en följd av misstanken om att det iranska kärnenergiprogrammet har andra än fredliga syften. Iran står för en betydande del av världens råoljeproduktion och risken för ett hastigt minskat råoljeutbud vid en upptrappad konflikt har pressat upp priset.¹⁴

Konjunkturinstitutets prognos förutsätter att den politiska oron klingar av. Dessutom verkar den svaga tillväxten i OECD samt inbromsningen i tillväxtländerna dämpande på priset den närmaste tiden. Sammantaget bedöms priset på råolja falla tillbaka.

Diagram 62 Råvarupriser

Index 2005=100 respektive dollar per fat, veckovärden

Källor: Economist och Macrobond.

¹⁴ Iran är den fjärde största oljeproducenten i världen och är den näst största bland OPEC-länderna efter Saudiarabien. Enligt Energy Information Administration svarade Iran, med en oljeproduktion på 3,7 miljoner fat per dag, för ca 4 procent av världens totala oljeproduktion 2010.

ka något från nivån på 120 dollar per fat i mitten av mars (se tabell 14).

Tabell 14 Oljepris

Dollar per amerikanskt fat, årsgenomsnitt

	2011	2012	2013
Råolja (Brent)	111	119	114

Anm. Ett fat är knappt 159 liter. Brent avser olja utvunnen i Nordsjön.

Källor: Intercontinental Exchange och Konjunkturinstitutet.

LÄGRE INFLATION ATT VÄNTA

Inflationen i OECD har varit hög det senaste året, men faller de närmaste månaderna tillbaka. Höjningar av indirekta skatter samt stigande råvarupriser var en bidragande orsak till den höga inflationen. Effekterna av skattehöjningarna på inflationen är dock tillfällig och oljepriset bedöms falla tillbaka. Då dessa tillfälliga effekter avtagit faller inflationen under inflationsmålet i många OECD-länder. Olika mått på underliggande inflation ligger redan nu lågt. Detta följer av att resursutnyttjandet är generellt svagt i OECD-länderna, vilket leder till låg löneökningstakt och ett lågt kostnadstryck.

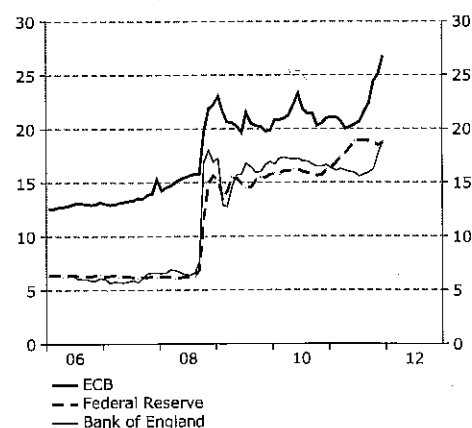
ÅTERHÄMTNING 2012 OCH 2013

Konjunkturinstitutet bedömer att krisen i euroområdet inte förvärras under 2012 och från och med sommaren 2012 minskar turbulensen på de finansiella marknaderna och den allmänna osäkerheten avtar (se avsnitt "Euroområdet" nedan för en beskrivning av Konjunkturinstitutets scenario för utvecklingen av eurokrisen).

När osäkerheten minskar finns en stark återhämtningspotential bland OECD-länderna. Penningpolitiken är exceptionellt expansiv i de stora ekonomierna. Styrräntorna ligger nära noll och centralbankerna bidrar ytterligare till att göra penningpolitiken mer expansiv via okonventionella åtgärder, vilka tar sig uttryck i att balansomslutningen växt i omfattning (se diagram 63). Därtill är de lediga resurserna stora och det finns ett uppdämt konsumtions- och investeringsbehov. Sammantaget bidrar detta till att återhämtningen inleds i OECD-länderna under andra halvan av 2012. Sparandebehoven, som är stora både bland hushåll och i offentlig sektor till följd av höga skulder, håller dock nere tillväxten även under 2013 (se tabell 13).

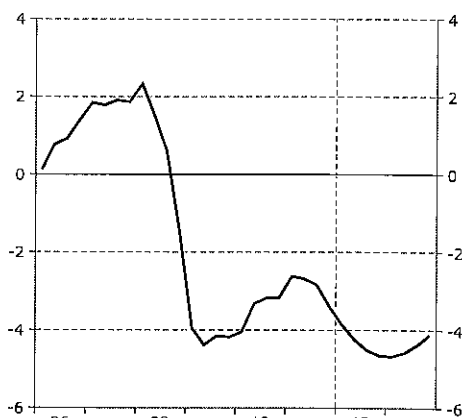
Återhämtningen i OECD ger de statsfinansiellt svaga euro-länderna draghjälp. Även om BNP antas falla i bland annat Italien och Spanien under hela 2012 så dämpas fallet. Båda ekonomierna bedöms växa igen 2013 (se tabell 13). Tillsammans med de åtstramningsprogram som genomförs medför detta att de offentliga finanserna i Italien och Spanien under loppet av 2013 uppfattas som långsiktigt hållbara. Likviditetsoperationerna från

Diagram 63 Centralbankers balansomslutning i valda länder
Procent av BNP, månadsvärden

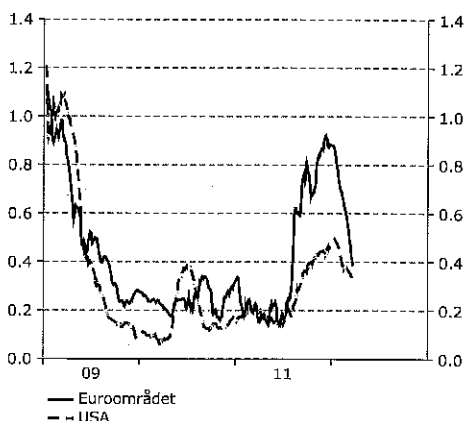
Källor: ECB, Eurostat, Federal Reserve, Bureau of Economic Analysis, Bank of England, ONS och Konjunkturinstitutet.

Diagram 64 BNP-gap i euroområdet
Procent av potentiell BNP, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

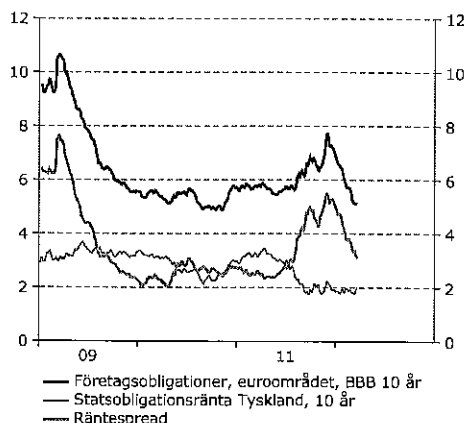
Diagram 65 Ränta på interbanklån, differens mot förväntad styrränta
Procentenheter, 5-dagars glidande medelvärden, dagsvärden

Anm. 3-månaders löptid.

Källor: European Banking Federation och British Banking Association och ECB.

Diagram 66 Ränta på företagsobligationer
Procent, 5-dagars glidande medelvärden, dagsvärden

Källa: Macrobond.

ECB kan då avta i styrka och några nya långfristiga lån till bank-systemet krävs inte.

Euroområdet

SKULDKRISEN PRÄGLAR UTVECKLINGEN

Utvecklingen i euroområdet fortsätter att präglas av de senaste årens statsfinansiella kris. Osäkerhet kring hållbarheten i de offentliga finanserna i flera länder har lett till oro på de finansiella marknaderna och tvingat fram kraftiga budgetåtgärder. Dessa faktorer medför att lågkonjunkturen i euroområdet blir djup och långvarig (se diagram 64). BNP faller något 2012 och växer med ca 1 procent 2013. Arbetslösheten fortsätter att stiga de närmaste åren på grund av den svaga efterfrågeutvecklingen, medan inflationen faller tillbaka.

Prognosen bygger på bedömningen att krisen i euroområdet inte förvärras under 2012. Förhandlingar om utökade stödfonder, parlamentsval i Grekland, etablerandet av en finanspakt och förstärkta åtgärdsprogram kommer dock sannolikt att orsaka en viss politisk turbulens, framför allt det närmaste halvåret. De närmaste månaderna kommer därmed att fortsätta att präglas av osäkerhet, vilket håller tillbaka efterfrågeutvecklingen.

Konjunkturinstitutet bedömer emellertid att vårens förhandlingar har medfört att tillräckliga medel, via eurorådets olika faciliteter samt Internationella valutafonden (IMF), finns tillgängliga för att likviditetsriskerna på lån till de statsfinansiellt svaga länderna ska avta från och med sommaren 2012. Detta, tillsammans med att trovärdiga åtgärdsprogram börjat implementeras, medför att såväl turbulensen på de finansiella marknaderna som den allmänna osäkerheten fortsätter att avta och BNP slutar att falla. Även de treårslån som ECB lämnade till bankerna i december 2011 och februari 2012 bidrar till detta.

ECB:S LIKVIDITETSÅTGÄRDER HAR MINSKAT ORON PÅ DE FINANSIELLA MARKNADERNA

Skuldskrisen i euroområdet har inneburit en omfattande oro på de finansiella marknaderna. Turbulensen verkar dock ha minskat de senaste månaderna, mycket tack vare de likviditetsfrämjande treårslån som ECB genomförde i december och februari.

Sedan treårslånen sjösattes har oron på de finansiella marknaderna minskat tack vare minskad risk för en allvarlig kreditåtgärdsprogram i euroområdet. Interbankräntor och räntor på företagsobligationer har sjunkit sedan december (se diagram 65 respektive diagram 66). Även statsobligationsräntorna för de statsfinansiellt svaga länderna har fallit tillbaka, framför allt på Irland och i Italien (se diagram 58).¹⁵

¹⁵ Grekiska statsobligationsräntor föll hastigt tillbaka i början av mars 2012 som en följd av nedskrivningen av den grekiska statsskulden.

Räntenivån på värdepapper som uppfattas som riskfyllda är dock fortfarande hög och ECB:s låneenkät tyder på att kreditvillkoren fortsätter att stramas åt för både företag och hushåll. Kredittillväxten var också negativ de sista månaderna 2011.

NEGATIV TILLVÄXT FJÄRDE KVARTALET 2011 OCH FORTSATT LÅGT FÖRTROENDE HOS FÖRETAG OCH HUSHÅLL

Euroområdets BNP föll med 0,3 procent det fjärde kvartalet 2011 jämfört med föregående kvartal (se diagram 67). Utvecklingen var fortsatt särskilt svag i de statsfinansiellt svaga länderna, men även i Tyskland föll BNP.

Förtroendeindikatorer för konsumenter och företag försvagades snabbt under andra halvåret 2011. De senaste månaderna har indikatorerna dock förbättrats något, vilket är ett tecken på att den negativa förtroendeutvecklingen är på väg att brytas. Men både konsument- och företagsförtroendet är fortfarande lågt. Konsumentförtroendet är långt under sitt historiska genomsnitt (se diagram 68). Sammantaget tyder indikatorerna på en fortsatt svag efterfrågeutveckling det första halvåret 2012.

YTTERLIGARE FINANSPOLITISKA ÅTSTRAMNINGAR DRAR NER TILLVÄXTEN

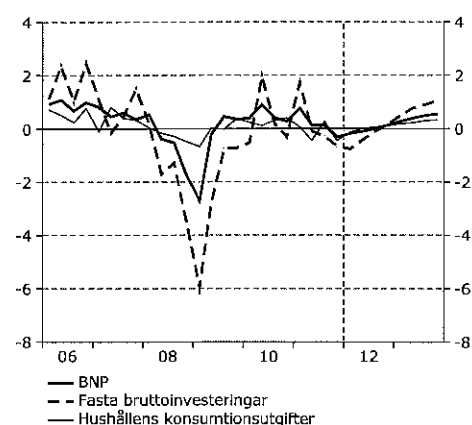
Svaga statsfinanser och bristande trovärdighet för finanspolitikens hållbarhet har tvingat fram kraftiga finanspolitiska åtstramningar i flera länder i euroområdet. Men svag BNP-tillväxt har bidragit till att de finanspolitiska mål som satts upp inte har förverkligats. Exempelvis beräknas Spaniens offentliga finansiella underskott 2011 bli 8,5 procent av BNP, 2,5 procentenheter högre än målsatta 6 procent.

Flera länder stramar åt ytterligare i de offentliga finanserna 2012. Detta gäller inte minst Spanien och Italien. För euroområdet som helhet väntas åtstramningar motsvarande ca 1,5 procent av BNP 2012. Åtstramningarna kompletteras med struktur-reformer på arbetsmarknaden som på sikt kan visa sig bidra till högre tillväxt och lägre arbetslöshet. Men de närmaste åren leder politiken sammantaget till lägre inhemsk efterfrågan och därmed en högre arbetslöshet.

Åtstramningarna har en direkt effekt på offentlig konsumtion som minskar under 2012. Även hushållens konsumtion faller de första kvartalen 2012 som en följd av stigande arbetslöshet, skattehöjningar, lågt konsumentförtroende, strama kreditvillkor och fortsatt stora sparbehov hos hushållen. Den osäkerhet som råder i euroområdet gör att investeringsklimatet är fortsatt ogynnsamt. Kredittillgången bedöms vara begränsad i flera länder. ECB:s låneenkät indikerar även lägre efterfrågan på investeringskrediter. Fortsatt fallande ordergång tyder också på en svag investeringsutveckling framöver. Investeringarna bedöms falla med knappt 2 procent 2012 för att sedan åter växa 2013 (se tabell 15). Tillväxtfallet begränsas något av att exporten fortsätter att växa

Diagram 67 BNP och efterfrågan i euroområdet

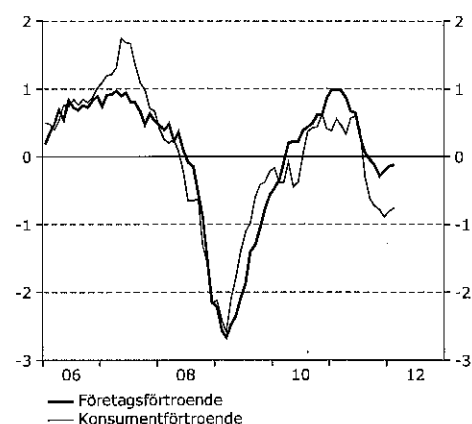
Procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 68 Företags- och konsumentförtroende i euroområdet

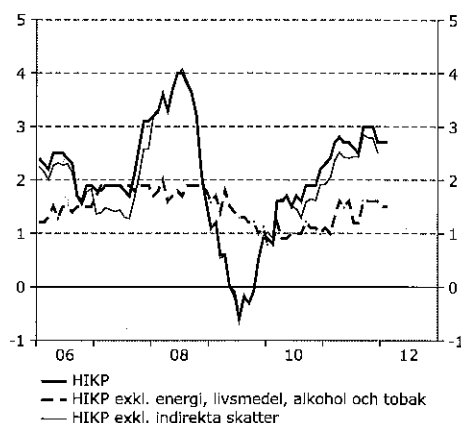
Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongsrensade månadsvärden

Källor: Europeiska kommissionen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Konsumentpriser i euroområdet

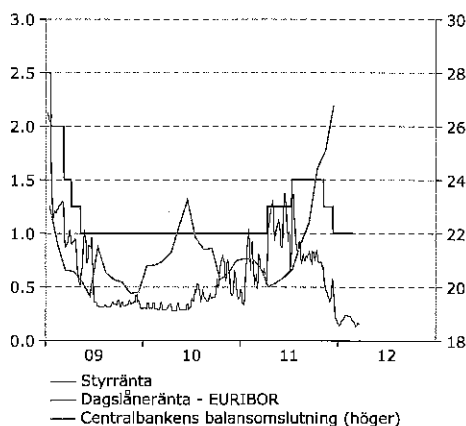
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 70 Styrränta, dagslåneränta och centralbankens balansomslutning i euroområdet

Procent respektive procent av BNP, dagsvärden, 5-dagars glidande medelvärden respektive månadsvärden

Källor: ECB, EURIBOR FBE, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

snabbare än importen de närmaste åren. Den relativt gynnsamma exportutvecklingen förklaras av konjunkturåterhämtningen i USA och en stabil utveckling i tillväxtekonomierna.

Sammantaget krymper BNP i euroområdet de två första kvartalen 2012. Tillväxten blir därefter positiv, men BNP fortsätter att växa långsammare än potentiell tillväxttakt, som bedöms vara ca 0,3 procent per kvartal, ytterligare några kvartal. Resursutnyttjandet faller därmed och en konjunkturåterhämtning inleds först under 2013 (se diagram 64).

Prognosen innefattar en bedömning att ECB:s treårslån och de fortsatta åtstramningarna medverkar till att statsobligationsräntorna i Italien och Spanien varken ökar eller minskar markant från nuvarande nivåer. Grekland har beviljats ett nytt stödpaket och i samband med detta aviserat nya åtstramningar samt skrivit ner en stor del av landets skulder till den privata sektorn. Konjunkturinstitutet bedömer att Grekland inte ställer in betalningarna på sin återstående skuld eller lämnar euron, åtminstone inte de närmaste 2 åren, samt att utvecklingen på Irland och Portugal blir sådan att dessa länder inte behöver utökat stöd när nuvarande stödprogram löper ut under 2013. Givet denna utveckling förstärks konsument- och företagsförtroendet långsamt från ett svagt utgångsläge.

SVAGT RESURSUUTNYTTJANDE GÖR ATT INFLATIONEN FALLER TILLBAKA

Inflationen, mätt som ökningen i det harmoniserade konsumentprisindexet HIKP, blev 2,7 procent 2011. Denna höga inflation relativt ECB:s mål om en inflation nära, men under, 2 procent förklaras främst av prisuppgångar på energi och av skatthöjningar (se diagram 69).

Inflationen faller nu tillbaka när effekterna av den snabba energiprisuppgången 2011 klingar av. Det svaga resursutnyttjandet de närmaste åren bidrar också till ett lågt kostnadstryck. Framför allt under 2012 hålls emellertid inflationen uppe något av de skatthöjningar som en del länder genomför i syfte att förbättra de offentliga finanserna samt i viss mån av att oljepriset stigit den senaste tiden.

ECB LÄMNAR STYRRÄNTAN PÅ 1 PROCENT

Under hösten 2011 sänkte ECB räntan till 1,00 procent i två steg om vardera 0,25 procentenheter. Bakgrunden var höstens snabba konjunkturedgång samt att ECB bedömde att den höga inflationen till stor del berodde på tillfälliga energiprisuppgångar. Trots den förestående ytterligare konjunkturförsvagningen ligger ECB kvar med styrräntan på 1,00 procent hela 2012 och 2013. En viktig orsak till detta är att dagslåneräntan på interbankmarknaden – som bättre än styrräntan speglar den penningpolitiska inriktningen – har sjunkit även efter den senaste räntesänkningen i december (se diagram 70). Dagslåneräntan är nu så låg att ytterligare styrräntesänkningar sannolikt skulle få begränsad ef-

fekt på de räntor som företag och hushåll möter. Dagslåneräntan bedöms ligga kvar på nuvarande nivå under de närmaste åren.

Tabell 15 Valda indikatorer för euroområdet¹

Miljarder euro, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2011	2012
Hushållens konsumtionsutgifter	5 179	0,9	0,2	-0,4	0,7
Offentliga konsumtionsutgifter	1 986	0,5	0,1	-0,8	-0,1
Fasta bruttoinvesteringar	1 718	-0,7	1,7	-1,8	1,7
Lagerinvesteringar ²	16	0,6	0,1	0,0	0,0
Export	3 639	11,0	6,2	2,2	4,5
Import	3 524	9,3	3,9	1,3	4,1
BNP	9 014	1,8	1,5	-0,4	1,0
HIKP		1,6	2,7	1,9	1,4
Arbetslöshet ³		10,1	10,2	11,0	11,2
Styrränta ^{4,5}		1,00	1,00	1,00	1,00
Tioårig statsobligationsränta ^{4,6}		3,0	2,0	2,2	2,8
Dollar per euro ⁴		1,32	1,32	1,33	1,33

¹ Avser Euro12. ² Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Vid slutet av respektive år. ⁵ Refiränta. ⁶ Avser Tyskland.

Källor: ECB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Storbritannien

STIGANDE FÖRTROENDE, MEN EKONOMIN FORTSATT SVAG

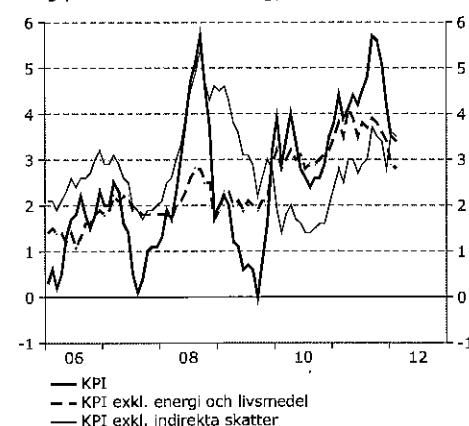
BNP i Storbritannien föll det fjärde kvartalet 2011 med 0,2 procent, jämfört med föregående kvartal. Lagerinvesteringar och näringslivets fasta bruttoinvesteringar bidrog kraftigt negativt till BNP-tillväxten, men fallet i BNP dämpades av att exporten och hushållens konsumtionsutgifter steg.

Inflationen har varit hög under hösten 2011 (se diagram 71). Som högst var KPI-inflationen 5,2 procent i september. I februari 2012 hade inflationen fallit till 3,4 procent som en följd av att effekterna från momshöjningen i början av 2011 inte längre påverkade den årliga prisökningstakten. Det låga resursutnyttjandet i ekonomin bidrar till att inflationen faller ytterligare. Bank of England annonserade i februari ytterligare kvantitativa lättnader och har sedan finanskrisen bröt ut totalt genomfört stödköp av statsobligationer om 299 miljarder pund – motsvarande 20 procent av 2011 års BNP – av de totalt 325 miljarder pund som annonserats. Styrräntan är på historiskt låga 0,50 procent (se diagram 72) där den förväntas ligga kvar såväl 2012 som 2013.

Stimulansen från den expansiva penningpolitiken motverkas av en kraftigt åtstramande finanspolitik. År 2011 uppskattas det konjunkturjusterade sparandet i offentlig sektor ha uppgått till -6,3 procent av potentiell BNP. De närmaste åren bedöms regeringens finanspolitiska åtstramningar förstärka det konjunkturjusterade sparandet med drygt 1 procentenhet per år. Trots bred

Diagram 71 Konsumentpriser i Storbritannien

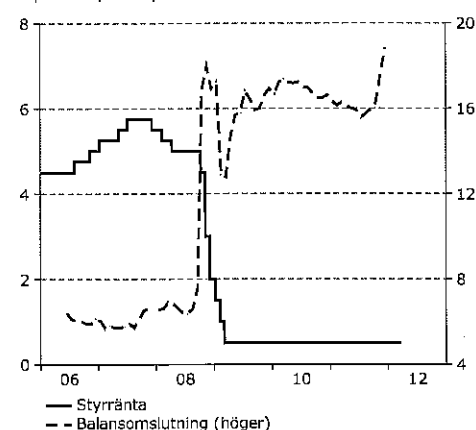
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Office for National Statistics.

Diagram 72 Styrränta och centralbankens balansomslutning i Storbritannien

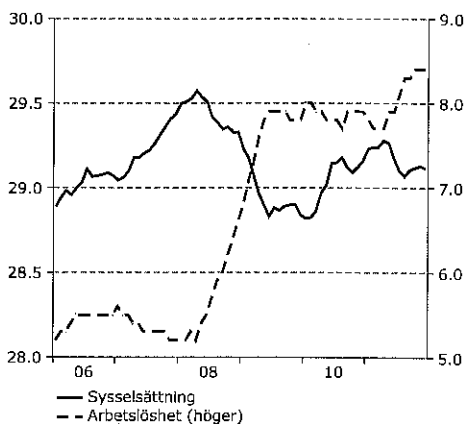
Procent, dagsvärden respektive procent av BNP, löpande priser, månadsvärden

Källor: Bank of England, Office for National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Sysselsättning och arbetslöshet i Storbritannien

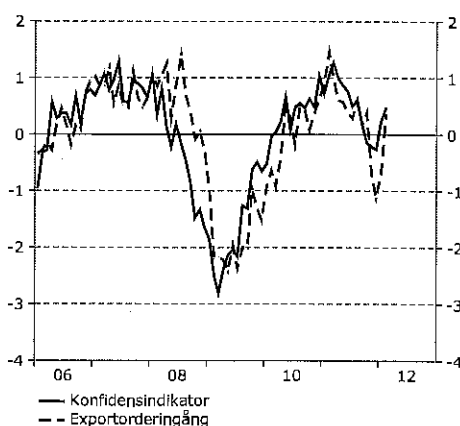
Miljoner respektive procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

Källa: Office for National Statistics.

Diagram 74 Industriförtroende i Storbritannien

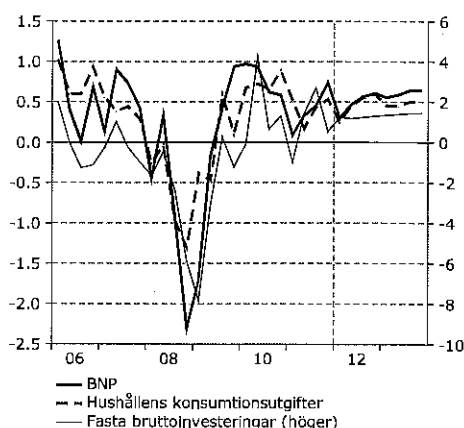
Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade månadsvärden

Källor: Europeiska kommissionen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 BNP och efterfrågan i USA

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

samsyn om besparingsbehoven har röster höjts om att regeringen, givet den svaga brittiska ekonomin, går för fort fram. Exempelvis menade National Institute of Economic and Social Research i februari att regeringen i större utsträckning skulle kunna bidra med kortsiktiga stimulanser utan att riskera trovärdigheten i den mer långsiktiga budgetkonsolideringen. Konjunkturinstitutet bedömer dock att dessa kritiska röster inte kommer att höras i någon större utsträckning. Regeringen fortsätter i stället enligt de annonserade besparingsplanerna.

Hushållens konsumtionsutgifter växte med 0,4 procent det fjärde kvartalet 2011, efter att dessförinnan ha fallit fyra kvartal i följd. Trendbrottet härleds till stor del till stark tillväxt i konsumtionen av kläder och livsmedel. Konsumentförtroendet har också stigit de senaste månaderna, men är fortfarande långt under det historiska medelvärdet. Arbetslösheten är hög och har fortsatt att stiga (se diagram 73). När inflationen, som urholkat hushållens köpkraft, faller tillbaka ytterligare bedöms konsumtionen successivt stiga snabbare.

Det fjärde kvartalet 2011 noterades ett kraftigt uppsving för exporten, främst till handelspartners utanför EU, tillsammans med en mer dämpad utveckling för importen. Stigande företagsförtroende och orderingång tyder på en mer ihållande positiv utveckling för exporten (se diagram 74). Svag inhemsk efterfrågan till följd av högre sparande bland hushåll och inom offentlig sektor bidrar till att hålla tillbaka importen de närmaste åren och utrikeshandeln bidrar då positivt till BNP.

De något mer positiva signalerna från hushåll och företag bidrar till att den brittiska ekonomin, med knapp marginal, undviker en ny recession. I stället blir BNP i stort sett oförändrad under första hälften av 2012 innan tillväxten successivt växlar upp. Sammantaget växer BNP 2012 och 2013 med 0,5 respektive 2,1 procent (se tabell 13).

USA

VISS LJUSNING I DEN AMERIKANSKA KONJUNKTUREN

Amerikansk BNP växte med 0,7 procent det fjärde kvartalet (se diagram 75). De fasta bruttoinvesteringarna växte svagt medan lagerinvesteringarna bidrog kraftigt till tillväxten i efterfrågan.

Indikatorerna ger ingen entydig bild av konjunkturutvecklingen det första kvartalet. Hos småföretag och konsumenter har tillförsikten stigit de senaste månaderna. Dessutom steg inköpschefsindex för tjänstesektorn i februari (se diagram 76). För tillverkningsindustrin föll dock inköpschefsindex i februari och orderingången för varaktiga varor minskade i januari.

Bostadsmarknaden är fortsatt svag men visar tydliga tecken på att förbättras. Husförsäljningen har ökat och såväl antal påbörjade husbyggen som antal beviljade bygglov har stigit sedan i

höstas. Tillförsikten i bostadssektorn är också betydligt högre än i höstas (se diagram 77).

Sammantaget har de framtidsblickande indikatorerna pekat åt olika håll den senaste tiden, men till följd av en något långsammare lageruppbyggnad och ett högre bensinpris dämpas BNP-tillväxten tillfälligt det första kvartalet.

ARBETSMARKNADEN FÖRBÄTTRAS OCH BOSTADSVÄSTERINGARNA TAR FART

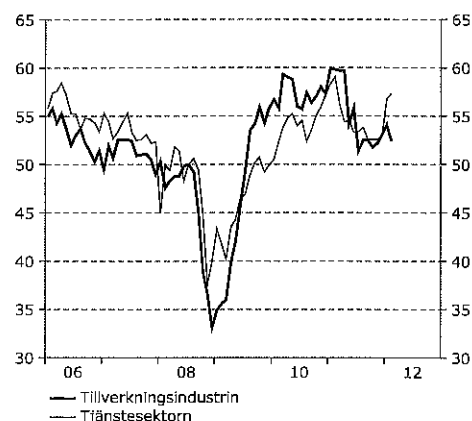
Arbetsmarknaden är fortsatt svag men har visat tydliga tecken på att förbättras. Sysselsättningsgraden, i den del av befolkningen som deltar mest i arbetskraften, har stigit något sedan i bostas, men är betydligt lägre än före finanskrisen (se diagram 78). Arbetslösheten har fallit ungefär 1 procentenhet det senaste året, till 8,3 procent (se diagram 79), och fortsätter att falla de kommande åren. Mot bakgrund av att BNP-tillväxten blir måttlig, faller arbetslösheten endast gradvis fram till 2013.

Löneökningstakten har fortsatt att dämpas det senaste halvåret till följd av det svaga arbetsmarknadsläget. Den genomsnittliga timlönen ökade 1,6 procent i februari, vilket är en historiskt låg löneökningstakt (se diagram 79). Lönerna antas öka något snabbare de kommande åren, men till följd av de fortsatt stora lediga resurserna på arbetsmarknaden blir ökningstakten dämpad. Trots att hushållen har minskat sin skuldsättning de senaste åren, antas de ha fortsatta behov att minska skulderna. Hushållens sparkvot bedöms stiga med 0,5 procentenhet, till drygt 5 procent, till slutet av 2013. Därmed ökar konsumtionen något långsammare än inkomsterna. Hushållens konsumtionsutgifter ökar med 1,7 procent 2012 och 2,0 procent 2013. Detta är lägre än den genomsnittliga tillväxttakten i konsumtionen sedan 1990 som har varit 2,8 procent.

Bostadspriserna har fortsatt att falla den senaste tiden enligt de flesta mätningar. En fortsatt stor stock av osålda hus leder till att priserna antas falla ytterligare något 2012, innan de börjar stiga marginellt 2013. Att huspriserna börjar stiga, och att arbetsmarknaden förbättras, gör att bostadsinvesteringarna börjar växa ordentligt de kommande åren. Tillväxten sker dock från en mycket låg nivå (se diagram 77), efter mer än 5 år med fallande bostadsinvesteringar.

Sammantaget växer BNP med 2,0 procent i år och 2,4 procent 2013 (se tabell 16). Återhämtningen i konjunkturen blir trög och eftersom resursutnyttjandet är lågt i utgångsläget finns det betydande lediga resurser även i slutet av 2013. Tillväxten hålls bland annat tillbaka av att finanspolitiken antas bli åtstramande med motsvarande en knapp procent av BNP per år 2012 och 2013. Osäkerheten kring åtstramningarnas omfattning är dock fortsatt stor.

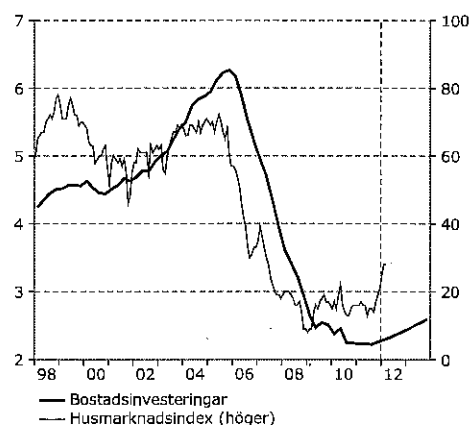
Diagram 76 Inköpschefsindex i USA
Diffusionsindex, månadsvärden

Anm. Ett värde större än 50 indikerar tillväxt.
Källa: Institute for Supply Management.

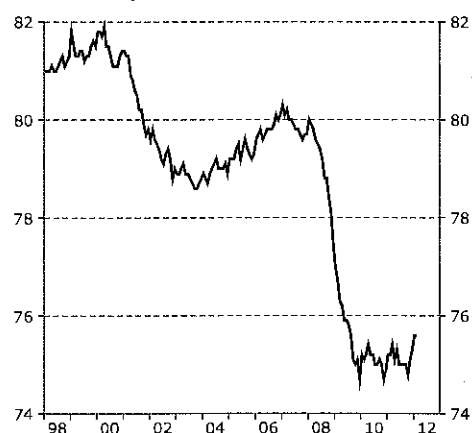
Diagram 77 Bostadsinvesteringar och husmarknadsindex i USA

Procent av BNP, löpande priser respektive diffusionsindex, säsongsrensade kvartals- respektive månadsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, National Association of Home Builders och Konjunkturinstitutet.

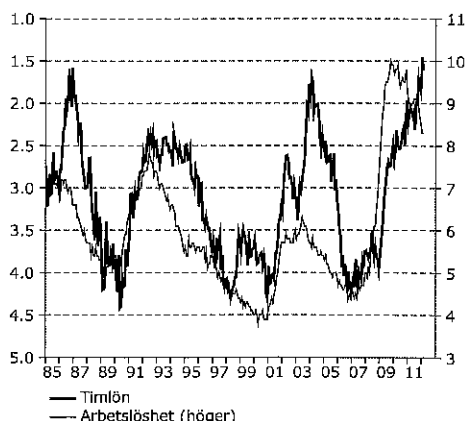
Diagram 78 Sysselsättningsgrad i USA
Antalet sysselsatta i procent av befolkningen 25-54 år, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Bureau of Labour Statistics.

Diagram 79 Genomsnittlig timlön och arbetslöshet i USA

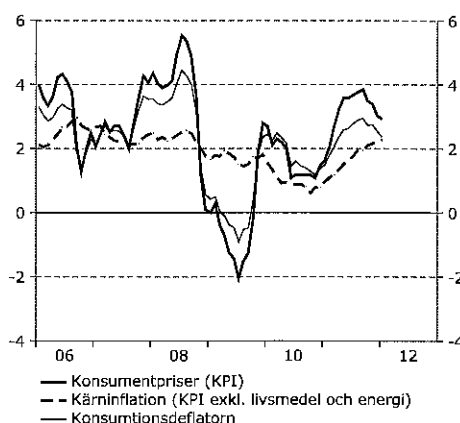
Årlig procentuell förändring, inverterad skala respektive procent av arbetskraften, månadsvärden

Källa: Bureau of Labor Statistics.

Diagram 80 Inflation i USA

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Bureau of Labor Statistics och Bureau of Economic Analysis.

INFLATIONEN DÄMPAS 2012

De senaste månaderna har inflationen fallit (se diagram 80), en utveckling som fortsätter de kommande månaderna då effekterna på inflationstakten av höga energi- och livsmedelspriser gradvis avtar. Kostnadstrycket är lågt, vilket håller tillbaka den underliggande inflationen framöver.

Den amerikanska centralbanken Federal Reserve fortsätter att bedriva en mycket expansiv penningpolitik till följd av den fortsatt höga arbetslösheten och de dämpade inflationsutsikterna och börjar höja räntan först 2014. För att öka transparensen och effektiviteten i penningpolitiken har Federal Reserve infört ett explicit mål för inflationen, definierat som att konsumtionsdeflatorn ska öka med 2 procent per år på lång sikt.¹⁶ Förutom att verka för stabila priser ingår i centralbankens uppdrag att verka för full sysselsättning.

Tabell 16 Valda indikatorer för USA

Miljarder dollar, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2000 ¹	2010	2011	2012	2013
Hushållens konsumtionsutgifter	10 246	2,0	2,2	1,7	2,0
Offentliga konsumtionsutgifter	2 498	0,9	-1,2	-0,7	0,0
Fasta bruttoinvesteringar	2 234	2,1	3,9	5,2	5,4
Lagerinvesteringar ¹	67	1,6	-0,2	0,1	0,0
Export	1 840	11,3	6,8	4,8	6,3
Import	2 357	12,5	4,9	4,2	5,0
BNP	14 527	3,0	1,7	2,0	2,4
KPI		1,6	3,2	2,2	1,6
Arbetslöshet ²		9,6	9,0	8,3	7,9
Styrränta ^{3,4}		0,25	0,25	0,25	0,25
Tioårig statsobligationsränta ³		3,3	2,0	2,4	3,0
Dollar per euro ³		1,32	1,32	1,33	1,33

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² I procent av arbetskraften. ³ Vid slutet av respektive år. ⁴ Federal Funds target rate.

Källor: Bureau of Economic Analysis, Bureau of Labor Statistics, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Japan

TILLFÄLLIG NEDGÅNG FÖLJS AV VISS ÅTERHÄMTNING

BNP minskade med 0,2 procent det fjärde kvartalet 2011 jämfört med närmast föregående kvartal. Exporten minskade med 4 procent, främst till följd av den globala konjunkturedgången, en stark yen och kraftigt minskad export till Thailand i spåren av översvämningarna under hösten 2011. Även lager- och byggnadsinvesteringarna bidrog negativt till efterfrågetillväxten. Jordbävningsskatastrofen i mars och det svaga fjärde kvartalet innebär

¹⁶ Uttryckt i KPI-inflation skulle målet vara något högre. KPI-inflationen har exempelvis sedan år 2000 i genomsnitt varit 0,3 procentenheter högre än inflationen mätt med konsumtionsdeflatorn.

sammantaget att BNP för helåret 2011 krympte med 0,7 procent (se diagram 81).

Ökad industriproduktion (se diagram 82), stark försäljning i detaljhandeln och en ökad ordergång kring årsskiftet är tecken på att BNP åter växer det första kvartalet 2012.

Återuppbyggnaden efter förstörelsen i mars 2011 bidrar till högre tillväxt i investeringarna. Hushållens konsumtion stimuleras bland annat av fortsatta subventioner för miljöbilar. Exporten stiger åter när den globala konjunkturen stärks. Tillsammans bidrar detta till att BNP ökar med 1,8 procent 2012.

För att stödja återuppbyggnaden har regeringen under 2011 i fyra åtgärds paket beslutat att tillföra medel motsvarande ca 4 procent av BNP för bland annat uppbyggnad av infrastruktur och bostäder. Åtgärderna är delvis ofinansierade och medverkar till att det konjunkturjusterade underskottet i de offentliga finanserna stiger från ca 7 procent av potentiell BNP 2011 till ca 8 procent 2013. Finanspolitiken blir således expansiv under perioden. Åtgärderna bidrar också till att den offentliga skulden stiger till ca 230 procent av BNP 2013.

Den japanska centralbanken har genom att föra en expansiv penningpolitik försökt hålla uppe efterfrågan och på sikt bryta en lång period av deflation. Styrrentan har legat kring noll sedan december 2008. Vidare har centralbanken ökat utlåningen till finansiella institutioner och ökat köpen av statsobligationer. Det sistnämnda har bidragit till den senaste tidens försvagning av yenen. Men yenen är fortfarande relativt stark i ett historiskt perspektiv, vilket tillsammans med ett lågt resursutnyttjande bidrar till ett fortsatt svagt pristryck. Detta medför att penningpolitiken blir fortsatt expansiv framöver.

Tillväxtländer

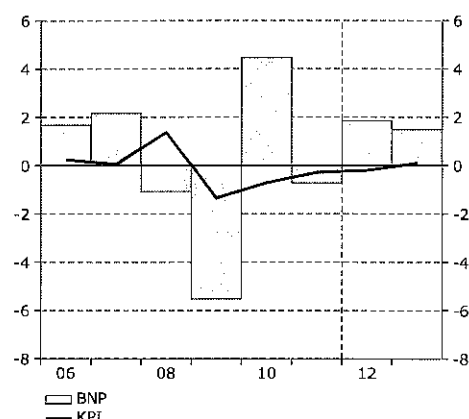
VISS DÄMPNING I KINAS TILLVÄXT

BNP-tillväxten i Kina dämpades marginellt i slutet av året, från 9,1 procent det tredje kvartalet till 8,9 procent det sista kvartalet 2011, båda uttryckta som årlig procentuell förändring. För helåret 2011 uppgick BNP-tillväxten till 9,2 procent (se diagram 83).

Svagare tillväxt för industriproduktionen (se diagram 84), investeringarna och exporten i början av 2012 tyder på att BNP-tillväxten saktar in ytterligare något det första kvartalet i år. Exporttillväxten fortsätter att försvagas det andra kvartalet till följd av den internationella konjunkturavmattningen. Även stigande produktionskostnader, orsakade av bland annat högre löner och en starkare yuan (se diagram 85), bidrar till att dämpa exporten. Under det andra halvåret 2012 stärks exporttillväxten åter i takt med den globala återhämtningen. Investeringstillväxten blir hög under 2012, bland annat med stöd av regeringens pågående byggnadsprogram. Detta program innebär att 36 miljoner bostä-

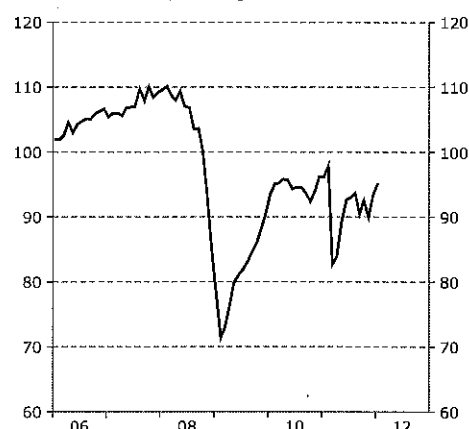
Diagram 81 BNP och konsumentpriser i Japan

Procentuell förändring

Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications och Konjunkturinstitutet.

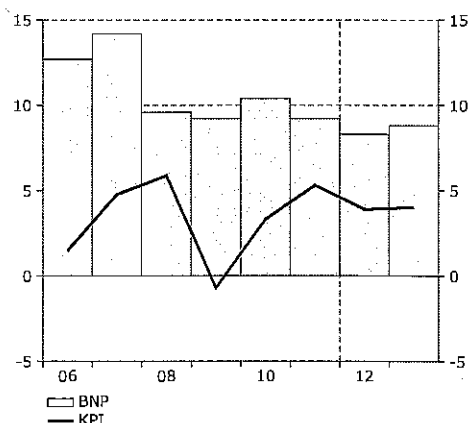
Diagram 82 Industriproduktion i Japan
Index 2005=100, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Japanese Ministry of Economy, Trade & Industry.

Diagram 83 BNP och konsumentpriser i Kina

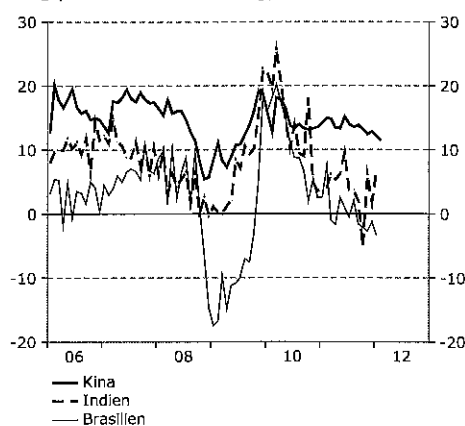
Procentuell förändring

Källor: IMF, National Bureau of Statistics of China och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Industriproduktion i Kina, Indien och Brasilien

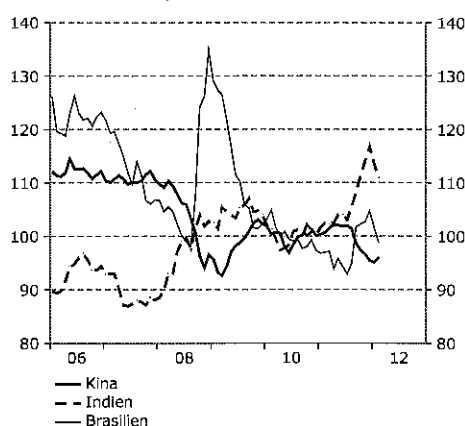
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: National Bureau of Statistics of China, Ministry of Statistics & Programme Implementation, India och Brazilian Institute of Geography & Statistics (IBGE).

Diagram 85 Effektiv nominell växelkurs för Kina, Indien och Brasilien

Index 2010=100, månadsvärden

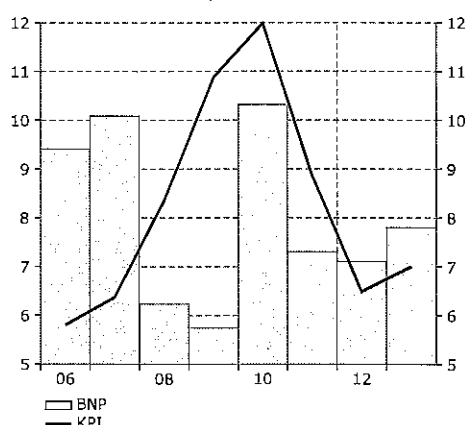

Anm. Ett högre indexvärde motsvarar en svagare växelkurs.

Källa: Bank for International Settlements.

Diagram 86 BNP och inflation i Indien

Procentuell förändring

Källor: Indian Ministry of Statistics & Programme Implementation, OECD och Konjunkturinstitutet.

der ska uppföras under en femårsperiod. Höjda nominella löner, lägre skatter och fallande inflation bidrar till att även hushållens konsumtion utvecklas starkt i år. BNP-tillväxten dämpas sammanlagt till 8,3 procent 2012, vilket främst förklaras av den svagare exporttillväxten under första halvåret 2012. När den globala återhämtningen successivt stärks bidrar detta till att BNP-tillväxten stiger till 8,8 procent 2013. Detta är visserligen över regeringens tillväxtnål som i mars 2012 sänktes till 7,5 procent från tidigare 8 procent, men tillväxtnålet har historiskt oftast överskridits.

Ökningen i konsumentpriserna har dämpats till 3,2 procent i februari 2012, efter att ett halvår tidigare ha uppgått till 6,5 procent. Lägre prisökningstakt för livsmedel samt en stramare penningpolitik har medverkat till den lägre inflationen. Även prisökningstakten på bostäder har dämpats och har i vissa regioner fallit, då högre räntor och regeringens tidigare åtstramningar har pressat ner priserna.

Svagare tillväxt och lägre inflation har medverkat till att Kinas centralbank har lättat på penningpolitiken genom att sänka reservkvoterna för bankerna. Däremot behåller centralbanken styrräntan oförändrad den närmaste tiden.

AVMATTNING I INDIEN

I Indien försvagades BNP-tillväxten från 6,7 procent det tredje kvartalet till 6,3 procent det fjärde kvartalet 2011 jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Exporttillväxten dämpades och investeringarna föll något, bland annat till följd av en åtstramande penningpolitik. Däremot steg hushållens konsumtion snabbare.

Indiens centralbank har genom ett flertal styrräntehöjningar under 2010 och 2011 försökt att pressa ner inflationen, som 2011 uppgick till 8,9 procent. Den snabba prisökningstakten berodde delvis på att indiska rupien försvagades med 15 procent under 2011 (se diagram 85). De penningpolitiska åtstramningarna och fallande livsmedelspriser har bidragit till att inflationen sjunkit till 5,3 procent i januari 2012. Men stigande oljepriser bidrar till att inflationen åter ökar framöver. Det talar för att centralbanken behåller styrräntan på den nuvarande nivån om 8,5 procent under 2012.

Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin signalerar en fortsatt dämpning av exportefterfrågan i början av året, medan efterfrågan från hemmamarknaden stiger. Tillväxten understöds därmed främst av en fortsatt stark hushållskonsumtion. En efterföljande global återhämtning och en fortfarande svag rupie medverkar till en ökad exporttillväxt under det andra halvåret 2012. Totalt innebär detta att BNP-tillväxten endast dämpas marginellt, från 7,3 procent 2011 till 7,1 procent 2012 (se diagram 86).

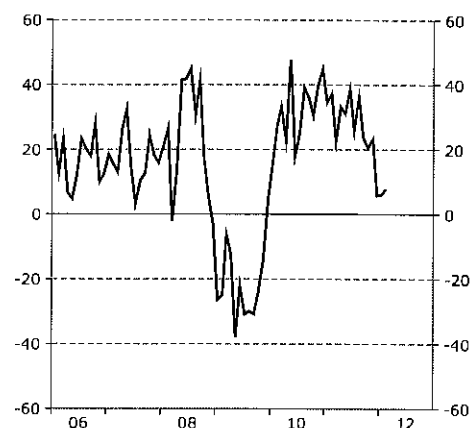
SNABB INBROMSNING I BRASILIEN

BNP-tillväxten i Brasilien mattades av rejält under fjolåret då den föll från 7,6 procent 2010 till 2,7 procent 2011. Mest dämpades export- och investeringstillväxten. Bakom försvagningen låg bland annat en vikande global konjunktur och en stigande styrränta. Styrräntan höjdes från 8,75 procent till 12,5 procent mellan april 2010 och juli 2011 med syfte att bromsa tidigare överhettningstendenser i ekonomin.

Mot bakgrund av den mycket snabba nedgången i BNP-tillväxten 2011, en sjunkande inflation och en stark växelkurs har centralbanken sedan september 2011 sänkt styrräntan till nuvarande 9,75 procent, vilket har bidragit till att växelkursen har försvagats (se diagram 85).

Ett fall i industriproduktionen (se diagram 84) och en fortsatt dämpad exporttillväxt (se diagram 87) i början av 2012 tyder på att ekonomin fortsätter att utvecklas svagt det första kvartalet. Men stigande inköpschefsindex pekar på att tillväxten så småningom stärks. Exporten tar emellertid fart först under det andra halvåret 2012. En lägre inflation, vilken i februari sjunkit till 5,5 procent från 7,4 procent sex månader tidigare, innebär fortsatta styrräntesänkningar. De lägre räntorna stimulerar efterfrågan. Hushållen gynnas dessutom av lägre inflation, vilket ger en fortsatt god reallöneutveckling. Sammanfattningsvis växer BNP med 3,4 procent 2012 och 4,0 procent 2013 (se diagram 88).

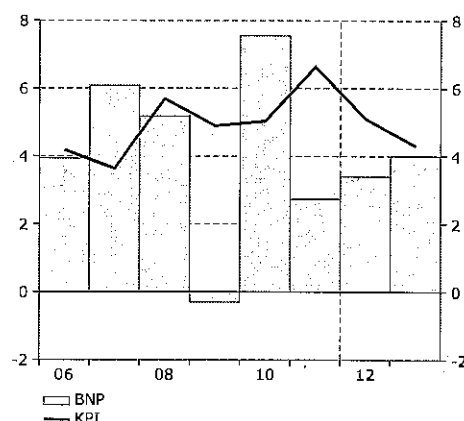
Diagram 87 Export av varor i Brasilien
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Brazilian Ministry of Development, Industry and Foreign Trade.

Diagram 88 BNP och inflation i Brasilien

Procentuell förändring

Källor: IMF, Brazilian Institute of Geography and Statistics och Konjunkturinstitutet.

FÖRDJUPNING

EU:s finanspakt

Inom EU pågår ett arbete för att förstärka den finanspolitiska samordningen. Finanspakten är ett led i detta och bygger vidare på den redan existerande stabilitets- och tillväxtpakten. Finanspakten introducerar ett ramverk som bygger på striktare krav på de nationella finanspolitiska ramverken och på tydligare sanktionsmekanismer jämfört med tidigare. Samtidigt är finanspakten mer flexibel i och med att den tar sikte på det konjunkturjusterade sparandet i stället för det faktiska finansiella sparandet. Konjunkturinstitutet bedömer att en trovärdig finanspakt ger bättre förutsättningar att undvika framtida kriser. Men valet av det konjunkturjusterade sparandet som målvariabel riskerar att hota paktens trovärdighet och transparens.

Förstärkt finanspolitisk samordning i EU

FINANSPOLITISKA REGLER ÄR VIKTIGA

Finanspolitiska regelverk har blivit allt mer vanligt förekommande i OECD-länderna under de senaste decennierna. Bakgrunden har varit de ökningar i den offentliga skuldsättningen som skedde i många länder på 1970- och 1980-talen. Redan då inleddes en forskningsdebatt som påvisade risken att oreglerad finanspolitik tenderar att leda till en så kallad underskottstendens (*deficit bias*), det vill säga till att underskotten i de offentliga finanserna blir alltför stora.¹⁷ Tanken bakom införandet av finanspolitiska regler var att undvika oönskade underskott. Forskningen tyder på att de finanspolitiska regelverken har haft effekt och påverkat de finanspolitiska utfallen i en riktning som minskar underskottstendensen.¹⁸ Samma forskning visar att finanspolitisk transparens också tenderar att bidra till minskad risk för ohållbara underskott.

I ljuset av den nuvarande statsskuldskrisen i euroområdet är det uppenbart att EU:s stabilitets- och tillväxtpakt från 1997 inte har lyckats begränsa budgetunderskotten i alla länder. Det pågår därför ett arbete för att förstärka regelverken och EU-ländernas finanspolitiska samordning.

¹⁷ Se EEAG, *Report on the European economy*, CESifo, 2012, kapitel 4.

¹⁸ Se till exempel Alt, J. E. och D. D. Lassen, "Fiscal transparency, political parties and debt in the OECD countries", *European Economic Review*, 50, 2006, respektive Lassen, D. D. "Fiscal consolidations in advanced industrialized democracies: economics, politics, and governance", *Studier i finanspolitik 2010/4*, Finanspolitiska rådet 2010.

FINANSPAKTEN SKA FÖRSTÄRKA EU-LÄNDERNAS FINANSPOLITISKA SAMORDNING

Den huvudsakliga beståndsdel i arbetet med att förstärka samordningen och de finanspolitiska reglerna är den så kallade finanspakten. Finanspakten syftar till att reformera stabilitets- och tillväxtpakten som tillkom i samband med att euron introducerades.

Stabilitets- och tillväxtpakten kräver faktiska underskott i offentlig sektor på mindre än 3 procent av BNP och en skuld på maximalt 60 procent av BNP.¹⁹ Stabilitets- och tillväxtpakten har lidit av bristande trovärdighet och endast ett fåtal länder (Sverige, Estland och Luxemburg) har uppfyllt reglerna samtliga år. När de dominerande länderna Frankrike och Tyskland bröt mot reglerna skadade det paktens trovärdighet allvarligt.²⁰

Finanspakten bygger vidare på stabilitets- och tillväxtpakten, men introducerar ett regelverk med tydligare sanktionsmekanismer. Samtidigt är finanspakten mer flexibel i den meningen att den ställer upp det konjunkturjusterade sparandet²¹ som offentligfinansiellt mål i stället för det faktiska sparandet (se nedan).

Finanspakten förhandlades fram utifrån en överenskommelse mellan EU-ländernas stats- och regeringschefer i december 2011 och innehållet fastslogs därefter vid mötet i Europeiska rådet den 30 januari 2012. Finanspakten innebär i korthet att statsbudgeten för länderna i euroområdet ska vara i balans eller visa överskott. En regel om budgetbalans ska införas i grundlagen eller i en annan nationell lag med varaktig karaktär. Regeln om budgetbalans ska anses vara uppfyllt om det konjunkturjusterade sparandet uppgår till -0,5 procent av BNP. Om statsskulden är väsentligt mindre än 60 procent av BNP får det konjunkturjusterade sparandet vara -1 procent av BNP. Vidare ska varje euroland inrätta en automatisk korrigeringsmekanism, som ska aktiveras vid avvikelser från de uppsatta landspecifika referensvärdena.²²

Sverige och 24 andra länder undertecknade pakten vid Europeiska rådet i mars i år. Storbritannien och Tjeckien har meddelat att de inte tänker skriva under pakten. EU-länder utanför euroområdet som undertecknar fördraget omfattas inte av fi-

¹⁹ Det skuldmått som avses är den så kallade Maastrichtskulden, det vill säga den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld.

²⁰ Se Calmfors, L. "Can the eurozone develop into a well-functioning fiscal union?", under utgivning i CESifo Forum, München, 2012.

²¹ Det konjunkturjusterade sparandet är en beräkning av vad den offentliga sektorns finansiella sparande skulle vara vid ett balanserat resursutnyttjande. Den svenska regeringen och EU-kommissionen kallar detta för det strukturella sparandet.

²² EU-domstolen kan döma euroländer som inte inför budgetregeln i sin nationella lagstiftning till böter på upp till 0,1 procent av BNP. Böterna går till stabilitetsmekanismen ESM.

nanspaktens regler förrän de inför euron som valuta. De kan frivilligt binda sig till delar av fördragets regler.

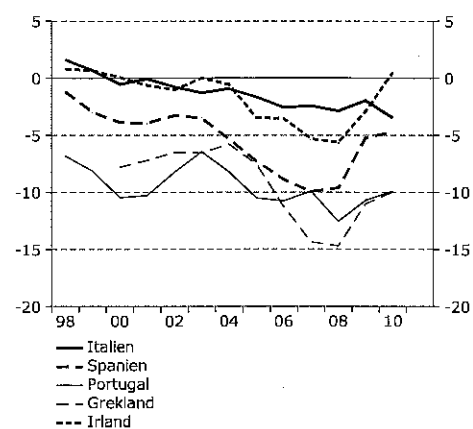
FÖRSTÄRKT FINANSPOLITISKT REGELVERK SAMT ÖVERVAKNING AV MAKROEKONOMISKA OBALANSER

Parallellt med arbetet med finanspakten har det redan beslutats om en del reformer som förstärker det nuvarande finanspolitiska regelverket. Dessa reformer trädde i kraft i december 2011 och bär samlingsnamnet *six-pack*.²³ Reformerna syftar även till att förhindra att det uppstår obalanser i andra delar av makroekonomin än i den offentliga sektorn.

De reformer som syftar till ett förstärkt finanspolitisk regelverk har tre huvudsakliga delar. För det första innebär reformerna att EU inom ramen för stabilitets- och tillväxtpakten kommer att fästa större vikt vid de offentliga utgifternas andel av BNP för att undvika att tillfälligt höga skatteintäkter används till permanenta utgiftsökningar som på sikt riskerar att bygga upp budgetunderskott. För det andra ska skuldkriteriet inom stabilitets- och tillväxtpakten bli mer verkningsfullt genom att länder med en skuld på över 60 procent av BNP ska minska den skuld som överskjuter målet med en tjugondel per år.²⁴ För det tredje klargörs att ministerrådet kan utdöma sanktioner för länder som bryter mot stabilitets- och tillväxtpaktens mål och att Europeiska rådet enbart kan stoppa förslag på sanktioner om en kvalificerad majoritet röstar nej.

För att förhindra att det uppstår obalanser i andra delar av makroekonomin än i den offentliga sektorn upprättas bland annat en så kallad resultattavla (*scoreboard*). Denna är byggd på en mängd indikatorer som ska belysa nationella obalanser, till exempel bytesbalansens andel av BNP, kredittillväxten och utvecklingen av enhetsarbetskostnaderna. Det finns också ett regelverk för utdömandet av sanktioner för euroländer vars insatser inte bedöms vara tillräckliga för att komma till rätta med obalanserna. Regelverket, det så kallade *Excessive Imbalances Procedure* (EIP), ska ge EU möjligheter att utfärda rekommendationer på ett tidigt stadium innan obalanser byggs upp ytterligare. Den 14 februari 2012 presenterades den första årliga rapporten inom ramen för EIP. EU-kommissionen redovisade då en fördjupad granskning av makroekonomiska obalanser av tolv medlemsländer, däribland Sverige. Oron för Sverige avser främst den höga

Diagram 89 Bytesbalans i valda länder
Procent av BNP

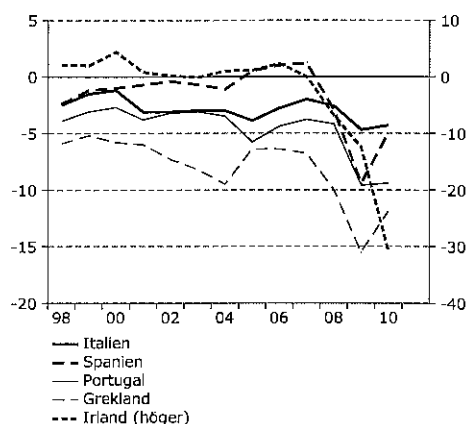
Källa: OECD.

²³ Namnet *six-pack* syftar på att det rör sig om sex bestämmelser: fem förordningar och ett direktiv.

²⁴ Detta innebär exempelvis att ett land med en statsskuld på 100 procent av BNP måste minska sin skuld med 2 procent av BNP per år ($(1/20) \cdot (100 - 60)$).

Diagram 90 Offentligfinansiellt sparande

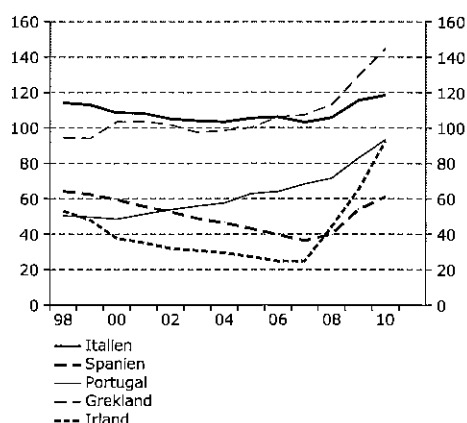
Procent av BNP

Källa: Eurostat.

Diagram 91 Offentlig bruttoskuld

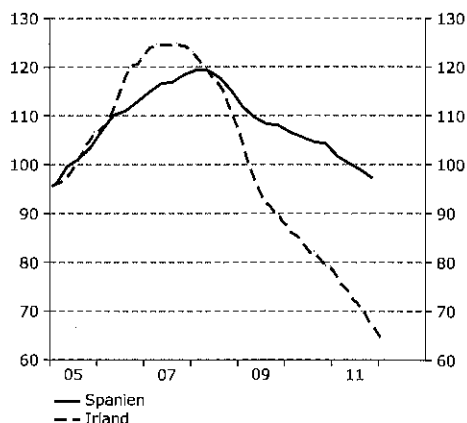
Procent av BNP

Källa: Eurostat.

Diagram 92 Huspriser i Spanien och Irland

Index 2005=100, månads- respektive kvartalsvärden

Källor: Spanish Ministry of Development, Central Statistics Office of Ireland och Konjunkturinstitutet.

privata skuldsättningen samt det stora överskottet i bytesbalansen.²⁵

Finanspaktens tillämpning

OLIKA BAKGRUND TILL KRISEN I OLIKA LÄNDER

Den nuvarande finanspolitiska krisen i euroområdet har olika bakgrund i olika länder. Gemensamt för samtliga statsfinansiellt svaga länder i euroområdet är att dessa ekonomier som helhet har ökat sina skulder. Detta framgår av diagram 89 som visar att Portugal, Irland, Italien, Grekland och Spanien har haft stora bytesbalansunderskott – och därmed ökat ländernas samlade utlandsskuld – sedan euron infördes.

I Grekland och Portugal skedde skulduppbyggnaden i offentlig sektor. Grekland har haft stora budgetunderskott sedan år 2000 (se diagram 90). En relativt hög BNP-tillväxt höll dock till en början kvar skuldkvoten på en stabil (men hög) nivå (se diagram 91). Från 2005 har även skuldkvoten stigit kraftigt. I Portugal ledde de stora underskotten till en snabbt växande skuldkvot under hela 2000-talet. Skuldkrisen i Grekland och Portugal kan därmed i stor utsträckning tolkas som ett uttryck för en sådan underskottstendens i offentlig sektor som beskrevs ovan.

I Spanien och Irland är bakgrunden till krisen en annan. Dessa länder hade överskott i de offentliga finanserna före krisen (se diagram 90). Men överskotten var i stor utsträckning orsakade av ohållbart stark inbemsk efterfrågan till följd av en fastighetsprisbubbla (se diagram 92) och en kraftig expansion av *hushållens* skuldsättning. De beräkningar av konjunkturjusterade sparanden som utfördes före krisen indikerade inte heller att obalanser byggdes upp eftersom skulduppbyggnaden skedde i den privata sektorn. När bubblorna sprack på Irland och i Spanien fick hushåll och företag (inte minst banker) stora solvensproblem. Dessa länder tvingades då bevilja betydande bankstöd vilket, i framför allt Irland, medförde att den offentliga sektorn övertog stora delar av bankernas skulder. Detta spädde ytterligare på ett stort offentligt underskott.

²⁵ Rapporten, benämnd Alert Mechanism Report, är ett första steg. Väljer kommissionen att gå vidare kommer Sverige vara skyldigt att upprätta en handlingsplan med åtgärder för att minska obalanserna. De ekonomiska sanktioner som kan träda gäller dock enbart för euroländerna.

EN TROVÄRDIG FINANSPAKT OCH BREDARE ÖVERVAKNING GER BÄTTRE FÖRUTSÄTTNINGAR ATT UNDVIKA FRAMTIDA KRISER

Om finanspaktens mål om ett finansiellt sparande i överskott eller nära balans uppfylls kan den förväntas förhindra att det uppkommer statsfinansiella kriser orsakade av långvariga underskott i den offentliga sektorns finanser. Därmed hade det gått att undvika utvecklingen i Grekland och Portugal, där skulduppbyggnaden pågått under en längre tid. Det är dock i nuläget oklart hur trovärdig paktens regler kommer att bli. Stabilitets- och tillväxtpaktens bristande trovärdighet förskräcker. Hade dess regler följts skulle de ha förhindrat en stor del av skulduppbyggnaden i Grekland och Portugal. De senaste årens dramatiska utveckling har dock förmodligen inneburit en bred politisk enighet i EU – åtminstone bland politiker och andra beslutsfattare – om vikten av att följa de nya reglerna.

Även om finanspakten blir trovärdig förefaller den i sig vara mindre effektiv på att förhindra en liknande utveckling som skett i Spanien och Irland. Finanspaktens regler hade inte hindrat den privata skulduppbyggnaden. Det är svårt att se hur eventuella sanktioner i form av böter hade hjälpt dessa länder när krisen väl slagit till.

Här kan dock de kompletterande regelverken för övervakning av makroekonomiska obalanser visa sig viktiga. Men det ligger förstås i sakens natur att det är svårt att inse att tillgångspriser är för höga – åtminstone tills bubblan brister. Det är ändå rimligt att myndigheter gör så gott de kan för att varna för obalanser. Det pågående arbetet med en omreglering av de finansiella marknaderna kan här utgöra ett viktigt komplement till finanspakten och den makroekonomiska övervakningen.

FOKUS PÅ DET KONJUNKTURJUSTERADE SPARANDET RISKERAR ATT HOTA PAKTENS TROVÄRDIGHET OCH TRANSPARENS

Ett angränsande problem med paktens krisförebyggare är dess fokus på det konjunkturjusterade sparandet. Detta kan visa sig problematiskt utifrån trovärdighets- och transparensynpunkt. Utifrån nationalekonomisk teori är det rimligt att sätta upp mål eller gränser för det konjunkturjusterade sparandet snarare än för det faktiska finansiella sparandet. Anledningen är att det är stabiliseringspolitiskt motiverat att låta de så kallade automatiska stabilisatorerna verka fullt ut. Mål för det faktiska sparandet riskerar att hindra detta och tvinga fram procyklisk finanspolitik, som stramar åt i lågkonjunkturer när skatteintäkter minskar och utgifter ökar och vice versa i högkonjunkturer.

Det finns emellertid betydande praktiska problem med mål för det konjunkturjusterade sparandet. För det första kan inte

det konjunkturjusterade sparandet observeras ens i efterhand eftersom det beräknas utifrån icke-observerbara jämviktsbanor för BNP, skatter, offentliga utgifter etc. För det andra finns inte heller en allmänt vedertagen metod för att beräkna det konjunkturjusterade sparandet. Detta möjliggör godtycke och skönmålnings vilket skadar paktens trovärdighet. De metoder som för närvarande används förefaller inte tillräckligt pålitliga för att utgöra underlag för en formell utvärdering av huruvida målen nåtts. Innan den nuvarande krisen bröt ut bedömde till exempel Internationella valutafonden (IMF) att de offentligfinansiella överskotten i Spanien och Irland i huvudsak var strukturella. Enligt IMF:s bedömningar på hösten de aktuella åren hade Spanien konjunkturjusterade överskott 2006 och 2007 på drygt 1 procent av BNP och Irland ca 0,5 procent av BNP 2006 och 2007. I sin höstrapport 2011 hade IMF reviderat ner dessa bedömningar avsevärt. Spanien bedöms nu ha haft konjunkturjusterade *underskott* på drygt 1 procent av potentiell BNP 2006 och 2007. För Irland beräknas de konjunkturjusterade underskotten 2006 och 2007 numera till hela 6 respektive 8 procent av potentiell BNP.

Dessa exempel ska inte främst tolkas som kritik av IMF:s beräkningar. Det är dock viktigt att komma ihåg att realtidsbedömningar av det konjunkturjusterade sparandet är mycket osäkra. Det viktigaste skälet till osäkerheten är förmodligen att det är genuint svårt att uppskatta resursutnyttjandet i ekonomin – särskilt i realtid då statistikunderlaget ofta är bristfälligt. IMF var inte ensamma om att missa högkonjunkturen före krisen. Konjunkturinstitutet har till exempel reviderat ner det konjunkturjusterade sparandet i Sverige 2007 från 2,9 till 1,8 procent av potentiell BNP från augusti 2007 till denna rapport.

Det är problematiskt att strikt tillämpa regler utifrån en indikator som är så pass svår att beräkna på ett trovärdigt sätt. Det är i nuläget oklart hur EU ska utvärdera måluppfyllelsen utifrån det konjunkturjusterade sparandet. Den bristande pålitligheten hos beräkningarna av det konjunkturjusterade sparandet riskerar att leda till att pakten inte blir så stram som det är tänkt. Omvänt finns det, om beräkningarna *underskattar* det konjunkturjusterade sparandet, en risk att pakten tvingar fram onödiga åtstramningar.

Det svenska finanspolitiska ramverket i förhållande till finanspakten

DET SVENSKA FINANSPOLITISKA RAMVERKET

Sveriges finanspolitiska ramverk formulerades i slutet av 1990-talet i huvudsak som en reaktion på den finanspolitiska krisen i början av 1990-talet.

Ramverket består av²⁶

- överskottsmålet,
- utgiftstaken,
- det kommunala balanskravet och
- en beslutsordning för statsbudgeten i två steg.

Finanspolitikens långsiktiga hållbarhet avgörs av den långsiktiga nivån på det finansiella sparandet i förhållande till BNP. Av detta skäl kan man betrakta överskottsmålet som huvudmålet i det finanspolitiska ramverket och de övriga delarna som komplement som stödjer överskottsmålet. Utgiftstaken är särskilt kraftfulla komplement till överskottsmålet eftersom de, med sin nominella formulering, bidrar till transparens. Det kommunala balanskravet förhindrar att kommunsektorn – vars åtaganden i slutändan garanteras av staten – bygger upp stora underskott. Den nya beslutsordningen bidrar till en helhetssyn på de offentliga finanserna och stärker därmed kontrollen av det finansiella sparandet.

Finanspakten saknar dessa kompletterande system och kan därför anses svagare än det svenska ramverket. Det är dock striktare vad gäller sanktioner, som helt saknas i det svenska ramverket. En annan skillnad är de varningssystem för makroekonomiska obalanser som finns i EU-reglerna men inte i det svenska ramverket (se ovan).

DET SVENSKA RAMVERKET MER AMBITIÖST, SAMTIDIGT MER FLEXIBELT

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning för Sverige bör det konjunkturjusterade sparandet i offentlig sektor uppgå till 1,5 procent av BNP i genomsnitt om överskottsmålet ska uppfyllas, det vill säga om det faktiska sparandet ska vara 1 procent av BNP över en konjunkturcykel.²⁷ Överskottsmålet kan således – å ena sidan – tolkas som mer ambitiöst än finanspaktens mål om ett konjunkturjusterat *underskott* på högst 0,5 procent av BNP eller 1 procent för länder vars skuld är väsentligt mindre än 60 procent av BNP. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning i denna rapport har Sverige uppfyllt finanspaktens krav alla år utom 2002 då det konjunkturjusterade sparandet bedöms ha varit –1,6 procent av potentiell BNP. Prognoserna talar för en fortsatt sådan utveckling. Detta tyder på att finanspakten kommer ha marginell betydelse för svensk finanspolitik. Å andra sidan har det växt fram en praxis för utvärderingen av

²⁶ Se också kapitlet "Offentliga finanser".

²⁷ Anledningen till "bufferten" på 0,5 procentenheter är att resursutnyttjandet, så som Konjunkturinstitutet mäter det, historiskt i den svenska ekonomin i genomsnitt understigit den nivå som är förenligt med konjunkturrell balans. Se också faktarutan "Principer för Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognoser" i kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016".

överskottsmålet som är mindre strikt än finanspaktens avsikter. Varken regeringen, Finanspolitiska rådet eller Konjunkturinstitutet har tolkat det svenska överskottsmålet som att det konjunkturjusterade sparandet aldrig får understiga 1 procent av potentiell BNP. Detta innebär att det svenska ramverket medger en större stabiliseringspolitisk handlingsfrihet än finanspakten. Utifrån ett normalläge på det konjunkturjusterade sparandet på 1,5 procent av BNP medger finanspakten stimulanser motsvarande 2,5 procent av BNP – det vill säga en försvagning av det konjunkturjusterade sparandet från 1,5 till -1 procent av BNP.²⁸ Det kan uppkomma situationer då finanspolitiska stimulanser ett enskilt år motsvarande mer än 2,5 procent av BNP är berättigade eller att det finns behov av att under flera år successivt sänka det konjunkturjusterade sparandet under -1 procent av BNP. I sådana fall är det svenska finanspolitiska ramverket mer flexibelt.

²⁸ Detta gäller så länge Sveriges konsoliderade bruttoskuld (Maastrichtskuld) understiger 60 procent av BNP. Om skulden är högre än 60 procent av BNP är fallhöjden 2,0 procent (från 1,5 till -0,5).

BNP och efterfrågan

Den konjunkturåterhämtning som inleddes i slutet av 2009 fick ett abrupt slut det fjärde kvartalet i fjol när BNP föll med drygt 1 procent. Även om BNP inte väntas falla ytterligare blir utvecklingen dämpad det första halvåret i år. Osäkerheten kring skuld-krisen i euroområdet minskar ytterligare och optimismen stiger hos hushåll och företag i både Sverige och omvärlden. Från och med det andra halvåret i år ökar BNP tillräckligt snabbt för att konjunkturåterhämtningen ska återupptas.

MYCKET SVAG AVSLUTNING PÅ 2011

Efterfrågan i den svenska ekonomin mattades av markant det fjärde kvartalet 2011. Såväl varu- som tjänsteexporten föll kraftigt. De fasta bruttoinvesteringarna utvecklades också svagt. Hushållens konsumtion började visserligen stiga igen efter den stora nedgången det tredje kvartalet, men uppgången var dämpad. Sammantaget föll BNP det fjärde kvartalet med 1,1 procent i säsongrensade termer jämfört med det tredje kvartalet (se diagram 93). Jämfört med det fjärde kvartalet 2010 ökade BNP med 1,1 procent (se diagram 94). Det kan jämföras med det tredje kvartalets ökning på 4,5 procent jämfört med motsvarande kvartal 2010.

FALLET I BNP ÖVER FÖR DEN HÄR GÅNGEN

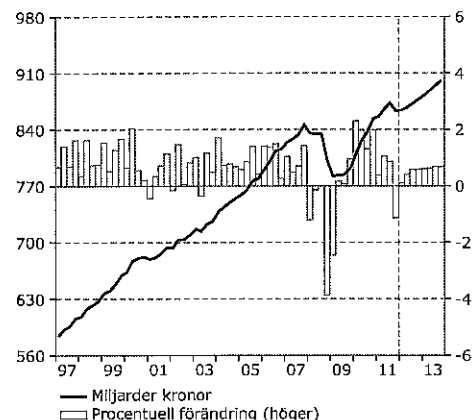
Bedömningen är att BNP slutade att falla det första kvartalet 2012 (se diagram 93).²⁹ Exempelvis har nedgången i många enkätbaserade konjunkturindikatorer bromsats upp och i flera fall stiger indexen igen. Konjunkturinstitutets barometerindikator³⁰ steg kraftigt i mars och ligger nu på en nivå som indikerar att stämningssläget i den svenska ekonomin är normalt (se diagram 94). Månadsstatistik tyder på att januari var en stark månad, framför allt för industrin. Uppgången på aktiemarknaderna sedan årsskiftet kan också tolkas som förväntningar om att en vändning är förestående.

Utvecklingen ser dock ut att förbli dämpad det första halvåret i år. Orderläget tyder på att den globala efterfrågan på svenska produkter ännu är svag. Den exportökning som inleds det första kvartalet är försiktig och ska dessutom ses mot bakgrund av det stora raset det fjärde kvartalet 2011.

Många företag uppger att de har för stora lager och kommer att minska dem den närmaste tiden. Lagerinvesteringarna kom-

Diagram 93 BNP till marknadspris

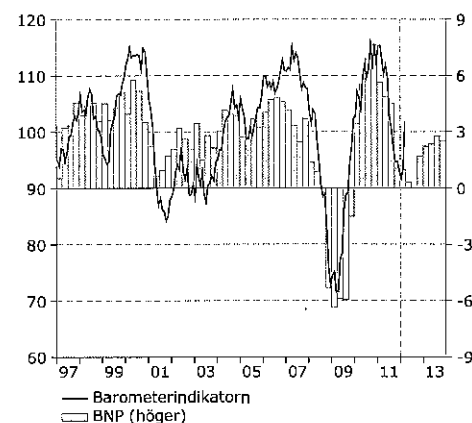
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 94 Barometerindikatorn och BNP

Index medelvärde = 100, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

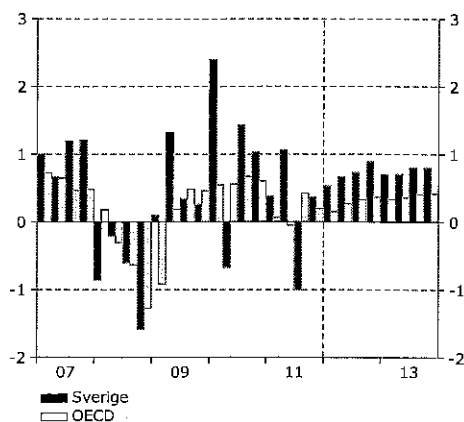
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

²⁹ De stora svängningarna i faktisk BNP-tillväxt under 2011 och 2012 kommer att resultera i nya estimat av säsongsmönster och därmed revideringar av säsongrensad BNP i takt med att SCB publicerar nya utfall. För en given faktisk BNP-utveckling kommer denna effekt att dra upp säsongrensad BNP-tillväxt det första kvartalet 2012 när SCB publicerar nya nationalräkenskaper i maj i år.

³⁰ Barometerindikatorn baseras på enkätsvar från både hushåll och företag och avser att visa stämningssläget i svensk ekonomi.

Diagram 95 Hushållens konsumtion i Sverige och OECD

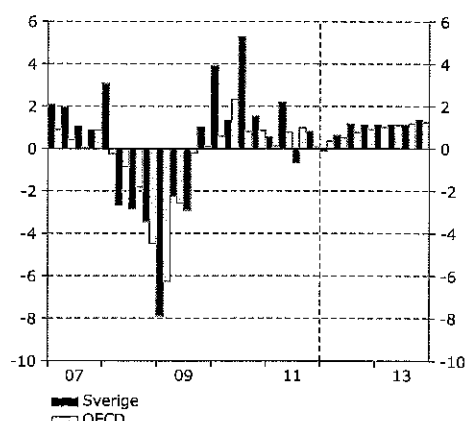
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Fasta bruttoinvesteringar i Sverige och OECD

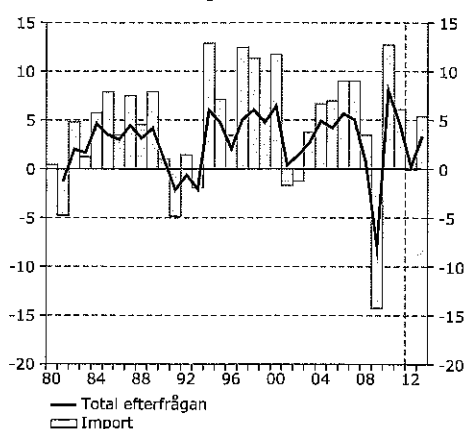
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Import och efterfrågan

Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

mer sammantaget att ge ganska stora negativa bidrag till efterfrågelltillväxten under årets två första kvartal.

Även om allt fler ljusglimtar har syns på sistone, förblir återhämtningen av hushållens konsumtion något dämpad i inledningen av 2012. Hushållen bedöms vara fortsatt osäkra kring bland annat utvecklingen i euroområdet och håller därför igen på sina utgifter. Bilden stöds av att hushållens konfidensindikator fortfarande befinner sig under sitt genomsnitt (se diagram 105 i avsnittet om hushållens konsumtion). Å andra sidan har den stigit i början av 2012, vilket tyder på att oron hos hushållen trots allt har dämpats i och med att de värsta farhågorna kring såväl den internationella som den svenska utvecklingen inte tycks besannas. Detta indikerar att tillväxten i hushållens konsumtion kommer att öka gradvis.

ÖKAD OPTIMISM OCH KONJUNKTURÅTERHÄMTNING DET ANDRA HALVÅRET 2012

Från det andra halvåret växer BNP så pass snabbt att konjunkturen börjar återhämta sig igen. Osäkerheten om utvecklingen av eurokrisen minskar ytterligare (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling") och tillförsikten hos svenska hushåll och företag börjar gradvis att tillta. Jämfört med i de flesta OECD-länder har de svenska hushållen ett högt sparande i utgångsläget och tyngs heller inte av finanspolitisk åtstramning. Det innebär att det finns utrymme att öka konsumtionen i takt med att förtroendet ökar. Den svenska konsumtionsuppgången blir betydligt starkare än snittet för OECD-länderna (se diagram 95).

Uppgången i de fasta bruttoinvesteringarna tog en paus under 2011. Investeringarna stiger endast måttligt under de två första kvartalen i år. Från och med det andra halvåret har dock efterfrågan och kapacitetsutnyttjandet stigit så pass mycket att investeringarna tar mera fart. Även investeringsåterhämtningen kommer tidigare i Sverige än i OECD-området som helhet (se diagram 96).

Exporttillväxten stiger också något från slutet av 2012. Sammantaget innebär detta att tillväxten i den totala efterfrågan stiger och hamnar högre än sin genomsnittliga tillväxttakt från det fjärde kvartalet 2012. Eftersom det är efterfrågan med ett högt importinnehåll som ökar mest stiger importtillväxten relativt mycket (se diagram 97).

Sammanfattningsvis stiger BNP-tillväxten gradvis de närmaste kvartalen (se diagram 93). Fallet i slutet på 2011 och den svaga inledningen på 2012 innebär dock att BNP helåret 2012 endast ökar med 0,4 procent jämfört med helåret 2011 (se tabell 17). År 2013 ökar BNP-tillväxten till 2,5 procent. Det är högre än Konjunkturinstitutets bedömning av potentiell BNP-tillväxt på 1,3 procent 2013 (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad") och även något högre än de senaste 30 årens genomsnittliga BNP-tillväxt på 2,2 procent per år.

Tabell 17 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010:4	2011:1	2011:2	2011:3	
Hushållens konsumtionsutgifter	1 611	3,7	2,1	1,5	3,1
Offentliga konsumtionsutgifter	891	1,9	1,8	0,4	0,7
Fasta bruttoinvesteringar	603	7,7	5,8	1,4	4,5
Slutlig inhemsk efterfrågan	3 105	3,9	2,7	1,2	2,7
Lagerinvesteringar ¹	18	2,1	0,7	-0,9	0,0
Total inhemsk efterfrågan	3 122	6,2	3,4	0,2	2,7
Export	1 656	11,7	6,8	0,4	4,5
Total efterfrågan	4 778	8,1	4,6	0,3	3,4
Import	1 447	12,7	6,1	-0,1	5,4
Nettoexport ¹	209	0,3	0,7	0,3	-0,1
BNP	3 331	6,1	3,9	0,4	2,5
BNP, kalenderkorrigerad		5,9	4,0	0,8	2,5
Bytesbalans ²	225	6,8	7,2	6,9	6,8
Real BNI per capita ³	362	5,2	2,9	-0,7	1,9

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² I procent av BNP, löpande priser.³ Tusentals kronor, löpande pris.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Export

SKÜLDKRISEN I EUROMRÅDET HÄMMAR EXPORTEN

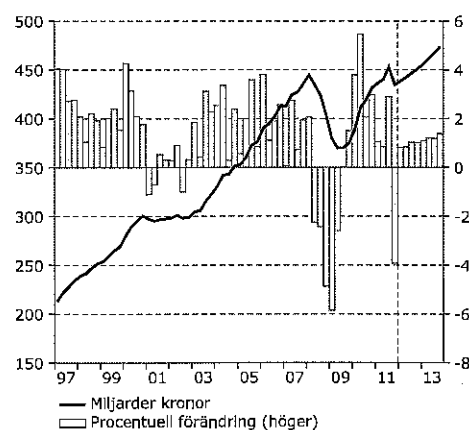
Den finansiella krisen innebar att exporten minskade kraftigt innan den bottnade andra kvartalet 2009. Därefter växte den snabbt under hela 2010. Den fördjupade statsskuldskrisen i euroområdet innebar dock att efterfrågetillväxten på svenska produkter bromsade in påtagligt under 2011, även om exporten ökade starkt tredje kvartalet. Följden blev att exporten minskade kraftigt fjärde kvartalet med nära 4 procent i fasta priser (se diagram 98).

Under helåret 2011 ökade exporten ändå med nära 7 procent (se tabell 18). Exempelvis ökade exporten av motorfordon med nära 30 procent i fasta priser och exporten av teleprodukter med nära 15 procent, trots ett synnerligen svagt fjärde kvartal. Övrig varuexport ökade sammantaget med ungefär 5 procent. I tur och ordning var det exporten till Belgien, Ryssland och Tyskland som bidrog mest till varuexportens tillväxt 2011.

Tjänsteexporten växte långsammare med knappt 3 procent i fasta priser helåret 2011 (se tabell 18). Utländska besökares konsumtion i Sverige ökade visserligen starkt med över 7 procent och även exporten av vissa företagstjänster utvecklades gynnsamt. En betydande minskning för exporten av frakttjänster begränsade dock tillväxten.

Diagram 98 Export

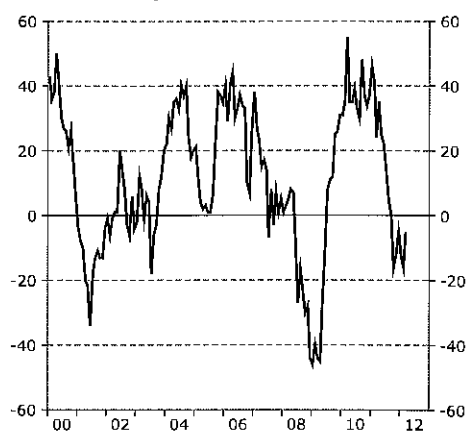
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 99 Exportordergång, industrin

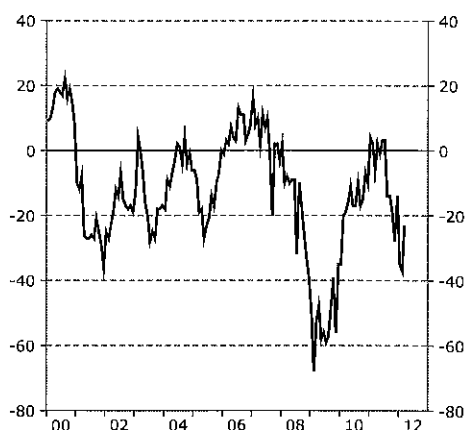
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Exportorderstock, industrins omdöme

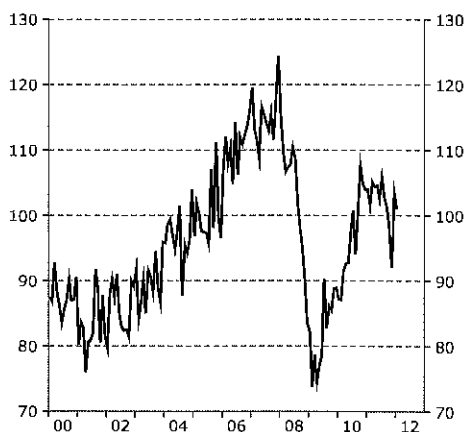
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Exportordergång, industrin

Index 2005=100, fasta priser, säsongrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Tabell 18 Export

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2011	2012	2013	
Export av varor	1 151	15,5	8,5	-0,2	4,6
Varav: Bearbetade varor	904	17,6	10,4	-0,5	4,6
Råvaror	248	7,1	1,5	1,2	4,5
Export av tjänster	505	3,9	2,9	1,8	4,5
Export	1 656	11,7	6,8	0,4	4,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

DÄMPAT FÖRSTA HALVÅR 2012 FÖR EXPORTÖRERNA

Företagen beskriver fjolårets svaga avslutning i sina rapporter. Överlag verkar man räkna med att nedgången visserligen bryts, men att den svagare efterfrågan kommer att bestå också under första halvåret i år. Därefter tänker man sig en mer gynnsam utveckling andra halvåret. Detta under förutsättning att den pågående skuldproblematiken i euroområdet har bedarrat.

I Konjunkturbarometern hekräftar företagen att exportordergången har varit svag i början av 2012 (se diagram 99). Besvikelsen över den ineliggande orderstocken är därmed fortsatt stor, även om den tycks ha minskat något (se diagram 100). Att exportordergången minskat jämfört med ett år tillbaka framgår även av statistik från SCB, vilken sträcker sig fram till och med januari månad (se diagram 101). Inköpschefsindex visar också att exportordergången legat kvar på en lägre nivå i början på året. Exportchefsindex ger ungefär samma bild, men att man förväntar en viss tillväxt redan andra kvartalet.

Den generella bedömningen är att efterfrågan har försvagats ytterligare första kvartalet, och att den utvecklas svagt även andra kvartalet. Tillfälliga faktorer, som fick varuexporten att falla extra mycket fjärde kvartalet i fjol, gör dock att den växer redan första kvartalet i år. Tillsammans med en ökning även för exporten av tjänster växer exporten sammantaget med knappt en procent både första och andra kvartalet (se diagram 98).

FORTSATT LÅNGSAMT VÄXANDE EXPORTMARKNAD

Osäkerheten om eurokrisens utveckling bedöms fortsätta att avta stegvis, vilket leder till ökad tillförsikt bland både hushåll och företag. Stora sparbehov i omvärlden gör dock att efterfrågan utvecklas svagt även 2013. Den efterfrågan svensk exportindustri möter fortsätter därför att växa långsamt om än successivt starkare från och med andra halvåret. Men inte ens 2013 når den svenska exportmarknadens tillväxt upp till sitt genomsnitt under perioden 1985–2011 på 6 procent (se diagram 102).

Det viktigaste skälet till 2012 års svaga utveckling av exportmarknaden är att investeringarna inom OECD-länderna faller. Även exporten av motorfordon utvecklas svagt. Åkerierna i Europa förnyar sin lastbilsflotta i långsammare takt i år efter att ha varit mycket aktiva 2011. Osäkerhet över arbetsmarknadens

utveckling gör att de europeiska hushållen drar ner på inköpen av bilar även i år. Statistik över personbilsmarknadens utveckling i EU visar att registreringarna av nya bilar minskat i början av året.

Den dämpade efterfrågan på svenska exportvaror spiller över på efterfrågan på många tjänster som till exempel olika service-tjänster kopplade till viss export av varor. Exporten av frakt-tjänster fortsätter att utvecklas svagt när världshandeln växer långsamt. Däremot bedöms utländska besökares konsumtion i Sverige öka förhållandevis mycket även i år efter den snabba ökningen under loppet av fjolåret. Exporten av så kallade merchanting-tjänster bedöms också fortsätta att öka, men långsammare än den historiska trenden.

NÄRMAST OFÖRÄNDRADE EXPORTVOLYMER I ÅR FÖLJS AV EN DÄMPAD TILLVÄXT NÄSTA ÅR

Den svaga avslutningen på fjolåret innebär att exportvolymen helåret 2012 ökar endast svagt. Exporten av varor minskar något medan exporten av tjänster får en viss tillväxt (se tabell 18). År 2013 växer såväl varu- som tjänsteexport snabbare, men klart långsammare än den genomsnittliga tillväxten under perioden 1995–2011.

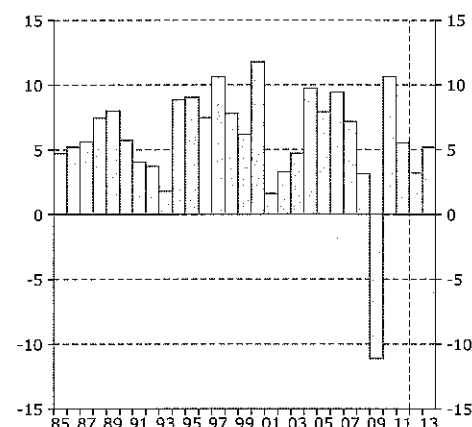
Hushållens konsumtionsutgifter

ÖKNINGEN AV HUSHÅLLENS DISPONIBLA INKOMSTER DÄMPAS 2012

Hushållens reala disponibla inkomst växer långsammare i år och nästa år jämfört med 2011 (se diagram 103). Trots den svaga konjunkturen växer inkomsterna ändå i samma takt som det historiska genomsnittet 2012. Det beror främst på att lönesumman, som är den största och viktigaste förklarande komponenten i utvecklingen av hushållens disponibla inkomst, växer med nästan 4 procent. Detta förklaras i sin tur av att timlönerna ökar ovanligt starkt givet det rådande konjunkturläget. Företagen drar inte heller ner på personalstyrkan i någon större omfattning eftersom nedgången väntas bli kortvarig, vilket också bidrar till att hålla uppe lönesumman. För de hushåll som är enskilda näringsidkare innebär den dämpade efterfrågan i ekonomin däremot att inkomsterna utvecklas svagt i år.

Den svaga sysselsättningsutvecklingen innebär att arbetslösheten stiger något i år (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). När arbetslösheten stiger ökar behovet av ekonomiskt stöd vilket bidrar till att överföringar från offentlig sektor till hushållen ökar i år. Transfereringarna ökar också till följd av stigande pensionsuthetalningar. Däremot fortsätter befolkningen att bli friskare och utgifterna för ohälsan fortsätter att minska i

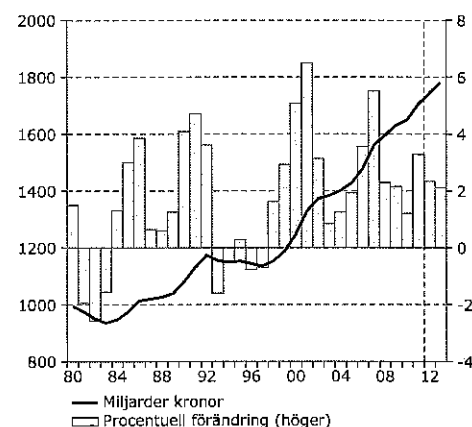
Diagram 102 Svensk exportmarknad
Procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Hushållens reala disponibla inkomst

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

år, vilket drar ner ökningstakten i den offentliga sektorns överföringar till hushåll.

Hushållens kapitalinkomster, netto, minskar i år. Kapitalinkomsterna består av ränteinkomster minus ränteutgifter samt aktieutdelningar och direktavkastning på försäringssparande. Att hushållens kapitalinkomster, netto, minskar 2012 förklaras bland annat av att ränteutgifterna ökar eftersom skulderna fortsätter att öka.

Tabell 19 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

	2011(1)	2011(2)	2011	2012	2013
Lönesumma	1 346	3,1	5,6	3,8	3,6
Timlön enligt NR		0,3	2,6	3,5	3,1
Arbetade timmar ^{1,2}		2,7	3,0	0,3	0,5
Företagarinkomster	141	-0,1	6,6	1,3	3,3
Kapitalinkomster netto	123	-0,5	-0,9	-4,2	10,2
Övriga privata inkomster	135	-3,0	9,6	3,6	4,1
Övrigt, netto	13	4,6	16,4	0,2	0,1
Överföringar från offentlig sektor	530	0,4	-0,6	4,8	2,7
Överföringar från privat sektor	79	6,7	12,2	5,5	5,6
Skatter och avgifter	568	0,9	2,6	4,2	4,6
Direkta skatter	528	2,1	1,3	4,4	4,8
Övriga skatter och avgifter	40	-12,1	20,1	2,4	2,1
Övriga överföringar till offentlig sektor	11	-8,0	-9,8	1,5	1,2
Disponibel inkomst	1 650	2,6	4,6	3,3	3,5
Konsumentpris ³		1,4	1,3	0,9	1,3
Real disponibel inkomst		1,2	3,3	2,3	2,1
Real disponibel inkomst per capita ⁴	176	0,3	2,5	1,6	1,4

¹ Kalenderkorrigerat. ² Avser anställdas timmar. ³ Implicitprisindex för konsumtionsutgifter. ⁴ Tusen kronor, löpande pris.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Hushållens direkta skatter ökar i år till följd av den stigande lönesumman och en stark ökning av pensionerna. Dessutom höjs den genomsnittliga kommunalskatten 2012. Sammantaget ökar hushållens direkta skatter med 4,4 procent, vilket dämpar ökningen av hushållens disponibla inkomst i år.

Under 2013 ökar hushållens reala disponibla inkomst i ungefär samma takt som 2012. Lönesummans bidrag till utvecklingen blir ungefär densamma som 2012, medan ökade företag- och kapitalinkomster ger ökningstakten i hushållens disponibla inkomst en extra skjuts. I och med att situationen på arbetsmarknaden stabiliseras 2013 och arbetslösheten ligger kvar på ungefär samma nivå som 2012 ökar inte längre arbetslöshetsersättningarna. Det medför att överföringar från offentlig sektor ökar långsammare. Till följd av ökade kapitalinkomster och en stabil utveckling av lönesumman så ökar de direkta skatterna som hushållen betalar med 4,8 procent 2013, vilket drar ner utvecklingen av hushållens disponibla inkomst.

HUSHÄLLENS KONSUMTIONSUTGIFTER ÖKADE FJÄRDE KVARTALET 2011

Minskningen i hushållens konsumtionsutgifter tredje kvartalet 2011 var den största nedgången sedan den finansiella krisen bröt ut 2008. Det fjärde kvartalet gav en viss återhämtning och konsumtionsutgifterna ökade med 0,4 procent jämfört med kvartalet innan. Utgifterna för tjänster ökade speciellt mycket medan energiutgifterna till följd av den milda väderleken minskade. Konsumtionsnivån är dock fortfarande relativt låg och Konjunkturinstitutet förutser en ökad tillväxttakt under 2012–2013 (se diagram 104). Detta ligger i linje med att hushållens reala disponibla inkomster kommer att växa i en historiskt sett normal takt under samma period (se tabell 20).

DÄMPAD INLEDNING PÅ 2012

Allt fler positiva signaler den senaste tiden talar för en ökad konsumtionstillväxt. Återhämtningen av hushållens konsumtion sker dock gradvis. Hushållen väntas vara fortsatt osäkra kring bland annat statsskuldutvecklingen i euroområdet och håller därför igen på sina utgifter. Arbetslösheten väntas öka under de tre första kvartalen och minska först i slutet av 2012. Detta håller uppe försiktighetssparandet hos hushållen under inledningen av 2012.

Bilden stöds av att hushållens konfidensindikator fortfarande befinner sig under sitt genomsnitt (se diagram 105). Men indikatorn har stigit de senaste månaderna, vilket tyder på att oron hos hushållen ändå har mildrats en aning den senaste tiden. Däremot har antalet nyregistrerade bilar minskat successivt sedan sommaren 2011 och ligger kvar på en låg nivå.

ÖKAD TILLVÄXT EFTER SOMMAREN

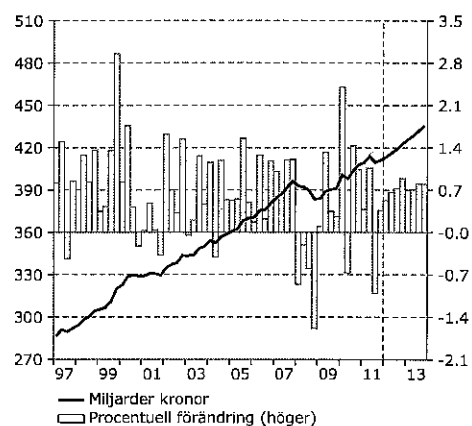
I takt med att oron för de europeiska statsskuldproblemen minskar kommer optimismen och därmed tillväxten att öka. Arbetslösheten minskar successivt från slutet av 2012, vilket minskar försiktighetssparandet.

Hushållens förmögenheter är en viktig källa för hushållens konsumtionsutgifter. Hushållens nettotillgångar består av finansiell förmögenhet (aktier, obligationer, fonder med mera), reellt kapital (framför allt bostäder) minus skulder. När värdet på förmögenheten stiger ökar konsumtionsmöjligheterna. Historiskt finns ett starkt samband mellan värdet på förmögenheten och hushållens konsumtionsutgifter.

Det är däremot svårt, särskilt på kort och medellång sikt, att förutsäga tillgångsprisers framtida utveckling. Konjunkturinstitutets bedömning är att aktiepriserna fortsätter uppåt 2012 och 2013 enligt det mönster som historiskt präglat aktieprisernas utveckling. När det gäller bostadspriserna har det hittills inte framkommit någon dramatisk information i statistiken. HOX prisindex visar att priserna på bostadsrätter och villor sjönk under 2011 med ca 3,5 procent men också att de har återhämtat sig

Diagram 104 Hushållens konsumtion

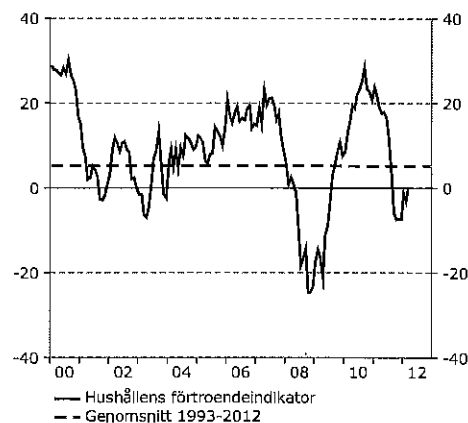
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 105 Hushållens konfidensindikator (CCI)

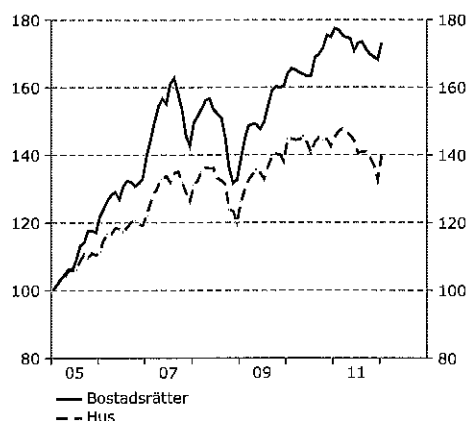
Nettotal, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Bostadspriser

HOX prisindex, januari 2005=100

Källa: Valueguard.

under de senaste tre månaderna (se diagram 106). SEB:s bopris-indikator i mars 2012 visar att andelen hushåll som tror att bostadspriserna ökar det närmaste året har ökat från 30 till 34 procent medan de som tror på fallande priser minskat från 43 till 33 procent.

Tabell 20 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Sällanköpsvaror	311	4,4	1,1	2,6	5,3
Bilar	49	36,2	9,5	0,1	2,6
Dagligvaror	250	0,5	2,1	1,2	2,6
Drivmedel	54	-4,3	-3,3	-0,8	0,1
Tjänster exkl. bostad	490	2,7	3,9	3,3	3,3
Bostäder inkl. energi	418	2,1	0,3	0,3	1,3
Konsumtion i utlandet	69	13,3	11,5	1,3	2,8
Avgår: Utländska besökares konsumtion i Sverige	81	-0,8	7,7	6,6	0,2
Ideella organisationer	51	2,5	1,0	1,8	2,6
Konsumtionsutgifter	1 611	3,7	2,1	1,5	3,1
Disponibel inkomst	1 650	1,2	3,3	2,3	2,1
Sparande ¹	149	8,5	9,7	10,3	9,5
Eget sparande ¹	40	2,4	3,5	4,3	3,4

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive i procent av disponibel inkomst. I "eget sparande" ingår varken sparande i avtalspensioner eller PPM-systemet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet gör bedömningen att det blir små förändringar i bostadspriserna de närmaste åren. Tillsammans med utvecklingen av de disponibla inkomsterna, och det höga sparandet i utgångsläget³¹, kan därmed tillgångspriserna stödja en relativt hög konsumtionstillväxt de kommande åren. Då ökar hushållens konsumtionsutgifter med 1,5 procent 2012 och med 3,1 procent 2013. Hushållens försiktighet håller därmed i sig under 2012 vilket visas av sparkvotens ökning från 9,7 procent 2011 till 10,3 procent 2012. År 2013 faller sparkvoten tillbaka, men förblir hög i ett historiskt perspektiv (se diagram 107 och tabell 20)

Offentliga konsumtionsutgifter

Den offentliga sektorns konsumtion ökade starkt 2011, för tredje året i rad (se diagram 108). De senaste årens starka konsumtionstillväxt beror till stor del på lågkonjunkturen. Framför allt ökade den statliga konsumtionen kraftigt, bland annat till följd av utökade arbetsmarknadspolitiska program och ett ökat antal

Diagram 107 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst, löpande priser

Anm. I eget sparande ingår inte sparande i avtals- och premiepensioner.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³¹ SCB har reviderat ner hushållens inkomster och sparande 1993–2011 i den senaste publiceringen av nationalräkenskaperna. Fortfarande är dock sparkvoten 2011 betydligt högre än genomsnittet.

studenter på högskolorna. De tillfälliga statsbidragen under 2010 och 2011 bidrog sannolikt till att kommunerna höll uppe konsumtionen, trots låga skatteinkomster. Den offentliga sektorns konsumtion ökar i betydligt lägre takt 2012 och 2013 (se tabell 21). I synnerhet beror detta på minskad statlig konsumtion, men även kommunernas konsumtion ökar långsammare än tidigare.

Tabell 21 Offentliga konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2010	2011	2012	2013
Statlig konsumtion	238	4,2	1,7	-0,3	-1,4
Kommunal konsumtion	653	1,0	1,8	0,6	1,5
Offentliga konsumtionsutgifter	891	1,9	1,8	0,4	0,7
Procent av BNP, löpande pris		26,8	26,5	27,0	26,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

LÅG UPPRÄKNING AV DE STATLIGA MYNDIGHETERNAS ANSLAG

Den statliga konsumtionsvolymen är i det närmaste oförändrad 2012 (se diagram 109). I budgetpropositionen för 2012 finns nya åtgärder som riktar sig till statlig konsumtion motsvarande 6 miljarder kronor. Bland annat tillförs pengar till arbetsmarknadspolitiska program och underhåll av järnväg. Uppräkningen av myndigheternas anslag 2012 enligt pris- och löneomräkningen (PLO) är emellertid låg, i genomsnitt 1,1 procent.³² Detta är lägre än den genomsnittliga prisökningen på statlig konsumtion och medför att konsumtionsvolymen hålls tillbaka.

PLO baseras delvis på industritjänstemännens löneutveckling två år tidigare. Låga löneökningar inom industrin 2011 medför att PLO väntas bli låg även 2013. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ytterligare 1 miljard kronor i ofinansierade åtgärder tillförs staten 2013, utöver vad som föreslagits i budgetpropositionen för 2012. Sammantaget väntas ändå de statliga konsumtionsutgifterna minska 2013.

ANSTRÄNGD EKONOMI I KOMMUNSEKTORN

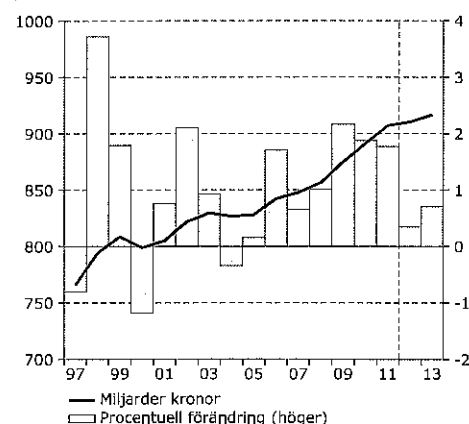
Ökningen av de kommunala konsumtionsutgifterna 2012 blir den lägsta sedan 2004 (se diagram 110). Kommunsektorns skatteinkomster utvecklas svagt 2012 till följd av att konjunkturen försvagas.³³ Det är främst i landstingen som det ekonomiska läget är ansträngt, trots att den genomsnittliga kommunalskatten till landsting höjs med 5 öre. Balanskravet i kommunsektorn

³² Något förenklat räknas de statliga myndigheternas anslag upp med inflationen enligt konsumentprisindex samt industritjänstemännens löneökningstakt två år tidigare, korrigerat för ett tioårigt historiskt genomsnitt av produktivitetsökningen i tjänstebranscherna.

³³ År 2012 innehåller färre arbetsdagar än normalt. En stor del av den kommunala konsumtionsvolymen mäts med arbetade timmar i de preliminära nationalräkenskaperna. Denna kalendereffekt håller tillbaka den kommunala konsumtionen med drygt 0,5 procentenheter 2012.

Diagram 108 Offentliga konsumtionsutgifter

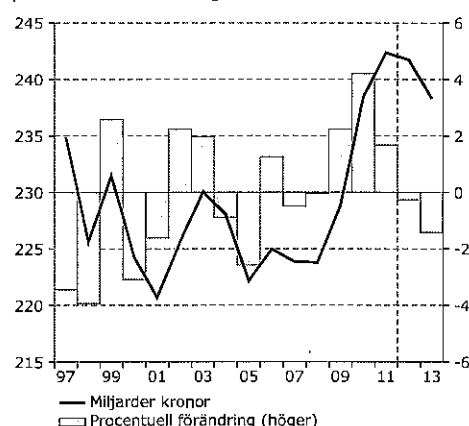
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 109 Statliga konsumtionsutgifter

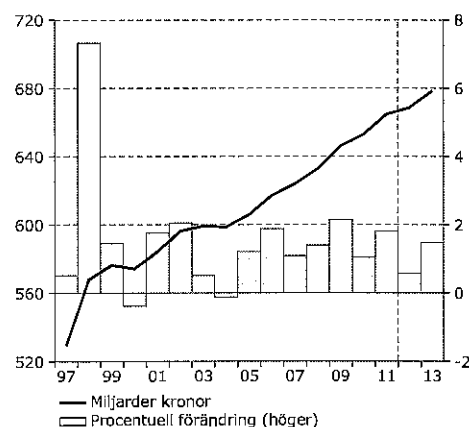
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

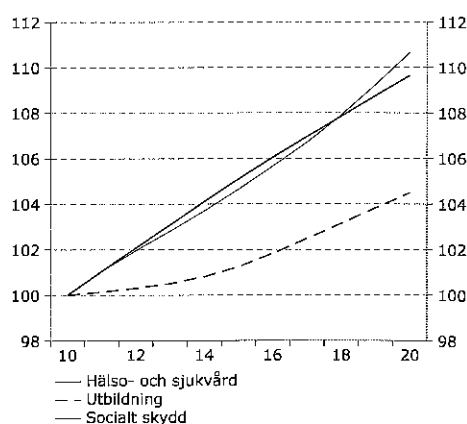
Diagram 110 Kommunala konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Demografisk framskrivning av offentlig konsumtion
Index 2010=100

Anm. Äldreomsorg är den största posten inom kategorin socialt skydd.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

innebär att enskilda primärkommuner och landsting inte får budgetera för underskott och tvingas därför hålla tillbaka konsumtion och sysselsättning, eller höja skatten, när den egna ekonomin ser svag ut.

Kommunalskatten till landstingen höjs med ytterligare 8 öre 2013, enligt Konjunkturinstitutet prognos. I Konjunkturinstitutets prognos ligger också en höjning av statsbidragen med 2 miljarder kronor till kommunsektorn 2013, utöver vad som föreslogs i budgetpropositionen för 2012. Konjunkturen vänder uppåt 2013 och den kommunala ekonomin förbättras därmed. Sammantaget innebär detta att den kommunala konsumtionen ökar snabbare igen.

Behovet av framför allt äldreomsorg samt hälso- och sjukvård ökar framöver när andelen äldre i befolkningen stiger (se diagram 111). Det demografiska trycket på utbildning är dock betydligt svagare, mycket beroende på sjunkande elevantal i grund- och gymnasieskolan. Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar krävs det att den kommunala konsumtionsvolymen ökar med 0,6–0,7 procent per år 2011–2013 enbart för att tillgodose det ökade demografiska behovet. Även om ekonomin är ansträngd bedöms den kommunala konsumtionen öka snabbare än det demografiska behovet under prognosperioden.

Fasta bruttoinvesteringar

DÄMPADE INVESTERINGAR ANDRA HALVÅRET 2011

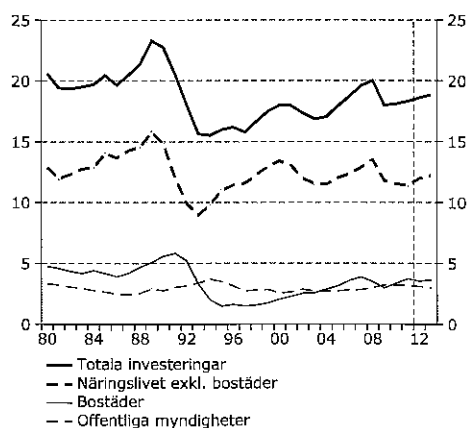
Förra året ökade de fasta bruttoinvesteringarna med 5,8 procent. Under det andra halvåret var utvecklingen tydligt dämpad och fjärde kvartalets nivå för investeringarna var ungefär densamma som under det andra kvartalet. I samband med att nationalräkenskaperna för 2009 och 2010 reviderades, höjdes nivån på de totala investeringarna med ca 13 miljarder kronor 2010 jämfört med vad som tidigare publicerats. Det innebär att investeringarna som andel av BNP höjdes från 17,8 till 18,1 procent 2010. Andelen stiger till ca 19 procent 2013 (se diagram 112).

Fjärde kvartalet 2011 präglades dock av en mycket kraftig inbromsning av bostadsinvesteringarna. Jämfört med samma kvartal 2010 minskade dessa med 0,5 procent vilket kan jämföras med ökningen på drygt 15 procent under det tredje kvartalet 2011. Säsongsrensats och jämfört med kvartalet innan minskade bostadsinvesteringarna med hela 7,3 procent det fjärde kvartalet 2011.

KONJUNKTUREN FORTFARANDE OSÄKER MEN VISSA BRANSCHER SER LJUS I TUNNELN

I nuläget domineras konjunkturen av att företagen möter en låg efterfrågan medan utsikterna framöver ser något olika ut för näringslivets olika branscher. Detta märks till exempel i enkät-

Diagram 112 Investeringar
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

undersökningar som Konjunkturbarometern i mars och SCB:s investeringsenkät i februari.

Tillverkningsindustrins produktionsvolym föll kraftigt det sista kvartalet i fjol (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). Fortfarande svarar företagen i Konjunkturbarometern för mars att produktionsvolymen var något lägre än den var för tre månader sedan medan den förväntade produktionsvolymen om tre månader väntas vara större än den är idag. Produktionsvolymen bedöms öka successivt men måttligt under loppet av 2012, vilket skapar ett visst behov för industriföretagen att öka investeringarna. Denna bild bekräftas i stort sett av SCB:s februarienkät. Sammantaget bedöms industriinvesteringarna öka med ca 5 procent 2012 (se diagram 113).

Investeringarna i övriga varubranscher³⁴ minskade med 3,6 procent 2011 (se diagram 114). Här ingår bland annat byggindustrin som i Konjunkturbarometern hittills uppvisat vikande optimism sedan inledningen av 2011, särskilt avseende volymerna för husbyggnad. Men i mars i år bedömer man att volymerna kommer att öka de närmaste tre månaderna för både husbyggnad och anläggningsverksamhet. Energisektorn, som också ingår i övriga varubranscher, hade ett riktigt svagt investeringsår 2011, men planerar att öka investeringarna 2012 enligt SCB:s investeringsenkät. Totalt sett väntas investeringarna i övriga varubranscher öka med 2,2 procent 2012.

Tjänstebranscherna (exklusive bostäder, fartyg och flygplan) ökade sina investeringar med 6,6 procent i fjol (se diagram 115). Enligt Konjunkturbarometern för mars uppger företagen i de privata tjänstenäringarna att efterfrågan i nuläget var större än för tre månader sedan, efter att i tidigare enkäter under året uppgett att den varit något lägre. Produktionen väntas minska något det första kvartalet i år men ökar sedan under resten av året (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). Totalt bedöms detta leda till att investeringarna i tjänstebranscherna ökar med 5,4 procent i år.

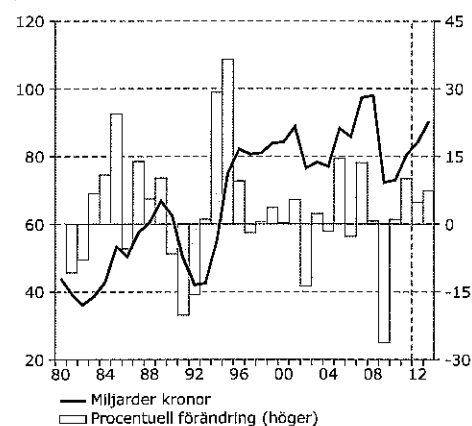
BOSTADSVINSTERINGARNA MINSKAR REJÄLT 2012

Bostadsinvesteringarna ökade starkt med 12,8 procent för året 2011, trots den mycket svaga avslutningen på året. För sista kvartalet i fjol rapporterades dessutom en kraftig minskning av antalet påbörjade lägenheter (se diagram 116). I nationalräkenskaperna bokförs påbörjade lägenheter som bostadsinvesteringar under de nästkommande sex kvartalen. Den svaga utvecklingen det sista kvartalet i fjol ger därför ett negativt bidrag till bostadsinvesteringarna under hela 2012.

Även utvecklingen på marknaden för befintliga bostäder visar tendenser som inte gynnar nybyggnad. Priserna för både villor och bostadsrätter sjönk förra året och även om de har stigit något de senaste månaderna är utvecklingen fortsatt däm-

Diagram 113 Industrins investeringar

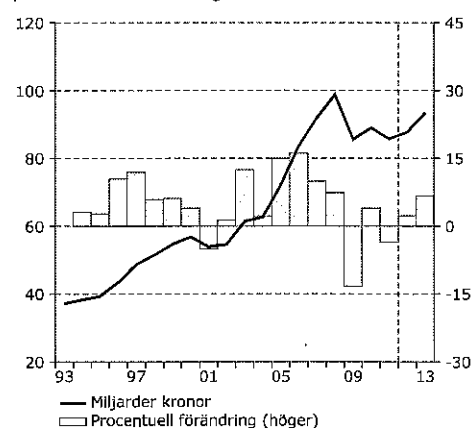
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 114 Övriga varubranschers investeringar

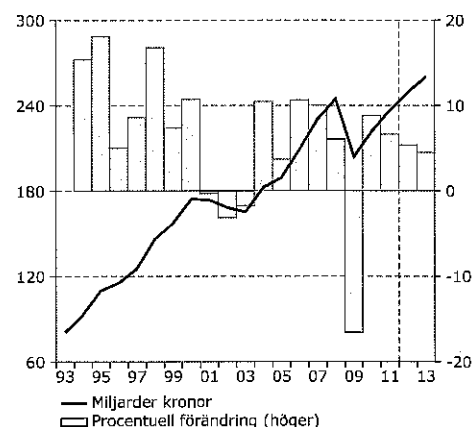
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

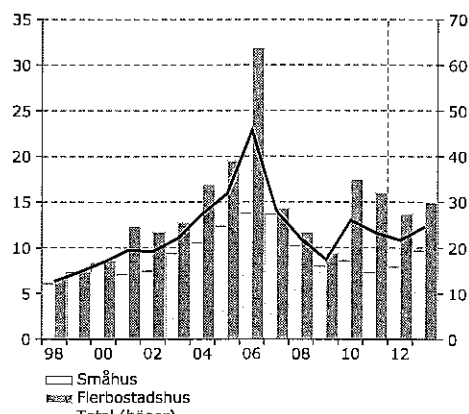
Diagram 115 Tjänstebranschernas investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

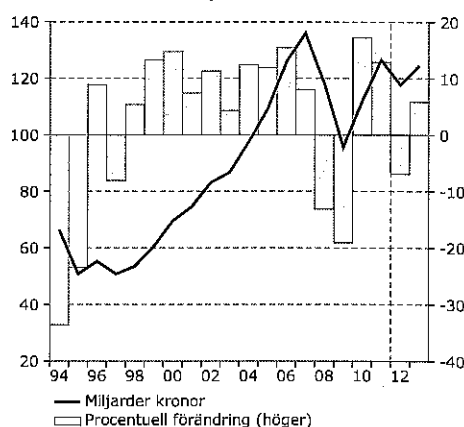

Anm. Exklusive bostäder, fartyg och flygplan.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁴ Se anmärkning i tabell 22 för beskrivning av ingående branscher.

Diagram 116 Påbörjade lägenheter
Tusental

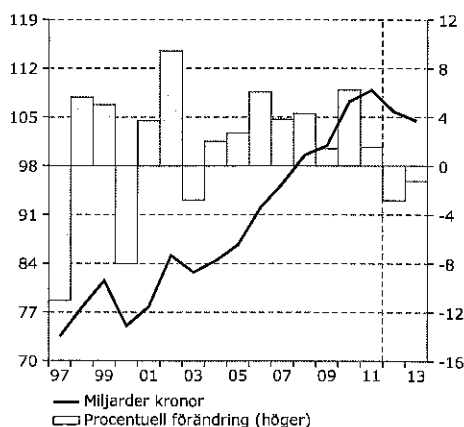
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Investeringar i bostäder
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Offentliga myndigheters investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

pad (se avsnittet "Hushållens konsumtionsutgifter" ovan). Svag prisutveckling på det befintliga bostadsbeståndet ger signaler till de bostadsbyggande företagen om lägre lönsamhet för nybyggande.

Ombyggnadsinvesteringarna fick en kraftig stimulans av rot-avdraget som infördes i december 2008. Nivån för ombyggnadsinvesteringarna 2011 var ca 50 procent högre än nivån 2008. På senare tid har ökningstakterna avtagit och för 2012 väntas en ökning på 2,2 procent. Sammantaget minskar de totala bostadsinvesteringarna med ca 7 procent i år (se diagram 117).

Tabell 22 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2010	2011	2012	2013	
Industrin	73	1,0	10,1	4,9	7,3
Övriga varubranscher	89	4,0	-3,6	2,2	6,6
Tjänstebanscher	333	10,9	8,8	1,8	5,1
Varav: Tjänster exkl. bostäder, fartyg och flygplan	222	8,8	6,6	5,4	4,5
Bostäder	112	17,2	12,8	-6,9	5,8
Näringslivet	495	8,0	6,8	2,3	5,7
Varav: Näringslivet exkl. bostäder, fartyg och flygplan	384	6,1	4,9	4,6	5,5
Offentliga myndigheter	107	6,2	1,6	-2,9	-1,2
Investeringar	603	7,7	5,8	1,4	4,5

Anm. Övriga varubranscher omfattar jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning samt byggverksamhet (branscherna A, D och F enligt SNI 2007).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVAG UTVECKLING FÖR OFFENTLIGA MYNDIGHETERS INVESTERINGAR

Offentliga myndigheters investeringar ökade med 1,6 procent 2011. År 2012 minskar investeringarna för första gången sedan 2003 (se diagram 118). Nedgången är störst för statens investeringar. Fallet i statens investeringar började redan under slutet av 2011. En viktig orsak var att bygget av Ådalsbanan avslutades och inte längre påverkar investeringsvolymerna.³⁵ Dessutom indikerar investeringsplanerna för vägar och järnvägar i budgetpropositionen för 2012 minskade investeringsvolym, främst på järnvägssidan. Konjunkturinstitutet bedömer att ytterligare 3 miljarder kronor tillförs Trafikverket 2013, utöver vad som föreslogs i budgetpropositionen för 2012. De statliga investeringarna bedöms därmed öka svagt 2013.

De kommunala myndigheternas investeringar ökade kraftigt 2011. Under 2010 och 2011 fick kommunsektorn stora tillfälliga resurstillskott till följd av den djupa lågkonjunkturen. Delar av

³⁵ Ådalsbanan är järnvägen mellan Sundsvall och Långsele och utgör den sydliga anslutningen till Botniabanan.

dessas tillskott användes till ökade investeringar. Kommunerna minskar dock investeringsvolymerna 2012 och 2013 som en följd av det ansträngda ekonomiska läget.

Sammantaget faller de offentliga myndigheternas investeringar både 2012 och 2013 (se tabell 22).

INVESTERINGARNA TAR FART 2013

Fallande bostadsinvesteringar och offentliga investeringar håller tillbaka tillväxten i de totala investeringarna som ökar med måttliga 1,4 procent 2012 (se tabell 22). Nästa år har kapacitetsutnyttjandet i näringslivets olika branscher stigit och investeringarna ökar på bred front med sammantaget 4,5 procent. Undantaget är de offentliga investeringarna som fortsätter att minska något.

Lager

OÖNSKAD LAGERÖKNING 2011

När efterfrågan blev svagare än väntat under 2011 hann många företag inte minska sina inköp eller att dra ner sin produktion tillräckligt. Detta innebar oönskade lagerökningar och i Konjunkturbarometern rapporterade allt fler företag att lagren blivit för stora (se diagram 119 och diagram 120). Fortfarande runt halvårsskiftet 2011 var detta dock inte något generellt problem, utan gällde i första hand insatsvaruindustrin och delar av sällanköpshandeln.

Missnöjet med för stora lager spred sig emellertid under andra halvåret. Inom handeln var hesvikelsen störst bland bilhandlarna och inom konfektions- och sporthandeln som mötte en svag efterfrågan till följd av den varma hösten och förvintern. Lagren av konfektionsvaror steg även inom partihandeln, där man även märkte av industrins efterfrågesvacka i slutet av året (se diagram 120). Inom industrin ökade missnöjet även i investeringsvaruindustrin.

Såväl handelns som industrins lager växte således påtagligt under fjolåret. Sammantaget bidrog lagerökningarna därmed i betydande utsträckning till efterfrågans utveckling 2011 (se diagram 121 och tabell 23).

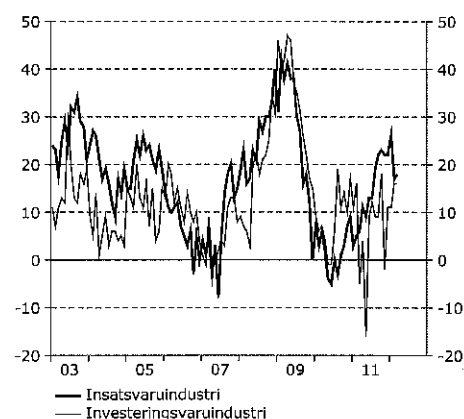
LAGERUTVECKLINGEN BROMSAR EFTERFRÅGAN I ÅR

Företagen avvecklar de oönskade lagervolymerna successivt i år. Mycket av fjolårets lagerökningar inom handeln var av sådant årstidsbundet utbud som man snabbt kommer att avveckla. För bilhandeln tar det längre tid, men även dessa lager anpassas till mer attraktiva nivåer under loppet av året. Detsamma gäller industrin och då i första hand för insatsvaruindustrin som är den bransch som besvärats mest av för stora lager.

Lagerinvesteringarna bromsar därmed efterfrågan betydligt de tre första kvartalen i år, vilket för helåret 2012 betyder att

Diagram 119 Färdigvarulager, nulägesomdöme

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

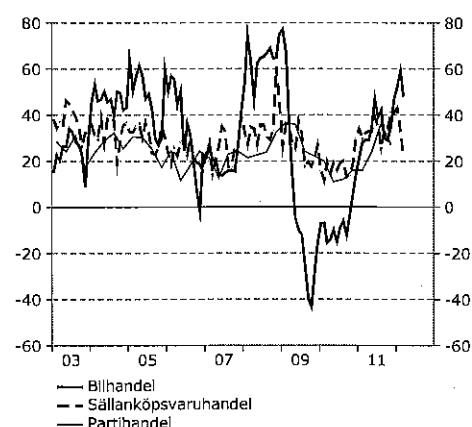

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 120 Lageromdömen i handeln

Nettotal, säsongrensade månads- respektive kvartalsvärden

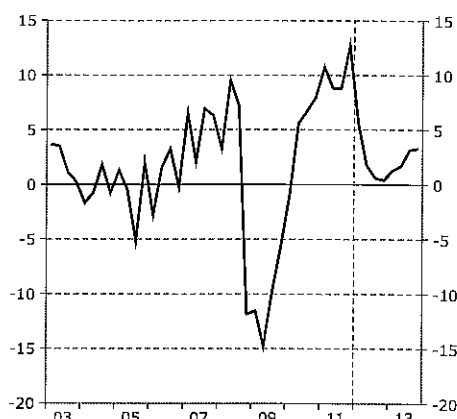

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Lagerinvesteringar

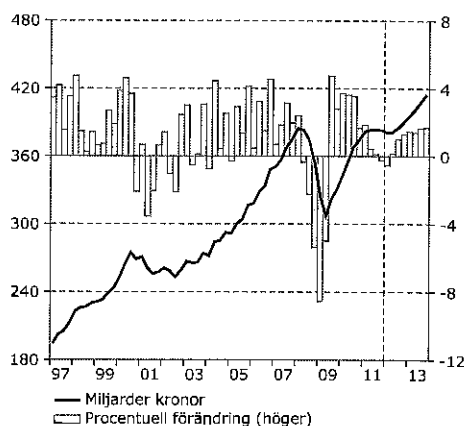
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 122 Import

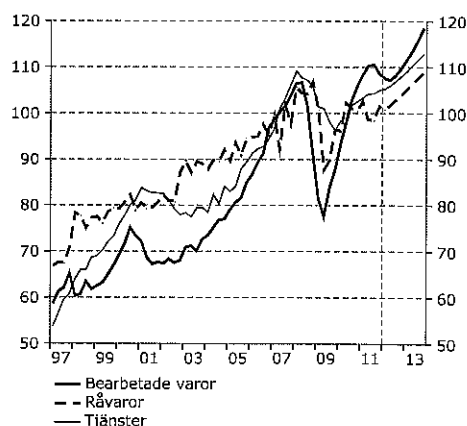
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Import

Index 2010=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

efterfrågetillväxten hålls tillbaka med motsvarande 0,6 procentenheter (se tabell 23).

Tabell 23 Lagerinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentenheter

	2010/10	2011/1	2012/2	2013/3
Industrins lager av insatsvaror	0,8	6,5	-2,3	0,7
Industrins lager av varor i arbete och färdigvaror	7,7	11,1	-1,2	0,0
Handelslager	-0,9	9,5	-2,0	-0,2
Skogslager	9,4	10,4	8,4	8,4
Övriga lager ¹	0,4	2,3	5,1	0,0
Summa lagerförändring	17,5	39,7	8,0	8,9
Lageromslag ²	64,1	22,2	-31,7	0,9
Bidrag till totala efterfrågans tillväxt, procentenheter ³	1,5	0,5	-0,6	0,0
Bidrag i procent av BNP föregående år ³	2,1	0,7	-0,9	0,0

¹ Övriga lager är främst bränslelager i el- och gasindustrin samt värdeföremål.² Lageromslaget är årets lagerförändring minus fjolårets.³ När lagren ökar mer än föregående år är lageromslaget positivt och registreras som ett positivt bidrag till BNP-tillväxten i nationalräkenskaperna (och tvärtom om lageromslaget är negativt). Normalt är dock nettoeffekten mindre eftersom lagerförändringar även påverkar importen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Import

IMPORTEN VÄXTE ALLT SVAGARE UNDER 2011

Importen steg jämförelsevis mycket helåret 2011 även om tillväxten dämpades gradvis under året beroende på den allt mer dämpade efterfrågeutvecklingen. Det fjärde kvartalet till och med minskade importen något (se diagram 122).

INGEN IMPORTTILLVÄXT 2012

Under första och andra kvartalet 2012 blir efterfrågan i stort sett oförändrad. Hushållens konsumtion ökar långsamt, vilket inte minst gäller inköpen av nya bilar som har ett stort importinnehåll. De fasta bruttoinvesteringarna utvecklas också svagt, liksom exporten. Lagerutvecklingen trycker ner importen ytterligare. Sammantaget innebär detta att importvolymen fortsätter att falla tillbaka under årets inledning, och då framför allt importen av bearbetade varor (se diagram 123).

När efterfrågan mer påtagligt vänder upp andra halvåret ökar även importen. I första hand är det den inhemska efterfrågan som skapar import när hushållens konsumtion och företagens investeringar växer snabbare. Den återhållande effekten från lagerinvesteringarna ebbar också ut. Efterfrågan från utlandet utvecklas starkare, vilket höjer exporttillväxten och därmed importen av insatsvaror. Sammantaget växer importen med ca

1 procent tredje kvartalet och sedan med ytterligare något mer det fjärde kvartalet (se diagram 122). Den svaga avslutningen i fjol och den svaga inledningen i år betyder dock att importen 2012 i stort sett blir oförändrad jämfört med 2011 (se tabell 24).

Tabell 24 Import

Milljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser.

	2010:3	2010:4	2011:1	2011:2	2011:3
Import av varor	1 065	17,5	6,8	-0,9	5,8
Varav: Bearbetade varor	765	21,5	9,4	-1,8	6,3
Råvaror	300	6,9	0,3	1,8	4,6
Import av tjänster	383	1,2	4,1	2,1	4,2
Import	1 447	12,7	6,1	-0,1	5,4

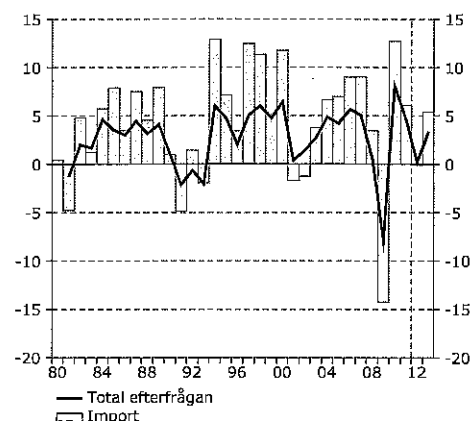
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ÅR 2013 TAR IMPORTTILLVÄXTEN ÅTER FART

Nästa år drivs importen i första hand av exporten, och i andra hand av investeringarna, främst växande maskininvesteringar. Ett gynnsammare ekonomiskt läge, med skingrad osäkerhet samt en fortsatt allt starkare krona, gör att hushållen ökar sin konsumtion förhållandevis mycket. Framför allt spär en ökad konsumtion av sällanköpsvaror och vissa företagstjänster på importen. Importen av frakttjänster bedöms också växa starkare.

Det är efterfrågan med högt importinnehåll som växer snabbast, vilket gör att importen ökar med ca 5,4 procent 2013. Detta är något mer än den ökat i genomsnitt per år 1995–2011. Utvecklingen gör att importens andel av den totala efterfrågan närmar sig den trendmässiga utvecklingen (se diagram 124 och diagram 125).

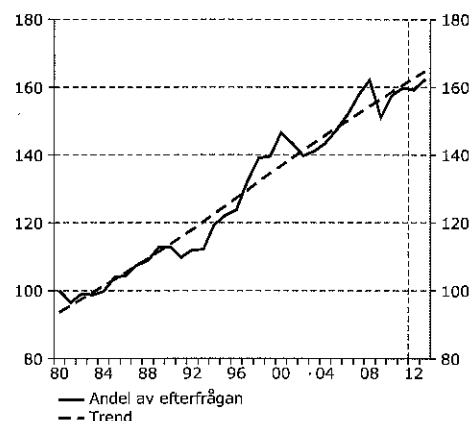
Diagram 124 Import och efterfrågan
Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 125 Import

Andel av efterfrågan, fasta priser, index 1980=100

Anm. Trend beräknad med HP-filtrer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion och arbetsmarknad

Återhämtningen i svensk ekonomi avbröts under hösten. Produktionen och sysselsättningen föll i slutet av 2011. Men nedgången i många konfidensindikatorer har bromsat in under inledningen av året och i stället märks viss optimism. Under 2012 växer produktionen successivt snabbare och 2013 sker en viss återhämtning på arbetsmarknaden. I slutet av 2013 är dock arbetslösheten hög, drygt 7,5 procent, och svensk ekonomi befinner sig fortfarande i en lågkonjunktur

Produktionen i näringslivet sjönk kraftigt i slutet av 2011. Det berodde framför allt på att exporten föll brant, samtidigt som den inhemska efterfrågan i form av konsumtion och investeringar endast växte svagt. Många konjunkturindikatorer ligger visserligen på låga nivåer men verkar ha stabiliserats medan andra, till exempel konfidensindikatorn, har vänt upp (se diagram 126). Tillväxten i produktionen väntas bli svag under inledningen av året, men stiger sedan successivt.

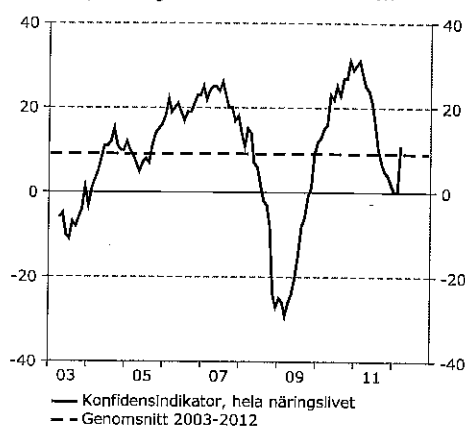
Resursutnyttjandet inom företagen bedöms ha varit något lägre än normalt i slutet av 2011. Svag efterfrågan medför att resursutnyttjandet sjunker ytterligare något i början av året. Företagen ser den skarpa nedgången i efterfrågan som tillfällig och behåller därför i stor utsträckning sin personal. Sysselsättningen fortsätter ändå att falla något under första halvåret i år och växer sedan långsamt under andra halvåret. Tillväxten i produktiviteten blir därmed låg i början av året. Allteftersom återhämtningen i svensk ekonomi tar fart ökar tillväxten i produktiviteten gradvis igen.

Arbetslösheten stiger och uppgår till nästan 8 procent under andra halvåret i år (se diagram 127). Eftersom arbetslösheten kommer att vara hög länge finns det en risk att antalet personer med långa arbetslöshetstider fortsätter att öka. Nästa år sker en viss återhämtning på arbetsmarknaden. Men arbetslösheten är då fortfarande drygt en procentenhet högre än Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten på ungefär 6,5 procent.

Resursutnyttjandet mätt med BNP-gapet visar att det finns lediga resurser i svensk ekonomi (se diagram 128). När återhämtningen i svensk ekonomi kommer i gång stiger resursutnyttjandet gradvis. Men BNP-gapet är fortfarande klart negativt 2013.

Diagram 126 Konfidensindikator i näringslivet

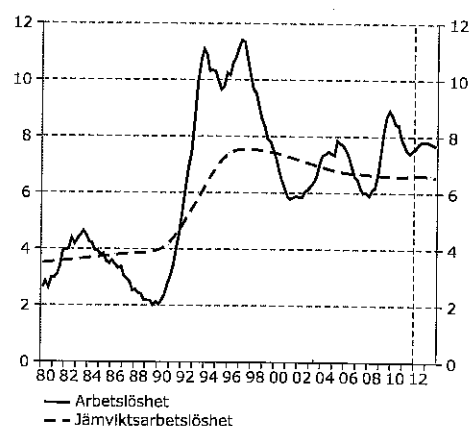
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden

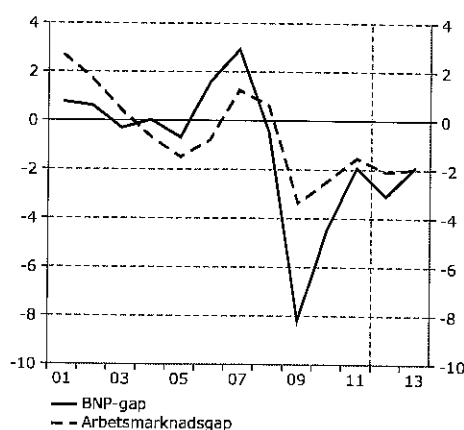

Anm. Avser 15-74 år. Data före 2001 är länkade av Konjunkturinstitutet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

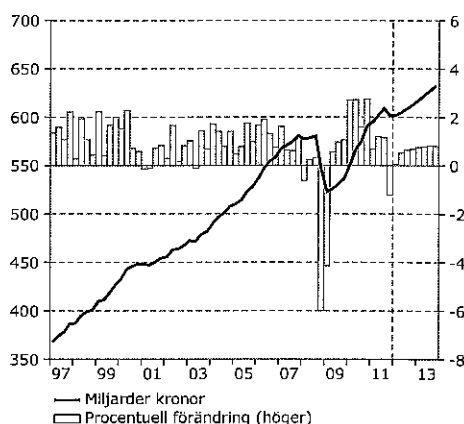
Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Näringslivets produktion

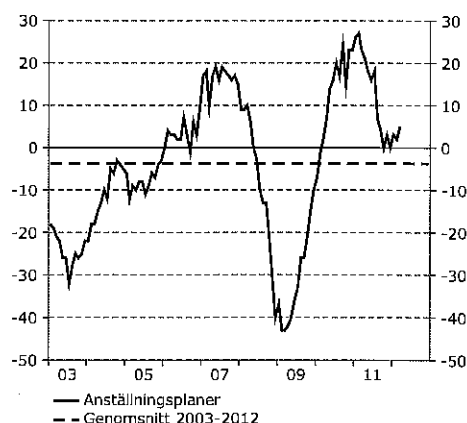
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 Anställningsplaner i näringslivet

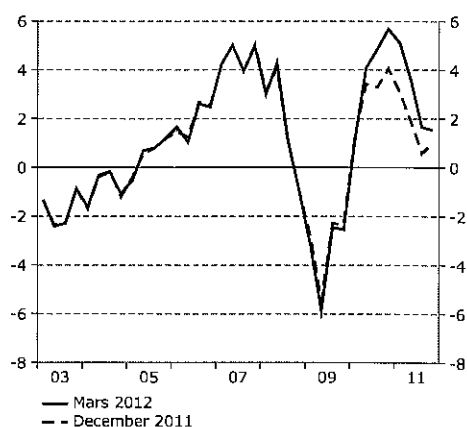
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Arbetade timmar i näringslivet

Årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft

SVAG UTVECKLING I INLEDNINGEN AV 2012...

Produktionen i näringslivet föll kraftigt under fjärde kvartalet 2011 (se diagram 129). Det berodde i huvudsak på att exporten minskade men även på att inhemsk efterfrågan utvecklades svagt. Indikatorer tyder emellertid på att fallet i efterfrågan är tillfälligt. Under sensommaren och hösten ifjol föll många konjunkturindikatorer till följd av den finansiella oron i euroområdet. Fallet har under de senaste månaderna dock bromsat upp, och i stället kan nu en viss optimism skönjas. Konfidensindikatorn för näringslivet är strax över sitt historiska genomsnitt (se diagram 126) och inköpschefsindex för både industri- och tjänstesektorn indikerar viss tillväxt. Orosmolnen kring utvecklingen i euroområdet har redan hörjat skingras en del och i takt med att den finansiella oron avtar ytterligare återvänder optimismen. Då tar både den internationella och inhemska efterfrågan fart. Näringslivets produktion börjar öka svagt i inledningen av året och ökar snabbare under andra halvåret (se diagram 129 och tabell 25).

...MEN FÖRETAGEN BEHÅLLER STOR DEL AV SIN PERSONAL

Trots den svaga produktionsutvecklingen under fjärde kvartalet 2011 ökade antalet arbetade timmar i näringslivet. Indikatorer tyder på att företagen betraktar nedgången i efterfrågan som tillfällig och att de i stor utsträckning behåller sin personal. Anställningsplanerna i näringslivet enligt Konjunkturbarometern har legat kring noll de senaste månaderna, vilket indikerar oförändrad sysselsättning och arbetade timmar (se diagram 130). Antalet registrerade varsel hos Arbetsförmedlingen är på en fortsatt låg nivå och tyder, trots fallet i produktionen under avslutningen av 2011, inte heller på någon större nedgång på arbetsmarknaden (se avsnittet "Arbetsmarknaden" i detta kapitel). Resursutnyttjandet i företagen bedöms ha varit något lägre än normalt i slutet av 2011 och befintliga resurser i form av maskiner och anställda nyttjades i en något mindre utsträckning än normalt (se avsnittet "Resursutnyttjande" i detta kapitel).

Efterfrågan på arbetskraft i näringslivet är följaktligen svag men resulterar inte i någon större nedgång på arbetsmarknaden. I inledningen av året minskar antalet arbetade timmar svagt för att sedan successivt öka. År 2012 ökar antalet arbetade timmar i näringslivet med 0,4 procent (se tabell 26).

NÄRINGSLIVETS PRODUKTIVITETSTILLVÄXT KRAFTIGT NEDREVIDERAD

I samband med utfallet för fjärde kvartalet 2011 från nationalräkenskaperna reviderades antalet arbetade timmar i näringslivet upp kraftigt från och med andra kvartalet 2010 (se diagram 131).

Revideringen av antalet arbetade timmar har medfört att tillväxten i näringslivets produktivitet 2010 och de tre första kvartalen 2011 har sänkts betydligt. Det fjärde kvartalet var produktivitetstillväxten dessutom negativ då efterfrågan föll oväntat. Den nya redovisade tillväxten i näringslivets produktivitet är så pass mycket lägre att den påverkar Konjunkturinstitutets bedömning av den potentiella produktivitetstillväxten under perioden. Även framöver bedöms den faktiska och potentiella produktivitetstillväxten nu bli svagare (se avsnittet "Resursutnyttjande" i detta kapitel). I år ökar produktiviteten i näringslivet endast med 0,6 procent (se diagram 132).

Tabell 25 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2010	2011	2012	2013	2014
Varubranscher	815	14,3	6,0	0,1	3,1
Varav: Industri	494	19,0	6,7	-0,1	3,6
Byggverksamhet	159	9,6	8,8	0,2	2,7
Tjänstebanscher	1 466	4,7	5,1	1,5	2,9
Varav: Handel	341	8,7	5,5	1,1	3,1
Företagstjänster	256	5,3	7,8	1,5	2,9
Näringsliv	2 282	7,9	5,4	1,0	2,9
Offentliga myndigheter	576	-0,6	0,7	0,2	0,4
BNP till baspris¹	2 900	6,1	4,4	0,8	2,4
Produktskatter/subventioner	423	4,5	0,7	0,4	2,7
BNP till marknadspris	3 323	5,9	4,0	0,8	2,5

¹Inklusive produktion i hushållens icke vinstdrivande organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

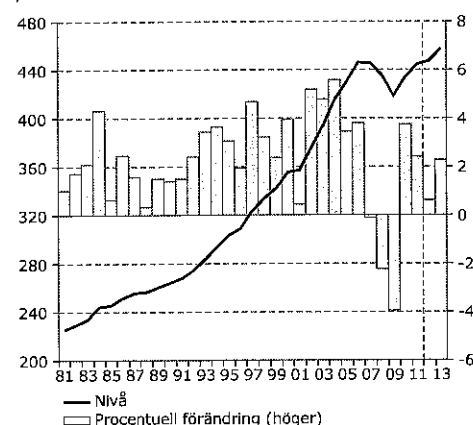
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

INDUSTRIPRODUKTIONEN ÖKAR LÅNGSAMT 2012

Den svaga efterfrågan fjärde kvartalet 2011 drabbade främst industriproduktionen som föll kraftigt. Utvecklingen fjärde kvartalet var den svagaste sedan andra kvartalet 2009 (se diagram 133). Fallet orsakades av en svag internationell efterfrågan på svenska industriprodukter. Nedgången var bred men drabbade i synnerhet industriproduktionen av insats- och metallvaror. Trots att indikatorerna i Konjunkturbarometern för tillverkningsindustrin fortfarande är på låga nivåer är bilden något mindre negativ än för några månader sedan. Exempelvis har orderingen från hemmamarknaden återhämtat sig något men samtidigt är netto-talet för orderingen från den viktiga exportmarknaden fortfarande lägre än noll (se diagram 134). Produktionsplanerna har dock stigit och missnöjet med storleken på färdigvarulagren har minskat något. Det faktum att lagren fortfarande upplevs som något för stora håller tillbaka industriproduktionen i år (se avsnittet "Lager" i kapitlet "BNP och efterfrågan"). Även om industriproduktionen inte faller något kvartal under året blir hel-

Diagram 132 Produktivitet i näringslivet

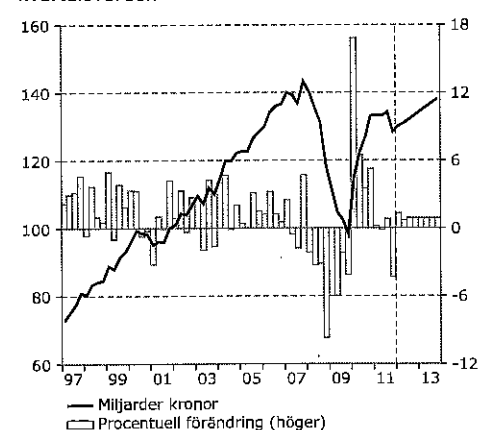
Förädlingsvärde per timme, fasta priser, kalenderkorrigerade värden. Nivå respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Industriproduktion

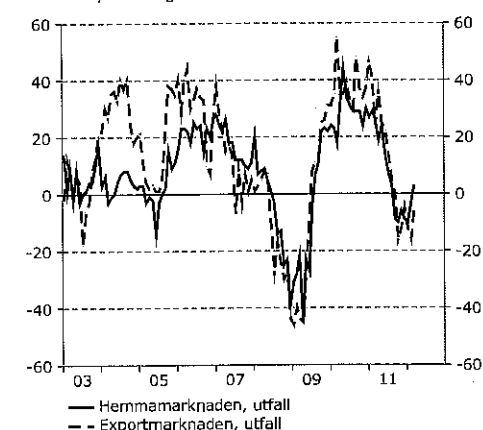
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

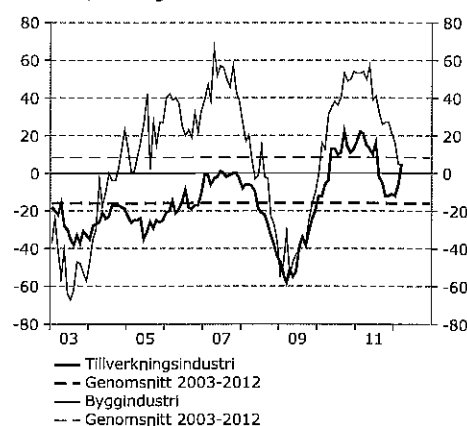
Diagram 134 Ordergång i tillverkningsindustrin

Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

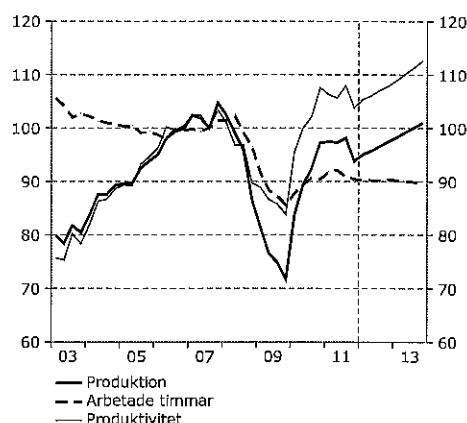
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Anställningsplaner i tillverkningsindustri och byggindustri
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

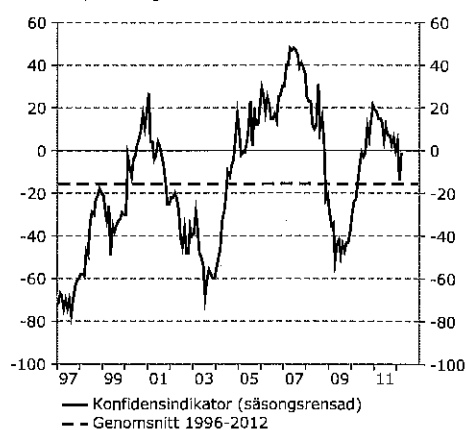
Diagram 136 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i industrin
Index 2007 kvartal 3=100, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 137 Konfidensindikator för byggverksamhet

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm. Orderstocksomdöme plus förväntad förändring antal sysselsatta.

Källa: Konjunkturinstitutet.

årsutvecklingen negativ till följd av den svaga avslutningen ifjol (se tabell 25 och diagram 133).

EFTERFRÅGAN PÅ ARBETSKRAFT I INDUSTRIEN FORTSÄTTER ATT MINSKA

Antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta i industrin fortsatte, likt tredje kvartalet, att minska något under sista kvartalet 2011. Till följd av hög produktivitetstillväxt och ökad outsourcing har antalet arbetade timmar och sysselsatta inom industrin, som andel av antalet arbetade timmar och sysselsatta i hela ekonomin, trendmässigt fallit de senaste 30 åren. Anställningsplanerna i tillverkningsindustrin enligt Konjunkturbarometern har vänt upp och ligger strax över noll, vilket, trots den svaga produktionsutvecklingen, inte tyder på något större fall i timmar eller sysselsättning den närmaste tiden (se diagram 135). Antalet arbetade timmar och sysselsatta i industrin fortsätter att minska svagt under inledningen av året. Sammantaget minskar antalet sysselsatta i industrin med 1,6 procent 2012, vilket är en något större minskning jämfört med vad som ges av den historiska trenden.

Efterfrågefallet i slutet av fjolåret gjorde att produktiviteten i industrin föll kraftigt (se diagram 136). Det faktum att anställningsplanerna i tillverkningsindustrin är betydligt mer över sitt historiska genomsnitt än vad produktionsplanerna är indikerar också en period med låg produktivitetstillväxt inom industrin i år. Tillväxten i produktiviteten återhämtar sig något i inledningen av året och växer sedan svagt. År 2012 ökar produktiviteten inom industrin endast med 1,0 procent, vilket beror på att företagen ser den svaga efterfrågan som tillfällig.

Tabell 26 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2010	2011	2012	2013	2014
Varubranscher	1 925	2,8	2,4	-0,4	-0,1
Varav: Industri	1 077	1,2	2,2	-1,1	-0,3
Byggverksamhet	546	6,9	5,8	1,8	0,9
Tjänstebranscher	3 328	4,6	3,3	0,8	1,0
Varav: Handel	961	3,5	3,2	0,3	0,7
Företagstjänster	707	5,5	5,7	1,1	1,3
Näringsliv	5 254	3,9	3,0	0,4	0,6
Offentliga myndigheter	1 951	-0,9	0,5	-0,3	0,0
Totalt¹	7 364	2,6	2,3	0,2	0,5

¹ Inklusive arbetade timmar i hushållens icke vinstdrivande organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FALLANDE BOSTADSVINSTERINGAR GER SVAG BYGGPRODUKTION 2012

Byggbranschens produktion fortsatte att öka under fjärde kvartalet 2011. Konfidensindikatorn i Konjunkturbarometern för bygg- och anläggningsverksamhet är fortfarande över historiskt medelvärde (se diagram 137) och förväntningarna på framtida byggande är positiva. Bostadsinvesteringarna minskade emellertid fjärde kvartalet och fortsätter att falla rejält 2012 (se avsnittet "Investeringar" i kapitlet "BNP och efterfrågan"). Det är i huvudsak minskade nybyggnationer till följd av en dämpad prisutveckling på fastigheter som bidrar till nedgången medan investeringar i ombyggnationer fortsätter att öka svagt. I inledningen av året faller därför byggproduktionen och ökar endast med 0,2 procent 2012.

Anställningsplanerna i byggbranschen ligger fortfarande över noll vilket indikerar något ökad sysselsättning, men har haft en nedåtgående trend de senaste månaderna (se diagram 135). Företagen planerar dock inte att dra ner på personalstyrkan och antalet arbetade timmar i byggbranschen ökar i år (se tabell 26). Antalet sysselsatta i byggbranschen ökar med 1,8 procent 2012.

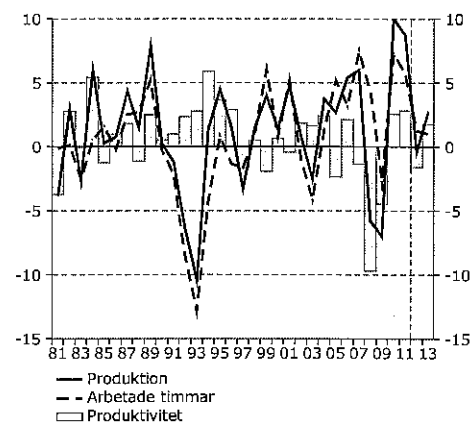
Produktivitetsutvecklingen i byggbranschen blir negativ och minskar med 1,6 procent i år (se diagram 138). Det är betydligt mindre än den genomsnittliga tillväxten i produktiviteten på 0,6 procent för perioden 1980 till 2011. Den svaga utvecklingen är ett resultat av att även byggbranschen ser konjunkturedgång som tillfällig och därför väljer att behålla personal. I takt med att efterfrågan återhämtar sig ökar produktivitetstillväxten och nästa år ökar produktiviteten mer än det historiska genomsnittet till följd av att befintliga resurser tas i anspråk.

VISS AVMATNING ÄVEN FÖR TJÄNSTEPRODUKTIONEN

Tjänstebranschernas produktion minskade svagt under fjärde kvartalet 2011. Skuldskrisen i euroområdet hade under hösten ifjol en tydligt negativ effekt på hushållens förtroende och gjorde dem försiktiga. De höll därför igen sin konsumtion, vilket sänkte produktionen inom detaljhandeln. Även om handelns konfidensindikator i Konjunkturbarometern fortsatt är under sitt historiska genomsnitt har det skett en tydlig lägesförbättring de senaste månaderna (se diagram 139). En del av uppgången förklaras av ett förbättrat läge inom den specialiserade butikshandeln som till stor del säljer varaktiga konsumtionsvaror. Produktionen inom handeln totalt föll dock fjärde kvartalet och fortsätter att utvecklas svagt under inledningen av 2012 för att sedan successivt öka snabbare. Helåret 2012 ökar handelns produktion med 1,1 procent (se diagram 140).

Konfidensindikatorn för övriga tjänstebranscher ligger nu strax under sitt historiska genomsnitt men tjänsteproduktionen enligt tjänsteproduktionsindex var svag i januari. Sammantaget minskar tjänsteproduktionen något under inledningen av året innan den stimuleras av den ökade inhemska efterfrågan.

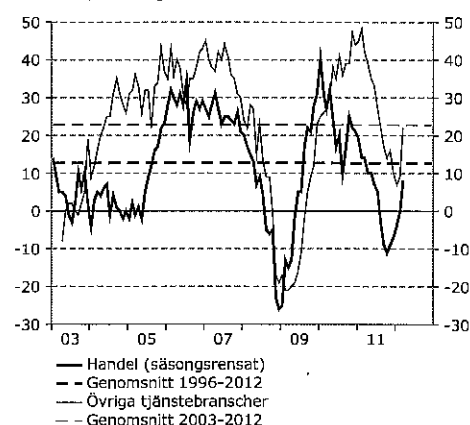
Diagram 138 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i byggsektorn
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Konfidensindikatorer för tjänstebranscher

Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

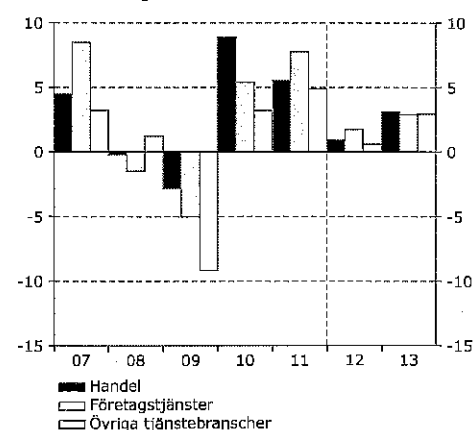

Anm. Handel: Försäljningsvolym (utfall och förväntan) minus omdöme varulager. Övriga tjänstebranscher: Företagets verksamhet plus efterfrågan (utfall och förväntan).

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Produktion i tjänstebranscher

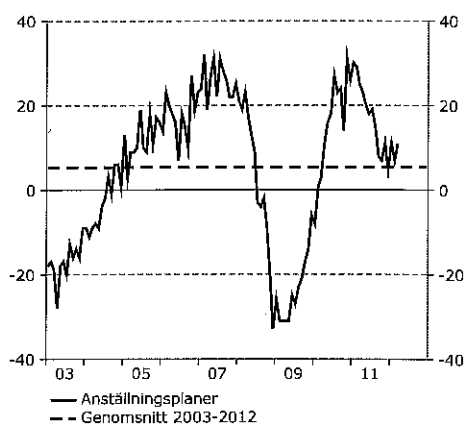
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

**Diagram 141 Anställningsplaner
privata tjänstenäringsar**

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

**ANTAL ARBETADE TIMMAR I TJÄNSTEBRANSCHERNA
FORTSÄTTER ATT VÄXA**

Antalet arbetade timmar i tjänstebranscherna fortsatte att öka under fjärde kvartalet 2011. Drygt 45 procent av antalet arbetade timmar i hela ekonomin utförs i tjänstebranscherna. De privata tjänstenäringsarnas anställningsplaner är fortsatt optimistiska (se diagram 141) men den låga efterfrågetillväxten får genomslag även på arbetsmarknaden och antalet arbetade timmar faller svagt under inledningen av 2012. Under året ökar antalet arbetade timmar och sysselsatta i tjänstebranscherna med 0,8 respektive 0,3 procent. En del av ökningen förklaras av att överföringen av offentlig produktion till privata aktörer fortsätter. Det gör också att arbetade timmar i tjänstebranscherna som andel av totalt arbetade timmar i ekonomin blir större.

Av samma skäl som inom industri- och byggbranschen utvecklas produktiviteten i tjänstebranscherna svagt i inledningen av 2012 men i takt med att efterfrågan tar fart repar sig även produktivitetstillväxten något.

Tabell 27 Produktivitet

Kronor per timme respektive procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2010	2011	2011	2012	2013
Varubranscher	424	11,2	3,5	0,4	3,1
Varav: Industri	459	17,6	4,3	1,0	3,9
Byggverksamhet	291	2,5	2,9	-1,6	1,7
Tjänstebranscher	440	0,0	1,7	0,7	1,8
Varav: Handel	355	5,1	2,2	0,7	2,4
Företagstjänster	362	-0,2	2,0	0,4	1,6
Näringsliv	434	3,8	2,4	0,6	2,3
Offentliga myndigheter	295	0,4	0,2	0,5	0,4
Hela ekonomin	394	3,4	2,1	0,6	2,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

**SVAG UTVECKLING AV ANTALET ARBETADE
TIMMAR I OFFENTLIG SEKTOR**

Huvuddelen av den offentliga sektorns konsumtion produceras också i offentlig sektor. Men produktionen i den offentliga sektorn har ökat långsammare än konsumtionsutgifterna sedan 2005. I synnerhet gäller detta den kommunala produktionen. Orsaken är att andelen privat producerade tjänster som finansieras med kommunala medel har ökat. Till exempel har antalet barn och elever på privata förskolor och skolor ökat liksom antalet privata vårdcentraler och äldreboenden. Denna utveckling väntas fortsätta även under de närmaste åren.

Antalet arbetade timmar i offentlig sektor är nära sammankopplat med den offentliga produktionen. Timmarna i kommunsektorn har fallit sedan 2007. Fallet bröts dock 2011, då antalet arbetade timmar steg svagt. Uppgången var sannolikt en

reaktion på de kraftiga neddragningar som gjordes till följd av den djupa lågkonjunkturen under 2010.

Den offentliga produktionen är närmast oförändrad 2012, vilket ytterst beror på att det ekonomiska läget i kommunsektorn är ansträngt. Antalet arbetade timmar i kommunsektorn minskar något 2012 (se diagram 142), liksom antalet sysselsatta. År 2013 ökar produktionen lite snabbare igen, vilket framför allt beror på att kommunsektorns inkomster utvecklas starkare. Antalet sysselsatta och arbetade timmar är dock oförändrat, vilket innebär en viss uppgång i den offentliga sektorns produktivitet.

Konjunkturinstitutet beräknar även antalet arbetade timmar i näringslivet som finansieras med kommunala medel. Inklusive dessa timmar stiger det totala antalet kommunalt finansierade timmar med i genomsnitt 0,5 procent per år 2012 och 2013 (se diagram 142).

Arbetade timmar i staten följer produktionen i staten. Antalet arbetade timmar minskar 2012 och 2013, vilket till stor del beror på att uppräknningen av de statliga myndigheternas anslag blir låg (se avsnittet "Offentlig konsumtion" i kapitlet "BNP och efterfrågan"). Sammanfattningsvis minskar antalet arbetade timmar i offentlig sektor 2012 och 2013 är timmarna oförändrade.

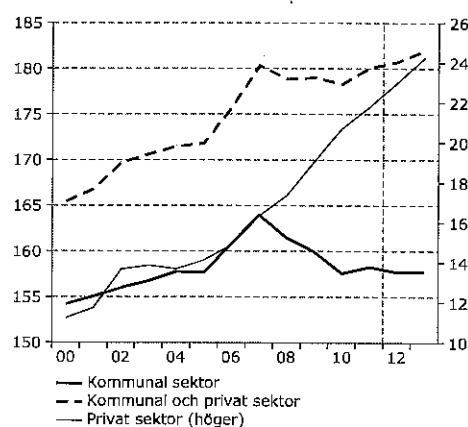
Arbetsmarknaden

ARBETSMARKNADSLÄGET HAR FÖRSÄMRATS UNDER VINTERN

Återhämtningen på arbetsmarknaden har stannat av under vintern (se diagram 143). Statistik från arbetskraftsundersökningarna (AKU) visar att sysselsättningen minskade kraftigt i januari men återhämtade sig delvis i februari. Konjunkturinstitutets skattningar av den underliggande sysselsättningen, det vill säga sysselsättningen med hänsyn tagen till säsongsvariationer och eventuella urvalseffekter, visar att antalet sysselsatta har minskat med ca 15 000 personer sedan oktober.³⁶ Det hänger samman med den markanta avmattningen i svensk ekonomi där produktionen föll kraftigt under fjärde kvartalet (se avsnittet "Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft" ovan). Sysselsättningen har huvudsakligen minskat bland personer med visstidsanställningar, i synnerhet inom industrin och handeln. Även sysselsättningsgraden, det vill säga antalet sysselsatta som andel av befolkningen i åldersgruppen 15–74 år, har minskat under inledningen av året (se diagram 143).

Diagram 142 Kommunalt finansierade arbetade timmar

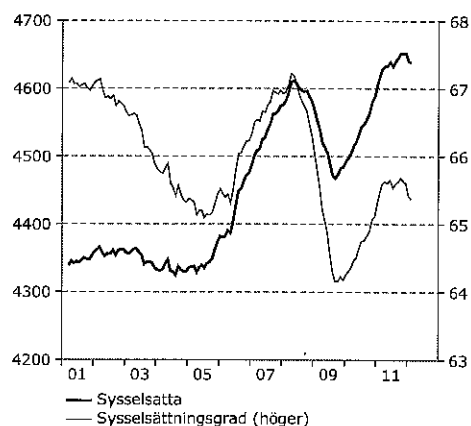
Miljoner arbetade timmar, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 143 Sysselsättning

Tusental respektive procent av befolkningen 15–74 år, säsongsrensade månadsvärden, tre månaders glidande medelvärde

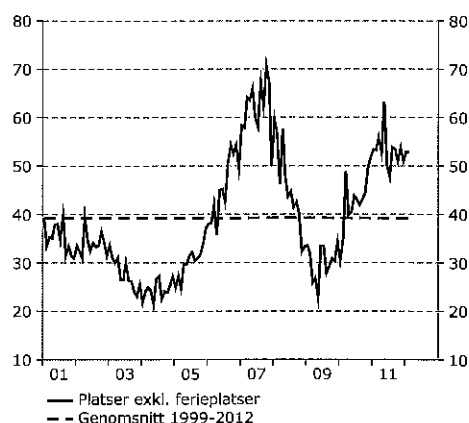

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁶ Totalt intervjuas drygt 29 500 respondenter i AKU varje månad. Varje person intervjuas var tredje månad och en åttondel av respondenterna byts ut vid varje mätstillfälle. Denna, liksom andra urvalsmetoder, kan ge upphov till att statistiken påverkas av bytet av urval.

Diagram 144 Nyanmälda lediga platser exkl. ferieplatser

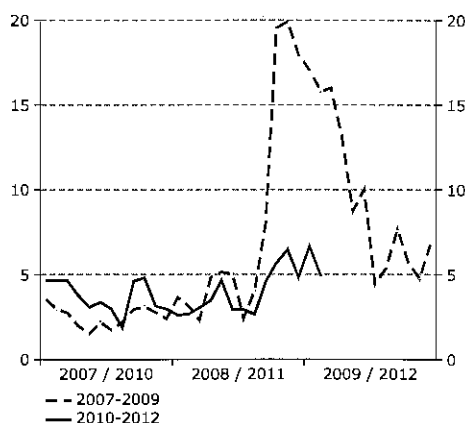
Tusental, säsongsrensade månadsvärden

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Varsel om uppsägning

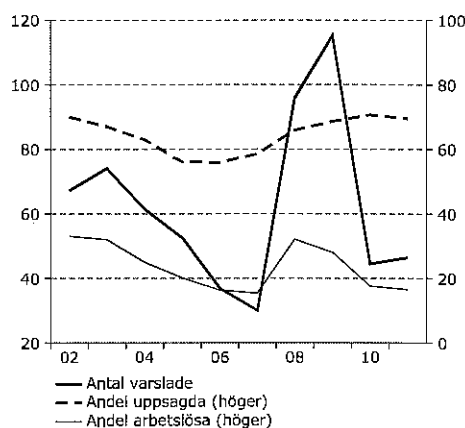
Tusental, månadsvärden

Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 146 Antal varslade, andel uppsagda samt andel arbetslösa inom 6 månader

Tusental respektive procent av varslade

Anm. Antalet realiserade uppsägningar och inskrivna arbetslösa omfattar perioden januari till augusti för 2011.

Källa: Arbetsförmedlingen.

INDIKATORER PEKAR PÅ BEGRÄNSAD MINSKNING AV SYSSELSÄTTNINGEN

De framåtblickande indikatorerna pekar sammantaget på att sysselsättningen blir i princip oförändrad under första halvåret. Enligt Konjunkturbarometern planerar företagen generellt sett vare sig att öka eller att minska personalstyrkan framöver (se vidare avsnittet "Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft" ovan).

Antalet nyanmälda lediga platser hos Arbetsförmedlingen har ökat något de senaste månaderna. Det förklaras i stor utsträckning av att arbetsgivare varit ute i ovanligt god tid med att anmäla lediga sommarvikariat.³⁷ Antalet nyanmälda platser, exklusive ferieplatser, har i stället varit i det närmaste oförändrade (se diagram 144).

LÅGA MEN STIGANDE VARSEL TAL

Antalet personer som blivit varslade om uppsägning har ökat något det senaste halvåret. Utvecklingen har hittills inte alls varit lika dramatisk som under finanskrisen. Det framgår av diagram 145 som jämför antalet varsel under perioden 2010–2012 (den heldragna linjen) med antalet varsel under perioden 2007–2009 (den streckade linjen).

Av de personer som varslas om uppsägning är det inte alla som faktiskt sägs upp. Av dem som varslades under 2011 hade knappt 70 procent blivit uppsagda efter sex månader och drygt 15 procent hade blivit inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen (se diagram 146).³⁸ Andelen realiserade varsel och arbetslösa tenderar att variera med konjunkturläget och andelarna ökar de år då utsikterna på arbetsmarknaden är sämre.

De som blir arbetslösa till följd av varsel utgör enbart en liten del av antalet personer som blir arbetslösa under ett år. Under 2011 lades drygt 45 000 varsel. Det kan jämföras med att drygt 270 000 personer gick från att vara sysselsatta till att vara arbetslösa någon gång under året, enligt AKU:s flödesstatistik. Av dessa var närmare 70 procent visstidsanställda vars kontrakt inte förlängts.³⁹

Trots att antalet varslade enbart utgör en liten del av dem som blir arbetslösa finns en samvariation mellan varsel och arbetslöshet.⁴⁰ Det är rimligt eftersom varsel säger något om företagets förväntningar om framtiden. Ökningen i antalet varsel de senaste månaderna indikerar därför att arbetslösheten kommer att stiga något den närmaste tiden.

³⁷ Det vill säga platser som avser vikariat eller korttidsjobb och som infaller maj till september och som varar högst tre månader.

³⁸ Antalet realiserade uppsägningar och inskrivna arbetslösa omfattar perioden januari till augusti 2011.

³⁹ Det största inflödet till arbetslöshet kommer dock från personer utanför arbetskraften.

⁴⁰ För en utförligare beskrivning, se fördjupningen "Varsel och dess samband med arbetslösheten", *Konjunkturläget*, december 2008.

SYSSELSÄTTNINGEN FALLER FÖRSTA HALVÅRET 2012 MEN ÅTERHÄMTNINGEN VÄNTAR OM HÖRNET

Produktionen föll fjärde kvartalet 2011 och växer endast svagt under inledningen av 2012 (se avsnittet "Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft" ovan). Men redan under det andra halvåret växer produktionen snabbare igen. Konjunkturinstitutets bedömning är att företagen betraktar den svaga efterfrågan som kortvarig.

Lönsamheten har förbättrats sedan bottennoteringen 2009 och även om lönsamheten minskar i år kommer företagen inte att minska antalet anställda i någon större omfattning (se kapitlet "Löner, vinster och priser"). I stället blir tillväxten i produktivitet låg (se tabell 28). Medelarbetsstunden, som steg kraftigt 2010 men sedan varit i stort sett oförändrad under loppet av 2011, förändras mycket lite framöver och sysselsättningen utvecklas därmed ungefär i linje med antalet arbetade timmar (se tabell 28 och diagram 147).⁴¹

Antalet sysselsatta faller första halvåret i år men fallet bromsar sedan upp. Mot slutet av året när ekonomin återhämtar sig börjar sysselsättningen att öka igen. År 2013 stiger efterfrågan i ekonomin ytterligare samtidigt som företagen utnyttjar sina resurser fullt ut. Det finns därmed utrymme för att öka antalet anställda. I mitten av 2013 har sysselsättningen återhämtat sig så att nivån är högre än i slutet av 2011 (se diagram 148).

Tabell 28 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer respektive procentuell förändring om inget annat anges

	2010	2011	2012	2013	2013
BNP till baspris ¹	2 900	6,1	4,4	0,8	2,4
Produktivitet i hela ekonomin ²	394	3,4	2,1	0,6	2,0
Arbetade timmar ³	7 364	2,6	2,3	0,2	0,5
Medelarbetsstid för sysselsatta ⁴	31,2	1,5	0,2	0,3	-0,1
Sysselsatta	4 546	1,1	2,1	-0,1	0,6
Sysselsättningsgrad ⁵		64,7	65,6	65,2	65,3
Arbetskraft	4 962	1,1	1,2	0,1	0,6
Arbetskraftsdeltagande ⁶		70,7	71,0	70,6	70,7
Arbetslöshet ⁷	416	8,4	7,5	7,7	7,7
Personer i arbetsmarknads-politiska program ⁷	186	3,7	3,5	3,7	3,6
Befolkning 15-74 år	7 022	1,0	0,7	0,5	0,4

¹ Miljarder kronor, kalenderkorrigerad. ² Kronor per timme, kalenderkorrigerad.

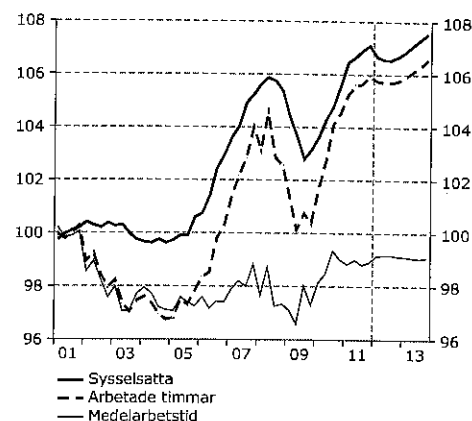
³ Miljoner timmar, kalenderkorrigerad. ⁴ Timmar per vecka, kalenderkorrigerad.

⁵ Andelen sysselsatta av arbetsför befolkning, procent. ⁶ Andelen personer i arbetskraften av arbetsför befolkning, procent. ⁷ I procent av arbetskraften.

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 147 Sysselsatta, timmar och medelarbetsstid

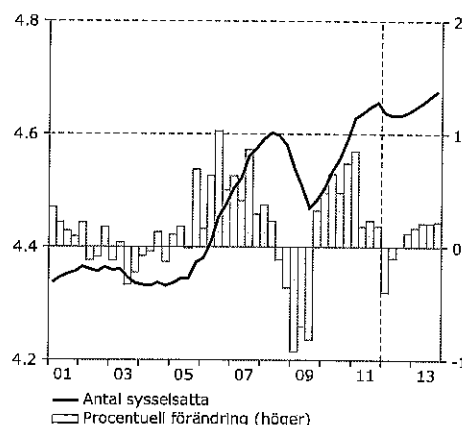
Index 2001=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Sysselsättning

Miljoner respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

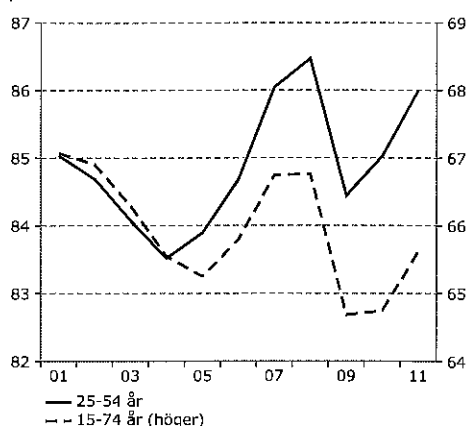

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴¹ Antalet arbetade timmar i nationalräkenskaperna har reviderats 2010-2011 (se avsnittet "Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft" ovan). Det gör att också medelarbetsstunden har reviderats. De nya siffrorna innebär att medelarbetsstunden ökade kraftigare än man tidigare trott under 2010.

Diagram 149 Sysselsättning

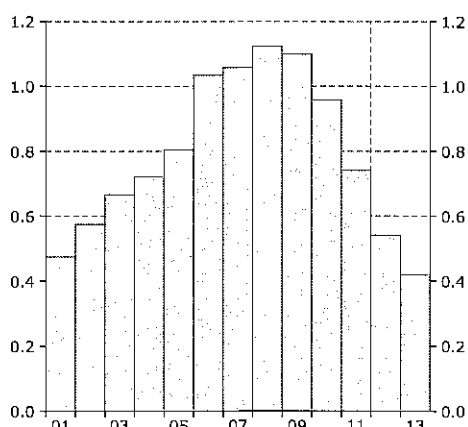
Andel av befolkningen i respektive åldersgrupp, procent

Källa: SCB.

Diagram 150 Befolkning

Procentuell förändring

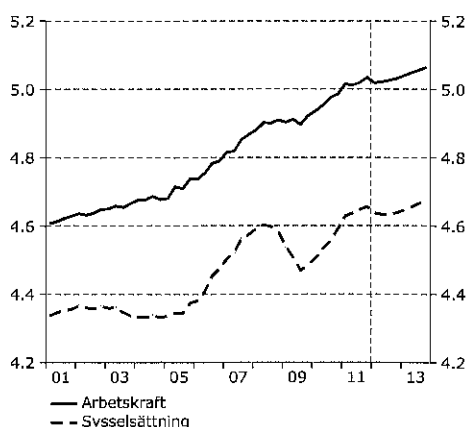

Anm. Data avser åldersgruppen 15-74 år.

Källa: SCB.

Diagram 151 Arbetskraft och sysselsättning

Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Trots att sysselsättningen i antal personer är något högre 2013 så ökar inte sysselsättningsgraden (se tabell 28). Sett över en längre tidsperiod är sysselsättningsgraden 2013 på ungefär samma nivå som den var 2006. Totalt under 2006-2013 ökar antalet sysselsatta med drygt 230 000 personer, men eftersom befolkningen i åldersgruppen 15-74 år samtidigt ökar med ca 400 000 personer har sysselsättningsgraden fallit marginellt (se diagram 149). Det beror på att mer än hälften av ökningen i befolkningen sker i åldersgruppen 65-74 år. Även om sysselsättningsgraden i denna grupp har ökat är de inte sysselsatta i lika stor utsträckning som genomsnittet av befolkningen. Sysselsättningsgraden bland 25-54-åringar har ökat under perioden 2006-2011 (se diagram 149). Att sysselsättningsgraden inte ökar i hela åldersgruppen 15-74 år är således främst ett resultat av demografiska faktorer.

ARBETSKRAFTEN FORTSÄTTER ATT ÖKA MEN I LÅNGSAMMARE TAKT

Utbudet av arbetskraft bestäms av ett flertal faktorer, varav befolkningstillväxten och dess sammansättning är centrala. Befolkningen i åldern 15-74 år fortsätter att öka både i år och nästa år (se tabell 28 och diagram 150). Sammansättningen ändras dock så att de äldre, som generellt sett har ett lägre arbetskraftsdeltagande, utgör en allt större andel. Det demografiska tillskottet till arbetskraften blir därför ungefär hälften så stort som befolkningstillväxten.

Konjunkturinstitutet bedömer att regeringens tidigare genomförda ekonomisk-politiska reformer, exempelvis jobbskatteavdragen, gör att fler söker sig till arbetsmarknaden. Reformerna fortsätter att påverka arbetskraftens tillväxt positivt 2012-2013 fast i avtagande takt.⁴²

Även konjunkturläget har betydelse för utbudet av arbetskraft. När efterfrågan på arbetskraft är hög söker sig fler ut på arbetsmarknaden och vice versa. Sammantaget ökar sysselsättningen endast svagt 2012-2013, vilket i sig talar för en begränsad konjunkturrell ökning av arbetskraften.

Tillsammans medför de ovan nämnda faktorerna att arbetskraften ökar med knappt 45 000 personer 2012-2013 (se diagram 151). Arbetskraftsdeltagandet, antalet personer i arbetskraften som andel av befolkningen 15-74 år, uppgår 2013 till 70,7 procent (se tabell 28).

STIGANDE ARBETSLÖSHET UNDER 2012

Arbetslösheten har fortsatt att öka under inledningen av året. I januari och februari uppgick arbetslösheten i genomsnitt till 7,6 procent (säsongrensad). Att arbetslösheten nu ökar beror främst på den lägre efterfrågan på arbetskraft. Jobbchansen, det vill säga andelen arbetslösa som övergår till sysselsättning under

⁴² Se fördjupningen "Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer", *Konjunkturläget*, december 2011.

ett kvartal, har minskat den senaste tiden. Det innebär i sig att arbetslöshetsperioderna har blivit längre. Flödesstatistik från arbetskraftsundersökningarna visar att allt fler arbetslösa i nuläget kvarstår i arbetslöshet även nästföljande kvartal (se diagram 152).

Efterfrågan på arbetskraft blir svag under 2012 samtidigt som arbetskraften fortsätter att öka. Det medför att arbetslösheten successivt ökar och uppgår till knappt 8 procent i slutet av året. Nästa år stiger åter efterfrågan på arbetskraft varpå arbetslösheten minskar något (se diagram 153).

I takt med att arbetslösheten stiger under 2012 ökar även antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program. Framför allt fortsätter antalet deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin att öka. Andelen programdeltagare uppgår till 3,7 procent av arbetskraften 2012 (se tabell 28).

Resursutnyttjande

SIGNALER OM SÄMRE MATCHNING PÅ ARBETSMARKNADEN

Utsikterna på arbetsmarknaden försämrades i slutet av 2011 och sysselsättningen utvecklas svagt under 2012. Även om sysselsättningen ökar i snabbare takt 2013 fortsätter arbetslösheten att vara hög (se tabell 29 och diagram 153). En förklaring är att arbetskraftsutbudet har varit högt i förhållande till arbetsmarknadsläget de senaste åren.

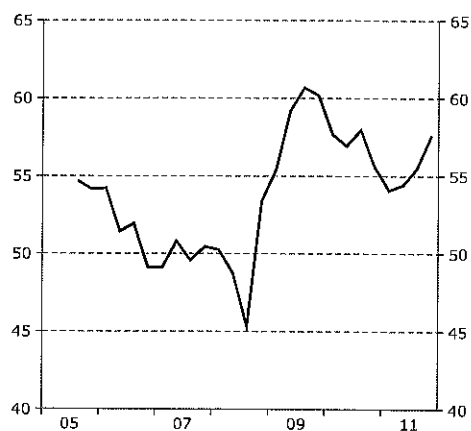
Många av de arbetslösa har varit utan arbete en längre tid. Antalet personer som är arbetslösa, eller omfattas av något arbetsmarknadspolitiskt program, och som har varit inskrivna hos Arbetsförmedlingen mer än två år har fortsatt att öka (se diagram 154). Konjunkturinstitutet bedömer att den långa perioden med hög arbetslöshet får långvariga negativa effekter på arbetsmarknaden och höjer jämviktsarbetslösheten.⁴³

Hög arbetslöshet tyder normalt på att det finns mycket lediga resurser på arbetsmarknaden. Om företagen har svårt att rekrytera personal trots att arbetslösheten är hög kan det bero på obalanser på arbetsmarknaden som gör att de arbetssökande och de lediga jobben inte matchar varandra. Det kan i förlängningen medföra att om efterfrågan i ekonomin stiger snabbt så begränsas uppgången i både produktion och sysselsättning av att företagen har svårt att rekrytera rätt personal. Löneökningarna kan då också bli höga.

I dagsläget pekar en rad indikatorer på att matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden har försämrats, även om bilden inte är entydig. Den genomsnittliga rekryteringstiden i privat sektor ligger på en hög nivå och har bara minskat marginellt trots att

Diagram 152 Kvarstående i arbetslöshet

Procent, säsongrensade kvartalsvärden

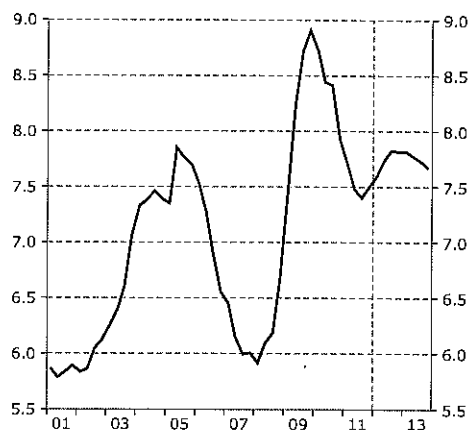

Anm. Antalet arbetslösa som kvarstår i arbetslöshet i procent av antalet arbetslösa kvartalet innan.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 Arbetslöshet

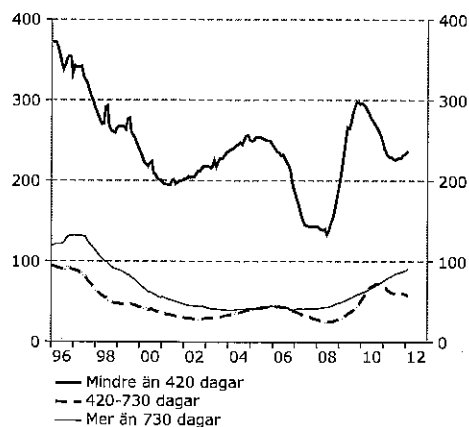
Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 154 Tid i arbetslöshet eller program med aktivitetsstöd

Tusental personer, säsongrensade månadsvärden

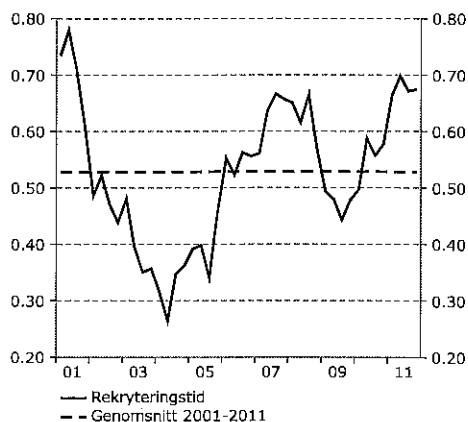

Källa: Arbetsförmedlingen.

⁴³ Se fördjupningen "Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten" i *Konjunkturläget*, december 2011.

Diagram 155 Rekryteringstid i privat sektor

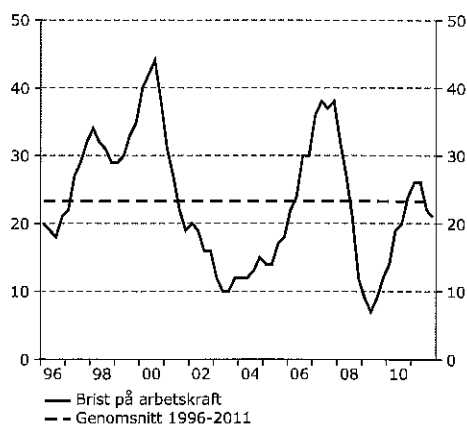
Genomsnittlig rekryteringstid i månader, säsongsrensade kvartalsvärden

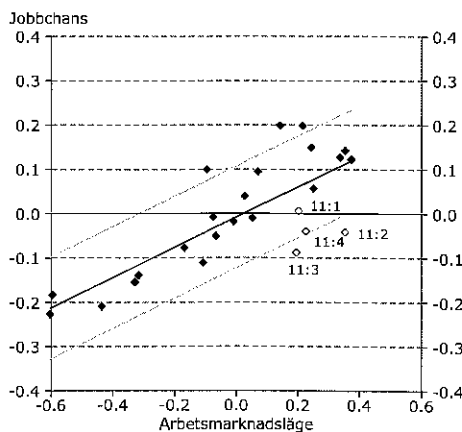
Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 156 Brist på arbetskraft i näringslivet

Andel företag, procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 157 Jobbchans och arbetsmarknadsläge, 2005-2011

Anm. Se fotnot 44.

Källor: SCB och Finanspolitiska rådet.

efterfrågan på arbetskraft har mattats av (se diagram 155). Andelen företag som upplever brist på arbetskraft enligt Konjunkturbarometern minskade däremot något både tredje och fjärde kvartalet 2011 (se diagram 156). Men nedgången i bristtalen kan också tolkas som ett uttryck för låg efterfrågan på arbetskraft. Nivån på bristtalen framstår dock sammantaget som hög givet nivån på arbetslösheten.

Ytterligare en indikator på matchningen på arbetsmarknaden är sambandet mellan sannolikheten för arbetslösa att få jobb (jobbchansen) och arbetsmarknadsläget.⁴⁴ Diagram 157 visar att observationerna som avser 2011 sammantaget ligger lägre än övriga observationer. Det indikerar att jobbchansen vid givet arbetsmarknadsläge har varit sämre än tidigare, även om det endast är två av observationerna som ligger utanför konfidensintervallet och därmed med större säkerhet kan sägas indikera en försämring av matchningen.

DET FINNS TILLRÄCKLIGT MED LEDIGA RESURSER PÅ ARBETSMARKNADEN FÖR ATT MÖTA DEN ÖKANDE EFTERFRÅGAN

Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser om matchningseffektiviteten på arbetsmarknaden har försämrats mer varaktigt.⁴⁵ Konjunkturinstitutets bedömning är att de senaste årens stora tillskott till arbetskraften sannolikt medför temporära svårigheter att matcha arbetslösa med lediga jobb. Om den försämrade matchningen skulle bestå samtidigt som efterfrågan på arbetskraft ökar oväntat snabbt kan det leda till att sysselsättningsökningen hämmas samt löner och priser ökar markant. Konjunkturinstitutets prognos förutsätter emellertid att matchningen på arbetsmarknaden kommer att förbättras. Konjunkturinstitutet gör därför bedömningen att den prognostiserade ökningen av efterfrågan på arbetskraft kommer att kunna leda till anställningar utan betydande rekryteringsproblem samt utan att löner och priser ökar för snabbt.

LÄGRE RESURSUBNYTTJANDE I FÖRETAGEN 2012

Tillväxten i näringslivets produktivitet har i samband med utfallet från nationalräkenskaperna för det fjärde kvartalet 2011 revi-

⁴⁴ Jobbchansen mäts som andelen arbetslösa som övergår i sysselsättning under ett kvartal, enligt flödesstatistiken från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Arbetsmarknadsläget definieras som kvoten mellan lediga jobb enligt SCB:s vakansstatistik och antalet arbetslösa enligt AKU. Ett positivt värde indikerar att jobbchansen respektive arbetsmarknadsläget överstiger genomsnittet under perioden och vice versa. De tunnare linjerna markerar ett 95-procentigt konfidensintervall. För en utförligare beskrivning, se *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2011.

⁴⁵ Konjunkturinstitutet använder ett mer långsiktigt begrepp för jämviktsarbetslösheten än exempelvis OECD. OECD använder NAIRU för att beskriva arbetslösheten i jämvikt. Se fördjupningen "Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten" i *Konjunkturläget*, december 2011, för en beskrivning av Konjunkturinstitutets definition och skillnader mot NAIRU. Om matchningsproblem eller höga löneökningar (relativt arbetslöshetsnivån) bedöms vara tillfälliga påverkas inte nödvändigtvis Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten.

derats ner kraftigt 2010 och 2011 (se avsnittet "Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft" ovan).

Under finanskrisen sjönk produktiviteten i näringslivet, delvis till följd av att företagen trots vikande produktion valde att behålla en stor del av sin personal, så kallad *labour hoarding*. Vanligtvis när ekonomin återhämtar sig och produktionen ökar brukar tillväxten i produktiviteten stiga snabbt då det finns mycket lediga resurser som företagen kan ta i anspråk. Produktivitetstillväxten i näringslivet blev emellertid endast 2,4 procent 2011, vilket bara är något starkare än det historiska genomsnittet (se diagram 158). Det indikerar att den underliggande potentiella produktiviteten i näringslivet varit låg efter finanskrisen. Till följd av det har Konjunkturinstitutet reviderat ner den potentiella produktivitetstillväxten (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016").

Produktivitetsgapet, det vill säga skillnaden mellan den faktiska och den potentiella produktiviteten, kan ses som ett ungefärligt mått på resursutnyttjandet inom företagen. Ett positivt produktivitetsgap indikerar att företagen är i behov av att anställa mer personal medan ett negativt gap visar att företagens befintliga resurser är mer än tillräckliga för den aktuella produktionsnivån. Konjunkturinstitutet har tolkat information från bland annat Arbetsförmedlingen som att produktivitetsgapet i näringslivet var något negativt 2011 (se diagram 159).⁴⁶

Den svaga produktivitetens utvecklingen i näringslivet under 2012 gör att resursutnyttjandet inom företagen minskar men i takt med att lediga resurser tas i anspråk under slutet av 2012 och 2013 ökar resursutnyttjandet igen och produktivitetsgapet sluts (se tabell 29 och diagram 160).

LÅGT RESURSUUTNYTTJANDE I EKONOMIN BÅDE 2012 OCH 2013

Potentiellt sysselsatta (antalet sysselsatta i konjunkturrell balans) har enligt Konjunkturinstitutets bedömning ökat kraftigt de senaste åren som en följd av både en gynnsam demografisk utveckling och flera av regeringens reformer.⁴⁷ Trots att faktiskt antal sysselsatta och arbetade timmar ökade under hela 2011 så var arbetsmarknadsgapet negativt i slutet av året.

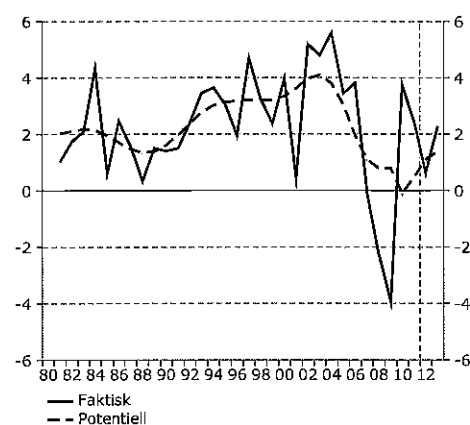
I år växer det faktiska antalet arbetade timmar långsammare än de potentiella och arbetsmarknadsgapet vidgas (se tabell 29). Faktiska timmar växer sedan snabbare nästa år men arbetsmarknadsgapet fortsätter att vara klart negativt (se diagram 161). I

⁴⁶ Arbetsförmedlingen genomför halvårsvis en undersökning där de ber ett representativt urval av företag i näringslivet att svara på frågan: "Hur mycket kan produktionen öka innan det krävs rekryteringar?". Andelen gäller de arbetsställen som angett att de kan öka sin produktion med som mest 10 procent innan de måste rekrytera. Den sista observationen som avser 2011 samlades in under september till oktober. Sannolikt föll andelen arbetsställen som utnyttjar personalresurserna fullt ut i slutet av 2011 i takt med att efterfrågan minskade efter oktober månad.

⁴⁷ Se fördjupningen "Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer" i *Konjunkturläget*, december 2011.

Diagram 158 Faktisk och potentiell produktivitet i näringslivet

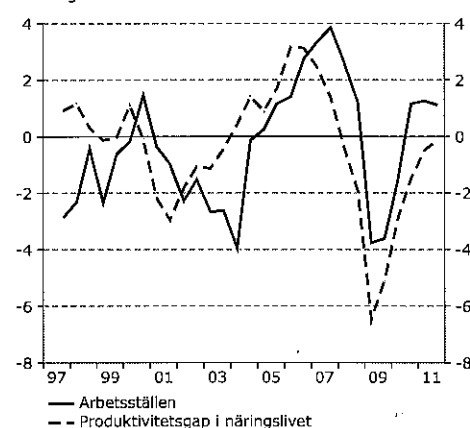
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 159 Resursutnyttjande inom företagen

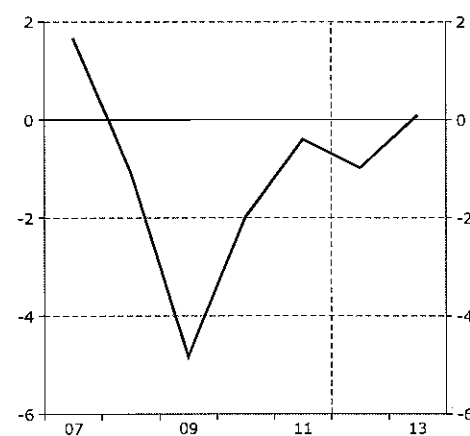
Andel arbetsställen som utnyttjar personalresurserna nästan fullt ut (normaliserad) respektive produktivitetsgap, procent, säsongsrensade halvårsvärden

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Produktivitetsgap

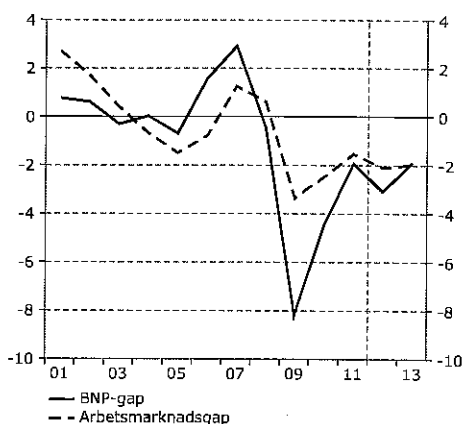
Procent av potentiell produktivitet

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 161 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Mått på resursutnyttjandet

Graden av resursutnyttjande i ekonomin brukar ofta beskrivas med hjälp av det så kallade **BNP-gapet**. Det definieras som skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt som andel av potentiell BNP. **Potentiell BNP** definieras som den nivå på produktionen som skulle uppnås om vi hade normalt utnyttjande av de idag tillgängliga produktionsfaktorerna arbete och kapital.

BNP-gapet kan delas upp i ett arbetsmarknadsgap och ett produktivitetsgap. **Arbetsmarknadsgapet** ger en bild av resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Det definieras som de faktiskt arbetade timmarnas procentuella avvikelse från potentiellt arbetade timmar. Potentiellt arbetade timmar bestäms i sin tur i första hand av jämviktsarbetslösheten och potentiell arbetskraft. **Produktivitetsgapet** fångar upp variation i den faktiska produktiviteten som är konjunkturrellt betingad och ger en bild av resursutnyttjandet inom företagen.

slutet av 2013 är antalet sysselsatta ca 80 000 lägre jämfört med konjunkturrell balans.

Resursutnyttjandet i ekonomin som helhet, mätt med BNP-gapet (se förklaring i marginalen) minskar under 2012 innan det åter vänder uppåt 2013. BNP-gapet är fortfarande negativt 2013 och ekonomin befinner sig därmed fortfarande i en lågkonjunktur (se diagram 161). I kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016" beskrivs hur resursutnyttjandet utvecklas till och med 2016.

Tabell 29 Resursutnyttjande

Procentuell förändring om inget annat anges, kalenderkorrigerade värden

	2010	2011	2012	2013
Jämviktsarbetslöshet ¹	6,6	6,6	6,6	6,6
Faktisk arbetslöshet ²	8,4	7,5	7,7	7,7
Potentiellt arbetade timmar	1,7	1,3	0,7	0,3
Faktiskt arbetade timmar	2,6	2,3	0,2	0,5
Arbetsmarknadsgap ³	-2,5	-1,5	-2,1	-2,0
Potentiell produktivitet	0,1	0,0	1,2	0,9
Faktisk produktivitet	3,2	1,6	0,6	2,0
Produktivitetsgap ⁴	-2,0	-0,4	-1,0	0,1
Potentiell BNP	1,7	1,3	1,9	1,2
Faktisk BNP	5,9	4,0	0,8	2,5
BNP-gap ⁵	-4,5	-1,9	-3,1	-1,9

Anm. Beräkningarna är korrigerade för skillnader i antalet arbetsdagar mellan åren.

¹ Nivå i procent av den potentiella arbetskraften. ² Nivå i procent av arbetskraften.

³ Skillnaden mellan faktiskt och potentiellt arbetade timmar uttryckt i procent av potentiellt arbetade timmar. ⁴ Skillnaden mellan faktisk och potentiell produktivitet uttryckt i procent av potentiell produktivitet. ⁵ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Löner, vinster och priser

Återhämtningen i svensk ekonomi har avbrutits. Samtidigt pågår en omfattande avtalsrörelse. De första avtalen har slutits och ger en högre löneökningstakt än föregående avtalsperiod. Resursutnyttjandet blir svagt under perioden 2012–2013, vilket dämpar löneökningstakten. Den svaga efterfrågan håller tillbaka utvecklingen i konsumentpriserna och inflationen blir låg både i år och nästa år.

I början av hösten 2011 inleddes en stor avtalsrörelse. Då visade ekonomin fortfarande på en relativt stark utveckling även om vissa tecken på en försvagning kunde skönjas. Industrin var först ut och slöt avtal i december 2011. Avtalen resulterade i en genomsnittlig årlig löneökningstakt på 2,6 procent. Byggsektorn slöt avtal i början av 2012 med ökningstakter som var i linje med industrins. Avtalsrörelsen pågår fram till september 2012 och förhandlingar äger nu rum på flera avtalsområden. Liksom i tidigare avtalsrörelser väntas löneökningarna i industrins avtal vara normerande för efterföljande förhandlingar. Osäkerheten om ekonomins framtida utveckling gjorde att industrins avtal slöts på 14 månader, vilket är en kortare period än vanligt. Även resten av avtalen förväntas gälla drygt ett år. Detta innebär att en ny avtalsrörelse kommer att inledas under våren 2013.

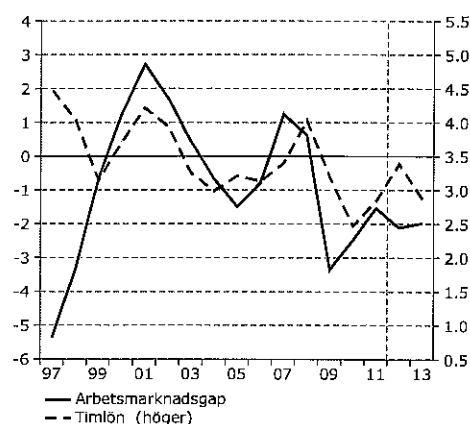
Återhämtningen i svensk ekonomi bröts i slutet på 2011. Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, mätt med arbetsmarknadsgapet, som redan är lågt sjunker därmed (se diagram 162). Detta håller tillbaka löneökningarna utöver centrala avtal i år och nästa år. De slutliga löneökningarna i näringslivet blir ändå 3,4 procent i år. Konstruktionen på industrins avtal drar upp genomsnittet i år och ner nästa år. Nästa år dämpas löneökningarna till 2,9 procent.

Företagen ser nedgången i efterfrågan som tillfällig och behåller till stor del sin personal. Produktiviteten utvecklas därmed svagt vilket gör att arbetskostnaden per producerad enhet ökar rejält (se diagram 163). Samtidigt bidrar det svaga efterfrågeläget till att företagen har svårt att höja priserna i motsvarande grad. Vinstandelen i näringslivet sjunker därför 2012. Den stiger svagt 2013 då produktiviteten växer starkare igen och det förbättrade efterfrågeläget gör att företagen kan höja priserna mer än 2012.

Den svenska kronan stärks 2012–2013 vilket bidrar till en svag ökningstakt i importpriserna på konsumentvaror. Inflationen, mätt med både KPI och KPI med fast bostadsränta (KPIF), blir låg både i år och nästa år (se diagram 164).

Diagram 162 Arbetsmarknadsgap och timlön i näringslivet

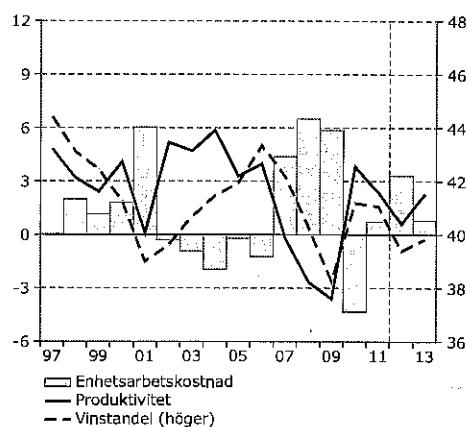
Procent av potentiellt arbetade timmar respektive procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 163 Enhetsarbetskostnad, produktivitet och vinstandel i näringslivet

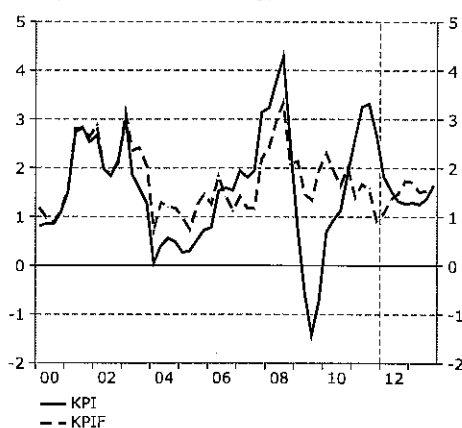
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden respektive procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 164 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Löner och arbetskostnader

NYA LÖNEAVTAL FÖR INDUSTRI OCH BYGG

KLARA I DEN PÅGÅENDE AVTALSRÖRELSEN

En omfattande avtalsrörelse inleddes i september 2011 och pågår fram till september 2012. Sammanlagt kommer kollektivavtal för runt 2,8 miljoner anställda att omförhandlas under denna period. Avtalsrörelsen inleddes med förhandlingar om nya avtal inom industrin. I mitten av december 2011 kom industriparterna överens om nya kollektivavtal för ungefär en halv miljon arbetare och tjänstemän. Avtalen löper på 14 månader med start den 1 februari 2012 och ger 3,0 procent i löneökning under denna period. Lönehöjningen innebär således en genomsnittlig årlig procentuell löneökning på knappt 2,6 procent.

Industrins avtal väntas också vara normerande för de följande avtalsförhandlingarna, liksom de har varit sedan det första industriavtalet slöts 1997. De avtal som hittills slutits efter industrins avtalsuppgörelse har också gett ungefär samma årliga procentuella löneökning som för industrin. Under inledningen av 2012 blev nya löneavtal klara för både arbetare och tjänstemän i byggsektorn. På tjänstemannasidan slöts avtal i februari som, liksom inom industrin, innebär en löneökning på 3,0 procent över 14 månader. I början av mars kom parterna överens om nya lönevillkor för byggnadsarbetarna, dessa innebär en löneökning på 2,6 procent under ett år.⁴⁸

Förhandlingar pågår nu på flera andra avtalsområden (se tabell 30). Den sista mars löper avtalen för detalj- och partihandeln ut. Detaljhandeln är det första avtalsområdet inom LO-samordningen som berörs av den särskilda jämställdhetspott som ingår i LO:s gemensamma krav.⁴⁹ Förhandlingarna inom handeln har dock gått trögt och ingen överenskommelse hade skett då beräkningarna för Konjunkturläget avslutades. Resultatet av förhandlingarna inom handeln är av stor betydelse för efterföljande avtalsområden där jämställdhetspotten är aktuell, vilket bland andra gäller kommunalarbetarna och hotell- och restauranganställda. I den kommunala sektorn löper avtalen ut sista april och inom hotell och restaurang den sista maj.

⁴⁸ För byggnadsarbetarna slöts ett treårigt kollektivavtal 2010 där lönevillkoren för det tredje avtalsåret skulle förhandlas under februari i år. De nya lönevillkoren gäller från 1 mars 2012 och kollektivavtalet löper ut 2013-02-28.

⁴⁹ De gemensamma avtalskraven inom LO-samordningen innefattar löneökningar på 3,5 procent, eller minst 860 kronor per månad och heltidsanställd under en ettårig avtalsperiod. Därutöver har LO yrkat på en särskild jämställdhetspott om 100 kronor per heltidsanställd inom avtalsområden där genomsnittslönen understiger motsvarande 22 400 kronor per månad. De LO-anslutna fackförbunden inom industrin (If Metall, GS – Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch och Livsmedelsarbetareförbundet) reserverade sig mot LO-samordningens avtalskrav och ställde sig i stället bakom Facken inom industrins samordnade avtalskrav på 3,7 procent i löneökning och ingen särskild jämställdhetspott.

Tabell 30 Den fortsatta avtalsrörelsen 2012

Tidpunkt då avtalen löper ut, antal anställda och antal avtal

Tidpunkt	Branscher och avtal	Anställda	Avtal
31 mars	Detalj- och partihandel, IT och telekom	470 000	212
30 april	Kommunala avtal och bemanningsavtalet	1 180 000	109
31 maj	Hotell och restaurang	140 000	50
30 september	Statliga avtal	160 000	16

Källa: Medlingsinstitutet.

Eftersom de nya avtal som tecknats inom industri- och byggsektorn är korta kommer en ny stor avtalsrörelse att inledas redan under våren 2013. Kollektivavtalet för byggnadsarbetarna löper ut den sista februari 2013 och avtalen inom industrin löper ut den sista mars 2013.

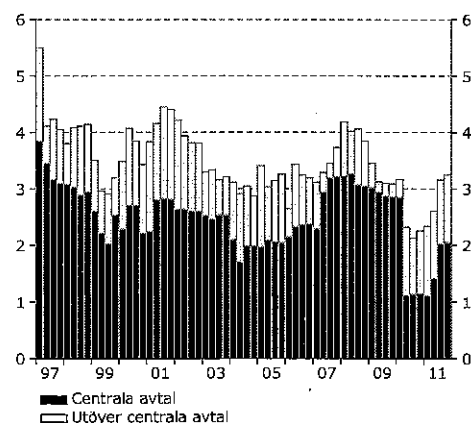
STIGANDE LÖNEÖKNINGAR I NÄRINGSLIVET 2011

De slutliga löneökningarna 2010 dämpades av att de centrala avtal som slöts under 2010 års avtalsrörelse gav lägre löneökningar än tidigare under 2000-talet. År 2010 var också de slutliga löneökningarna i näringslivet de lägsta sedan industriavtalets tillkomst 1997 (se diagram 165). På flertalet avtalsområden var dock de avtalade löneökningarna högre för det andra avtalsåret och den slutliga löneökningstakten blev därmed högre 2011. Preliminära utfall för timlöneökningen 2011 enligt konjunkturlönestatistiken visar en löneökningstakt på 2,6 procent i näringslivet. Denna statistik fastställs dock först efter 12 månader och revideras allt eftersom nya löner rapporteras efter att lönerrevisioner har genomförts. Löneökningstakten revideras därmed framför allt uppåt och utfallet för den slutliga löneökningstakten i näringslivet 2011 väntas bli 2,8 procent.

HÖGRE AVTALADE LÖNEÖKNINGAR 2012 MEN LÅGT RESURSUUTNYTTJANDE DÄMPAR LÖNEÖKNINGAR UTÖVER AVTAL

De avtal som har slutits under den pågående avtalsrörelsen ger en årlig procentuell löneökning på 2,6 procent. Detta är betydligt högre än löneökningstakten på drygt 1,7 procent per år i industrins avtal från 2010 års avtalsrörelse. Genom industrins normerande inverkan på de efterföljande avtalsförhandlingarna väntas den avtalade löneökningstakten därmed bli högre i hela näringslivet 2012 jämfört med 2010 och 2011.

Produktionen sjönk kraftigt under slutet av 2011 och fortsätter att utvecklas svagt i inledningen av 2012 (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). Sysselsättningen väntas falla under första halvåret 2012 och arbetslösheten stiga. Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, mätt med det så kallade arbetsmarknadsga-

Diagram 165 Timlön i näringslivet
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 166 Arbetsmarknadsgap och timlön i näringslivet

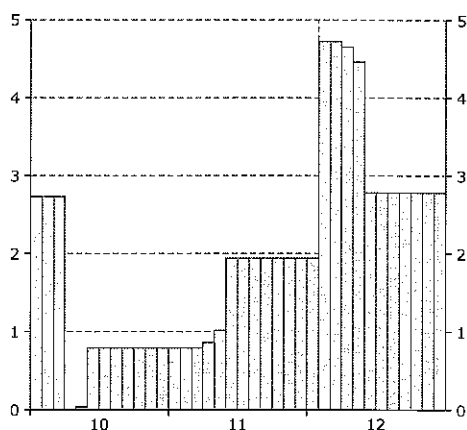
Procent av potentiellt arbetade timmar respektive procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Löneökningar enligt centrala avtal i industrin

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Anm. Den streckade linjen avser startpunkten på 2012 års avtalsperiod.

Källa: Medlingsinstitutet.

pet, sjunker därmed under 2012.⁵⁰ De slutliga löneökningarna i näringslivet tenderar att sjunka då resursutnyttjandet på arbetsmarknaden faller och vice versa (se diagram 166). Att resursutnyttjandet är svagt under 2012 dämpar därmed löneökningarna utöver avtal. De avtalade löneökningarna 2012 dras dock upp något av tidigare lagda lönerevisioner inom industrin och den slutliga löneökningen i näringslivet blir 3,4 procent. År 2013 är resursutnyttjandet fortsatt svagt och de slutliga löneökningarna faller till 2,9 procent.

TIDIGARELAGDA LÖNEREVISIONER GER HÖG LÖNEÖKNINGSTAKT I INDUSTRIEN 2012

Tidpunkten för merparten av lönerevisionerna i industrin 2011 var den 1 juni. Eftersom löneökningstakten enligt konjunkturlönestatistiken beräknas som årlig procentuell förändring av timlönen påverkar dessa revisioner även löneökningstakten under det första halvåret 2012. I de nya avtal som tecknats inom industrin är tidpunkten för lönerevisionerna den 1 februari 2012 då lönerna höjs med 3 procent.⁵¹ Tillsammans innebär lönerevisionerna att den avtalade löneökningstakten i industrin blir nära 5 procent under inledningen av den nya avtalsperioden (se diagram 167).⁵² Den slutliga löneökningstakten i industrin uppskattas bli strax över 4 procent i årsgenomsnitt 2012 (se tabell 31). Detta är betydligt högre än i övriga näringslivet där tidpunkterna för lönerevisioner generellt sett inte väntas flyttas.

Att avtalen i industrin löper på 14 månader men hela lönehöjningen sker redan på avtalets första dag innebär att den årliga procentuella löneökningen de sista två månaderna av avtalsperioden, det vill säga februari och mars 2013, är noll. Löneökningstakten i industrin kommer därmed dämpas 2013 och då vara något svagare än i övriga näringslivet (se tabell 31).

⁵⁰ Arbetsmarknadsgapet är ett mått på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden som visar antalet arbetade timmars avvikelser från potentiellt arbetade timmar (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad").

⁵¹ På vissa avtalsområden inom industrin tillkommer i denna lönerevision en retroaktiv lönehöjning på 0,6 procent som till stor del periodiseras till 2011. Detta gäller de avtal inom industrin som löpte på 18 månader och höjningen utjämnar skillnaden mot de avtal som löpte på 22 månader. Ett lönepåslag om 0,2 procent tillkommer också i vissa fall för tjänstemännen från den 1 februari 2012. Denna löneökning är en ersättning för utebliven kompetensutveckling från 2010 års avtal.

⁵² I Medlingsinstitutets avtalsstatistik vägs olika avtal samman för att representera en bransch eller hela ekonomin. I denna sammanvägning ingår även de centrala avtal som endast innebär lokal lönebildning. I statistiken är löneökningstakten i dessa avtal noll, vilket påverkar den genomsnittliga avtalade löneökningstakten inom branschen. Detta gäller även när delar av avtalen specificerats som måltal för en lönerevision där revisionstidpunkterna inte angetts. Till exempel så ingår inte den löneöversyn med måltal på 0,5 procent för tjänstemännen i industrin som skulle stämmas av lokalt senast den 1 juni 2011. De överenskomna löneökningarna i avtalen kan således vara högre än vad som anges i Medlingsinstitutets avtalsstatistik.

Tabell 31 Timlön enligt konjunkturlönestatistiken

Procent respektive procentuell förändring

	VARI	2010	2011	2012	2013
Industri	17	2,8	2,8	4,1	2,6
Byggbranschen	6	1,9	3,2	3,3	3,0
Tjänstebranscher	44	2,4	2,8	3,1	3,0
Varav: Handel, hotell och restaurang	13	2,9	2,4	3,1	3,0
Företagstjänster, försäkrings- och kreditinstitut	19	2,2	3,1	3,2	3,0
Näringsliv	67	2,5	2,8	3,4	2,9
Kommuner	26	2,7	2,4	3,0	3,1
Stat	7	3,1	2,0	3,0	3,0
Hela ekonomin	100	2,6	2,7	3,3	2,9

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

PROFILEN PÅ LÖNEUTVECKLINGEN**VARIERAR I ÖVRIGA EKONOMIN**

Inom byggsektorn steg den slutliga löneökningstakten betydligt 2011 och var högre än i övriga näringslivet (se tabell 31). Löneökningstakten i byggsektorn fortsätter även 2012 att vara något högre än i stora delar av övriga näringslivet. Byggekongjunktoren mattas dock av under 2012. År 2013 ökar lönerna i byggsektorn i linje med i flertalet övriga branscher.

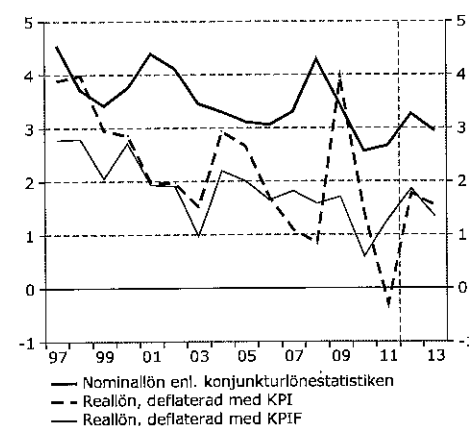
Inom handel, hotell och restaurang sjönk löneökningstakten 2011 och var betydligt lägre än i övriga näringslivet. Löneökningstakten följer dock profilen på de centrala avtalen och var högre under andra halvåret 2011. Under 2012 fortsätter löneökningstakten att stiga allteftersom efterfrågan i branschen ökar.

I den offentliga sektorn var de centralt avtalade löneökningarna lägre 2011 än 2010. De slutliga löneökningarna i den offentliga sektorn blev därmed också lägre 2011 än 2010. År 2012 utvecklas lönerna i den offentliga sektorn något svagare än i näringslivet för att år 2013 öka något snabbare.

I hela ekonomin beräknas löneökningstakten bli 3,3 respektive 2,9 procent 2012 och 2013. Tillsammans med en låg inflation innebär detta att reallönen ökar snabbare 2012–2013 jämfört med den föregående tvåårsperioden. Beräknad med konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF) ökar reallönen i hela ekonomin med i genomsnitt 1,6 procent per år 2012–2013, jämfört med 0,9 procent per år 2010–2011 (se tabell 32 och diagram 168). Beräknad med KPI ökar reallönen i genomsnitt med 1,7 procent per år 2012–2013.

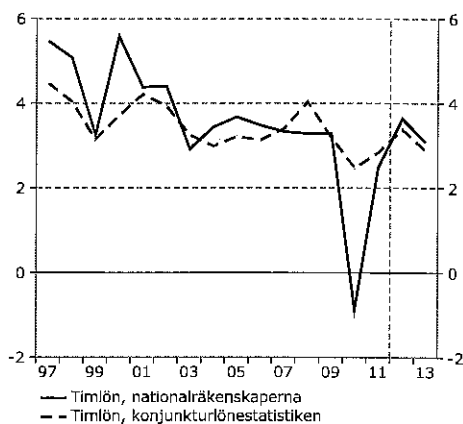
Diagram 168 Nominell och real löneutveckling i hela ekonomin

Procentuell förändring

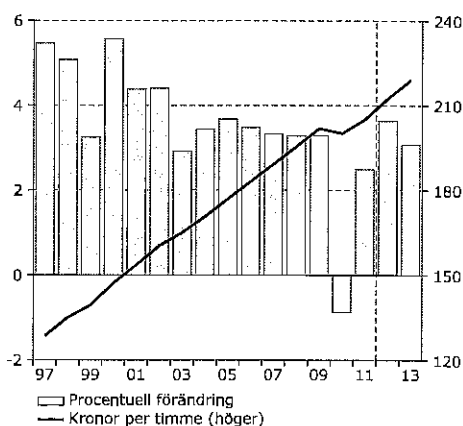
Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 169 Timlön i näringslivet
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 170 Timlön i näringslivet enligt nationalräkenskaperna
Procentuell förändring respektive kronor per timme, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 32 Nominell och real timlöneutveckling i hela ekonomin

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Nominell timlön ¹	2,6	2,7	3,3	2,9
Real timlön (KPI) ²	1,4	-0,3	1,8	1,5
Real timlön (KPIF) ²	0,6	1,3	1,9	1,3

¹ Enligt konjunkturlönestatistiken.

² Den nominella timlönen enligt konjunkturlönestatistiken deflaterad med konsumentprisindex (KPI) respektive konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF).

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

ARBETSKOSTNADEN ÖKAR SNABBT 2012 EFTER EN PERIOD MED MYCKET SVAG UTVECKLING

Under perioden 2001–2009 utvecklades timlönen i näringslivet enligt nationalräkenskapernas uppgifter i ungefär samma takt som enligt konjunkturlönestatistiken (se diagram 169).⁵³ År 2010 föll däremot timlönen beräknad enligt nationalräkenskaperna med 0,9 procent samtidigt som timlönen enligt konjunkturlönestatistiken ökade med 2,6 procent. Att differensen är så stor för timlöneutvecklingen mellan källorna år 2010 kan bero på faktorer kopplade till den kraftiga konjunkturedgången 2008–2009.⁵⁴ Om dessa faktorer endast tillfälligt tryckte ner timlönen enligt nationalräkenskaperna borde en återhämtning ske genom en starkare utveckling efterföljande år. Som framgår av diagram 170 skedde dock ingen stark ökning av timlönen enligt nationalräkenskaperna 2011, utvecklingstakten var till och med något svagare än enligt konjunkturlönestatistiken (se diagram 169). Under 2012 och 2013 väntas timlönen, liksom under tidigare perioder, öka något snabbare enligt nationalräkenskaperna jämfört med enligt konjunkturlönestatistiken. Sett till perioden 2010–2013 tas dock differensen i utvecklingstakt mellan källorna inte igen.

Under 2011 minskade de kollektiva avgifterna och löneskatterna något i förhållande till lönesumman. Arbetskostnaden⁵⁵ ökade därmed något långsammare än timlönen 2011 (se tabell

⁵³ I nationalräkenskaperna publiceras inte uppgifter på timlön. Timlönen kan däremot beräknas baserat på nationalräkenskapernas uppgifter på lönesumma och anställdas arbetade timmar. Under perioden 2001–2009 ökade timlönen beräknad enligt nationalräkenskapernas uppgifter med i genomsnitt 3,6 procent per år samtidigt som timlönen enligt konjunkturlönestatistiken ökade med i genomsnitt 3,5 procent. I lönesumman i nationalräkenskaperna ingår vissa typer av ersättningar som bonusutbetalningar och sjuklön, vilka inte ingår i lönebegreppet enligt konjunkturlönestatistiken. Konjunkturlönestatistiken utgår dessutom från ökningstakten i tim- och månadslöner baserat på överenskommen arbetstid till skillnad från nationalräkenskaperna som redovisar faktisk arbetad tid. Viss skillnad i timlöneutveckling mellan de båda källorna är därför vanligt förekommande enskilda år.

⁵⁴ I *Sveriges ekonomi – Statistiskt perspektiv 2010:4* redovisade SCB några möjliga förklaringar till skillnaden i timlöneutveckling mellan nationalräkenskaperna och konjunkturlönestatistiken 2010. Dessa var bland annat: olika hantering av krisavtalen inom industrin, minskade bonusutbetalningar, arbetstidsförskjutningar mellan åren och olika periodiseringar av retroaktiva löneutbetalningar. Efter denna publikation har dock statistiken reviderats och differensen mellan källorna ökat.

⁵⁵ Arbetskostnaden per timme i näringslivet beräknas som summan av löner, löneskatter och kollektiva avgifter i förhållande till de anställdas arbetade timmar enligt uppgifter i nationalräkenskaperna.

33). År 2012 höjs vissa premier i de avtalade försäkringarna och arbetskostnaden ökar därmed lite snabbare än timlönen. År 2013 väntas de kollektiva avgifterna och löneskatterna öka i samma takt som lönesumman och därmed ökar timlön och arbetskostnad också i samma takt.

Tabell 33 Timlön och arbetskostnad per timme i näringslivet enligt nationalräkenskaperna

Kronor per timme respektive procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2009	2010	2011	2012	2013
Timlön	200	-0,9	2,5	3,6	3,1
Kollektiva avgifter och löneskatter (i procent av lönesumman)		39,7	39,0	39,3	39,3
Arbetskostnad	279	-1,0	2,0	3,8	3,1

Anm. Timlönen enligt nationalräkenskaperna beräknas som lönesumman dividerad med anställdas arbetade timmar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Kostnader, deflatorer och vinster

TILLFÄLLIGT STÖRRE KOSTNADSÖKNINGAR FÖR FÖRETAGEN 2012

Företagens totala arbetskostnader steg med 6,2 procent 2011, medan produktionen ökade med 5,4 procent. Enhetsarbetskostnaden för de anställdas arbetsinsats steg därmed med ca 0,7 procent (se diagram 171 samt förklaring i marginalen).⁵⁶ Det är en mindre uppgång än den genomsnittliga ökningen sedan 1993 och lägre än vad som på lång sikt är förenligt med en konsumentprisinfation på 2 procent.

Importpriserna sjönk totalt sett 2011, men priserna på importerade råvaror låg 2011 på högre nivåer än 2010 och det bidrog till högre förbrukningspriser inom näringslivet (se tabell 34).⁵⁷ Sammantaget var ändå kostnadsökningarna för företagen låga i en historisk jämförelse.

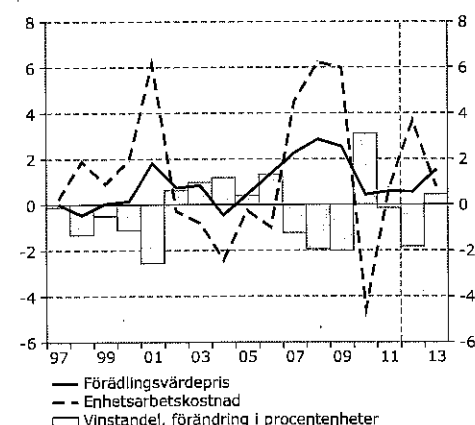
Utvecklingen 2012 blir sämre sett ur företagens synvinkel. Produktiviteten ökar nästan inte alls samtidigt som arbetskostnaden per timme stiger avsevärt. Enhetsarbetskostnaden stiger därför med 3,3 procent 2012. Uppgången i enhetsarbetskostnaden ska dock ses mot bakgrund av de låga ökningstalen 2010 och 2011. Ökningstakten faller dessutom tillbaka igen 2013 till 0,8 procent.

⁵⁶ Utvecklingen skiljer sig något beroende på om egenföretagares löneskatter inkluderas som en arbetskostnad eller ej. Dessa ingår som en arbetskostnad i nationalräkenskapernas årsberäkningar, men inte i kvartalsberäkningarna.

⁵⁷ Sista utfallsåret för produkt- och förbrukningsdeflatorerna i nationalräkenskaperna är 2009. Värden för 2010 och 2011 är en prognos betingad på bland annat de preliminära utfallen för förädlingsvärdepriserna till och med 2011 i nationalräkenskapernas kvartalsberäkningar.

Diagram 171 Förädlingsvärdepris, enhetsarbetskostnad och vinstandel i näringslivet

Procentuell förändring respektive förändring i procentenheter

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Priser och kostnader

Produktpriset är en sammanvägning av priserna på alla varor och tjänster som produceras i Sverige, det vill säga priset på **bruttoproduktionen**. Det kan jämföras med konsumentprisindex, som är en sammanvägning av priserna på de varor och tjänster som svenska hushåll köper.

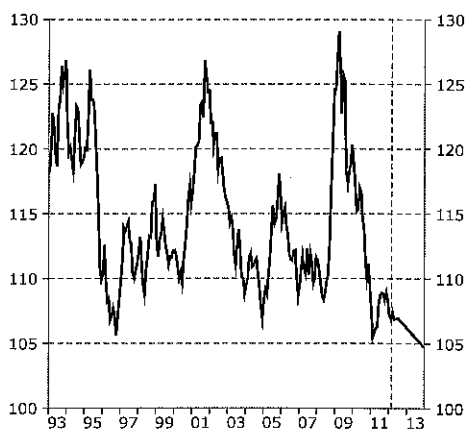
Förbrukningspriset är de sammanvägda priserna på alla insatsvaror och inköpta tjänster som förbrukas i produktionen.

Förädlingsvärdepriset ges av det sammanvägda nettot mellan produktpriset och förbrukningspriset.

Enhetsarbetskostnaden är arbetskostnaden per producerad enhet som beräknas genom att den totala **arbetskostnaden** i löpande pris divideras med produktionsvolymen, det vill säga **förädlingsvärdet** i fasta priser.

Diagram 172 Kronans effektiva växelkurs – KIX

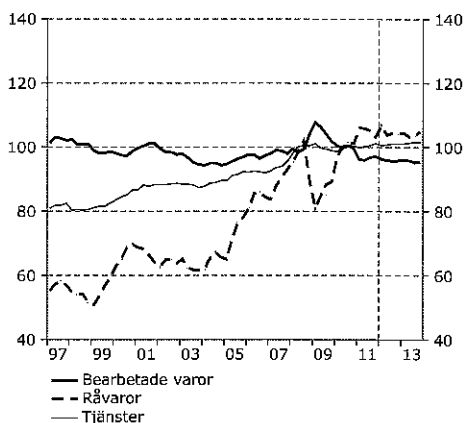
Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 173 Exportpris

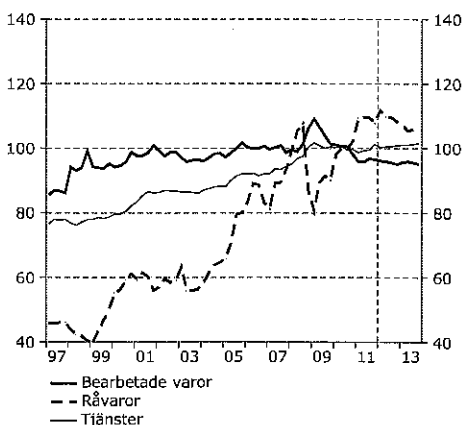
Index 2010=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Importpris

Index 2010=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 34 Priser, kostnader och vinster i näringslivet

Procent respektive procentuell förändring

	Värde	2010	2011	2012	2013
Produktpris ¹	100	0,6	0,5	0,6	1,8
Exportpris	31	-0,5	-1,1	-0,2	-0,1
Hemmamarknadspris	69	1,0	1,2	1,0	2,6
Förbrukningspris ²	58	0,6	0,4	0,6	1,9
Importerade produkter	16	1,3	1,9	1,1	-0,7
Inhemska produkter	41	0,3	-0,2	0,4	2,8
Förädlingsvärdepris ³	42	0,4	0,6	0,6	1,5
Enhetsarbetskostnad ^{4,6}	25	-4,4	0,8	3,3	0,8
Enhetsöverskott ^{5,6}	17	8,2	0,2	-3,4	2,7
Vinstandel⁶		41,1	41,0	39,4	39,8

¹ Beräknat till baspris. ² Beräknat till marknadspris, inkluderar handelsmarginaler samt produktskatter minus produktsubventioner. ³ Beräknat till faktorpris, men till skillnad från nationalräkenskapernas definition har endast nettot av ej löneberoende produktionsskatter och subventioner exkluderats, medan löneberoende skatter och subventioner ingår. ⁴ Arbetskostnad inklusive kollektiva avgifter och löneberoende produktionsskatter inklusive egenföretagares löneskatter, per producerad förädlingsvärdeenheter. ⁵ Bruttoöverskott per förädlingsvärdeenheter. ⁶ Kalenderkorrigerade värden.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

EXPORT- OCH IMPORTPRISERNA UTVECKLAS SVAGT

Åren 2010 och 2011 steg världsmarknadspriserna på olika råvaror kraftigt, vilket medförde att priserna steg förhållandevis mycket även i efterföljande produktionsled. Förstärkningen av kronan innebar dock att såväl export- som importpriser i svenska kronor sjönk (se diagram 172 och tabell 35).

Under loppet av 2011 sjönk visserligen råvarupriserna från höga nivåer, men denna utveckling har stannat av och de senaste månaderna har priserna i stället vänt upp. Oljepriset har stigit till följd av politisk oro och krympta reserver. Priserna på industri-metaller har vänt upp dels på grund av utbudsbegränsningar med neddragna producentlager som följd, men även till följd av en ökad efterfrågan i Asien. Priserna på pappersmassa och kartong för emballage ser också ut att ha bottnat och till och med börjat stiga. Bedömningen är att priserna på importerade råvaror stiger något 2012, men att priserna på exporterade råvaror sjunker marginellt på grund av den starkare kronan. Prisutvecklingen på övriga varor och på tjänster gör dock att export- och importpriserna sammantaget blir närmast oförändrade 2012.

Exportpriserna blir i stort sett oförändrade även 2013, medan importpriserna sjunker något (se diagram 173 respektive diagram 174). Den svagare utvecklingen för importpriserna beror på att priset på råolja faller tillbaka (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling"). Generellt kommer dock råvarupriserna att ligga kvar på mycket höga nivåer. Den internationella prisutvecklingen hedöms bli svag även för varor längre fram i produktionskedjan, liksom för tjänsterna. Den successiva kronförstärkningen fortsätter också att dämpa prisutvecklingen mätt i svenska kronor.

Tabell 35 Tillförsel- och användningspriser

Procent respektive procentuell förändring

	År				
	2010(1)	2010(2)	2011(1)	2011(2)	2011(3)
BNP	70	1,0	1,0	1,3	1,7
Offentliga myndigheter ¹	13	2,1	2,9	3,3	2,6
Näringsliv ²	48	0,5	0,6	0,7	1,6
Skattenetto	9	2,4	0,1	1,6	1,0
Import	30	-0,3	-0,4	0,1	-0,6
Varav: Bearbetade varor	16	-4,8	-3,8	-0,6	-0,1
Råvaror	6	13,8	9,1	0,7	-3,3
Tillförsel/Användning³	100	0,6	0,6	0,9	1,0
Offentlig konsumtion	19	1,8	2,3	3,0	2,5
Hushållens konsumtion	34	1,4	1,3	0,9	1,3
Fasta bruttoinvesteringar	13	0,2	0,4	1,7	1,0
Export	35	-0,5	-1,1	-0,2	-0,1
Varav: Bearbetade varor	19	-4,7	-3,5	-0,6	-0,3
Råvaror	5	16,4	5,0	-0,3	-0,6

¹ Inklusive hushållens icke vinstdrivande organisationer. ² Förädlingsvärdepris beräknat till baspris. ³ Inklusive lagerinvesteringar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HEMMAMARKNADSPRISERNA ÖKAR MER

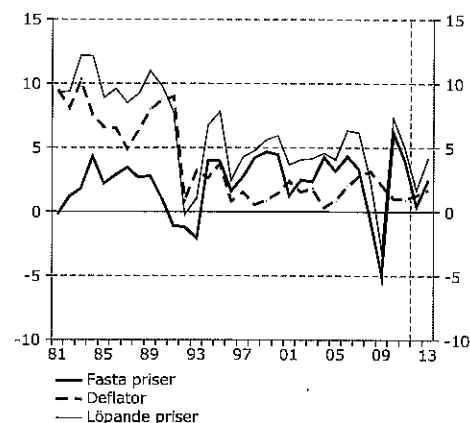
Produktpriserna för varor och tjänster sålda på hemmamarknaden steg något 2011. En större andel svensk produktion säljs på hemmamarknaden än vad som exporteras. Sammantaget steg därför producentpriserna något, trots att exportpriserna sjönk. Även 2012 blir uppgången begränsad och det är först 2013 som producentpriserna ökar snabbare. Återigen är det främst priserna på hemmamarknaden som stiger. Att priserna stiger mer på produkter sålda i Sverige beror främst på att andelen tjänster är högre i försäljningen på hemmamarknaden än i exporten. Produktivitetstillväxten i tjänsteproduktionen är generellt sett lägre än i varuproduktionen och skillnaderna i sammansättningen gör därför att produktionskostnaderna ökar långsammare för exportföretagen. Men det beror också på att företagen som inte är utsatta för internationell konkurrens har större möjligheter att kompensera sig för ökade produktionskostnader genom prishöjningar.

Prisuppgången på främst produkter producerade och sålda i Sverige bidrar till att BNP-deflatorn ökar snabbare framför allt 2013. BNP-deflatorn ökar med i genomsnitt 1,5 procent 2012 och 2013. Den totala produktionen ökar med ungefär lika mycket vilket innebär att BNP i löpande priser stiger med i genomsnitt ungefär 3 procent under perioden (se diagram 175). Utvecklingen av BNP i löpande priser har stor betydelse för bland annat de offentliga finanserna (se kapitlet "Offentliga finanser").

FÖRETAGENS LÖNSAMHET FÖRSÄMRA 2012

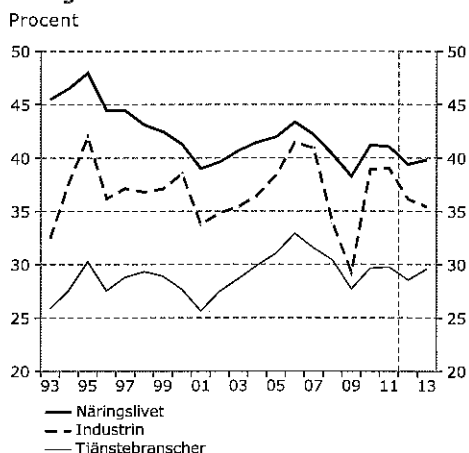
Företagens kostnader ökar framför allt 2012, men det svaga efterfrågeläget gör att det är först 2013 som företagen lyckas föra

Diagram 175 BNP till marknadspris
Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

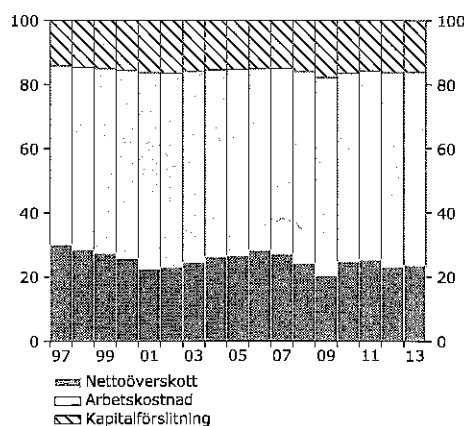
Diagram 176 Vinstandelar i näringslivet, industrin och tjänstebranscher exkl. finans- och fastighetsverksamhet

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 177 Andelar av näringslivets förädlingsvärde

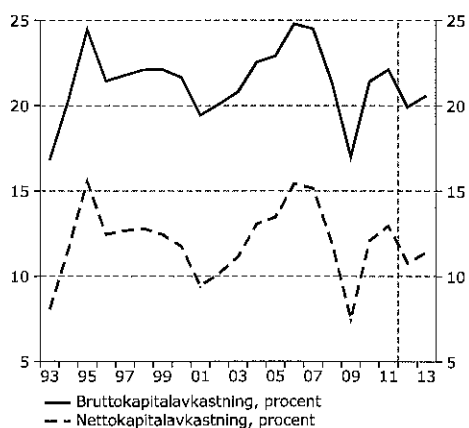
Procent, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 178 Kapitalavkastning i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet

Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

dessas kostnader vidare till sina slutkunder i någon större utsträckning. Lönsamheten försämras därför 2012 men återhämtar sig i viss mån 2013. Det är framför allt lönsamheten inom industrin som försämras (se diagram 176), vilket till stor del beror på deras svårigheter att höja försäljningspriserna på exportmarknaden. Det samlade bruttoöverskottet i näringslivet sjunker med drygt 33 miljarder kronor 2012 och både vinstandelen (se diagram 177) och kapitalavkastningen i näringslivet sjunker (se faktarutan nedan för en förklaring av dessa lönsamhetsbegrepp). Kapitalavkastningen efter avdrag för kapitalförslitningskostnader har i genomsnitt uppgått till drygt 12 procent i näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet under perioden 1993 till 2011. År 2012 sjunker avkastningen till en nivå strax under genomsnittet (se diagram 178). Lönsamheten är fortfarande bättre än den var exempelvis 2001 eller 2009, men innebär ändå att många företag avvaktar med nyinvesteringar. Det i sin tur har en dämpande inverkan på BNP-utvecklingen 2012 och 2013.

FAKTARUTA

Olika mått på lönsamhet

När produkter tillverkas förbrukas en mängd insatsprodukter, både varor och tjänster. Skillnaden mellan värdet av de produkter som företagen tillverkar (bruttoproduktionen) och värdet av de produkter som förbrukas i tillverkningen benämns förädlingsvärde.

Förädlingsvärdet fördelas till staten i form av skatter, till arbetstagarna i form av lön (och andra arbetskostnader), och till finansiärer i form av ett bruttoöverskott. Förädlingsvärdets utveckling beror både på hur produktionsvolymen (i fasta priser) och förädlingsvärdepriset utvecklas. Förädlingsvärdepriset beräknas utifrån hur produktpriserna utvecklas med avdrag för förbrukningspriserna. Förädlingsvärdepriset stiger snabbare ju mer priserna på de tillverkade produkterna stiger i förhållande till priserna på de produkter som förbrukas i tillverkningen. Ett högre förädlingsvärdepris skapar utrymme för högre arbetskostnader och/eller bruttoöverskott.

Nettoöverskottet är det som återstår efter att kostnader för kapitalförslitning subtraherats från bruttoöverskottet. Företagens lönsamhet mäts ofta som kvoten mellan nettoöverskottet och kapitalstocken, det vill säga avkastningen på kapital. Eftersom den förväntade avkastningen är avgörande för investeringsbesluten har företagens lönsamhet stor betydelse för produktion och sysselsättning.

Bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet anger vinstandelen. Arbetskostnaden som andel av förädlingsvärdet anger arbetskostnadsandelen. Dessa andelar visar hur förädlingsvärdet i företagen fördelas mellan kapitalägare och löntagare.

Konsumentpriser⁵⁸

LÅG INFLATION 2012 OCH 2013

Inflationstrycket är för närvarande lågt i svensk ekonomi. Rensat för förändringar i bostadsräntor har inflationstakten minskat i över två års tid (se diagram 179). Det låga inflationstrycket under 2011 berodde främst på att företagens kostnader utvecklades svagt, men också på att en dämpad hushållskonsumtion minskade företagens möjligheter till prishöjningar. Under inledningen av 2012 har prisutvecklingen varit fortsatt svag (se diagram 179). Inflationen mätt med fast bostadsränta (KPIF) uppgick i februari till 1,1 procent, vilket är klart lägre än vad som på sikt är förenligt med inflationsmålet.

Under andra halvåret 2011 steg importpriserna för konsumtionsvaror och i år ökar enhetsarbetskostnaderna starkt. Sammantaget innebär detta ett stigande kostnadstryck. Det tar dock tid för ökade kostnader för företagen att ge tydliga avtryck i konsumentledet. Den närmaste tiden planerar företagen endast mindre prisförändringar (se diagram 180). I kombination med en sammantaget svag kostnadsutveckling 2010–2011 och 2013 talar detta för att ökningen av varu- och tjänstepriserna i KPI blir låga både i år och nästa år.

Stigande drivmedelpriser bidrar till högre inflation 2012, medan sänkningen av restaurangmomsen går åt motsatt håll. KPIF-inflationen uppgår till endast 1,4 procent 2012 och 1,6 procent 2013 (se tabell 36).

Tabell 36 Konsumentpriser

Procentuell förändring om inget annat anges

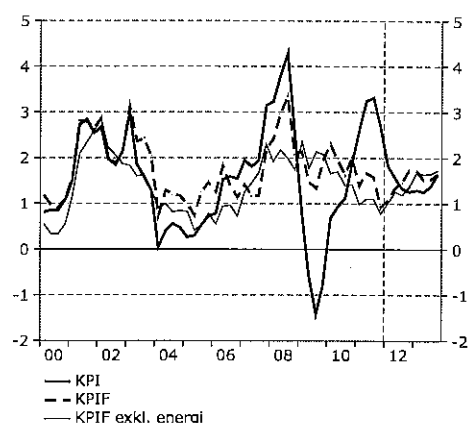
	Vikt	2010	2011	2013
KPI	100	3,0	1,5	1,4
Räntekostnader, räntesats ¹		1,6	0,1	-0,2
KPIF	100	1,4	1,4	1,6
Varor och tjänster ²	70	0,4	0,6	1,2
Boende ²	17	2,3	2,7	2,6
Energi ²	9	5,2	3,4	0,9
Räntekostnader, huspriser ¹		0,3	0,2	0,2
KPIFEE³	91	1,0	1,2	1,7
KPIX	96	1,1	1,6	1,4
HIKP		1,4	1,4	1,4

¹ Bidrag till KPI-inflationen (procentenheter). Räntekostnader har en vikt på knappt 4 procent och utgör produkten av huspriser och räntesats. ² Från och med denna rapport redovisas priserna för dessa aggregat i faktiska och inte skatterensade termer. ³ KPIF exklusive energi.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 179 Konsumentpriser

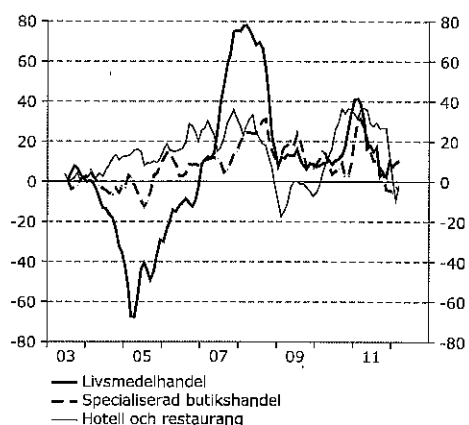
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 180 Företagens prisförväntningar

Nettotal, 3-månaders glidande medelvärde

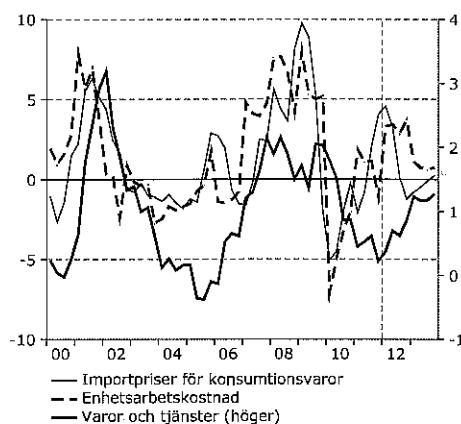

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁵⁸ Från och med denna rapport redovisas Konjunkturinstitutets prognoser för delaggregaten varor och tjänster, boende och energi i faktiska termer. Tidigare redovisades priserna där de direkta effekterna av förändrade indirekta skatter och subventioner exkluderats.

Diagram 181 Varu- och tjänstepriser i KPI, importpris och enhetsarbetskostnad

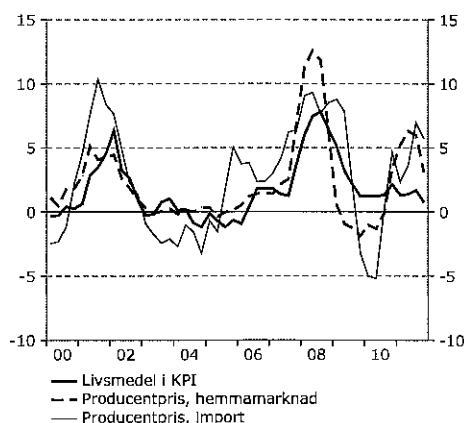
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 182 Livsmedelspriser

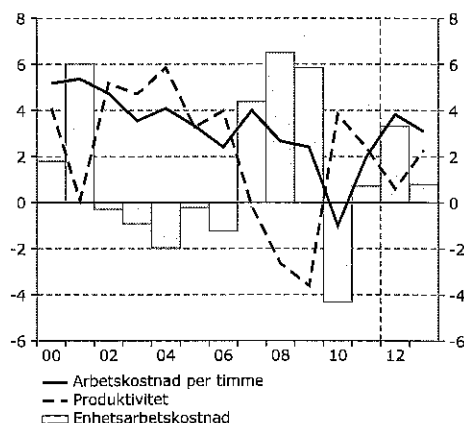
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 183 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Inflationen mätt med konsumentprisindex (KPI) var hög 2011. Det var främst en effekt av kraftigt stigande räntekostnader för hushållen, vilka i sin tur berodde på en högre reporänta, samt stigande upplåningskostnader och marginaler för bankerna (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016"). KPI utvecklas betydligt långsammare 2012 och 2013 (se diagram 179), i huvudsak som en direkt följd av att reporäntan sänktes i december 2011 och i februari 2012.

ÖKAT KOSTNADSTRYCK SLÅR GRADVIS IGENOM PÅ PRISERNA PÅ VAROR OCH TJÄNSTER

Prisökningstakten för varor och tjänster, vilka utgör 70 procent av KPI-korgen, bestäms i hög grad av hur enhetsarbetskostnaden i näringslivet och importpriserna för konsumtionsvaror utvecklas (se diagram 181, samt faktarutan i slutet av detta avsnitt).

År 2010 och första halvåret 2011 utvecklades importpriserna på konsumentvaror och enhetsarbetskostnaden i näringslivet mycket svagt. Det innebar sammantaget att prisökningarna på varor helt uteblev 2011 och att tjänstepriserna utvecklades svagt.

Under andra halvåret 2011 ökade importpriserna på konsumentvaror i snabb takt (se diagram 181). Såväl importpriserna på livsmedel som andra importerade varor ökade. Denna uppgång beräknas dock bli tillfällig eftersom den internationella prisutvecklingen framöver blir dämpad samtidigt som kronan fortsätter att förstärkas 2012 och 2013 (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling"). Värt att notera är att uppgången i import- och hemmamarknadpriser på livsmedel inte har gett nämnvärt genomslag i högre livsmedelspriser i KPI (se diagram 182). Detta har troligen sin förklaring i hårdnande konkurrens i återförsäljarledet. Företagen inom livsmedelshandeln planerar små prishöjningar den närmaste tiden (se diagram 180).

Enhetsarbetskostnaden stiger förhållandevis snabbt under perioden 2012–2013 (se diagram 183). Att både importpriserna och enhetsarbetskostnaden utvecklats mycket svagt under perioden 2010–2011 bidrar dock till att dämpa effekterna av stigande kostnader i närtid. Genomslaget av förändrade importpriser och enhetsarbetskostnader på konsumentpriserna sker också med viss fördröjning.

Inflationen beror dock inte enbart på företagens kostnader utan också på efterfrågeläget i ekonomin och vilka förväntningar ekonomins aktörer har. Under loppet av 2011 sjönk företagens inflations- och prisförväntningar markant (se diagram 180 och diagram 184). Hushållens konsumtion har varit svag under andra halvåret 2011 och många företag inom handeln uppger att de har för stora lager. Dessa faktorer hämmar företagens möjligheter att föra över sina kostnadsökningar till konsumentledet.

Sammantaget stiger varu- och tjänstepriserna 2012 och 2013 långsammare än vad som på lång sikt är förenligt med inflationsmålet.⁵⁹

HÖGA DRIVMEDELSPRISER

Priset på råolja har stigit kraftigt under februari och inledningen av mars 2012. Den kraftiga uppgången i råoljepriset har drivit upp de svenska drivmedelspriserna under inledningen av året. Bensinpriset har stigit med ca 10 procent sedan i december (se diagram 185). Priset på råolja faller tillbaka något under resten av 2012 och inledningen av 2013 (se kapitlet "Internationell konjunkturutveckling").

Elpriserna ligger i dagsläget på lägre nivåer än normalt, vilket är en stor skillnad jämfört med förra våren då priserna var mycket höga. Höga nivåer i vattenmagasinen och prissättningen på terminsmarknaden talar för att de förhållandevis låga priserna kommer att bestå fram till hösten.

Den direkta effekten på inflationen från energipriserna blir mindre 2012 och 2013 jämfört med 2011. Stigande energipriser bidrar även indirekt till den uppmätta inflationen till följd av att de driver upp priserna på andra varor och tjänster i och med att energi är en viktig insatsvara i produktionen. Den indirekta effekten bedöms dock få liten effekt på den uppmätta inflationen i år och nästa år.

HYRORNA STIGER SNABBARE 2012

Bostadshyrorna ökade med 2,3 procent 2011, vilket var en relativt stor uppgång jämfört med de låga hyresökningarna 2010 (se diagram 186). Det förklaras främst av högre finansieringskostnader för hyresvärdarna. De avtal gällande 2012 års hyror som hittills slutits indikerar att hyrorna kommer att öka än snabbare 2012. Ökningstakten 2013 väntas bli något lägre än 2012.

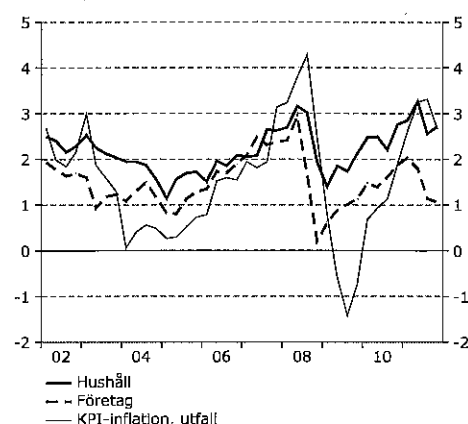
LÄGRE RESTAURANGMOMS MEDFÖR LÄGRE KONSUMENTPRISER 2012

Momsen inom restaurang- och cateringbranschen sänktes den 1 januari 2012 (se kapitlet "Offentliga finanser"). Erfarenheter från tidigare förändringar av momsen är att kostnadsminskningen hos företagen inte fullt ut förs över till konsumentledet på kort sikt.

Priserna på restaurangmat i KPI sjönk i januari med 1,7 procent jämfört med föregående månad. Priserna på "dagens lunch" (vilka utgör ungefär hälften av aggregatet) sjönk med 1,6 procent. Prissänkningen var störst på snabbmat där priserna sjönk med knappt 5 procent. I februari sjönk priserna på restaurangmat med ytterligare 0,1 procent (se diagram 187). Restaurangpriserna stiger dock i vanliga fall i januari och februari. En

Diagram 184 Inflationsförväntningar på ett års sikt

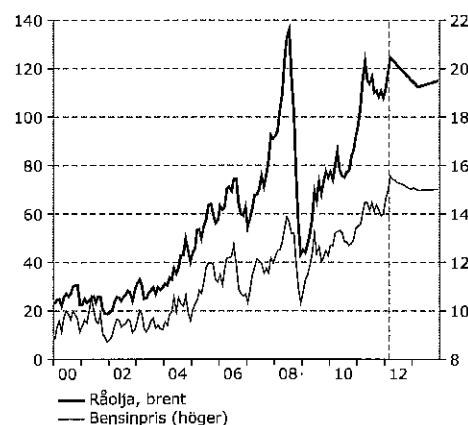
Procent, kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 185 Råolja och drivmedel

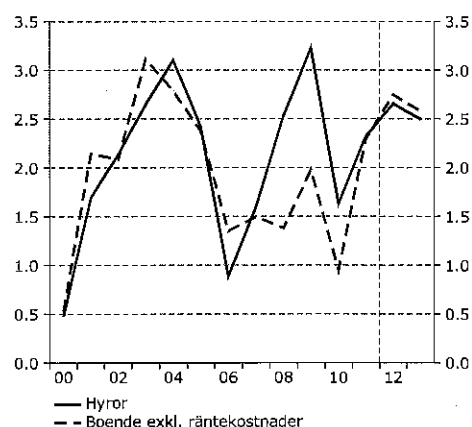
US dollar per fat respektive kronor per liter, månadsvärden

Källor: Macrobond, International Petroleum Exchange, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 186 Boendekostnader

Procentuell förändring

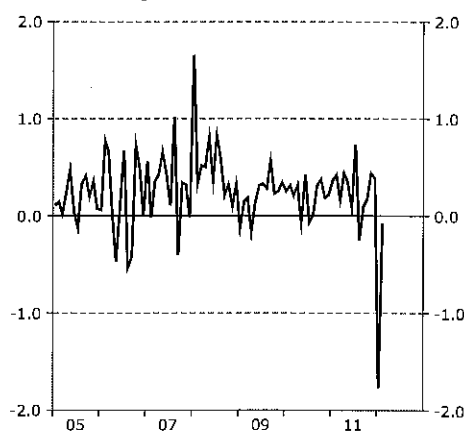

Anm. Boende exkl. räntekostnader består av hyror (ca 80 procent), fastighets- och tomrättsavgift, avskrivningar, reparationer, försäkringar, samt kommunala avgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁹ Se vidare Markowski, A., m.fl., "Strukturell utveckling av arbetskostnad och priser i den svenska ekonomin", Konjunkturinstitutet, Working Paper Nr. 106.

Diagram 167 Restaurangpriser i KPI
 Procentuell förändring jämfört med föregående månad, säsongsrensade månadsvärden

Anm. Sista observationen avser februari 2012. Restaurangpriserna mäts med aggregatet "förtäring utanför hemmet". Inkluderar inte alkohol.

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

jämförelse av prisutvecklingen på restaurangmat hittills i år med hur restaurangpriserna brukar utvecklas indikerar att genomslaget av momssänkningen hittills varit ca 30 procent. Detta skulle innebära att inflationen mätt med KPI och KPIF blivit 0,1 procentenhet lägre de två senaste månaderna än den annars skulle ha varit. Detta kan jämföras med effekten när restaurangmomsen i Finland sänktes 2010. Då uppgick genomslaget på konsumentpriserna efter en månad till mellan en och två tredjedelar beroende på mätmetod.⁶⁰

Konjunkturinstitutet antar att priset till konsument sänks med hälften av momssänkningen under 2012. KPI- och KPIF-inflationen blir därmed ca 0,2 procentenheter lägre 2012 än vad den skulle ha blivit i frånvaro av skattesänkningen. Höjningen av tobaksskatten vid årsskiftet verkar i motsatt riktning, men dess effekt på inflationen är betydligt mindre.

FAKTARUTA

Enhetsarbetskostnad och importpriser viktiga för inflationsutvecklingen

På lång sikt bestäms prisökningstakten för varor och tjänster, vilka utgör 70 procent av KPI-korgen, i hög grad av hur enhetsarbetskostnaden utvecklas. Enhetsarbetskostnaden bestäms av hur arbetskostnaderna och produktiviteten utvecklas. Företagen anpassar priserna efter utvecklingen av enhetsarbetskostnaden så att vinstmarginalen kan upprätthållas på en önskvärd nivå. Förändringar i enhetsarbetskostnaden påverkar priserna med viss fördröjning, bland annat för att det är förenat med kostnader att ändra priserna.

Inflationen påverkas också av hur importpriserna utvecklas. En stor del av de konsumtionsvaror som ingår i KPI importeras. Förändrade importpriser påverkar även de svenska konsumentpriserna genom att kostnaden för insatsvaror i den inhemska produktionen påverkas. På kort sikt brukar sambandet mellan importpriser och inflationen vara starkare än det mellan enhetsarbetskostnaden och inflationen. En delförklaring är att många importvaror är säsongsvapor som relativt ofta byts ut i handeln. Detta innebär också att förändringar i växelkursen kan få ett snabbt genomslag på den svenska inflationen via ändrade importpriser.

⁶⁰ Harju, J. och T. Kosonen, "Ravintoloiden arvonlisäveroalennuksen hintavaikutukset", VATT Muistiot 10, Government Institute for Economic Research, Helsingfors, 2010. Se även Hääkinen, I. och T. Kosonen, "Sänkt moms på frisörverksamhet och restauranger i Finland: Blev det verkligen lägre priser och högre sysselsättning?", *Ekonomisk debatt*, årgång 39, nr 5 2011, samt *Sänkt restaurang- och cateringmoms*, SOU 2011:24.

Offentliga finanser

De offentliga finanserna uppvisar ett litet underskott i år till följd av den svaga konjunkturutvecklingen. Återhämtningen i konjunkten återupptas från och med det andra halvåret i år och det finansiella sparandet i den offentliga sektorn förbättras och blir positivt 2013. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ofinansierade åtgärder om 6 miljarder kronor genomförs 2013. Den finanspolitiska inriktningen är därmed neutral och bedöms vara förenlig med de budgetpolitiska målen.

Läget i de offentliga finanserna

LITET UNDERSKOTT I DE OFFENTLIGA FINANSERNA I ÅR

Till följd av den svaga utvecklingen av konjunkten försämrats det finansiella sparandet i den offentliga sektorn i år (se tabell 37 och diagram 188). Av diagram 189 framgår att inkomsterna följer utvecklingen av BNP både i år och nästa år medan utgifterna ökar som andel av BNP i år. Framför allt ökar utgifterna för ålderspensionerna starkt i år men även utgifterna för arbetslöshetsrelaterade transfereringar ökar till följd av att arbetslösheten stiger. När konjunkturåterhämtningen återupptas andra halvåret i år förbättras den offentliga sektorns finansiella sparande och blir positivt 2013.

Tabell 37 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

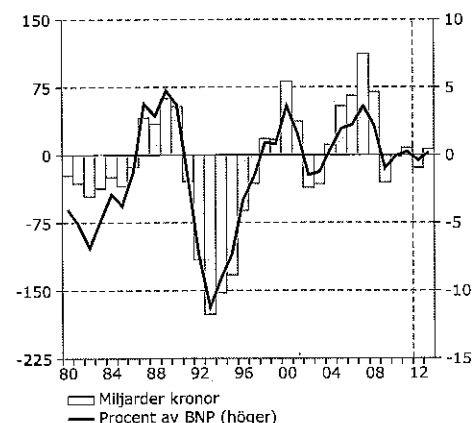
	2010	2011	2012	2013
Inkomster	1 685	1 740	1 774	1 847
Procent av BNP	50,6	49,8	49,9	49,9
Utgifter	1 687	1 733	1 788	1 841
Procent av BNP	50,6	49,6	50,3	49,7
Finansiellt sparande	-2	8	-14	6
Procent av BNP	-0,1	0,2	-0,4	0,2

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet prognostiserar inga ytterligare ofinansierade åtgärder 2012 utöver de åtgärder som redan har beslutats. För 2013 prognostiserar Konjunkturinstitutet att ofinansierade åtgärder om 6 miljarder kronor genomförs. Det innebär att finanspolitiken blir neutral eftersom det konjunkturjusterade sparandet är oförändrat (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016"). Tabell 38 visar fördelningen av den prognostiserade finanspolitiken 2013. Fördelningen baseras på Konjunkturinstitutets bedömning av regeringens aviseringar om framtida åtgärder och inriktning av finanspolitiken.

Diagram 188 Offentliga sektorns finansiella sparande

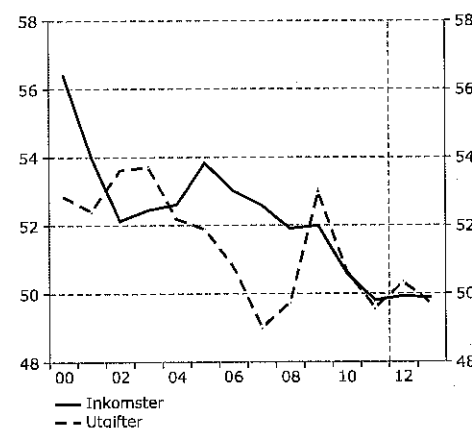
Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

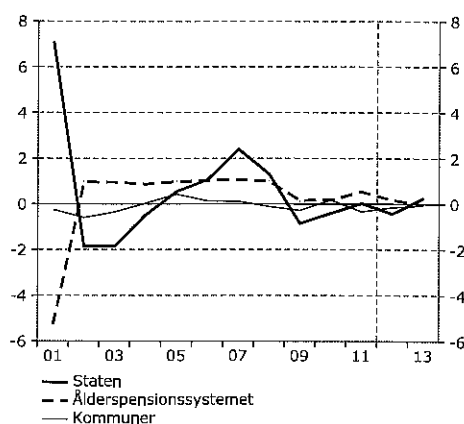
Diagram 189 Inkomster och utgifter i offentlig sektor

Procent av BNP, löpande priser

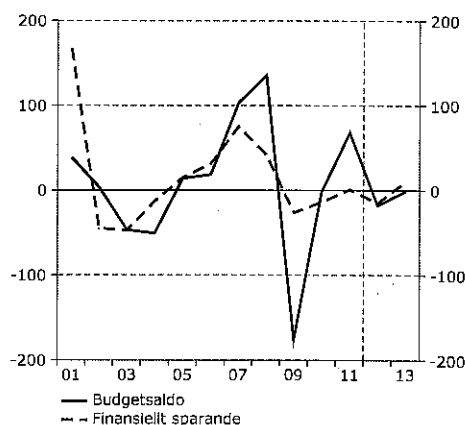
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 190 Finansiellt sparande i olika delar av offentlig sektor
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

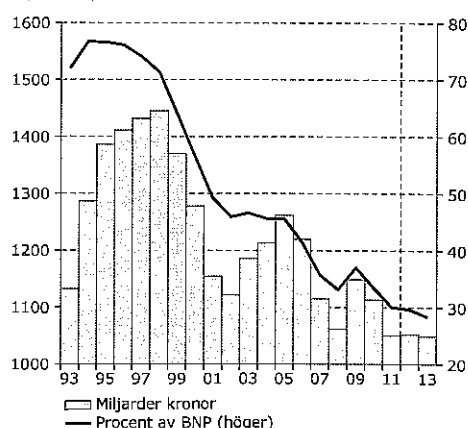
Diagram 191 Statens budgetsaldo och finansiella sparande
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

Diagram 192 Statsskuld

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 38 Antagen fördelning av Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik 2013

Miljarder kronor, löpande priser

	2013
Hushållens direkta skatter ¹	2
Inkomster	2
Offentlig konsumtion ²	3
Offentliga investeringar ³	3
Transfereringar till hushåll	2
Utgifter	8
Totalt	-6

¹ Avser höjd genomsnittlig kommunalskatt. ² 2 miljarder kronor tillförs kommunsektorn i form av riktade statsbidrag och 1 miljard kronor tillförs staten. ³ Hela beloppet avser statliga investeringar.

Anm. I tabellen redovisas den direkta effekten av en åtgärd. Den direkta effekten tar inte hänsyn till att åtgärden kan ge upphov till beteendeförändringar, som i sin tur kan leda till förändrade skatteinkomster och transfereringsutgifter.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Det är framför allt det finansiella sparandet i staten som minskar i år. Försämringen beror på en svag utveckling av skatteinkomsterna tillsammans med högre transfereringar till hushållen. Statens finansiella sparande går från balans 2011 till underskott 2012. År 2013 blir det överskott i statens finanser (se tabell 39 och diagram 190).

Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet faller tillbaka 2012 och 2013 till följd av högre pensionsutbetalningar. Kommunsektorns finansiella sparande förbättras däremot under prognosperioden. Förbättringen förklaras bland annat av höjd genomsnittlig kommunalskatt tillsammans med en svag utveckling av kommunal konsumtion och investeringar.

Tabell 39 Finansiellt sparande i delsektorer

Procent av BNP, löpande priser

	2011(1)	2012(1)	2013(2)	2013(3)
Staten	-0,4	0,0	-0,4	0,3
Ålderspensionssystemet	0,2	0,5	0,2	0,0
Kommunsektorn	0,2	-0,3	-0,1	-0,1
Offentliga sektorn	-0,1	0,2	-0,4	0,2

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STATSSKULDEN FORTSÄTTER ATT FALLA SOM ANDEL AV BNP

Staten får i år ett finansiellt sparande på -15 miljarder kronor och statens budgetsaldo uppgår till -18 miljarder kronor (se diagram 191). Skillnaden mellan statens finansiella sparande och statens budgetsaldo uppgår till 3 miljarder kronor 2012. I tabell 40 redovisas skillnaderna i detalj och där framgår att Riksgäldens ökade nettoutlåning till stor del balanseras av positiva skattepe-

riodiseringar.⁶¹ Statens finansiella sparande är positivt 2013 men då är skatteperiodiseringarna negativa, vilket ger ett budgetsaldo på -1 miljarder kronor.

Statsskulden är i stort sett oförändrad i miljarder kronor 2012–2013 även om statens budgetsaldo är negativt och det uppstår ett lånebehov. Detta förklaras av att statsskulden värderas ner när den svenska kronan förstärks framöver. Som andel av BNP fortsätter statsskulden falla, om än i långsammare takt än tidigare (se diagram 192).

Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, den så kallade Maastrichtskulden, ökar mer i kronor räknat än statsskulden 2012 eftersom kommunsektorns skuld ökar. Som andel av BNP är Maastrichtskulden oförändrad i år och minskar nästa år (se diagram 193 och tabell 40).

Tabell 40 Budgetsaldo, statsskuld och Maastrichtskuld

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Finansiellt sparande	-13,6	0,9	-15,3	9,9
Procent av BNP	-0,4	0,0	-0,4	0,3
Periodiseringar	9,6	44,2	12,0	-8,3
Skatteperiodisering	-9,5	44,2	15,0	-8,3
Ränteperiodisering	6,1	0,0	-3,0	0,0
Kommunbidragsperiodisering	13,0	0,0	0,0	0,0
Avgränsningar	-3,1	25,9	-15,4	-3,6
Försäljning av aktier med mera	0,0	23,1	0,5	0,0
Extraordinära utdelningar	2,6	5,9	1,5	0,0
Delar av Riksgäldens nettoutlåning	5,7	3,5	-20,7	-5,9
Övriga avgränsningar	-11,4	-6,7	3,3	2,3
Övrigt	6,0	-3,1	0,7	0,7
Budgetsaldo	-1,1	67,8	-18,0	-1,3
Procent av BNP	0,0	1,9	-0,5	0,0
Värdeförändring av statsskulden m.m.	36,7	-4,8	16,0	4,5
Statsskuld, förändring	-35,7	-63,0	1,9	-3,3
Statsskuld	1 113	1 050	1 052	1 049
Procent av BNP	33,4	30,1	29,6	28,3
Maastrichtskuld	1 313	1 275	1 298	1 299
Procent av BNP	39,4	36,5	36,5	35,1

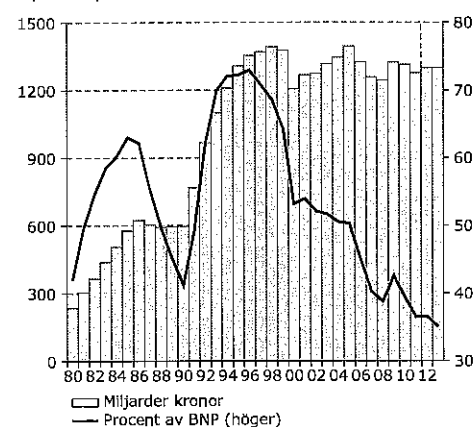
Källor: Ekonomistyrningsverket, SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

FÖRBÄTTRAD FINANSIELL STÄLLNING TROTS ÖKANDE SKULDER

Den offentliga sektorns finansiella ställning, det vill säga skillnaden mellan finansiella tillgångar och skulder, förstärks de kommande två åren (se diagram 194). Att den finansiella ställningen inte försämras under 2012 när Maastrichtskulden stiger i miljarder kronor, beror på att värdet av de finansiella tillgångarna sti-

Diagram 193 Konsoliderad bruttoskuld (Maastrichtskuld)

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

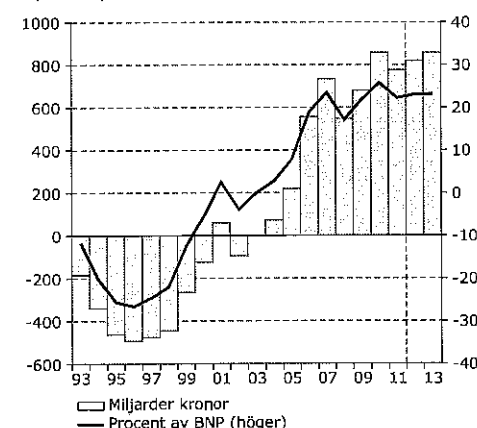
Mått på offentlig skuldsättning

Statsskulden avser statens konsoliderade skuld, det vill säga statens skulder minus statens egna innehav av statspapper. Därmed avses den skuld staten har till övriga sektorer i Sverige och till utlandet. Måttet används i exempelvis budgetpropositionen och årsredovisningen för staten.

Maastrichtskulden avser hela den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld. I konsolideringen räknas exempelvis ålderspensionssystemets innehav av statspapper bort. Maastrichtskulden är ett mått som tas fram av alla EU-länder. Det finns ett krav inom stabilitets- och tillväxtpakten att Maastrichtskulden inte får överstiga 60 procent av BNP.

Diagram 194 Den offentliga sektorns finansiella ställning

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁶¹ I statens finansiella sparande hänförs skatter till det år de avser medan de i stasbudgeten redovisas det år de betalas.

ger mer. Tillgångarna omfattar exempelvis aktier i börsnoterade bolag, kommunala och helstatliga bolag. Den största delen av den offentliga sektorns finansiella tillgångar ligger i ålderspensionssystemet där pensionsskulden inte är medräknad (se tabell 41).

Tabell 41 Den offentliga sektorns finansiella ställning

Miljarder kronor och procent av BNP, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Offentlig sektor	857	776	820	856
Procent av BNP	25,7	22,2	23,1	23,1
Staten	-67	-98	-80	-70
Procent av BNP	-2,0	-2,8	-2,3	-1,9
Kommunsektorn	26	25	32	42
Procent av BNP	0,8	0,7	0,9	1,1
Ålderspensionssystemet	898	849	868	885
Procent av BNP	27,0	24,3	24,4	23,9

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 195 Den offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP löpande priser

Källa: Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns inkomster

Den offentliga sektorns inkomster utvecklas i takt med BNP både i år och nästa år (se diagram 195). Till följd av den svaga konjunkturutvecklingen minskar företagens vinster i år och företagens direkta skatter minskar därför som andel av BNP (se tabell 42). Skatter och avgifter som andel av BNP (skattekvoten) ökar ändå något i år vilket förklaras av att hushållens direkta skatter ökar som andel av BNP. Hushållens direkta skatter ökar framför allt till följd av att lönesumman ökar som andel av BNP men även till följd av att höjd skatt i landstingen leder till höjd genomsnittlig kommunalskatt (se tabell 42).

Tabell 42 Den offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Hushållens direkta skatter	15,9	15,3	15,7	15,8
Företagens direkta skatter	3,5	3,6	3,3	3,3
Socialavgifter	8,5	7,3	7,7	7,6
Mervärdesskatt	9,6	9,4	9,4	9,4
Punktskatter	2,8	2,6	2,6	2,5
Övriga skatter	5,3	6,3	6,3	6,2
Skattekvot	45,6	44,6	44,9	44,9
EU-skatter	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Övriga inkomster	5,2	5,4	5,2	5,2
Offentliga sektorns inkomster	50,6	49,8	49,9	49,9

Anm. Skatter som betalas till EU ingår i skattekvoten men inte i den offentliga sektorns inkomster.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HUSHÄLLENS DIREKTA SKATTER MINSKADE SOM ANDEL AV BNP 2011

Den största delen av hushållens direkta skatter utgörs av skatt på förvärvsinkomster. År 2011 minskade skatten på förvärvsinkomster som andel av BNP trots att lönesumman ökade i förhållande till BNP (se diagram 196). Den främsta förklaringen till detta är att skatten på förvärvsinkomster för personer över 65 år sänktes med 7,5 miljarder kronor genom att ett förhöjt grundavdrag infördes detta år.

Konjunkturinstitutet bedömer att företagen betraktar den svaga konjunkturutvecklingen 2012 som tillfällig och därför inte minskar antalet anställda i någon större omfattning. Lönesumman stiger därmed som andel av BNP och så gör även den offentliga sektorns inkomster från skatt på förvärvsinkomster (se tabell 42). Även nettohöjningen av den genomsnittliga kommunalskatten bidrar till att skatten på förvärvsinkomster ökar 2012.

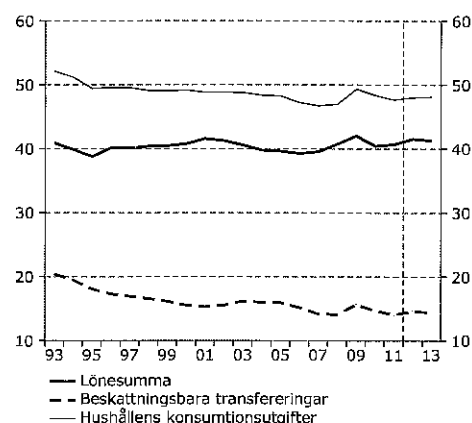
Enligt Konjunkturinstitutets prognos höjs skatten på förvärvsinkomster med 2 miljarder kronor 2013 till följd av höjd genomsnittlig kommunalskatt. Denna prognos följer Sveriges Kommuner och Landstings bedömning.

I hushållens direkta skatter ingår även hushållens skatt på kapitalinkomster.⁶² Inkomsterna från hushållens kapitalskatter minskade netto under 2011 (se diagram 197). Nedgången förklaras av ökade ränteutgifter och låga reavinster. Hushållens kapitalskatter ökar netto både i kronor och procent av BNP i år och nästa år till följd av minskade ränteutgifter och ökade kapitalinkomster. Detta bidrar till att hushållens direkta skatter ökar som andel av BNP (se tabell 42).

INKOMSTER FRÅN FÖRETAGENS DIREKTA SKATTER MINSKAR 2012

Inkomsterna från företagens direkta skatter, som till största delen består av bolagsskatt, ökade något som andel av BNP 2011, framför allt till följd av förbättrad lönsamhet i företagen. Den svaga utvecklingen av konjunkturen 2012 medför svag utveckling av företagens vinster vilket bidrar till att inkomster från företagens direkta skatter minskar som andel av BNP i år. När ekonomin börjar återhämta sig under andra halvåret i år ökar företagens vinster och företagens direkta skatter minskar inte längre som andel av BNP 2013 (se tabell 42).

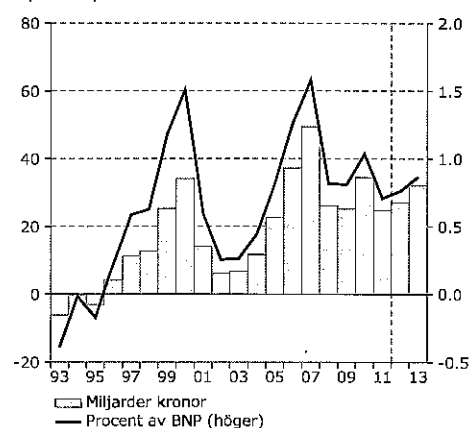
Diagram 196 Viktiga skattebaser
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 197 Skatt på hushållens
kapitalinkomster

Miljarder kronor respektive procent av BNP,
löpande priser

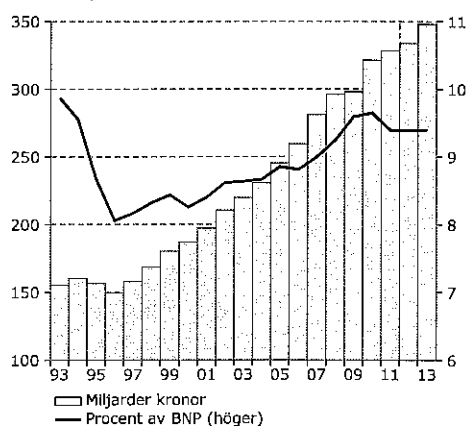

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁶² Notera att hushållens kapitalinkomster inte är jämförbara med kapitalinkomsterna i avsnittet om hushållens disponibla inkomst (se kapitlet "BNP och efterfrågan"). Kapitalinkomsterna är definierade på olika sätt, till exempel ingår reavinster i kapitalinkomster i detta kapitel men inte i kapitalinkomsterna i hushållens disponibla inkomst. Dessutom är ränteinkomsterna och ränteutgifterna inte justerade för räntemarginalen i detta avsnitt, vilket de är i avsnittet om hushållens disponibla inkomst.

Diagram 198 Mervärdesskatt

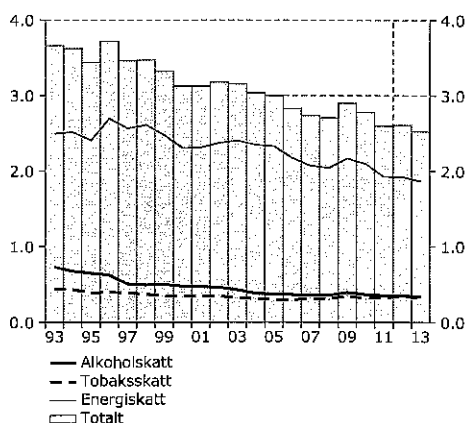
Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 199 Punktskatter

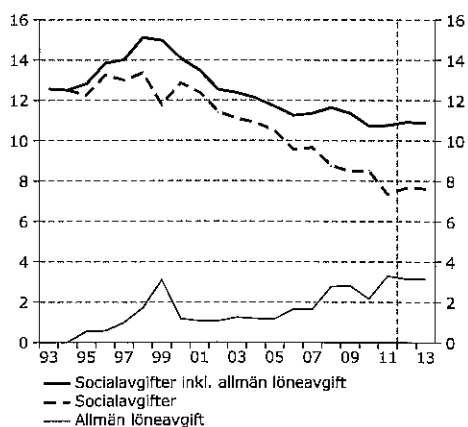
Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 200 Socialavgifter inklusive allmän löneavgift

Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

INKOMSTER FRÅN MERVÄRDESSKATTER UTVECKLAS SVAGT 2012

Utvecklingen av den offentliga sektorns inkomster från mervärdesskatt beror framför allt på hur hushållens konsumtion och vissa investeringar utvecklas. I år växer inkomsterna från mervärdesskatt långsamt eftersom hushållens konsumtion och investeringar utvecklas i ungefär samma takt som BNP. Den svaga utvecklingen förklaras också av att mervärdesskatten på restaurang- och cateringtjänster sänktes från och med den första januari 2012. Sänkningen motsvarar ca 5 miljarder kronor i lägre skatteinkomster. När konjunkturläget förbättras andra halvåret i år tar utvecklingen i både hushållens konsumtion och investeringar fart. Det medför att den offentliga sektorns inkomster från mervärdesskatt ökar snabbare 2013. Som andel av BNP är dock inkomsterna från mervärdesskatt oförändrade både i år och nästa år (se diagram 198).

LÄGRE INKOMSTER FRÅN PUNKTSKATTER

Punktskatterna består i huvudsak av skatt på alkohol, tobak och energi. Energiskatterna uppvisar en tydligt nedåtgående trend som andel av BNP (se diagram 199). Denna trend fortsätter även under 2012 och 2013 och förklaras delvis av övergången till energisnålare bilar och mer miljövänliga drivmedel. Alkohol- och tobaksskatter ligger still som andel av BNP.

SOCIALAVGIFTERNAS UTVECKLING FÖLJER LÖNESUMMAN

Socialavgifterna sänktes samtidigt som den allmänna löneavgiften höjdes 2011, det totala avgiftsuttaget var dock oförändrat (se diagram 200).⁶³ Den offentliga sektorns inkomster från socialavgifter ökar som andel av BNP 2012 eftersom lönesumman ökar i förhållande till BNP (se tabell 42). Under 2013 faller dock socialavgifternas andel av BNP tillbaka något.

Offentliga sektorns utgifter

Den offentliga sektorns utgifter växer i normal takt både i år och nästa år. En svag BNP-utveckling och stigande arbetslöshet 2012 leder till att såväl offentlig konsumtion som transfereringar till hushåll ökar som andel av BNP och när BNP nästa år växer starkare faller andelarna tillbaka (se tabell 43 och diagram 201). I Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos ingår 8 miljarder kronor i utgiftsökningar 2013 (se tabell 38).

⁶³ Allmän löneavgift ingår i posten "Övriga skatter" i tabell 42.

Tabell 43 Offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Offentlig konsumtion	26,8	26,5	27,0	26,7
Offentliga investeringar	3,3	3,2	3,1	3,0
Transfereringar	19,5	18,6	19,0	18,7
Hushåll	16,3	15,4	15,9	15,7
Företag	1,6	1,7	1,5	1,5
Utland	1,6	1,5	1,5	1,5
Ränteutgifter	1,1	1,2	1,2	1,3
Offentliga sektorns utgifter	50,6	49,6	50,3	49,7

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

OFFENTLIG KONSUMTION VÄXER LÅNGSAMMARE

Den offentliga sektorns konsumtion utgör drygt hälften av de totala utgifterna. De offentliga konsumtionsutgifterna ökar långsammare i år jämfört med ifjol. Trots det ökar utgifterna något som andel av BNP 2012 till följd av den svaga BNP-tillväxten (se diagram 202). Konsumtionen ökar långsammare i både kommunsektorn och staten 2012. Kommunsektorn tvingas hålla igen på utgifterna på grund av det ansträngda ekonomiska läget och statens utgifter hålls tillbaka bland annat till följd av en svag utveckling av myndigheternas anslag (se avsnittet "Offentliga konsumtionsutgifter" i kapitlet "BNP och efterfrågan").

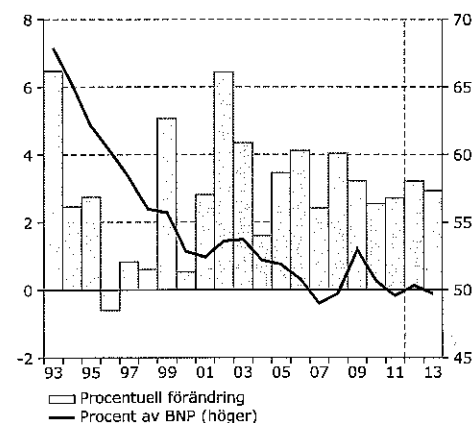
År 2013 ökar konsumtionsutgifterna något snabbare igen, vilket främst beror på ökad kommunal konsumtion. Konjunkturinstitutet prognostiserar att ytterligare 2 miljarder kronor tillförs kommunsektorn i form av generella statsbidrag 2013 utöver vad som föreslogs i budgetpropositionen för 2012. Dessutom väntas flera landsting höja skatten och den genomsnittliga kommunalskatten höjs med 8 öre. Utan dessa bidrags- och skat-tehöjningar skulle konsumtionen öka långsammare 2013.

TRANSFERERINGAR TILL HUSHÅLL ÖKAR ÅTERIGEN 2012

Transfereringsutgifterna till hushållen minskade 2011 både i miljarder kronor och som andel av BNP (se diagram 203 och tabell 44). Balanseringen i pensionssystemet innebar lägre pensioner och trots fler pensionärer minskade de sammanlagda pensionsutbetalningarna något. En ytterligare förklaring var den lägre arbetslösheten som minskade de arbetslöshetsrelaterade utgifterna. Utgifterna för sjuk- och aktivitetsersättningar blev lägre eftersom antalet personer med dessa ersättningar minskade kraftigt, delvis på grund av regelförändringar i sjukförsäkringen.

Diagram 201 Den offentliga sektorns utgifter

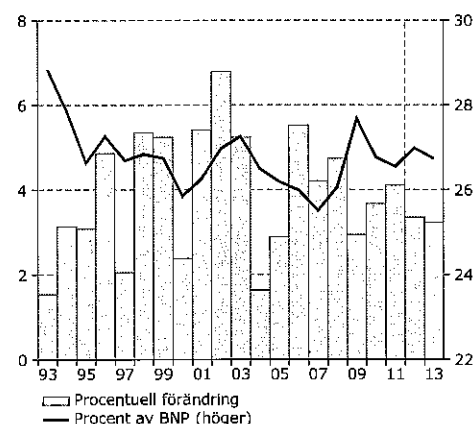
Procentuell förändring respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 202 Offentliga konsumtionsutgifter

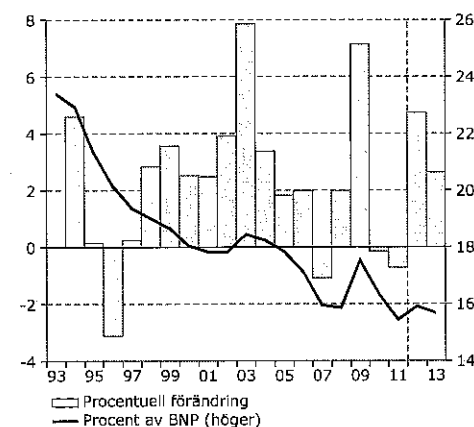
Procentuell förändring respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 203 Offentliga transfereringar till hushåll

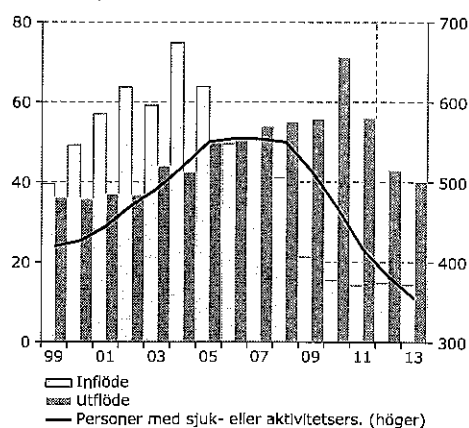
Procentuell förändring respektive procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 204 Personer med sjuk- eller aktivitetsersättning

Tusental personer

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Helårsekvivalenter

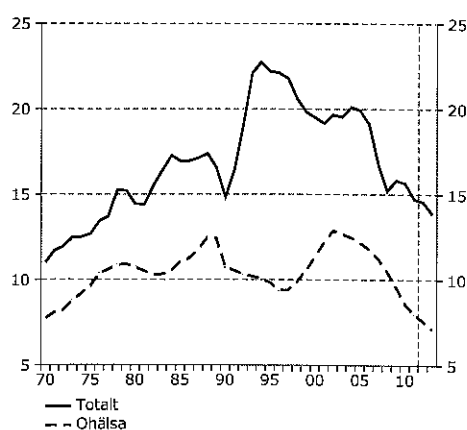
En **helårsekvivalent** motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, det vill säga två personer som fått ersättning på grund av arbetslöshet i ett halvår var blir en helårsekvivalent tillsammans. En helårsekvivalent är alltså en statistisk konstruktion och beräknas för att ge ett jämförbart mått över tiden på hur stor andel av befolkningen som försörjs med vissa sociala ersättningar.

Ohälsa avser personer med sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension).

Diagram 205 Personer försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter, procent av befolkningen i åldersgruppen 20-64 år

Procent

Källor: SCB, Försäkringskassan, Socialdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Tabell 44 Transfereringar från den offentliga sektorn till hushåll

Procent av BNP, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Pensioner	8,5	8,1	8,5	8,5
Arbetsmarknad	1,1	0,9	1,0	0,9
Ohälsa	2,2	2,0	1,9	1,8
Funktionshinder	0,9	0,9	0,9	0,9
Barn/studier	2,2	2,1	2,2	2,1
Ekonomiskt bistånd	0,4	0,4	0,4	0,4
Övrigt	1,1	1,0	1,1	1,1
Transfereringar till hushåll	16,3	15,4	15,9	15,7

Anm. Pensioner avser inkomst- och tilläggspension, avtalade pensioner samt bostadsstöd till pensionärer. Arbetsmarknad avser ersättning för arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska program samt lönegaranti. Ohälsa avser sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). Funktionshinder avser assistansersättning, arbetsskada med mera. Barn/studier avser barnbidrag, föräldraförsäkring, underhållsstöd samt studiebidrag.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Transfereringarna till hushållen ökar i år med 26 miljarder kronor, det vill säga närmare 5 procent. Även som andel av BNP ökar transfereringarna i år (se diagram 203). Fallande sysselsättning och ökad arbetslöshet leder till att de arbetslöshetsrelaterade utgifterna ökar med ca 3,5 miljarder kronor 2012. Även inkomstindex ökar och pensionerna skrivs upp med i genomsnitt 3,5 procent vilket medför att de sammanlagda pensionsutbetalningarna ökar med 17 miljarder kronor. Nästa år ligger arbetslösheten kvar på en ungefär oförändrad nivå och antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder är fortsatt högt. Pensionerna skrivs upp, dock inte lika mycket som i år. Antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning fortsätter att falla (se diagram 204). Sammantaget ökar transfereringarna till hushållen med 15 miljarder kronor eller 2,6 procent 2013. Här ingår 2 miljarder kronor i transfereringar till hushåll enligt Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos. Som andel av BNP minskar transfereringarna till hushållen då BNP växer starkare.

FÖRSÖRJNING GENOM DE OFFENTLIGA**TRYGGHETSSYSTEMEN PÅ HISTORISKT LÅG NIVÅ**

Antalet personer som försörjs genom de offentliga trygghetssystemen har minskat sedan början av 1990-talet. Nästa år når de, som andel av befolkningen, den lägsta nivå sedan 1977 (se diagram 205).

När ekonomin bromsar in och sysselsättningen faller 2012 ökar arbetslösheten och därmed stiger antalet personer som försörjs med olika arbetsmarknadsersättningar. Andelen av de arbetslösa som får arbetslöshetsersättning har minskat kraftigt sedan 2006. Därför är ökningen av antalet personer med arbetslöshetsersättningar nu relativt litet. Personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har däremot ökat kraftigt de senaste åren och är kvar på en fortsatt hög nivå även nästa år (se tabell 45). Anta-

let personer som försörjs med ekonomiskt bistånd ökar i år till följd av den högre arbetslösheten.

Personer som försörjs med ohälsorelaterade ersättningar har minskat sedan 2002. Andelen som försörjs med ohälsorelaterade ersättningar motsvarar ca 7 procent av befolkningen 2013, vilket är den lägsta nivå som uppmätts sedan 1970-talet (se diagram 205). Regelförändringar och förändrade attityder till sjukskrivningar har sannolikt bidragit till detta. Under senare år är det främst personer med sjuk- och aktivitetsersättning som minskat och denna utveckling kommer att fortsätta även i år och nästa år.

Tabell 45 Personer 20–64 år försörjda med sociala ersättningar

Helårsekvivalenter, tusental

	2010	2011	2012	2013
Ohälsa	471	442	420	395
Sjuk- och rehabiliteringspenning	92	104	110	108
Sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension)	379	338	310	287
Arbetsmarknadsersättningar	293	275	288	284
Arbetslöshetsersättning	117	107	113	114
Arbetsmarknadsprogram	175	168	175	170
Ekonomiskt bistånd	96	95	99	91
Totalt	858	812	806	771
Förändring från föregående år	–5	–46	–6	–35
Andel av befolkningen i åldersgruppen 20–64 år	15,7	14,7	14,6	13,9

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

När antalet personer med sjukpenning minskar blir också färre personer aktuella för sjuk- eller aktivitetsersättning. Dessutom har de nya reglerna i sjukförsäkringen medfört att inflödet till sjukersättningen minskar ytterligare. Regelförändringen innebär också att utflödet ökar, eftersom den tidsbegränsade sjukersättningen upphör och många med dessa ersättningar måste lämna sjukförsäkringen (se diagram 204).

HÖGRE PENSIONSUTBETALNINGAR I ÅLDERSPENSIONSSYSTEMET 2012 OCH 2013

För 2012 skrivs inkomstpensionerna upp med i genomsnitt 3,5 procent. Uppskrivningen förklaras bland annat av att balans- talet blev större än 1, det vill säga tillgångarna översteg skulderna (se tabell 46 och förklaring i marginalen). Ett högt inkomstindex på grund av hög inflation bidrog också till uppräknigen. Uppskrivningen av pensionerna tillsammans med allt fler pensionärer innebär att inkomstpensionerna ökar med 16 miljarder kronor 2012. Balans- talet är större än 1 även 2013, vilket innebär en fortsatt uppskrivning. Pensionerna skrivs upp med i genomsnitt

Inkomstpensioner

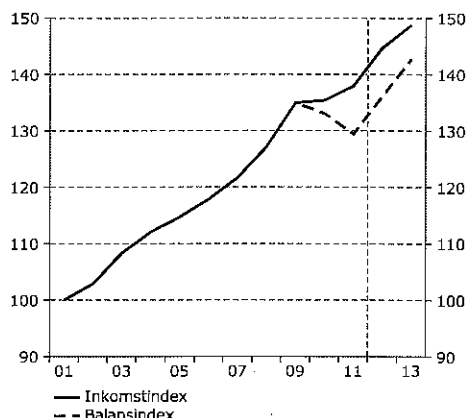
Inkomstpensionerna i pensionssystemet skrivs normalt fram med ett inkomstindex efter ett avdrag på 1,6 procentenheter.

Inkomstindex för ett år baseras på de tre senaste årens genomsnittliga reallöneutveckling samt den årliga förändringen av KPI i juni året innan.

Om skulderna överstiger tillgångarna i pensionssystemet blir **balans- talet** mindre än 1 och **balanseringen** aktiveras. I stället för att skriva fram pensionerna med inkomstindex används då **balansindex** (se *Konjunkturlä- get*, mars 2009, för en beskrivning av hur detta balansindex är konstruerat). När till- gångarna åter överskrider skulderna i pen- sionssystemet kommer balansindex att öka mer än inkomstindex. Balanseringen fortsät- ter ända tills balansindex ligger på samma nivå som inkomstindex. Pensionerna skrivs då fram på ett normalt sätt igen.

Diagram 206 Inkomstpension

Index 2001=100

Källor: Försäkringskassan och Konjunkturinstitutet.

3,2 procent 2013 och de sammanlagda inkomstpensionerna ökar då med 15 miljarder kronor.⁶⁴

Inkomstpensioner och tilläggspensioner är följsamhetsindexerade. Följsamhetsindexeringen bygger i normala fall på förändringen av inkomstindex. Om pensionssystemets skulder överstiger systemets tillgångar aktiveras en balansering. Balanseringen är ett sätt att säkerställa att utgifterna (pensionsutbetalningarna) i pensionssystemet inte långsiktigt överskrider dess inkomster, det vill säga att systemet blir hållbart över tiden. Balanseringen sker genom att pensionerna skrivs fram med ett balansindex i stället för inkomstindex. Balansindex beror på inkomstindex och balansstalets storlek. Balansstalets storlek beror i sin tur på systemets tillgångar i förhållande till dess skulder. Balanseringen fortsätter flera år framöver ända tills balansindex ligger på samma nivå som inkomstindex. Det bedöms inte ske förrän någon gång efter 2020 (se diagram 206).

Tabell 46 Inkomstindex, balansindex, följsamhetsjustering och balanstal

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Inkomstindex ¹	0,3	1,9	4,9	2,9
Balansindex	-1,4	-2,7	5,2	4,9
Följsamhetsjustering ²	-3,0	-4,3	3,5	3,2
Balanstal ³	0,9826	0,9549	1,0024	1,0198

¹ Prognosen för utvecklingen av inkomstindex 2013 är en modellbaserad beräkning.

² Följsamhetsjustering innebär att pensionerna varje år räknas om med utvecklingen av inkomstindex (eller balansindex) minus normen 1,6 procent.

³ Balanstalet anger systemets tillgångar i förhållande till dess skulder.

Källor: Pensionsmyndigheten och Konjunkturinstitutet.

Stora pensionsavgångar tillsammans med uppskrivningen av pensionerna leder till att pensionsutbetalningarna växer snabbare än avgiftsinkomsterna i ålderspensionssystemet. Därmed uppkommer ett avgiftsunderskott, det vill säga pensionsutbetalningarna överstiger avgiftsinkomsterna. Men avgiftsunderskottet 2012 täcks av direktavkastningen från AP-fondernas tillgångar och sparandet blir positivt. För 2013 räcker dock inte kapitalinkomsterna till och det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet blir negativt (se tabell 47).

⁶⁴ Prognosen för utvecklingen av inkomstindex är en modellbaserad beräkning.

Tabell 47 Ålderspensionssystemets finansiella sparande

Miljarder kronor och procent av BNP, löpande priser

	2010	2011	2012	2013
Avgifter	208	216	223	229
Inkomstpensioner	-220	-220	-236	-251
Avgiftsöverskott/-underskott	-13	-3	-13	-21
Räntor och utdelningar	22	26	23	24
Konsumtionsutgifter	-3	-3	-3	-3
Finansiellt sparande	6	19	6	-1
Procent av BNP	0,2	0,5	0,2	0,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Budgetpolitiska mål

FINANSIELLT SPARANDE NÄRA NOLL 2012–2013 ÄR FÖRENLIKT MED ÖVERSKOTTSMÅLET

Det finansiella sparandet i offentlig sektor är svagt negativt 2012 och svagt positivt 2013 (se diagram 207). Enligt överskottsmålet ska det finansiella sparandet uppgå till 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. För att kunna bedöma om det finansiella sparandet är förenligt med överskottsmålet beräknar Konjunkturinstitutet ett sparande som är justerat för konjunkturen. För att det finansiella sparandet ska uppgå till i genomsnitt 1 procent av potentiell BNP över en konjunkturcykel bedömer Konjunkturinstitutet att det konjunkturjusterade sparandet måste uppgå till i genomsnitt 1,5 procent av potentiell BNP under samma period (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016" för en närmare beskrivning av hur Konjunkturinstitutet utvärderar överskottsmålet).

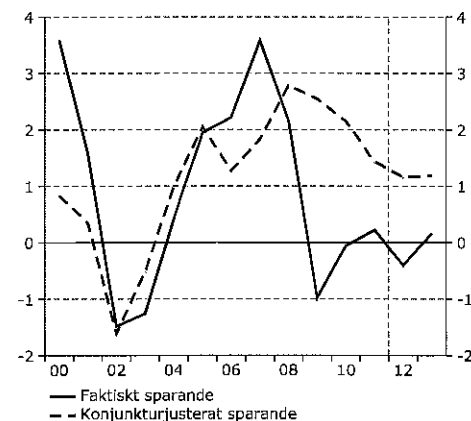
Åren 2012 och 2013 ligger det konjunkturjusterade sparandet under 1,5 procent av potentiell BNP, vilken kan motiveras av ett lågt resursutnyttjande i ekonomin dessa år. I Konjunkturinstitutets prognos stiger det konjunkturjusterade sparandet till 1,5 procent av potentiell BNP 2015, samma år som BNP-gapet sluts (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016"). Därmed stiger även det faktiska finansiella sparandet och når 1,5 procent av BNP 2016. Sammantaget bedömer Konjunkturinstitutet att det finansiella sparandet under prognosperioden är förenligt med överskottsmålet. Se även fördjupningen "Uppfyllelse av överskottsmålet" i slutet av detta kapitel.

REKORDHÖG BUDGETERINGSMARGINAL 2011

Enligt Ekonomistyrningsverket blev budgeteringsmarginalen 74 miljarder kronor 2011 (se diagram 208 och tabell 48). Utgifterna under utgiftstaket (se förklaring i marginalen) ökade endast med 4 miljarder förra året. Den begränsade utgiftsökningen förklaras till stor del av balanseringen i pensionssystemet. Balan-

Diagram 207 Offentliga sektorns faktiska och konjunkturjusterade finansiella sparande

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

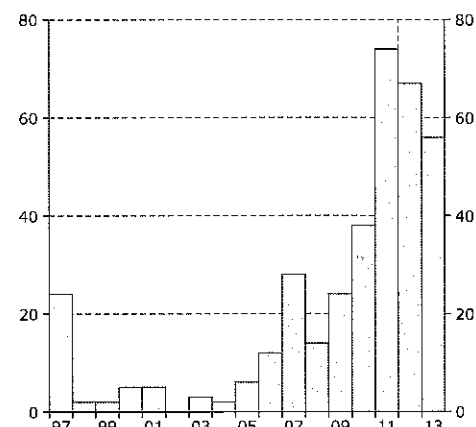
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Budgetpolitiska mål

Överskottsmålet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska motsvara 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

Utgiftstaket innebär att statens utgifter med undantag för statsskuldsräntorna men med tillägg för utgifterna i ålderspensionssystemet inte får överskrida den av riksdagen beslutade nivån ett givet år.

Balanskravet innebär att kommuner och landsting ska upprätta budgeten för nästa kalenderår så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om underskott ändå uppstår ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

Diagram 208 Marginal till utgiftstaket
Miljarder kronor

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

seringen innebar att pensionsutbetalningarna minskade 2011 trots att antalet pensionärer ökade. Dessutom minskade utgifterna för sjuk- och aktivitetsersättning eftersom antalet personer med dessa ersättningar blev färre.

Tabell 48 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2010	2011	2012	2013
Fastställda utgiftstak för staten ¹	1 024	1 063	1 084	1 093
Procent av BNP	30,7	30,4	30,5	29,5
Summa takbegränsade utgifter vid prognostiserad finanspolitik	986	990	1 017	1 037
Procent av BNP	29,6	28,3	28,6	28,0
Marginal till taket vid prognostiserad finanspolitik	38	74	67	56
Marginal till taket vid beslutad finanspolitik				64

¹ Efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

För 2012 och 2013 är budgeteringsmarginalen fortsatt stor även om den minskar 2013. Den något lägre marginalen förklaras delvis av en lägre ökningstakt av utgiftstaket 2013. De stora marginalerna gör att utgiftstaket i praktiken har en begränsad roll som budgetpolitiskt mål.

Den svaga utvecklingen av de takbegränsade utgifterna 2012 och 2013 beror till stor del på att utgifterna för ohälsa fortsätter att minska samtidigt som den statliga konsumtionen utvecklas svagt. I Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos ingår utgifter på 8 miljarder kronor 2013 (se tabell 38).

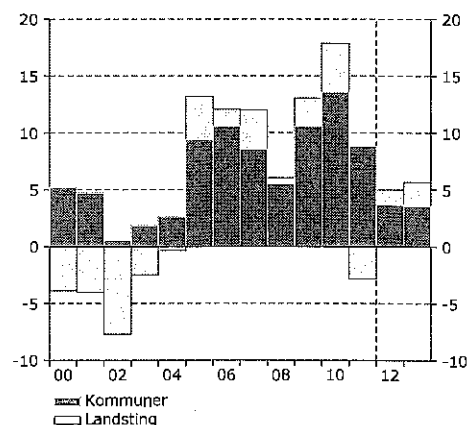
ANSTRÄNGD EKONOMI I KOMMUNSEKTORN

Kommunsektorns resultat uppgick preliminärt till 8 miljarder kronor 2011 (se diagram 209). Landstingssektorn gick med underskott medan den primärkommunala sektorn gjorde överskott. Den viktigaste förklaringen till landstingens svaga resultat var att nuvärdet av sektorns pensionsskuld värderades upp. Detta höjde de finansiella kostnaderna 2011 med närmare 6 miljarder kronor. Även primärkommunernas kostnader höjdes med ca 2 miljarder kronor på grund av omvärderad pensionsskuld.

Resultatet i landstingssektorn väntas bli svagt positivt 2012. Den ekonomiska situationen är ansträngd. Detta märks bland annat genom att landstingens konsumtionsutgifter utvecklas svagt. Landstingen höjer också kommunalskatten med i genomsnitt 5 öre 2012 och bedöms höja med ytterligare 8 öre 2013. Konjunkturinstitutet bedömer att ytterligare 1 miljard kronor tillförs landstingen 2013 i statsbidrag utöver vad som föreslagits i budgetpropositionen för 2012. Sammantaget leder detta till att det ekonomiska läget förbättras 2013 och resultatet blir högre än 2012.

Diagram 209 Resultat i kommunsektorn exkl. extraordinära poster

Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

I primärkommunerna är ekonomin inte lika ansträngd som i landstingen. Resultatet i sektorn väntas dock bli betydligt lägre 2012 och 2013 jämfört med 2011. Konjunkturinstitutet bedömer att ytterligare 1 miljard kronor tillförs primärkommunerna i statsbidrag 2013, utöver vad som föreslagits i budgetpropositionen för 2012.

FÖRDJUPNING

Uppfyllelse av överskottsmålet

För att bedöma om den förda finanspolitiken har varit förenlig med överskottsmålet analyseras här det finansiella sparandet sedan 2000. För att bättre kunna utvärdera om överskottsmålet har uppfyllts görs analysen med utgångspunkt i konjunkturcykeln. Två olika konjunkturcykler analyseras, dels perioden 2000–2007 (från topp till topp) och dels perioden 2005–2009 (från botten till botten). Det finansiella sparandet förefaller vara i linje med överskottsmålet under perioden 2000–2007, men högt under perioden 2005–2009.

ÖVERSKOTTSMÅLET HAR UPPFYLLTS SEDAN 2000

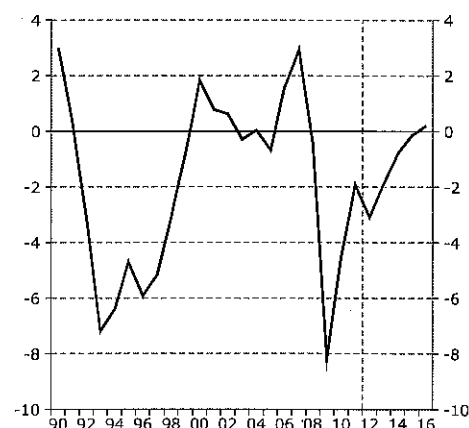
Överskottsmålet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Konjunkturinstitutet använder det konjunkturjusterade sparandet för att bedöma om finanspolitiken är förenlig med överskottsmålet (se kapitlet ”Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2012–2016”).

Överskottsmålet bör i första hand ges en framåtblickande tolkning och användas för att bedöma utrymmet för ofinansierade åtgärder alternativt behovet av besparingar. Det kan dock vara viktigt att analysera måluppfyllelsen bakåt i tiden för att identifiera eventuella systematiska avvikelser. Om stora systematiska avvikelser från överskottsmålet skulle finnas kan det motivera ändringar i tillämpningen av det finanspolitiska ramverket i syfte att uppnå en bättre måluppfyllelse.

Överskottsmålet infördes år 2000. Under åren 2000–2011 var det finansiella sparandet i genomsnitt 1,0 procent av BNP och det konjunkturjusterade sparandet motsvarade i genomsnitt 1,2 procent av potentiell BNP (se tabell 49). Att det konjunkturjusterade sparandet översteg det faktiska sparandet under denna period beror på att BNP-gapet var negativt i genomsnitt (se diagram 210).

Diagram 210 BNP-gap

Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 49 Finansiellt sparande i offentlig sektor, bakåtblickade medelvärden

Procent

	2000–2007	2000–2007	2005–2009
		Toppen	Botten (0)
		(topp)	(botten)
Finansiellt sparande	1,0	1,3	1,8
Konjunkturjusterat sparande	1,2	0,7	2,1
BNP-gap	-0,7	0,8	-1,0

Anm. Finansiellt sparande i procent av BNP och konjunkturjusterat sparande samt BNP-gap i procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

För att bättre kunna utvärdera om överskottsmålet har uppfyllts bör analysen göras med utgångspunkt i konjunkturcykeln. Under den åtta år långa konjunkturcykeln, från topp till topp, 2000–2007 var det genomsnittliga finansiella sparandet 1,3 procent av BNP. BNP-gapet var i genomsnitt något positivt dessa år och det konjunkturjusterade sparandet var i genomsnitt 0,7 procent av potentiell BNP. Det faktiska sparandet överstiger visserligen 1 procent av BNP, men när även det genomsnittliga BNP-gapet beaktas framstår sparandet vara något i underkant. Med tanke på den osäkerhet som finns i måttet konjunkturjusterat sparande framstår ändå det faktiska sparandet vara i linje med överskottsmålet under denna period.

Under den fem år långa konjunkturcykeln, från botten till botten, 2005–2009 var det finansiella sparandet 1,8 procent av BNP. Under denna period var BNP-gapet i genomsnitt –1,0 procent. Det konjunkturjusterade sparandet var 2,1 procent av potentiell BNP under samma period. Både med och utan BNP-gapet i beaktande framstår det finansiella sparandet under denna period som högt i relation till överskottsmålet.

FÖRDJUPNING

Nivån på infrastrukturinvesteringarna i Sverige

Såväl standarden som storleken på den svenska infrastrukturen har debatterats flitigt under senare tid. I denna fördjupning ges en bild av infrastrukturinvesteringarna i Sverige de senaste 20 åren. En grov analys visar att standarden på det svenska väg- och järnvägsnätet har förbättrats mer än genomsnittet i Europa sedan 1990. Men samtidigt som infrastrukturen byggts ut har också volymerna av gods- och persontrafiken ökat. Trots att infrastrukturinvesteringarna har prioriterats upp under det senaste decenniet har de inte ha motsvarat den ökade trafikmängden. Framför allt på järnvägsnätet finns det stora kapacitetsproblem kopplade till falskhalsar i storstadsregionerna. Analysen visar också att ytterligare satsningar måste göras utöver de som ingår i regeringens planer enligt budgetpropositionen för 2012 för att infrastrukturinvesteringarna inte ska falla som andel av BNP till och med 2020.

I denna fördjupning görs flera analyser av hur den svenska infrastrukturen⁶⁵ av vägar och järnvägar har byggts ut de senaste 20 åren. Först jämförs utvecklingen i Sverige med utvecklingen i andra europeiska länder. Därefter ställs utbyggnaden av infrastrukturen i relation till den ökade trafikmängden. Avslutningsvis redovisas en framskrivning av infrastrukturinvesteringarna till och med 2020 med utgångspunkt i regeringens planer i budgetpropositionen för 2012. Fördjupningen behandlar varken underhållet av infrastrukturen eller standard och underhåll på de fordon som trafikerar vägar och järnvägar.

Utbyggnad av den svenska infrastrukturen

SVÅRT ATT UPPSKATTA OPTIMAL INVESTERINGSNIVÅ

Det är svårt att i forskningen finna stöd för vad som är en optimal nivå på investeringarna i ett land.⁶⁶ Inte desto mindre kan investeringarna vara för höga eller för låga. För höga investeringar riskerar att låsa upp stora resurser till ersättningsinvesteringar och underhåll av kapitalstocken, medan allt för låga investeringar och för liten kapitalstock riskerar att dämpa tillväxten.

⁶⁵ Infrastruktur är ett vitt begrepp och kan innefatta transportsystem och system för annan typ av kommunikation. Här används begreppet infrastruktur i en smalare bemärkelse och syftar endast på vägar och järnvägar.

⁶⁶ Se till exempel Konjunkturrådets rapport 2012 (SNS) sid. 81–87 för en diskussion om detta.

I en välfungerande marknadsekonomi genomför den privata sektorn investeringar som är ekonomiskt lönsamma. En välfungerande marknadsekonomi är därför i sig ett argument mot att investeringsvolymen skulle vara för låg. Marknader som fungerar imperfekt kan dock medföra att investeringarna avviker från sin samhällsekonomiskt optimala nivå.

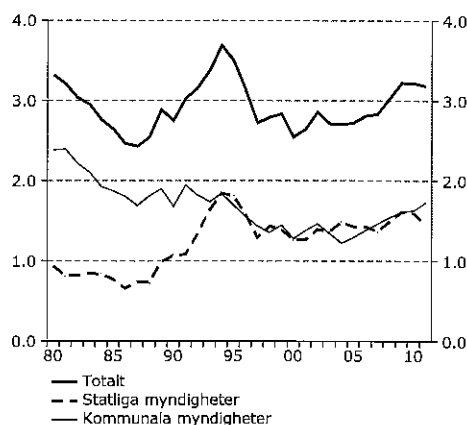
Offentliga investeringar är nödvändiga till exempel i fall med kollektiva varor där det förekommer positiva externa effekter. Med det menas att investeringen medför nytta för tredje part som marknaden inte tar hänsyn till.⁶⁷ Vägar och järnvägar uppvisar typiskt sett stora positiva externa effekter.⁶⁸ Förbättrad kommunikation kommer hela samhället till nytta, till exempel genom ökade försäljningsmöjligheter för företag i vägens närhet.⁶⁹

I ett utvecklat land som Sverige har förmodligen en del investeringar i infrastruktur en ganska liten effekt på produktionskapaciteten och BNP. Minst lika viktigt är att investeringarna bidrar till ökad nytta för invånarna i form av till exempel förbättrad komfort, framkomlighet och säkerhet. Många år av eftersatta investeringar och urholkad kapitalstock ger dock negativa effekter på ekonomins potentiella produktionsförmåga.

Beslut om offentliga investeringar föregås normalt av samhällsekonomisk kostnads- och intäktskalkyler.⁷⁰ Sådana kalkyler är förknippade med stor osäkerhet, både när det gäller intäktsidan och kostnadssidan. I slutändan är det lokala och centrala politiska bedömningar och beslut som bestämmer den offentliga sektorns investeringar.

Diagram 211 Offentliga myndigheters investeringar

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

DRYGT 1 PROCENT AV BNP ÄR INVESTERINGAR I INFRASTRUKTUR

De totala fasta bruttoinvesteringarna i Sverige utgjorde 18 procent av BNP 2011 enligt nationalräkenskaperna. Som framgår av diagram 211 har de offentliga myndigheternas investeringar varierat runt 3 procent av BNP under en längre tid. Både staten och kommunsektorn investerar i vägar, medan endast staten investerar i järnvägsnätet. År 2011 investerade staten sammanlagt 29 miljarder kronor i infrastruktur medan kommunerna investerade 8 miljarder kronor (se tabell 50).

⁶⁷ Kollektiva varor innebär att en individs konsumtion av varan inte undertränger andras konsumtion. Infrastruktur har kollektiva egenskaper, främst genom att marginalkostnaden vid nyttjandet är mycket låg.

⁶⁸ Infrastrukturinvesteringar är också förknippade med negativa externa effekter på miljön genom att ökad trafik leder till ökade utsläpp. I synnerhet gäller detta investeringar i vägar.

⁶⁹ Se till exempel *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2009, sid. 146–148.

⁷⁰ Enligt Trafikverket ska samhällsekonomiska kalkyler spela en viktig roll vid prioriteringen av infrastruktursatsningar, se "Nationell plan för transportsystemet 2012–2021", Trafikverket 2011.

Tabell 50 Offentliga myndigheters investeringar 2011

	Millarder kronor	Procent av BNP
Totalt	111	3,2
Byggnader och anläggningar	77	2,2
Varav väg och järnväg	37	1,1
Väg kommuner	8	0,2
Väg stat	13	0,4
Järnväg	16	0,5

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

I diagram 212 visas väg- och järnvägsinvesteringarna som andel av BNP. Sammantaget har de totala väg- och järnvägsinvesteringarna stigit som andel av BNP sedan botten 2000, men andelen 2011 är något lägre än vid 1990-talets mitt. Statens infrastrukturinvesteringar har varierat mer över konjunkturcykeln än kommunernas, vilket sannolikt beror på att statliga satsningar på infrastruktur har använts som konjunkturstabilisator.

Jämfört med början av 1990-talet har kommunernas väginvesteringar stigit som andel av BNP medan statens väginvesteringar har sjunkit. Järnvägsinvesteringarna låg strax över 0,6 procent av BNP vid mitten av 1990-talet, men föll därefter för att bottna år 2000. Andelen har ökat sedan dess och åter närmat sig 0,6 procent av BNP. År 2011 föll investeringsandelen igen vilket delvis förklaras av att investeringarna i sista etappen av Botnia-banan (Ådalsbanan) avslutades.

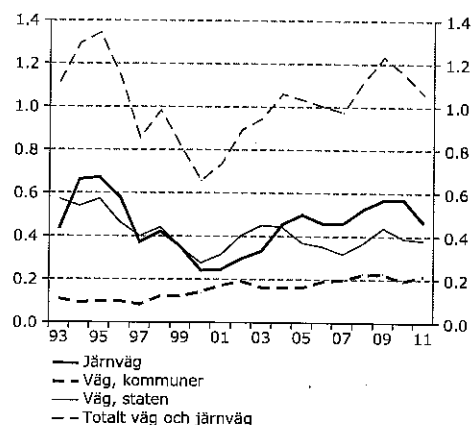
INVESTERINGAR I VÄG OCH JÄRNVÄG HAR ÖKAT SOM ANDEL AV OFFENTLIGA UTGIFTER

Ett annat sätt att beskriva infrastrukturinvesteringarna är genom att sätta dem i relation till den offentliga sektorns utgifter. Kritiker menar att överskottsmålet för de offentliga finanserna riskerar att hämma offentliga investeringar relativt offentlig konsumtion, eftersom de kortsiktiga konsekvenserna av att skjuta upp investeringar är mindre än konsekvenserna av att minska konsumtionsutgifterna.⁷¹ Förändringar av infrastrukturinvesteringarnas andel kan tolkas som att infrastrukturen har prioriterats upp eller ner relativt andra typer av utgifter.

I diagram 213 redovisas de statliga väg- och järnvägsinvesteringarna som andel av statens utgifter, och de kommunala väginvesteringarna som andel av kommunsektorns utgifter. Kommunernas väginvesteringar utgör en högre andel av utgifterna 2011, jämfört med mitten av 1990-talet, medan statens väginvesteringar ligger på ungefär samma nivå. Järnvägsinvesteringarna har dock stigit påtagligt som andel av statens utgifter sedan botten år 2000. De senaste åren har de legat högre än vid mitten av 1990-talet. Sammantaget tycks infrastrukturinvesteringarna ha priorite-

Diagram 212 Fasta bruttoinvesteringar i väg och järnväg

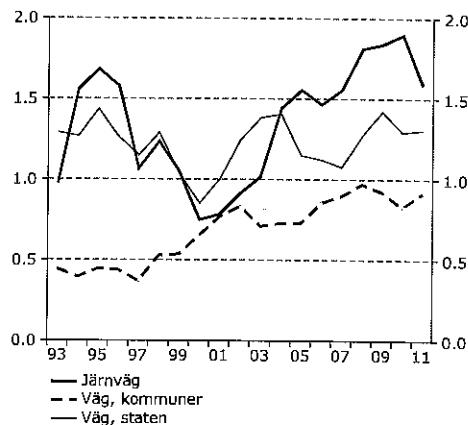
Procent av BNP

Källa: SCB.

Diagram 213 Fasta bruttoinvesteringar i vägar och järnvägar

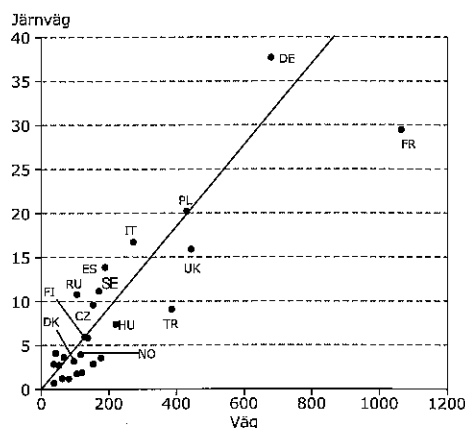
Procent av statliga respektive kommunala utgifter

Källa: SCB.

⁷¹ Konjunkturrådets rapport 2012 (SNS).

Diagram 214 Väg- och järnvägsnätet i olika europeiska länder 2010
Tusentals kilometer

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

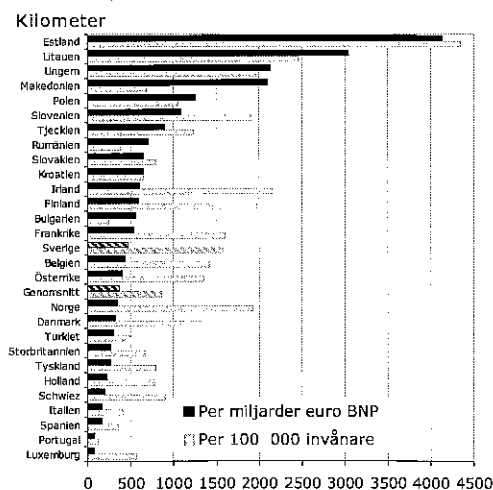
rats upp inom både staten och kommunsektorn, i synnerhet jämfört med åren runt 2000.

VÄG- OCH JÄRNVÄGSNÄTET I SVERIGE OCH EUROPA

För att belysa storleken på det samlade svenska väg- och järnvägsnätet görs här en jämförelse med andra europeiska länder. Olika länder har olika geografiska och demografiska förutsättningar och behov. Ytan på ett utvecklat land har naturligtvis ett nära samband med storleken på dess väg- och järnvägsnät. Men olika länder har haft olika ekonomiska förutsättningar och politiska ambitioner att bygga ut väg- och järnvägsnät. I jämförelsen ställs, av dessa skäl, storleken på väg- och järnvägsnätet i relation till befolkning och inkomst (BNP).

I diagram 214 visas det samlade väg- och järnvägsnätet⁷² i ett antal europeiska länder. Lutningen på linjen i diagrammet visar den genomsnittliga sammansättningen av väg och järnväg i de olika länderna; i genomsnitt går det 22 kilometer väg på varje kilometer järnväg. Den svenska infrastrukturstocken utgörs av 147 000 kilometer väg och 11 000 kilometer järnväg. Det går därmed 13 kilometer väg på varje kilometer järnväg. Sverige har alltså en sammansättning med relativt mer järnväg än genomsnittet.

Diagram 215 Vagnät i olika europeiska länder 2010
Kilometer

Anm. Vägdata för några länder avser 2009 eller 2008. Detta påverkar inte jämförelsen nämnvärt eftersom storleken på vägnätet endast ändras marginellt på ett till två år.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

STORT JÄRNVÄGSNÄT I SVERIGE

I diagram 215 visas antalet kilometer väg per capita. Sverige ligger klart över genomsnittet och kan sägas ha ett relativt stort vägnät per invånare. Detta återspeglar bland annat att Sverige är relativt glesbefolkat. Noterbart är dock att både Norge och Finland har mer kilometer väg per capita än Sverige. I diagrammet visas även antalet kilometer väg dividerat med inkomst (BNP i miljarder euro). Med detta mått ligger Sverige endast något över genomsnittet och det svenska vägnätet framstår därmed inte som speciellt stort i relation till inkomst.

Samma jämförelse kan göras för järnväg. I diagram 216 visas järnvägsnätet i kilometer som andel av befolkningen. Järnvägar definieras här som järnvägslinjer, det vill säga måttet är oberoende av om linjen är enkelspårig, dubbelspårig eller mer. Per capita har Sverige det största järnvägsnätet i Europa vilket, liksom vägnätet, avspeglar att Sverige är glesbefolkat. Även Finland och Norge har stora järnvägsnät, mätt på detta sätt. Även när antalet kilometer järnväg divideras med inkomst (BNP i miljarder euro) ligger Sverige en bra bit över genomsnittet.

⁷² Vägnätet avser totalt antal kilometer väg, oavsett typ av väg och järnvägsnätet avser total sträckning av samtliga järnvägslinjer, oavsett antal spår.

STANDARDÖKNING ÖVER GENOMSNITTET PÅ VÄG- OCH JÄRNVÄGSNÄTET I SVERIGE SEDAN 1990

Väg- och järnvägsnäten storlek säger inget om standarden på infrastrukturen i de olika länderna. Ett sätt att grovt mäta standardhöjning är att jämföra utbyggnaden av motorväg respektive flerspårig elektrifierad järnväg.⁷³ Sådan utbyggnad innebär höjd standard i form av bättre och snabbare framkomlighet. I många fall innebär den att gammal befintlig väg eller järnväg ersätts med nyare som är säkrare och tillåter högre hastigheter. I dessa fall påverkas inte storleken på det totala väg- och järnvägsnätet.

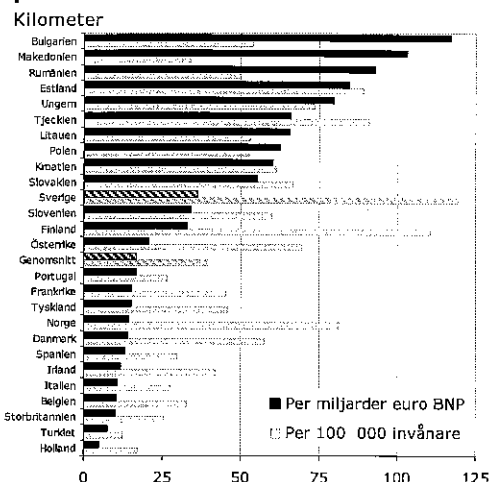
Olika länder hade olika standard på sin infrastruktur 1990. Jämförelsen kontrollerar inte för skillnader i utgångsläget. Ett sätt att göra detta är att jämföra Sverige med de andra nordiska länderna, som mer kan antas likna Sverige vid denna tidpunkt än till exempel vissa sydeuropeiska länder.

I tabell 51 visas utbyggnaden av motorväg samt elektrifierad flerspårig järnväg i ett antal europeiska länder. Mellan 1990 och 2009 har antalet kilometer elektrifierad flerspårig järnväg ökat med drygt 50 procent i Sverige, vilket är högre än genomsnittet. Endast fem länder i jämförelsen har byggt mer under denna period. Jämfört med andra nordiska länder har dock både Danmark och Norge, i procent räknat, byggt ut denna typ av infrastruktur mer. Räknat i kilometer har utbyggnaden i Sverige varit dubbelt så stor som i Danmark och mer än fyra gånger så stor som i Norge. Det är rimligt eftersom Sverige är större till ytan.

I Sverige har antalet kilometer motorväg fördubblats mellan 1990 och 2009, vilket innebär en utbyggnad över genomsnittet. Men 13 länder i jämförelsen har byggt ut motorvägsnätet mer räknat i procent, däribland Norge och Finland. Jämfört med de nordiska länderna har dock utbyggnaden i kilometer varit större i Sverige.

Utbyggnaden av motorväg i Sverige har varit större än utbyggnaden av flerspårig elektrifierad järnväg, både räknat i procent och i kilometer. Sammantaget, enligt dessa grova mått, har standarden på det svenska väg- och järnvägsnätet förbättrats mer än genomsnittet bland de undersökta europeiska länderna.

Diagram 216 Järnvägsnät i olika europeiska länder

Anm. Järnvägsdata för några länder avser 2009 eller 2008. Detta påverkar inte jämförelsen nämnvärt eftersom storleken på järnvägsnätet endast ändras marginellt på ett till två år.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

⁷³ Flerspårig järnväg avser järnväg med minst dubbelspår.

Tabell 51 Standardökning på infrastrukturen

Kilometer 2009 och procentuell utveckling mellan 1990 och 2009

	1990	2009	1990	2009	2009	2009
Turkiet	548	190	(1)	2 036	625	(2)
Norge	241	143	(2)	344	371	(4)
Danmark ^{1,3}	542	137	(3)	1 128	88	(15)
Spanien	4 506	73	(4)	14 021	199	(9)
Tyskland ²	15 770	66	(5)	12 813	18	(19)
Sverige	1 842	53	(6)	1 891	101	(14)
Portugal	607	50	(7)	2 705	756	(1)
Italien	7 416	31	(8)	6 661	8	(22)
<i>Genomsnitt</i>		29			67	
Finland	570	29	(9)	765	240	(6)
Belgien	2 656	25	(10)	1 763	6	(23)
Frankrike	13 365	25	(11)	11 163	64	(16)
Österrike ²	2 034	23	(12)	1 696	17	(20)
Ungern	1 319	18	(13)	1 273	377	(3)
Storbritannien ²	5 043	12	(14)	3 674	16	(21)
Rumänien	2 349	8	(15)	321	184	(10)
Holland ¹	1 854	8	(16)	2 631	26	(18)
Tjeckien	1 808	6	(17)	729	104	(12)
Kroatien	250	3	(18)	1 097	277	(5)
Slovakien	908	2	(19)	391	104	(13)
Polen	7 935	1	(20)	849	230	(7)
Bulgarien	971	1	(21)	418	53	(17)
Slovenien	330	-1	(22)	747	228	(8)
Estland	67	-1	(23)	100	144	(11)

¹ Järnväg avser 2008. ² Järnväg avser 2010. ³ Motorväg avser 2008.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

ÖKAT VÄRDE PÅ KAPITALSTOCKEN AV INFRASTRUKTUR

Ett annat sätt att belysa standardhöjningen av det svenska väg- och järnvägsnätet är genom att kombinera statistik över vägnätets storlek från Eurostat med kapitalstocken av infrastruktur värderad i miljarder kronor enligt nationalräkenskaperna. Skillnaden mellan hur infrastrukturen byggts ut i antal kilometer och hur mycket den ökat i värde i fasta priser är ett grovt mått på standardhöjningen av infrastrukturen.

Ett problem med en sådan jämförelse är svårigheterna att på ett korrekt sätt mäta värdet av kapitalstocken av vägar och järnvägar, bland annat för att infrastrukturen inte marknadsvärderas. Statistiska centralbyrån beräknar värdet av den svenska stocken av realkapital utifrån data över investeringar och bedömningar av kapitalförslitningen och redovisar detta i nationalräkenskaperna. Kapitalstocken vid årets början beräknas som:

$$K_t = K_{t-1} + I_{t-1} - \delta(K_{t-1} + 0,5I_{t-1}),$$

där K_{t-1} är kapitalstocken vid början av föregående år, I_{t-1} är investeringarna under föregående år, och δ är kapitalförslitningen under föregående år.⁷⁴ Eftersom investeringarna genomförs under hela året antas halva effekten av kapitalförslitningen. I nationalräkenskaperna finns beräkningar av kapitalstocken för vägar respektive järnvägar för perioden 1993–2011.⁷⁵ År 2011 beräknades värdet av det samlade vägnätet till 411 miljarder kronor. Motsvarande siffra för järnvägsnätet var 277 miljarder kronor.

I diagram 217 och diagram 218 redovisas hur mycket det totala väg- respektive järnvägsnätet har byggts ut i antal kilometer sedan 1993. I diagrammen visas också hur värdet av kapitalstocken av vägar respektive järnvägar har utvecklats i fasta priser enligt nationalräkenskaperna. Värdet av kapitalstocken kan teoretiskt delas upp i storlek i kilometer och genomsnittlig standard per kilometer. Om exempelvis en vägsträcka byggs om till motorväg ökar den genomsnittliga standarden och värdet av kapitalstocken ökar utan att storleken i kilometer har förändrats.

Väg- och järnvägsnätet har endast byggts ut marginellt i antal kilometer sedan 1993. Samtidigt har värdet av kapitalstockarna i fasta priser ökat påtagligt, enligt nationalräkenskapernas beräkningar. Detta är en tydlig indikation på att standarden på väg respektive järnvägsnätet har förbättrats.

Kapitalstocken av järnväg har stigit mer i volym jämfört med kapitalstocken av väg (se diagram 219). Sammantaget har kapitalstocken för vägar och järnvägar i fasta priser stigit med ca 60 procent mellan 1993 och 2011. Utvecklingen av kapitalstocken har därmed varit i det närmaste identiskt med BNP i fasta priser under samma period.

Utveckling av trafikmängden

ÖKAD TRAFIK HAR ÖKAT BELASTNINGEN PÅ INFRASTRUKTUREN

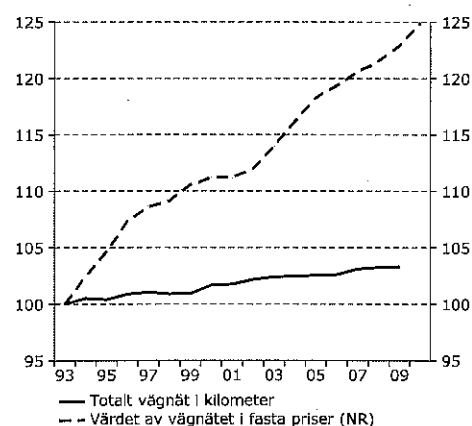
Samtidigt som standarden byggts ut de senaste 20 åren har volymen av gods- och persontrafik ökat. I diagram 220 visas ut-

⁷⁴ Ekvationen ger kapitalstocken vid början av år t i föregående år priser. Kapitalstocken år t i innevarande års priser beräknas genom att reflatera K_t med utvecklingen av investeringspriserna föregående år.

⁷⁵ Den antagna förslitningstakten för vägar är 4 procent per år och för järnvägar 2 procent per år.

Diagram 217 Stocken av vägar i Sverige

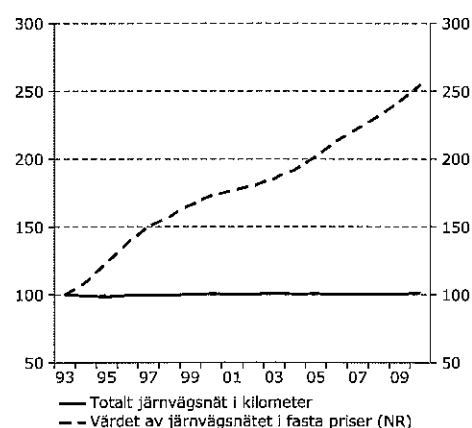
Index 1993=100

Källor: SCB och Eurostat.

Diagram 218 Stocken av järnvägar i Sverige

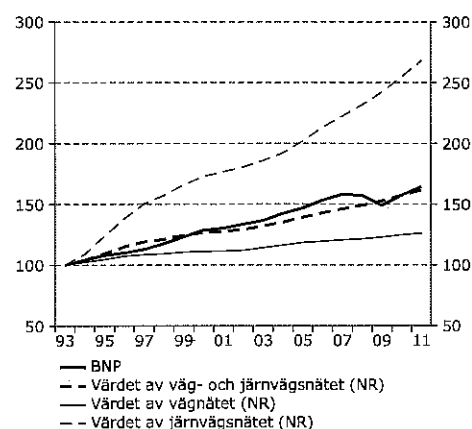
Index 1993=100

Källor: SCB och Eurostat.

Diagram 219 Stocken av vägar och järnvägar

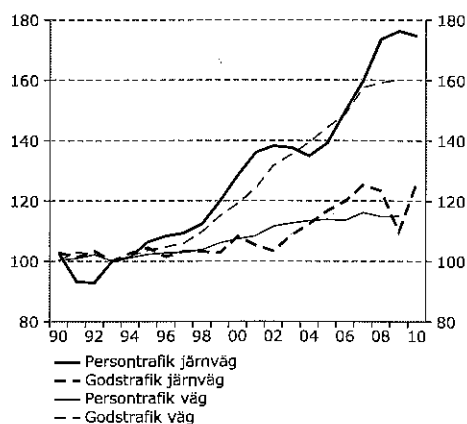
Index 1993=100, fasta priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 220 Gods- och persontrafik

Kilometer på järnväg per ton respektive per person, kilometer på väg per fordon, index 1993=100

Källor: Trafikanalys och Konjunkturinstitutet.

vecklingen av gods- och persontrafiken sedan början av 1990-talet.⁷⁶

Persontrafiken på järnväg har ökat mest, med över 70 procent sedan 1993. Mycket talar för att de investeringar som gjorts inte har varit tillräckliga för tillgodose den ökade trafikmängden. Enligt Trafikverket utnyttjas det svenska järnvägssystemet i hög grad och flera sträckor klassas som överbelastade.⁷⁷ Detta medför återkommande förseningar för såväl persontrafik som godstrafik. Enligt Trafikverket har kapacitetsproblemen tilltagit sedan mitten på 2000-talet och är främst koncentrerade till storstäderna.⁷⁸ Problemen i storstäderna innebär dock att även kapaciteten på andra järnvägar inte kan utnyttjas optimalt. Om järnvägstrafiken ska kunna fortsätta öka utifrån dagens situation, till exempel för att minska koldioxidutsläppen, är det sannolikt att järnvägsinvesteringarna måste fortsätta öka åtminstone i takt med BNP.

Godstrafiken på väg har också ökat mycket sedan 1993, med 60 procent. Även i det nationella vägnätet finns kapacitetsbrister. Framför allt gäller detta flaskhalsar i storstäderna.⁷⁹

Sammantaget talar de kapacitetsproblem som finns för att de väg- och järnvägsinvesteringar som har genomförts har varit nödvändiga men inte tillräckliga för att klara den ökade trafikmängden. Detta kan bero på att investeringar totalt sett varit för små alternativt att investeringarna inte företagits där de gjort mest nytta.

Statens investeringar i vägar och järnvägar framöver

SVAG UTVECKLING ENLIGT REGERINGENS PLANER

Som diskuterades inledningsvis är det svårt att säga vad som är en optimal nivå på investeringar och kapitalstock i ett land, även vad gäller infrastrukturen. En vanlig antagande är att investeringarna på längre sikt ska växa i takt med BNP i löpande priser.

I det följande görs två framskrivningar av statens investeringar i vägar och järnvägar till och med 2020. Den ena framskrivningen är baserad på regeringens planer för infrastrukturen en-

⁷⁶ Persontrafiken på järnväg mäts i antal personkilometer och godstrafiken på järnväg mäts i antalet tonkilometer. Vägtrafiken mäts i antalet fordonskilometer.

⁷⁷ Se Trafikverket, "Situationen i det svenska järnvägsnätet", TRV2011/10161A.

⁷⁸ Sträckningar som lyfts fram som har särskilt stora kapacitetsproblem är bland annat centrala Stockholm (getingmidjan), Arlanda-Stockholm, Hässleholm-Lund-Malmö och Allingsås-Göteborg.

⁷⁹ Se till exempel Trafikverket, "Nationell plan för transportsystemet 2010-2021", sid. 71.

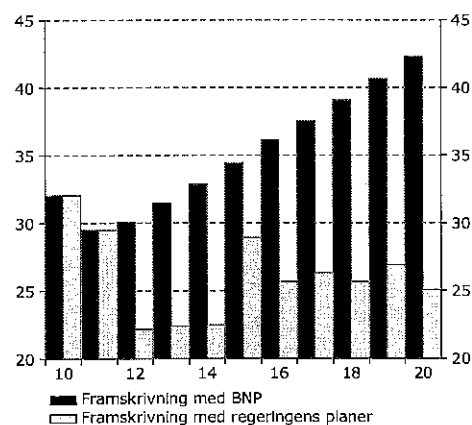
ligt budgetpropositionen 2012.⁸⁰ I den andra har investeringarna satts till en konstant andel av BNP, med utgångspunkt i 2011. Investeringsandelen detta år var 0,85 procent av BNP. Prognosen för BNP baseras på Konjunkturinstitutets prognos i mars 2012.

Framskrivningen med regeringens planer innebär att statens investeringsnivå i löpande priser är lägre under hela perioden jämfört med 2011 (se diagram 221). Investeringarna är som lägst åren 2012–2014. Från 2016 och framåt ligger de, enligt framskrivningen, på drygt 25 miljarder per år. När investeringarna i stället följer BNP stiger de till drygt 40 miljarder 2020.

I diagram 222 redovisas statens infrastrukturinvesteringar som andel av BNP. Om investeringarna skulle utvecklas enligt regeringens planer skulle det innebära att investeringsandelen minskade till ca 0,5 procent av BNP 2020. Framskrivningen av de statliga investeringarna enligt regeringens planer är sannolikt inte en bra prognos för utvecklingen, i synnerhet inte på lite längre sikt. I stället bör planerna ses som en sorts golv för investeringarna. Det är rimligt att förvänta sig ytterligare satsningar på infrastrukturinvesteringar i kommande budgetpropositioner.

Diagram 221 Statens investeringar av vägar och järnvägar

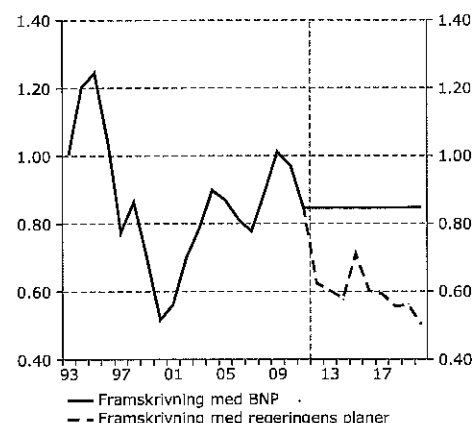
Miljarder kronor, löpande priser

Källor: SCB, finansdepartementet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 222 Statens investeringar av vägar och järnvägar

Procent av BNP, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁸⁰ I budgetpropositionen för 2012 finns investeringsplaner för vägar och järnvägar för perioden 2012–2015. För perioden 2016–2020 har utvecklingen av de planerade totala utgifterna för områdena vägar och järnvägar använts. Planerna har kombinerats till ett index som använts för att skriva fram investeringsnivån enligt nationalräkenskopen, eftersom det finns en nivåskillnad 2011 mellan investeringarna enligt nationalräkenskopen och enligt budgetpropositionen.

Utvärdering av prognoserna för 2011

Konjunkturinstitutet har som uppgift att göra prognoser för den makroekonomiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden. Analyserna ska vara väldokumenterade och prognoserna tillförlitliga. Som ett led i det arbetet utförs årligen en prognosutvärdering med syfte att beskriva måluppfyllelsen.⁸¹ I det här kapitlet behandlas först Konjunkturinstitutets prognoser för 2011 gjorda under 2010 och 2011, för att ge en bild av hur väl prognoserna relaterar till de faktiska utfallen. Därefter jämförs Konjunkturinstitutets prognoser med prognoser från andra prognosmakare. Det sker dels för 2011, dels över en längre period för att bättre belysa prognosförmågan och prognosprecisionen jämfört med andra prognosmakare i Sverige.

Konjunkturinstitutets prognoser för 2011

BNP-TILLVÄXTEN BLEV HÖGRE ÄN VÄNTAT

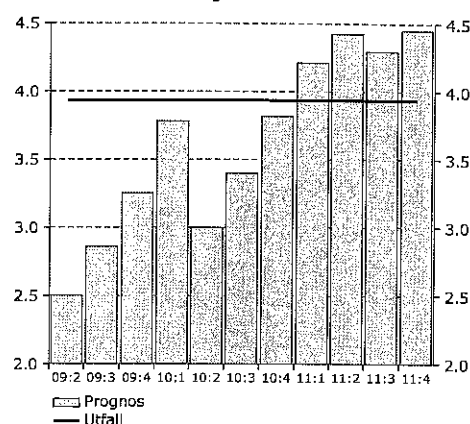
Som framgår av diagram 223 underskattade prognoserna gjorda under 2009 och 2010 utfallet för BNP-tillväxten 2011. Detta förklaras av att de flesta makroekonomiska indikatorerna bottnade i början av 2009 och sedan började stiga. Under 2009, då konjunkturen var som svagast, var det dock svårt att bedöma styrkan i återhämtningen. Efter en väldigt snabb återhämtning under 2010 fortsatte svensk BNP att växa, om än i lugnare takt. Att prognosen i december 2011 var för hög beror dels på att tredje kvartalets BNP-utfall reviderades ner av SCB, dels på att BNP under fjärde kvartalet 2011 föll överraskande mycket.

Exporten bottnade under första halvan av 2009 och började sedan snabbt att växa. Stark tillväxt i exporten 2010 och att krisen i euroområdet blev värre än väntat bidrog till överskattade prognoser för export från slutet av 2010 fram till slutet av 2011 (se diagram 224).

Prognoserna för fasta bruttoinvesteringar följer samma mönster och var för låga under 2009 men övergick sen till att bli alltför optimistiska. För höga prognoser under 2010 och 2011 kan förklaras med den snabbt växande optimismen i investeringsplanerna hos svenska företag och ett starkt utfall för investeringar i slutet av 2010. Fallande barometer- och förtroendeindikatorer från och med sommaren 2011 ledde till nedrevideringen av investeringsprognosen (se diagram 225).

Diagram 223 Prognoser för BNP 2011 vid olika tidpunkter

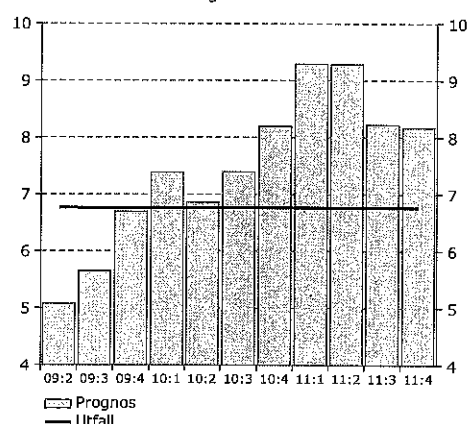
Procentuell förändring

Anm. Diagrammet visar de 11 prognoser som Konjunkturinstitutet har gjort för år 2011. Stapeln benämnd 09:2 avser prognosen som gjordes i juni 2009, 09:3 avser prognosen som gjordes i augusti 2009, o.s.v. t.o.m. 11:4 som avser prognosen som gjordes i december 2011. Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 224 Prognoser för export av varor och tjänster 2011 vid olika tidpunkter

Procentuell förändring

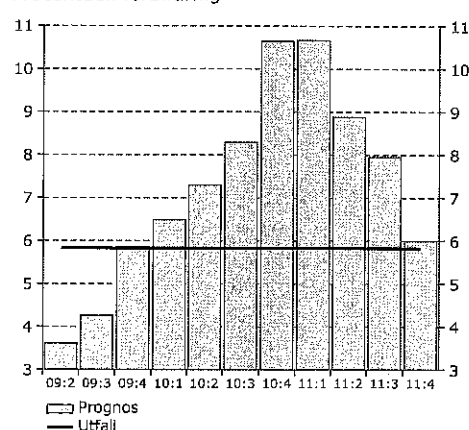

Anm. Se anmärkning i diagram 223.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 225 Prognoser för fasta bruttoinvesteringar 2011 vid olika tidpunkter

Procentuell förändring

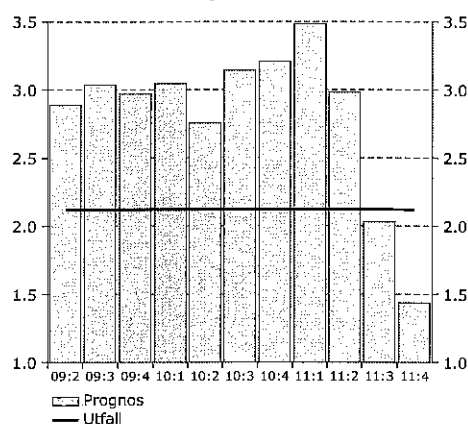

Anm. Se anmärkning i diagram 223.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

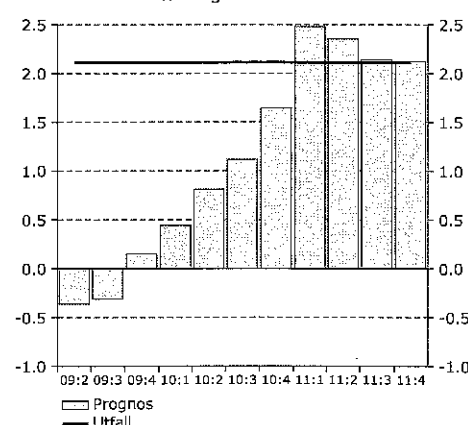
⁸¹ Konjunkturinstitutet har också i uppdrag att analysera regeringens prognosfel.

Diagram 226 Prognoser för hushållens konsumtion 2011 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

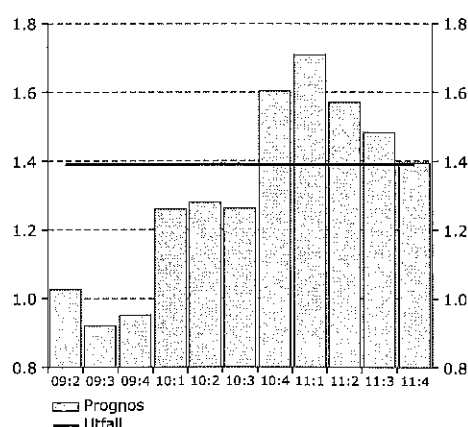
Anm. Se anmärkning i diagram 223.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 227 Prognoser för sysselsättning 2011 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

Anm. Se anmärkning i diagram 223.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 228 Prognoser för KPIF-inflation 2011 vid olika tidpunkter
Procent

Anm. Se anmärkning i diagram 223.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HUSHÅLLENS KONSUMTION OVÄNTAT SVAG

Snabbt stigande konfidensindikator för hushållen (CCI) från 2008 års bottenvärde, en låg räntenivå samt ett högt sparande bidrog till att prognosen för hushållens konsumtion innefattade stark tillväxt fram till mitten av 2011 (se diagram 226). Under sommaren fördjupades eurokrisen och konfidensindikatorn föll snabbt. Prognosen för hushållens konsumtion reviderades ner från och med juni 2011. Prognosen som gjordes hösten 2011 var mer i linje med utfallet, även om decemberprognosen underskattade utfallet som blev starkare än vad bland annat konfidensindikatorn indikerade. Underskattningen i decemberprognosen berodde också på att SCB reviderade upp konsumtionstillväxten de första tre kvartalen 2011 med 0,5 procentenheter.

STARK TILLVÄXT I SYSSELSÄTTNINGEN 2011

Sysselsättningen ökade med starka 2,1 procent under 2011 (se diagram 227). De låga prognoserna för sysselsättningen som gjordes under 2009 och 2010 är relaterade till prognoserna för BNP-tillväxt och produktivitet (se diagram 223 och tabell 52). Tillväxttakten i sysselsättning för 2011 underskattades 2009 och 2010 eftersom BNP-utvecklingen blev högre än förväntat och produktiviteten i näringslivet blev lägre än i prognosen.

Överskattningen av produktiviteten i näringslivet 2011 beror till stor del på att antalet arbetade timmar både 2010 och 2011 reviderades upp kraftigt av SCB i slutet av 2011.

KPIF VÄL I LINJE MED PROGNOSEN

Inflationen mätt med fast bostadsränta (KPIF) uppgick 2011 till låga 1,4 procent. Att prognoserna som gjordes 2009 och 2010 underskattade KPIF-utfallet beror i stor utsträckning på att energipriserna steg snabbare än väntat. Under 2011 överskattades däremot utfallet. Den kraftiga ökningen av producentpriserna på livsmedel fick mindre genomslag på konsumentpriserna än väntat, samtidigt som energipriserna överraskade på nersidan. De prognoser som gjordes både 2010 och 2011 har trots detta legat relativt väl i linje med utfallet (se diagram 228).

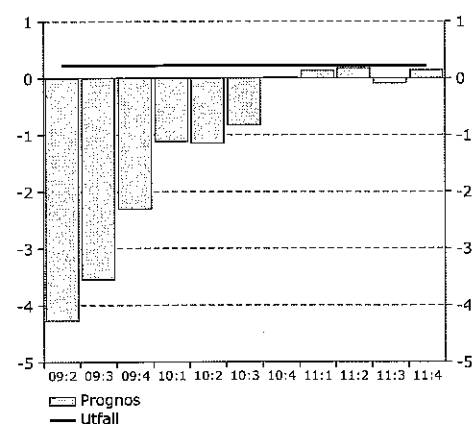
OFFENTLIGFINANSIELLT SPARANDE 2011 UNDERSKATTADES 2009-2010

Konjunkturuppgången under 2010 hade en stor inverkan på de makroekonomiska prognoserna för 2011. En bättre utveckling på arbetsmarknaden och den oväntat starka BNP-tillväxten förbättrade de offentliga finanserna 2011. I diagram 229 framgår att prognoserna för offentligfinansiellt sparande har reviderats upp tillsammans med prognoser för BNP-tillväxten och sysselsättningen. Pessimistiska prognoser under 2009 och 2010 för arbetsmarknadens utveckling och BNP-tillväxten medförde att offentligfinansiellt sparande för 2011 blev underskattat. Från

slutet av 2010 har prognosen dock varit i linje med utfallet för 2011.

Diagram 229 Prognoser för offentligt finansiellt sparande 2011 vid olika tidpunkter

Procent av BNP

Anm. Se anmärkning i diagram 223.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 52 Konjunkturinstitutets åtta senaste prognoser för 2011

Procentuell förändring om inget annat anges

	MARS 2010	JUNI 2010	SEP 2010	DEC 2010	MARS 2011	JUNI 2011	SEP 2011	DEC 2011	Utfall
BNP	3,8	3,0	3,4	3,8	4,2	4,4	4,3	4,5	3,9
Hushållens konsumtionsutgifter	3,0	2,8	3,1	3,2	3,5	3,0	2,0	1,4	2,1
Offentliga konsumtionsutgifter	0,8	1,2	1,3	1,7	0,8	1,1	1,2	1,7	1,8
Fasta bruttoinvesteringar	6,5	7,3	8,3	10,6	10,7	8,9	8,0	6,0	5,8
Lagerinvesteringar ¹	0,0	0,1	-0,1	-0,3	-0,1	0,7	0,7	0,6	0,6
Export	7,4	6,9	7,4	8,2	9,3	9,3	8,2	8,2	6,8
Import	6,4	8,0	8,2	8,9	9,4	9,7	7,5	5,7	6,1
Total inhemsk efterfrågan	3,1	3,3	3,5	3,8	3,9	4,3	3,7	3,0	3,4
Produktivitet i näringslivet	4,0	2,7	2,8	2,7	2,7	3,4	3,5	4,4	2,4
Sysselsättning (15-74 år) ²	0,4	0,8	1,1	1,6	2,5	2,4	2,1	2,1	2,1
Arbetslöshet (15-74 år) ³	9,1	8,8	8,2	7,9	7,3	7,5	7,5	7,5	7,5
Timlön i näringslivet ⁴	2,3	2,5	2,6	2,7	2,9	2,8	2,8	2,8	2,8 ⁸
KPI	1,6	1,5	1,6	2,2	3,2	3,0	3,0	3,0	3,0
KPIF	1,3	1,3	1,3	1,6	1,7	1,6	1,5	1,4	1,4
Reporänta ⁵	1,75	1,75	1,75	2,00	2,25	2,25	2,00	1,75	1,75
10-årig statsobligationsränta	4,4	4,2	4,0	3,9	3,9	3,5	2,5	1,7	1,7
Kronindex (KIX) ⁶	110,2	112,7	111,1	108,8	104,9	105,9	107,9	109,0	108,3
Bytesbalans ⁷	6,8	6,5	6,5	6,3	5,9	5,4	5,8	7,7	7,2
Offentligt finansiellt sparande ⁷	-1,1	-1,2	-0,8	0,0	0,1	0,2	-0,1	0,1	0,2

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² Från mars 2010 till mars 2011 avser sysselsättning och arbetslöshet åldersgruppen 16-64 år. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁵ Procent, vid årets slut.

⁶ Index 1992-11-18=100, vid årets slut. ⁷ Procent av BNP. ⁸ Löneökningstakten 2011 fastställs först i februari 2013. Utfallet avser därför prognosen i mars 2012.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Jämförelse med andra prognosmakare

Genom att jämföra Konjunkturinstitutets prognoser med prognoser gjorda av andra prognosmakare vid olika tidpunkter ges en kompletterande bild av hur väl Konjunkturinstitutet har lyckats i sitt prognosarbete. Nedan jämförs Konjunkturinstitutets prognoser för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation med prognoser gjorda av nio andra prognosmakare i Sverige. I jämförelsen nedan studeras endast de prognoser som gjorts året före och under respektive utfallsår. De olika prognosmakarna har publicerat olika antal prognoser och vid något olika tillfällen, vilket kan påverka resultaten. Konjunkturinstitutet har exempelvis publicerat 8 prognoser men Finansdepartementet bara 4 prognoser för 2011 under 2010 och 2011.

LÄTTARE ATT PROGNOTISERA BNP-TILLVÄXTEN 2011 ÄN 2010

Den svenska ekonomins utveckling under 2011 var mer normal än 2010 då BNP-tillväxten översteg 6 procent. Som framgår i tabell 53 är medelabsolutfelet för 2011 mindre än genomsnittet för 1997–2011. Prognoserna för 2011 hade med andra ord generellt högre precision än genomsnittet för prognoserna perioden 1997–2011. Samtliga prognosmakare visar ett medelabsolutfel för 2011 som är omkring hälften så stort som medelvärdet för perioden 1997–2011. Från tabell 53 framgår också att BNP-tillväxten för 2011 blev systematiskt underskattad av majoriteten av prognosmakare. De genomsnittliga prognosfelen är ändå små. Konjunkturinstitutet (KI) har det lägsta medelfelet för 2011 och det tredje lägsta medelabsolutfelet för 1997–2011. Finansdepartementet (FID) har det lägsta medelabsolutfelet för 2011 och under tidsperioden 1997–2011 har Finansdepartementets prognosförmåga varit genomsnittlig.

Mått för prognosprecision

Prognosfel definieras som utfall minus prognos.

Medelfel avser det aritmetiska medelvärdet av prognosfelen för prognoser gjorda under en tidsperiod. Det vill säga medelfelet talar om hur mycket prognoserna i genomsnitt avviker från det slutliga utfallet. Medelfelet är ett mått på om prognoserna systematiskt över- eller underskattar de slutliga utfallen.

Medelabsolutfel avser det aritmetiska medelvärdet på absolutvärdet av prognosfelen för prognoser gjorda under en tidsperiod. Här bortser man från om prognosfelet är positivt eller negativt.

Tabell 53 Utvärdering av prognoser för BNP-tillväxt

FID	0,28 (1)	-0,17	1,21 (6)	-0,28
HUI	0,69 (6)	0,21	1,16 (4)	-0,21
SN	0,74 (7)	0,51	1,30 (9)	0,13
KI	0,40 (2)	0,06	1,15 (2)	-0,35
LO	0,58 (4)	0,13	1,28 (8)	-0,26
NO	0,89 (9)	0,23	1,15 (2)	-0,29
RB	0,44 (3)	-0,19	1,17 (5)	-0,24
SEB	0,78 (8)	0,18	1,14 (1)	-0,21
SHB	0,67 (5)	0,40	1,25 (7)	-0,35
SWD	0,90 (10)	0,73	1,63 (10)	-0,05
Medelvärde	0,64	0,21	1,24	-0,21

Anm. Prognosinstituten är Finansdepartementet (FID), Handels utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Sveriges riksbank (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN) samt Swedbank (SWD). Värden inom parentes avser relativ ranking i utvärderingen.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 54 redovisar prognosfelen för arbetslöshet. Medelabsolutfelen för 2011 antyder att prognosförutsättningarna var jämförbara med perioden 1997–2011. Den faktiska utvecklingen på arbetsmarknaden 2011 blev starkare än vad som hade prognostiserats och arbetsmarknaden drabbades inte av den höga arbetslöshet som samtliga prognosmakare inledningsvis förväntade. Detta visar sig i relativt stora negativa medelfel för 2011 hos samtliga prognosmakare. Mätt med medelabsolutfel hade Handelsbanken (SHB) de lägsta prognosfelen för 2011. Finansdepartementet kom på delad fjärde och Konjunkturinstitutet på sjunde plats. Konjunkturinstitutet har det tredje lägsta genomsnittliga medelabsolutfelet för 1997–2011.⁸²

⁸² Så gott som samtliga prognosmakare har under senare år börjat göra prognoser av arbetslöshet enligt ILO-definitionen i stället för öppen arbetslöshet. I denna analys antas att dessa två variabler är lika svåra att prognostisera. Hela sekvensen av prognosfel för en prognosmakare används således utan att eventuella justeringar görs för vilken definition av arbetslöshet som avses.

Tabell 54 Utvärdering av prognoser för arbetslöshet

FID	0,50 (4)	-0,40	0,56 (6)	0,09
HUI	0,53 (6)	-0,43	0,47 (2)	-0,02
SN	0,74 (9)	-0,74	0,56 (6)	-0,12
KI	0,60 (7)	-0,54	0,52 (3)	0,04
LO	0,60 (7)	-0,60	0,57 (9)	-0,05
NO	0,43 (2)	-0,31	0,55 (5)	0,05
RB	0,43 (2)	-0,35	0,52 (3)	-0,04
SEB	0,50 (4)	-0,33	0,39 (1)	0,03
SHB	0,32 (1)	-0,18	0,56 (6)	-0,03
SWD	0,90 (10)	-0,83	0,63 (10)	-0,26
Medelvärde	0,56	-0,47	0,53	-0,03

Anm. Prognosinstituten är Finansdepartementet (FID), Handels utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Sveriges riksbank (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN) samt Swedbank (SWD). Värden inom parentes avser relativ rankning i utvärderingen.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 55 visar att prognosmakarna i genomsnitt år 2011 gjorde marginellt sämre prognoser av KPI-inflationen än normalt. Detta framgår av att medelabsolutfelen för KPI-inflation är marginellt högre 2011 än genomsnittet för tidsperioden 1997–2011. Svenskt näringsliv har både lägst medelabsolutfel och medelfel för 2011. Konjunkturinstitutets inflationsprognoser för 2011 präglas av relativ stora prognosfel, och sju prognosmakare har lägre medelabsolutfel. För perioden 1997–2011 har Konjunkturinstitutet det lägsta medelabsolutfelet. Finansdepartementets KPI-prognoser för 2011 har högst medelabsolutfel och högst medelfel. För perioden 1997–2011 hamnar Finansdepartementet på sjätte plats.

Tabell 55 Utvärdering av prognoser för KPI-inflation

FID	0,85 (10)	0,85	0,53 (6)	-0,08
HUI	0,41 (3)	0,36	0,52 (4)	-0,20
SN	0,36 (1)	0,24	0,55 (8)	-0,14
KI	0,75 (8)	0,70	0,48 (1)	-0,06
LO	0,80 (9)	0,80	0,54 (7)	0,02
NO	0,40 (2)	0,34	0,60 (10)	-0,14
RB	0,50 (4)	0,45	0,51 (3)	-0,17
SEB	0,59 (5)	0,49	0,52 (4)	-0,22
SHB	0,68 (7)	0,58	0,59 (9)	-0,34
SWD	0,65 (6)	0,48	0,50 (2)	-0,05
Medelvärde	0,60	0,53	0,53	-0,14

Anm. Prognosinstituten är Finansdepartementet (FID), Handels utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Sveriges riksbank (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN) samt Swedbank (SWD). Värden inom parentes avser relativ rankning i utvärderingen.

Källa: Konjunkturinstitutet.